RAD

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

KNJIGA 162.

RAZREDI HISTORIČKO-FILOLOGIČKI I FILOZOFIČKO-JURIDIČKI.

64.

U ZAGREBU 1905.

KNJIŽARA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE (DIONIČKE TISKARE)
(GJURO TRPINAC.)

Digitized by Google

Slav 8101.74

Digitized by Google

SADRŽAJ.

Strana

Hrvatski utjecaji u starim istočno-štajerskim tekstovima. Od dra. Frana Ilešića . . . . . 1— 27

Osobine današnjega ravnogorskoga narječja. Od R. Strohala 28—109

Početak Gajevih novina. Prilog kulturnoj povijesti Hrvatske. Od dra. Đure Šurmina . . . . . 110—134

Mjesne vlastite imenice za čeljad i pridjevi od mjesnih imenica u hrvatskom jeziku. Od Vatroslava Rožića . 135—185

Drugi padež množine s nastavkom *î* u imenica ženskih, koje imaju u prvom padežu jednine nastavak *a*. Od F. Ivekovića . . . . . 186—191

Jambrešićev „Lexicon Latinum“. Od Vladoja Dukata . 192—234

Digitized by Google

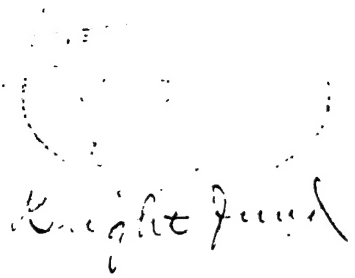

Dionička tiskara u Zagrebu.

Digitized by Google

Hrvatski utjecaji u starim istočno-štajerskim tekstovima.

Primljeno u sjednici historičko-filologičkoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 7. veljače 1904.

NAPISAO DR. FRAN ILEŠIĆ.

Između zemalja, sjedinjenih sada slovenskim književnim jezikom, slovenski Štajer sve do kraja XVIII. vijeka nije imao ni jednoga pisca ili pjesnika. Leopold Volkmer Ljutomerčanin (god. 1741—1816) prvi je poznati pjesnik, koji se je služio svojim domaćim narječjem. U mnogim pobožno-moralnim i školskim knjigama upotrebio ga je za njime Petar Dajnko (g. 1787—1873), koji ga je htio učiniti slovenskim književnim jezikom, ali nije uspio: poslije ilirizma nadvladao je jezik Bleiweisovih „Novica", uopće zapadnih pisaca. Uzalud ćemo iz istočnog Štajera tražiti kakove jezične spomenike, koji bi nam prikazivali potpunu sliku istočno-štajerskih narječja minulih vijekova.[1]

Nešto doduše imamo, ali to nije jezik štajersko-slovenski. Tako nalazimo u starom zapisniku načelnika i sudaca općine Ptujska (Črna) gora slovensku prisegu iz god. 1696.[2], a ova prisega je sasvim zapadno-slovenska, učinjena po kakom kranjskom uzorku. Nije istočno-štajerska ni ona „Prisega iz Štajera", koje je početak izdao Miklošić u „Slovenskem berilu za osmi gimnazijski razred" (g. 1865, str. 41—42, a u izdanju iz god. 1881. str. 27—28)[3]. Ni

[1] S izrazom „istočno-štajerski" mislim slovensku štajersku zemlju među Murom i Dravom, od Maribora do Međimurja, osobito optujski, ljutomerski i ormoški kotar (Svetinje, zavičaj Stanka Vraza, i trgovište Središće).

[2] Izdao ju je Slekovec u knjizi „Župnija sv. Lovrenca na Dravskem polju", V Mariboru 1885., str. 134; isp. Glaserovu „Zgodovinu slovenskega slovstva", I. 144.

[3] U njoj ipak čitamo: oča (= otac) mjesto: oče.

Digitized by Google

carska odluka, kojom je Leopold I. god. 1675. presudio spor među minoritskim manastirom optujskim i njegovim seljacima u pokrajini Optuj-Rogatac, nije poslovenjena u narječju optujskog kotara, već po svoj prilici u južnijem štajerskom narječju[1]. Sve drugo, što do sada poznajemo jezičnih spomenika iz istočnoga Štajera, pisano je pod očevidnim utjecajem hrvatskim (kajkavskim) ili je sasvim kajkavsko.

Najviše istočno-štajersko obilježje imaju po svoj prilici „ljutomerski spomenik" (br. I. e) i središka tužba (br. I. b). Jednomu sam spomeniku odredio osobiti razdio (i to II.); svi drugi spomenici poređani su kronologički (u razdoblju god. 1570—1781). Prvi put ovdje se izdaju spomenici I. *d*, *e*, *h* i dodatak.

I.

Spomenik a (1570).

(Velikonedeljska prisega).

U „Izvestjima Muzejskoga društva za Kranjsko" VIII. (1898.) str. 47. izdao je M. Slekovec (valjada iz središnjega arhiva njemačkoga viteškog reda u Beču) slovensku prisegu pisanu god. 1570. u Velikoj Nedelji (pô sata od Ormoža uz Dravu):

Jas N. prifhesem v tom imeno Ocheta ino Sina y ſvetega Ducha, da ias hocho to prauo bolyo prauycho ino reſnicho, na kotero ſem ias postawlen, pouedaty ino ne ſatayty Ny ednomu tallu priloſhity alle vſhethy, Ne ſa myté ne ſa lúbeſny, ne ſa ſhowraſtúa vollo, Themech. to prauo bolio reſnycho pouedaty, tako mene ſtanoúito ino reſhnichno, na moy boſledny den ponagaty Ocha. y ſin y ſvety Duch pomagay y: ta nega ſúety Eúangely. Amen.

Ova prisega je zanimljiva s toga, što je malko starija od najstarijih kajkavskih knjiga.

Pravopis.

Glas *s* bilježi se slovima: *ſ* (ſvetega, reſnicho, ſem, ſtanoúito, boſledny, ſin); *s* (jas, postawlen; — Sin); *ſh* (ſhowrastúa, pri/hefem). — *š* se bilježi slovom *ſ* (ſhowraſtúa?). — *c* se bilježi slovima *ch* (pravicho, „reſnicho" 2 puta). — *č* se bilježi slovima *ch*

[1] Izdao je ovaj jezični spomenik prvi put Slekovec na koricama „Doma in Sveta" 1896., br. 19., a Štrekelj ga je i komentirao u „Časopisu za zgodovino in narodopisje" (Maribor 1904., str. 22. i d., str. 110. i d.).

Digitized by Google

(Ocheta, trecho, Themech, reſhnichno, Ocha). — *z* se bilježi slovima: ſ („ſa" triputa, lúbeſny, a „v*lh*etty" = vzeti!). — *š* se bilježi slovom ſ (boſyo, boſio, priſheſem, a „priloſ*h*ity" = priložiti!)

Označivanje ovih glasova jako je nedostatno. Za *s*, *š*, *z*, *ž* služi znak ſ sam ili u svezi sa „*h*", za *c*, *č* sveza *ch*. Sveza znakova sa *h* bit će utjecaj njemački, a sveza *ch* je kajkavska (vidi *ch* = *č* u Pergošića i Vramca u knjizi T. Maretića: Istorija hrv. pravopisa).

Što znači naglasak na riječima „ſúeti Eúangely"? Dali to, da je *u* ovdje konzonant? Isp. „lúbeſny".

Iz pisanja „vollo" moglo bi se izvoditi, da se čita: *volo*, kako se i govori u istočnom Štajeru, a ne: *voljo;* isp. „postaw*l*en".

Kajkavski je bez sumnje: kotero; dvojben je veznik „*i*" (tri puta pored „ino" 4 puta), istotako „*hočo*". Važni su oblici: „v *t*om, ni ednomu", ali: svet*e*ga, istotako „d*e*n" pored „t*a*", dalje „v imen*o*" pored „ednomu tallu" (dat.), „očet*a*" pored „oč*a*" (nom.)[1].

Bezdvojbeno je, da ova prisega ne prikazuje jezika velikonedeljskoga; ta u Velikoj Nedelji govori se barem danas „ü" mjesto „u" (krüh!) i „lepega, črnega"!

Spomenik b (1648).

(Tužba trgovišta središkoga protiv vlastelina ormoškog).

U „Kresu" godine 1882. (str. 282—283) izdao je M. Slekovec tužbu trgovišta središkoga (Središća, sada zadnja željeznička postaja ispred Čakovca u Štajerskoj) protiv ormoškog vlastelina Adama Peteja iz god. 1648. Tužba glasi:

Mi: Gospodin Groff Landts V Stajerie ij wsa suetloga orsaga milostiuna ij visoko postuvana Gospoda.

Dostakrat smo se mi siromake purgare sreanskoga varosa pertoshili, ij pomochi iskali per suetlim orsage de bi mogli en mir imeti koker druge mesta no drúge varosche v Staierie imaiio, dosta smo tosba popisanih naprei dali, koliko smo po nashem rihtnem Gospone pete adame Fraierie marhe pogubile, kako nas ie sam robil uosil skouane u shelese po turskim sakone ij sbel takai she uarossa nasoga sreanskoga rihtara ni kriuoga ni dusnoga g. Stefana Kosca, veliki rasboi inu gwalt uchinil .... simo use nashe pravice inu potem rasboii ij uose smo ga mi pre suetlim orsagam kruto jako

[1] O riječi „*i*", obliku „imen*o*" vidi dalje u tumaču spomenika *b*.

Digitized by Google

sathosili, od orsaga beuelih nemo antuetuali ij skusi prishene nashe dua purgara poslali s kateroga beueliha copie smo resomeli de bi on imal nassa prauice pri usem mirom pustiti, od usega rasboia na nashem purfriti ij gwalte se sderhati ij s name porachunati kuliko bi mo bili dusni na austante stibre ij takoi sche mo je bilo narucheno de bi imal en ordentlich extract uen suoiga vrbariuma dati on pak sato orsasko sapoued nistar nemara, semuch je posemtoga supet gwalt uchinil ka ie na nashemo brodo due ladie skusi suoie catane pustil odpelati, uesdar supet nas ie porobil i nasho marho na nashem púlfrite rasboi uchinil, ij nam ie ueliko gualt sartal, kateroga ne bi dushen chiniti, okú bi mo glih dusni bili, semuch bi nas moral s prauico iskati, ar mo nismo utekochi, semuch smo namesti sglauami ij smarho, ij . . . . i negoue catane bili u nashem varoshe en celi tieden, dali smo iem slepo dosta piti ij iesti, i toga niso sa dobro imali semuch so sami rasbiali v nashem varoshe kure louili ij strelali na sromoto ij takai she kradli kar so mogli, pili silo po kerzmah a nistar platili.*

Marco Lakuš, Jacob Prepelez, Juán Workho, Thomass Sagorez, Juan Lessiak, Peter Duth.

Ova tužba s obzirom na jezik je mješovita. Slovenski su oblici (i riječi): 4. padež *nasho marho, sromoto, veliko, silo;* 6. padež *s prauico, s marho;* — *imaiio, so, niso, utekochi, uose* i *uosil, pertoshili, sathosili, tosba;* u svim ovim oblicima vidimo *o* mjesto *u;* i Vramec piše *z uoze* pored *v vuze;* ovo *o* nalazimo katkad još i danas u varaždinskom narječju, kako se vidi iz Valjavčevih narodnih pripovijedaka, osobito iz treće. Slovenski je *per* mjesto *pri* (što također stoji jedan put) u *pertoshili* i u izrazu *per suetlim orsage;* slovenski je *en* mjesto *jeden,* slovenska je tuđinka *richtar,* a *imeti* mjesto *imati* nalazi se i u Valjavca.

Spomenuti treba još oblik *druge* u izrazu *druge* mesta; završetak *-e* za neutr. plur. običan je u slovenskim narječjima; nalazimo ga u XVII. vijeku (u neznana prevodioca Stapletonovih jevanđelja): christosove dela. Što se tiče riječi *mesta* u izrazu *druge mesta no druge varoshe,* čini se, da riječ *mesta* znači *krajeve,* a ne *gradove* kao u Slovenaca.

Što sam dosad naveo, to su opće slovenske osobine, ali u tužbi ima i znakova zapadno-slovenskih, napose kranjskih narječja. Ovamo brojim: *de* mjesto *da; koker* mjesto *kak* (književnoslov. *kakor); koko* mjesto *kak(o); kar* mjesto *ka(j); suoiga* mjesto *svojega; kateroga* mjesto *koteroga* ili *kteroga; skusi* mjesto književnoslov. *skozi;*

Digitized by Google

supet mjesto *sopet (spet); inu* mjesto *ino* (Jambrešić: lat. *et* = *i, y, ter, ino*[1]), isp. *oku* = ako; *ven* mjesto *van* ili *vun:* Jambrešić ima *van, vun*, Belostenec *van, vune, svana, vane*, u Valjavčevim pripovijetkama čitamo *van* i *vun;* slovenski oblik ove riječi bio je isprva samo *vun;* tako su pisali najstariji slovenski pisci u XVI. vijeku, a sigurno već u početku XVII. vijeka nastao je iz kratkoga *u* poluglasnik, zato ima već Hren (g. 1612) *vùn* (čitaj: vən); ovaj poluglasnik označivao je Marko Pohlin u drugoj polovini XVIII. vijeka slovom *o: vonšl, vondal;* a Hasl (g. 1770) piše već *ven*, a i Vodnik ima pored *vun* i *ven;* — *semuch* čitamo u Stapletona, *samutsch* u koruškoj prisezi iz XVII. vijeka (Kres 1885, 54) i u ptujskogorskoj prisezi (1696); *posemtoga*, isp. u Stapletona *potentega; potem rasboii* mjesto *po tom (ovom); kradli* mjesto *krali.*

Jotacija iza *-r: u Staierie, po Fraicrie* je zapadnoslovenski; a u tužbi čitamo i *rihtara, purgara;* zapadnoslovenski je i lok. masc. *na nashemo* mjesto *na nashem*, tako i glas *e* mjesto *i* u tom padežu: *per suetlim orsage, po turskim sakone;* isp. još *jem* mjesto *im*, kao i u Stapletona; — *pre(d?) suetlim orsagam* mjesto *orsagom:* „v Stapletonu prevaguje že znatno *am*, kakor je tudi v Skalarju[2] *am* v veliki večini" (Oblak u Let. Mat. Slov. 1887, str. 272).

Resomeli mjesto *razumeli* pored *rasbiali* bit će kajkavski; u Valjavca čitamo: *rezdeliti, restalati, resrditi, rezdrapati.* Napose spomenuti treba završetak *o* mjesto *u* u lokalu *na nashemo brodo* i u dativu *mo, nemo* (mu, njemu). „Eine Eigentümlichkeit der oberkrainischen Dialekte ist die Dativendung *o* für *u;* man findet diese bereits im 16. Jhdt. in der zusammengesetzten Deklination (Krainburger H.). Für den Dativ der nom. Deklination finde ich die ältesten Beispiele im Stapl.; ebenfalls im Skaler" (Oblak u Jagićevu Archivu XI. 527, o lokalu na strani 531). Isp. *o* mjesto *u* u drugim kranjskim spomenicima XVII. vijeka (Let. Mat. Slov. 1887, str. 271) ili u koruškoj prisezi iz istoga vijeka (Kres 1885, str. 54)[3]. Ali ne smijemo zaboraviti, što kaže Valjavec u uvodu

[1] „U naše vrijeme kod ugarskijeh Hrvata, koji su primili ovu riječ od Slovenaca". (Akademijski rječnik.)

[2] Svećenik XVII. vijeka; njegov rukopis nalazi se u ljubljanskoj licejskoj knjižnici (Glaser, I. 172).

[3] Isp. oblik „tistimo" u štajersko-slovenskoj carskoj odluci iz god. 1675. i u prvim štajersko-slovenskim knjigama XVIII. vijeka (Časopis

Digitized by Google

svojih pripovijedaka (str. VII), t. j. da u varaždinskom govoru stoji često *o* mjesto *u;* evo primjera: *išel je k svojemo konjičeko, sakomo, svojemo gospodaro, bogo, k njemo, mo, kraljo;* svi ovi slučajevi uzeti su iz druge pripovijetke: „Deček imel vilinskoga konja", a ni u prvoj ni u trećoj nema ni jednoga; istaknuti valja i to, da se *o* u Valjavca nalazi tek u dativu, a ne u lokalu, koji se svršuje na *u:* na *bregu*, vu *kotlu.*

U tužbi ima i dual: *dva purgara;* za oblik *dve ladie* ne može se reći, je li dual *(ladji)* ili plural *(ladje).* Dual je doduše značajan za slovenska narječja, ali ni starijim kajkavcima nije nepoznat (isp. Miklošić, Gram. III. 130). Iz Vramčeve kronike zabilježio sam ove tipične primjere duala: a) subjekt u dvojini, glagol u dvojini ili u množini: odſzega vremena dv*a* Kral*a* bil*a* zt*a* lucztuu (7a); — du*a* Czezar*a* poztazt*a* biti (28a—28b); — du*a* ztaſze poglaunik*a* Gerchk*a* med ſzobo bill*a* (43a); — ob*a* vozo vekiuechno verſen*a* zkuarien*a* i opitan*a* be*z*t*a* (27a); — zedemdezet i du*a* ſzuete Biblie tomach*a* ouo vreme *iezu* bil*i* (12b); — ar *szu* medzobo bil*i* boja du*a* Gozpodin*a* (42a); — b) *obema duema* Glaua be odſzechena (20b); — c) Numa Pompilius ie leto nachinil u duanadezte *mezecza* (8b); — due lete lada i du*a* mezecz*a* (18b); — oſztaui *dua* zin*a* (37b, 48a); — rodi due Kchery (43a); — d) porochenia na *dueiu* Tablu popisana (4b); — po du*eiu* Letu (27a); — po du*eiu* mezeczu (55a); — e) z du*ema* popo*ma* (24b). A sada evo iz Vramca primjeri, u kojima stoji za dva subjekta glagol u dvojini: Conſtanczius i Galerius Luczinia Czezarom vchin*ista* (22b); Formosus i Sergius Pape naiednoch *be*z*ta* (29b); — Hugo opat i Herman doctor *iezta* ouo vreme bil*a* (33a); — Adrianus peti i Iuan duadeſzeti perui poſzt*asta* Papa (40a). Slično je i ovo: Janko voiuoda z Kapistranom proti Czaru Turzkomu idoſz*ta* (47b); — Maria Laiuſu za Senu, a Ferdinandu Anna dane beſzta (44b). — Ali se nalaze i ovakovi primjeri: Kamila i Lauina ſene mochne bile*zu* (6a); — Rudolf Agrikola i Frisius *iezu bili* (52a); — Empedocles i Anaxagoras mudr*i* ouo vreme *iezu* bil*i* (10b); Simonides i Anacreon poete vezda *su* bil*i* (10a). — Vramec dakle ima dvojinu u imenica i u glagola.

---

za zgodovino in narodopisje I. 25). U Središću: *jemů, lepomů* (Ozvald, Zur Phonetik des Dialektes von Polstrau, Separatabdruck aus dem 44. Jahresbericht des k. k. Staatsgymnasiums in Görz) 1904.

Digitized by Google

U XVII. vijeku dvojina već gine. Habdelić je doduše poznaje, ali gotovo samo u 1. i 4. padežu („Pervi otcza nassega Adama greh"); za genitiv imam primjer: ſzuzam ochiju ſzuojech (1166); za instrumental: jako odpertemi ochima (1165; 1168; 1171), pred nyegovemi ochima (689). Za dvojinu glagola našao sam ovaj primjer: kaytiſzu obodua ukup bila poſla (1019). — Ovake će biti i u Petretića (Raič u Let. Mat. Slov. 1887, str. 211 navodi acc.: dva majehna filjerica, dva tijedna, dva vučenika; instr.: pred očima). Kristijanović u svojoj kajkavskoj gramatici (152) kaže o dualu: „Man pflegt im gemeinen Sprachgebrauche mit der Zahl *dva*, seltener mit *tri* und *chetiri* eine Mittelzahl zwischen der einfachen und vielfachen Zahl zu gebrauchen; dieses kann aber nur dann geschehen, wenn das Zahlwort selbständig mit dem Hauptwort steht. Z. B. *dva konya, dva vola*. Obschon dieses üblich ist, so hat doch noch niemand, dem es an gutem Gehör nicht gebricht, solches gehört, sobald das Zahlwort nebst seinem Hauptworte in einem Satz steht, wo auch das Zeitwort nicht fehlt".

Iz svega ovoga izlazi, da dual u našoj tužbi može biti kako slovenska tako i kajkavska osobina.

Hrvatski (kajkavski) značaj našeg spomenika osniva se na ovim osobinama: *milostiven (milostiuna gospoda), gospodin, orsag, poštuvan, marha, takajše, kruto jako, slepo dosta, ništar, katana, vezdar, ar, Ivan, varaš; ni krivoga ni dužnoga; imali; naruchẽno.* Dodajem gen. plur. *tosba!* U rečenici „*je supet gwalt uchinil ka ie na nashemo brodo due ladȉe skusi suvie catane pustil odpelati*" riječ *ka* je veznik lat. *quod*, kako se čuje u istočnom Štajeru i među Kajkavcima; Kajkavci obično pišu *kaj*, a *j* se moglo u našem slučaju ispred *ie* izgubiti.

Lokal izlazi na *-e* (neodređen glas za *i*): *na Staierie, per orsage, po gospone pete adame fraierie, u shelese, po sakone, na austanti, u varoshe* (2 puta); na *-i*: *po rasbȁii, namesti, na purfriti* pored *na pulfrite*. — Ovdje se može pitati, nije li se pisac naše tužbe u lokalu poveo za kajkavskim oblikom? Vramec („Kronika") piše u lokalu najviše *e(i)*, rjeđe *u*. U 94 različne riječi (ako sam pravo brojio) ima *e*, u nekih 45 *u*, a između ovih ima ih nekoliko katkad i *e*. Tako stoji u predgovoru *na zachetku*, a odmah prve riječi kronike same glase *na zachetke*, osim toga našao sam još tri puta *na zachetke*. Dalje sam našao: 3 put *v Egiptomu*, a osam puta *v Egiptome*; — 23 puta *v boiu (po boiu)*, a dva puta *v boie*; — 1 put *po otcsu*, a 13 puta *po ocze*; — 1 put *v Efeſomu*, a 1

Digitized by Google

put *v Efeſome;* — 2 put *v Belgradu*, a obično *v Belgrade;* — 1 put *u Wiſegradu*, a 1 put *v Wiſſegrade;* — 6 puta *v gradu*, a nekoliko puta *v grade;* — 1 put *v Lateranomu*, a 3 put *v Lateranome;* — 1 put *na ſtolu*, a 2 puta *na ſtole;* — 1 put *pri kralu*, a 3 puta *pri (po) krale;* — 1 put *v ſprauiſchu*, a 3 puta *v ſpraviſche;* — 2 puta *v Ottoku*, a 1 put *v otoke;* — 2 puta *v conciliomu*, a 1 put *v conciliume;* — 1 put *v Budinu (i Pestu)*, a 2 puta *v Budine;* — 1 put *v grobu*, a 1 put *v grobe;* — 1 put *v Bechu*, a 1 put *v Beche;* — 1 put *v Posunu*, a 1 put *v Posone;* — 1 put *pri Oztrogomu*, a 1 put *v Oztrogome;* — 1 put *na polu*, a 8 puta *v pole;* — 1 put *na moriu*, a više puta *v morie.*

U čitavoj kronici nema ni jedne riječi, koja bi se ponavljala više puta, pa bi svagda imala u lokalu *u*. Po *jedan* put s *u* nalazim ove riječi: *po Antolu Kanouniku* (u naslovu); *na ſtoku*(1a); *po potopu*(2a); *na ſtanu*(3a); *u ſpraulaniu*(9a); *na granu*(52a); *pri Iſsemu*(11b); *pri Cſipru*(12a); *pri Vitelliomu*(17a); *pri Mersburgu*(30a); *v Thihonu*(32a); *na pyru; pri Kinigfeldu*(40b); *v Norinbergu*(43b); *v kotrigu*(46a); *v Potoku*(55a); *v imperiomu*(58a); *pri otochzu*(59a); *pri Nikopolimu*(45a); *po obrazu*(59a); *pri Rakouczu*(61a); *v Frankfurdu*(61b); *v Pruku*(65a); — dakle 24 riječi, između ovih 14 tuđih. Samo riječ *boj* ima 23 puta lokal na *u*, a 2 put na *e*, o njoj jedinoj može se reći, da voli vokal na *u* nego li na *e*.

A riječi, koje se nalaze mnogo puta, i to svagda s *e*, ima dosta: *po ſzvete, v Rime, v Hieruſaleme, v varaſe, v Czarigrade, v orsaze* (orzage), *v Betleheme, v kloſtre, na koncze;* — ponajviše imaju *e: v morie, po ocze, v pole.*

Znak nestalnosti je, da se oblici na *e* i na *u* nalaze često blizu jedan do drugoga; tako imamo pod godinom 1566: *grade*, a dvije vrste za tim: *gradu.* Najočitiji su znakovi ove nesigurnosti savezi kao: *po Antolu Pope Vramcze Kanouniku* (u naslovu); *na zonchem zhode ali ztoku*(1a); *pri Vitelliomu Sijrinskom poglavnike*(17a); *pri Varaſe Nikopolimu*(45a); *v boiu i beſanie*(55a); *v Cſiprome Ottoku*(63b); *v Pruku varaſe*(65a).

Pravilo o izmjenjivanju završetka *u* i završetka *e* u Vramca ne može se postaviti. Drukčije stoji stvar u Petretića i u Habdelića. Petretić ima lokal na *e*, veoma rijedko na *u*, a Habdelić piše *u* (u „Pervom otcza nassega Adama grehu“, koliko sam ga pročitao, našao sam samo jedan lokal na *e*, na str. 9.: *vu imene).*

Ovu opreku među suvremenicima Petretićem i Habdelićem tumačim tako, da je Petretić pisao čistije svoje narječje kajkavsko,

Digitized by Google

a Habdelić je poznavao štokavski govor i prema njemu pisao lokal na *u*. Tako mislim, da ni Vramcu južna narječja nisu bila nepoznata, te je oblik na *e* donekle miješao s oblikom na *u*; ta u Vramca ima i drugih štokavskih tragova. (Vidi dalje spomenik II.)

Moglo bi se i ovako misliti: u opreci između Petretićeva i Habdelićeva lokala ogleda se razlika njihova narječja; a smjesa, kao što je vidimo u Vramca, vladala je u XVI. vijeku u njegovu narječju. Ali ovdje veoma smeta baš Vramčeva smjesa: ako je naime to odjek razvoja živa narječja, onda bismo očekivali u tome kakovo pravilo (isp. razvoj u zapadnoslovenskim narječjima, gdje se je *u* mjesto *i* javilo u XVI. vijeku najprije kod jednoslovčanih *u*-osnova, i kod osnova s mekim završetkom; vidi: Archiv XI. 530—531), ali nikakvoga pravila nema.

Kako dokazuju sadašnja kajkavska narječja, uzrok razvoju završetka *u* ležao je bez sumnje u njima samima; upotrebljavali su ga različiti pisci različito, u kakvom se odnošaju koji nalazio prema južnim narječjima.

Zapadnoslovenski pisci XVII. vijeka kolebaju se između *u* i *i*. Za njima dakle nije se mogao povesti pisac naše tužbe pišući udilj *e (i)*. U tome pisac naš nalikuje na Petretića. Pri tom treba doduše uzeti još na um, da današnje središko narječje ne poznaje lokala na *u*. Onamo se govori: na travni^{e}ki^{e}, pr logi^{e}, na vuhi^{e} itd. pored: jemů, lepo^{u}mů. Ali treba pomisliti, da baš Središće tijesno graniči s narječjima, u kojima nenaglašeno *u* preko *ü* prelazi u neodređeni glas *e*.

Kako jezik tako ni pravopis nije jedinstven. Pravopis za zvizgave glasove ne poznaje stalnih znakova: za glas *s* ima znak *s*, za *s* također *s*; za *č* piše *ch*, za *š* najviše *sh*, rjeđe *s*, dva put *sch*, jedan put *ss*; za *ž* piše sad *sh*, sad opet *s*.

Ch = *č* bez sumnje je kajkavski; i *sh* = *š* nalazimo u kajkavaca. Jambrešić u pravopisnom dodatku svoga rječnika kaže, da je ovaj glas moguće izraziti u pismu trojako, međutim „modo, qui Bohemis in usu est, per *sh*: Shoſtar, shantav“ itd. Ni označivanje toga glasa znakom *s* Kajkavcima nije nepoznato; vidi u T. Maretića: Istorija hrv. pravopisa.

Upozoriti treba na pisanje: odpe*l*ati, stre*l*ali, *n*emo, *n*egove. U istočnom Štajeru govori se doduše: odpe*l*ati, stre*l*ati, dakle *l*, a ne *lj*, ali nikako nema *n* mjesto *nj*; s toga sigurno valja uzeti, da *n* u *nemo*, *negove* treba čitati *nj*.

Digitized by Google

Zanemarivanje jotacije vidimo u zapadnoslovenskim spomenicima; Trubar je nije poznavao; Stapletona nepoznati prevodilac iz XVII. vijeka piše *l* mjesto *lj* i *n* mjesto *nj:* kra*l*, *l*ubiti; jokan*e* mjesto jokan*je*.

Ni u starijih Kajkavaca nije u tom obziru bilo reda. Vramec je napisao „Kroniku vezda znovich zprav*l*ienu", a u njoj nalazimo: prija*t*e*l*, kra*l*—kra*l*em, naiperu*l*e, *l*ubau, odpe*l*a*ſ*e, pobo*l*ſai, trp*l*enie, nevo*l*a, zem*l*i, vu*n*ih (= vu njih), *n*egov itd. pored *n*iegou, kra*l*ia, *l*iudi, zem*l*iu, doguuan*ie*, speuan*ie*, pregana*nie;* — koliko vidim, kod verbalnih substantiva uvijek je *ie* (= valjada *ije).*

Veznik *i* piše se u tužbi slovima *ij* (isp. u Vramca: bo*l*ſ*ij*, po*l*o*ſij*, n*ij*, vſzo*ij).*

U tužbi ima nekoliko njemačkih riječi: *gwalt, beuelih, austant, Beuelih* bez sumnje je = *Befehl*, sr. njemački *bevëlhen*, st. njemački *bifëlhan;* još je Luther pisao *befelhen, befalh, befolhen*[1]. Njemački je sigurno i *antuetuali;* a što znači izraz: *beuelih antuetuati?* Čini se, da znači: *naredbu ishoditi;* isp. staro značenje riječi *Antwerk* (= mašina, oruđe), dakle *antuetuati = erwirken?* Isp. još *antworten* u starom značenju = *predati.* — *Gvalt sartati* je bez sumnje = *nasilje učiniti;* isp. njemački *serten* = dodijati, mučiti, pokvariti, „hauen" (Schmeller, II. 328).

Njemačko je pisanje *Workho* mjesto *Borko.*

Prishene nashe? = priče naše? Očita pogrješka je *pri usem mirom.* Pisanje *Lakuš* očevidno je pogrješka izdavača.

Tužbu je pisao Ivan Tobellius, varoški pisar u Središću god. 1646—1649. Ovaj pisar bio je Kranjac ili barem dosta vješt kranjskom govoru, zato nije mogao da ne ostavi tragova zapadnih narječja ni u tužbi, makar je i pisana u kajkavskom, tada u Središću očevidno običnom narječju. Istočno-štajerski je u tužbi *no — ino;* a i oblik *toga* običan je već u ljutomerskom kotaru. Središki je također: svet*o*ga, nienomu itd.

Spomenik c (1686—1690).

(Komad slovenskog prevoda jevanđelja.)

Na koricama „Dom in Sveta" 1896, br. 19. objavio je M. Slekovec komad slovenskog prevoda jevanđelja, pisan od ljutomerskog župnika Andreja Raputha (g. 1686—1690). Evo toga komada:

[1] U slovenskoj carskoj odluci iz god. 1675.: Beffelck; u prepisu iste odluke (1720.) beffelich (isp. *kelih* za *kelh).* „Čas. za zgodovino in narodopisje" I. 24 i 112.

Digitized by Google

Matth. c. V. *V tiſtem chasi je Jesus reko: chi nebude vaſsa pravichnost bolye popunoma, kak je tih piſsárov ino farisearov tak nebute shli v nebesko kralestvo. Vi ste chuli, da je ſtarim recheno: nebui, ker pa buje, je krivecz sodve. Jas pavelim: da tisti, ker se chses svojega brata serdi, je krivec sodve. Ker pa k svojemi brati veli Racha (to je bedag) tisti je krivecz ratha. Ker pa ti norez, tisti je peklenskega ogna krivez. Dare ti tvoj dar k Oltari perneſses, ino ſe tam spomeneſh: da tvoj brat kaj chses te ma, tak pusti tvoj dar pred Oltarom, ino idi pervle k njemi, ino se s njim pomiri, satem poidi ino ofrai tvoj dar.*

Pravopis. Glas *s* bilježi se obično *s*, dva put slovom ſ: ſtarim, ſe; jedanput *ſs:* piſsarov; — *š* se bilježi slovima *ſs*, *sh*, *ſh*, *s:* vaſsa, shli; spomeneſh; perneſses; — *c* se bilježi slovima *cs:* „krivecz“ tri puta, a jedanput: „krivez“ i „norez“; — *č* se bilježi slovima *ch* (mnogo puta; — dva puta imamo *chses;* sumnjam, da bi ovdje moralo stojati: chres, i da bi se moralo čitati „kres“; — *s* se bilježi slovom *s:* s njim, satem, farisearov, Jesus.

Znakovi za *c* i *č* su kajkavski, tako isto i grafika: „bolye“; između oblika: „nebude“ i „nebute“.

U ovom spomeniku imamo valjada najviše osobina istočno-štajerskih narječja; tako: chi, buje = ubije, ker = qui, pervle, v tistem, peklenskega; dat.: k svojemi brati, k Oltari; partic.: reko; dare.

Spomenik d (1705).

(Pravila bratovštine sv. Florijana u Središću).

G. 1706. osnovala se u Središću bratovština „Sv. Florijana i svih svetaca“.

U župnom arhivu središkom sačuvan je omašan zapisnik ove bratovštine; u njemu se nalaze „Regule“ bratovštine, što ih je već god. 1705. zapisao onodobni župnik središki Jernej Benger, imenik „braće i sestara“ (premda nepotpun) sve do vremena cara Josipa II.[1], napokon računi o imetku bratovštine u svakoj godini.

Evo te „regule“:

[1] Car Josip II. ukinuo je bratovštine; zato ima tek iz srijede 19. vijeka (1843, 1852) opet nekoliko imena (župnik Jakov Šalamun 1838 do 1855); to je već vrijeme sekovskog biskupa Zängerleja i njegova sumišljenika Slomšeka.

Digitized by Google

Anno restauratae Salutis 1706 Mense 6 Maij.

Regule,

zkojemiſze Bratouchina S. Florjana, i ulzeh ſzueczeu pri S. Duhu vu Szredischu rauna i krepi.

Perva.

Poklakamje pochetek Mudrosti, i ſstrah Gozponou: zato pred uſsem naj pervo Bratouchina uſza, veliko ono Ime i diku zmosnoga Gozpodina Boga pred ochima da ima, chuvajuchiſze kakoti kache grehou ochiveſstneh, zakojuſze dika Bosja, med lyudmi kerſchanzkemi bantuje i blasni. One ſzuecze kojeſzmoſzi sa Patronuſze odebrali, kadaſsmoſze vu Bratouchinu zapiſsali, priatele pri Bogu i zagovornike terſz[e]imoſze[1] imati: potrebnoje adda, da marlivo bratja j ſseſstre ove bratouchine ne ſzamo odichena ſz. Florjana, nego takaj uſze Szuecze i Szveticze oſsebuinem postenjem postuju; nego ktomu takaj nyihou Sitek, hualena dela, i dobre pelde naſsleduju, i guzto krat med ſzobum, kadaſse skupa ſztanu, od Sitka nyihovoga daſse spominaju, te na njihovu hualu i diku, ſzercze i pamet ſzuoju da podignu: pokeh dob, zato kayti ſzu oni buduchi na ovom nevoljnom ſzvetu, verno dragomu Jeſuſsu ſslusili, i Czirkva nyihou ſspomenek vu ſzvechenju ſzvetkou zverſava.

Druga.

Glavare ſzebe da ima bratja doztoine izebrati, i ſseſstre takayſse med ſzobum: pokeh dob prez dobreh glavarou na ovom ſzuetuſse nikaj nemore dobro raunati, med kojemi pervo meſsto bude imal uſzagdaſsni Plebanus, koij glavari budu mogli na povekſavanje Brautouchine biti, i takaj akobiſse koij greh med bratjum ali med Szeſsztrami uchinil, daga imaju kasati, i Czirkvenom kastigum kastiguvati.

Tretja.

Zrok sa[koju] volyu koteroga ova Bratouchina podignjena, jeſzt ov, daſse po nyoj Gospodina Boga hvala, i dika, pobosnoſzt, i Boga bojaznoſst povekſava, ktomu daſse i poſstenje ſzv. Florjanu, i uſsem Szveczem, i ſzveticzam vu uſzem kerſchanjstvu, naulaztito oude vu Szredischu bolje zverſava, zbugiava, i povekſava.

[1] Što je ovde u zaporkama, u izvorniku je izbrisano.

Digitized by Google

Cheterta.

Kadaſzu Proceſsie vu Varas k- Devicze Mariae, da imaju zkupa doiti, i onako hvalechi, i molechi Gozpodina Boga, i Blasenu prechiſztu Deviczu Mariu, i uſze ſzvecze ij Szveticze poſtuvati, kadaſzu Proceſsie na diku j hvalu ſzvetoga Sacramentoma, da imaju zasgane duplere, ali ſzveche bratja i ſzeſztre noſziti.

Peta.

Vſzi koijſze hote podati vu ovu Bratouchinu Szv̄e: Florjana i uſzeh Szveczeu i Szveticz, potrebnoje da obchinzku ſzpoved uchine, ali od uſzega ſitka, ali od potlenje ſzvoje ſzpovedi, uremena, i potlam takayſse buduſze uſzako leto dusni zvun korizmene ſzpovedi, na den uſzeh ſzueczeu ſzpovedati, i pricheſztiti, i on den da k-offru budu dusni poiti, k-tomu ne liſztor da vu ſzvetek, nego uſzegdar da priliku budu mogli imati, Szvetu Meſsu, i ſz. prodechtvo poszlusati, k-tom uztausi i leguchi na diku Visnjemu Gozpodinu Bogu, i Blaſene Devicze Marie, da ima uſzaki konchema jeden Otecz nas, i zdravu Marju, i Veru kerſchanjzku, zmoliti, i Jeſuſsa Blasenu Deviczu Mariu, Szvetoga Florjana, i uſze Szvecze i Szveticze na pomoch zvati.

Seſzta.

Ako koij zmed bratou ali Szeſzter obetesa, da imaju taki Duhounomu paſztiru na znanje dati, i uchinitiga Szpovedati, ij pricheſztiti, i akobi teſek bil, krizmati, i uſzi za njega daſzu dusni Boga moliti, i akomuſze ſzmert pripeti, daga imaju uſzi k- Matere zemle ſzprevoditi lepo z- proceſsium.

Szedma.

K-tomu daſze med ſzobum uſzi lyube praudenem zakonom, i da budu ſzvoje oſzebuine meſse na oltaru uſzeh Szveczeu uchinili Szlusiti, na den uſzeh Szveczeu, na den Treh kraleu, na-den Sz. Florjana, na den ſzvetoga Petra i Paula Apostolou, i da budu dusni uſzake kvatre dve meſse, jednu za Sive i jednu za mertve ſzluſiti: ktomu koijſze vu ovu Sz. Bratouchinu zapiſse opervich, da bude dusen dati chetiri groſse, ikadaſze budu meſse oſzebuine na oltaru uſzeh Szveczeu ſzluſile, da vu [puskiczu] Tabliczu imaju dati nouchecz, i k-meſsam kvaternem i k-drugim da imaju ſzami, ali zmed druſine kojega poſzlati; k- tomu takaj koij buduchi brat ali ſzesztra

Digitized by Google

teſek, i nadejeſse da vumre, da ima kuliko tuliko na oltar ulzeh ſzveczeu oſztaviti. J koij ove Regule budu zdersavali, y zverſavali, zvelicheni stanovito hote biti. Amen.

Anno 1705.

Naideno vu Testamentu, da iz Vinograda oſztaulenoga, na Bratouchinu Szvetoga Florjana, od Marine Kopachicse iz godenineczs, imaſze za nje duſsu od Plebanuſsa uſzako leto po Petrovom jedna Meſsa [tiha] popevana ſzluſiti, i Brautouchina mora platiti, i daſse [o] z oneh goricz ima oltar naj bolje oprauljati ỵ kinchiti.

Bartholomaeus Benger
Parochus tunc temporis.

Pravopis je pravilan kajkavski kao i jezik. Glas *š* bilježi se sad sa ſs (Patronuſse, takayſse, meſsa, groſse, duſsa, Plebanuſsa; tako se mora po svoj prilici čitati i: Jeſuſsa), sad opet sa *s* (postenje, postuju, kastigom kastiguvati, puskicza, poſzlusati, uztausi, Visnjemu, nas = naš, Seſzta) ili sa ſ (zverſava, uſzagdaſni, povekſava). U ostalom ſ i *s* vrijede isto, kako se to vidi i iz pisanja: ſzlusili, ſzluſiti, blaſene-blasenu itd.

ỵ se bilježi sa *lj* i *ly:* bolje, nevoljnom, naj bolje, oprauljati; volyu, lyube; osim toga imamo: mar*l*ivo, hvalena, prijatele, kraleu, oſztaulenoga.

ń se bilježi sa *nj:* njihovu, Szvechenju, povekſavanje, podignjena, Visnjemu, osim toga imamo i *ny:* nyihov, nyihovoga, nyoj.

Jezik je kajkavski; na pr. *pelde* = exempla; *duplér* = duplir.

Spomenik e (1713).

(Oporuka Miha Modrinjaka u Središću).

G. 1713. umr'o je u Središću Miho Modrinjak i ostavio oporuku, koju sam našao u kronici središkoj, sastavljenoj od veliko-nedeljskoga dekana i pisca Petra Dajnka; ona se nalazi u arhivu veliko-nedeljske župe kod Ormoža. Oporuka glasi:

Testamentum.

Vu lime Szvete preszvechenc Szvete Trojicze Boga oteza, Boga Szina, Boga Duha Szetoga. Amen.

Jas Michael Modrinjak, Purgar y Szenator plemenitoga Varoſsa Szrediskoga na teskom Vremenu buduchi preporucham duſsu moju Gozpodinu Bogu vu nyegove Szvete ruke; telo pako moje oſztaulyam

Digitized by Google

cherni Materi zemlyi od Kapelle Szvete Anne[1] *jedno malo dale, da sze ima pokopati.*

Pervich poracham moj Materinszki Grundt Mathiaſsu Plepelicsu i Heleninoj deczi, ta rodbina pako, da imaju na meſse, i ostale potrebchine dati Reniſs 50, te meſse nekaj pri Szvetom Duhu nekaj ſzlusile ſze budu Gozponu Kapellanu na meſse Reniſs 13. Skolniku Reniſs 3.

Varasdin muke Szmerti Kriſtuſsove Bratovchine[2] *pri meni ovde czeduliszu priemsi, poite k' Patrom Jesuvitom, ter ynim czeducze dajte, oni taki meſse za duſsu szlusili budu, Reniſs 4.*

Polovnyak vina prochim novoga za Gozpode i brate Senatore.

Na Szvetoga Krisa Bratovchine poracham R 10.

Dusen bil szem, Reniſs 4, tak dojde mojih . . 6.

Gorizce Krisanjtsak[3] *Materinzke szem prodal, pak szem te kupil, porucham Gozpodu Blebanuſsu Szvetoga Duha, kojgoder bude, da ima szlusiti za me, i moje starſse dve meſse tihe, id est Sacra duo privata, ako pak tak nyim sze ne bi videlo, naj Goricze prodadu, kak mogu za naj drase, ter one peneze vsze za mojega Oteza Ivana, Majku Kathu, Mathiaſsa Brata, i za mene Michalya naj sze pri naſsih Czirkvah szluse meſse, ako ne morete vse, dajte Fratrom V' Ormus*[4].

Pszarov Contract kak szvedochi, i moj taki po bratvi leta 1713 dati mora Reniſs 20.

Jasz poracham viſsoko postuvanom Patrom Franciscanom v' Ormus, da imaju szlusiti meſse za me Michalya, i moga Oteza i Majku.

Jeden taler jessem dusen Gozponu Agentu, koteri szu Contract napravili, dajte ga ondu nyih Milosti, ako vam prikasu, tem bole.

Item k' letu, leta 1714, taki po bratvi takaj Reniſs 20 kotere poracham jasz na ſzvetoga Duha Oltar taki moraju biti.

---

[1] Ova kapela stajala je na mjestu današnje središke „stare škole", koja je sagrađena g. 1812.

[2] Bratovština sv. Krsta za sretnu smrt osnovana je god. 1648. u Rimu od generala jezuitskoga Vincencija Caraffe. G. 1655. osnovali su takovu bratovštinu i jezuiti u Varaždinu.

[3] Križanjščak je vinorodno brdo u Miklavževskoj župi, u općini Vizmetinci.

[4] U Ormožu bio je do god. 1786. manastir fratarski osnovan od ormoškoga vlastelina Jakova Sekelja g. 1504.

Digitized by Google

Pszarova nyiva v' Zalogu[1], *kak Controcti povedaju, Renſs 40, poracham na Majke Bosje Oltar Renſs 30, za kotere, da sze ima kupiti penezse jeden lep melsni Gvant: Kusula, Stola, rubecz mantica i knige, iliti Milsal lepi od Szvetka.*

Te ostal 10 Renſs melsnarom, delke, i ostala druga Mathias platite.

Iurekova nyiva v' Zalogu pri meni 10 Renſs za to sze naj pri domacheh Czirkvak szluse melse za me, i za stareche moje i vszu moju rodbinu. Item Martina Majoska gaj pri meni v' Zalogu za Renſs 9 porucham za mojega namestnika, na melse Renſs 6, to drugo prikasem, moli Szinko Boga.

Hajdenyak dusen mi je Renski, kak szem poszudil 14, naj da Plepeliczu vu ruke Renſs 6, te druge kak sziromaska decza. Mathias naj odnelse za me na melse Renlsa 2.

Szvetomu Petru melse dva dukata, za pol Renſs kupite Szvech ar szem sze zagovoril, vam za vals trud ostane Renſs 1.

Juricze Sztriczu mojemu kobilo cherno.

Franczi porucham to plavu sztaru halyu, i jednu plavu mladu kravku.

Gazdi porucham jednu lansko telichku. Kolarichu porucham jednu szvinche.

Jereki porucham Sita drevenku 1, Helenjkinoj dezi takaj drevenk Sita 1.

Porucham Goricze moje na velikom Kogu na Oltar blasene Divicze Marie od szedem salosti, Grundt pak moj Ochinski plemenitom varosu Szrediskomu ostavlam mojoj seni do szmerti, ako hoche ne razpuschati plotvu.

A po szmerti imaju rodbina dati na melse za me, i sztarlse moje Renſs 50, vsze to domachem Czirkvam.

L. S. *Michael Modrinjak.*

* * *

Nema sumnje o hrvatskom značaju i ovoga spomenika. Slovenskih tragova u jeziku ima malo; amo ide oblik *gospod* („*za gospode*“, „*gozpodu*“) pored hrv. „*Gozpodina*“ i „*gozpona*“; 4. padež izlazi ne samo na *u*, nego i na *o: kobilo cherno; to plavu sztaru halyu* (slovenski spolnik kao još jedan put u ovoj oporuci: *te*

[1] Zemlja sa njivama sjeveroistočno od Središća, za „Gornjim gajem“; narod kaže: Zaloke.

Digitized by Google

druge); pored kajkavskoga *„porucham“* imamo i *poracham*, kako se čuje u istočnoštajerskom i ugarskoslovenskom govoru; u slovenskim narječjima obična je i riječ *ztarſi* (2 puta), *ztarechi* (1 put). Još hoću da spomenem vokal *e* u riječi *Jurekova* (t. j. *nyiva)* i *oteza; Jurek* i po kajkavskoj gramatici ostavlja u svim padežima *e* kao i u istočnoštajerskom narječju. Jamačno je pogrješan oblik *oteza;* Kajkavci govore, koliko ja znam, u gen. samo *oca* (t. j. *otca)*, a i u istočnom Štajeru jamačno glasilo bi *o(t)ca*, kad bi se ova riječ govorila.

Pravopis osim malo nepravilnosti je kajkavski. U oči pada *dale*, *bole* mjesto *dalye*, *bolye;* tvrdo je *l* u ovih riječi u istočnom Štajeru; ali će ono *dale*, *bole* biti tek pravopisni nedostatak, dok pored *oztavlam* imamo i *oztavlyam*.

Spomenik f (1730—1740).
(Prisega središka).

Iz XVIII. vijeka sačuvale su se u središkom arhivu dvije prisege izdane već u „Kresu“ g. 1882. str. 523. — Prva je valjada iz god. 1730—1740. te glasi:

Jas N. prischeſsem k tomu Varaſsu Serdiskomo y obechem Tomu Bogu Nebeskhumu da hotschu toga Varascha Serdiskhoga pravitsche Marlivo pomotschi braniti Chuvati y Sagovariati, koliko Meni Nei Vetsch Mogotsche Bode, y da Netscho Nigdar Vo Nikakovi krivi y Sapellani Tolmaschi priuoliti, Niti da Netscho Nigdar pomoiom Tolmatschi alli S retschom Vo Nikakov kvar alli Sckhodo Spraviti y Tollikhaische k tomo da otscho Vsaa ouuve kotera biſse govorille ſiproti goſsponna Richtera plemenitoga Magiſtratuscha alli Bodi Celomo Varaschu Naperuo dati y Tolikha hoscho o' sche onna kotera so Vredna Mutschati, primeni Saderschati y Nigdar Nikhomu y Nigdi povedati, y da otscho Vsakhomo poleg Moiega Rasuma alliti Duschne Konſscienzie pravitschno Vchiniti Niti otscho preſstimati Rodbine, Sosinstva, priatelstvu ali Nepriatelstuu, Velikhohe Moie perſone, dar alli Mito y da otsho od voseh kriuich Dolmatschof aliti budi Sprauicho Mene Sésema opdersati, tako meni bog pomoſsi, Vſi Bosij Svetniki, présmakollè preieta Deva Maria iti Sueti Euangelium. Amen.

Pravopis je ove prisege sasma neuredan; za nijedan zvizgavi glas nema stalna znaka; za glasove *s* i *z* piše se obično *s*, za *š* i *ž* više puta *sch*, za *č* gotovo vazda *tsch*. — Bez sumnje potekao

Digitized by Google

je ovaj pravopis iz njemačkog utjecaja; taj se utjecaj vidi i iz toga, što stoji *d* mjesto *t* u riječi *dolmatschof*, kao i iz podvostručivanja suglasnika u *sapellani*, *Tollikhaische*, *govorille*, *alli*, *makolle*, dalje iz velikih slova u većini riječi i iz *kh* = *k*. Iz kajkavske ortografije bit će samo *ch* = *č* (tri puta).

O slovenskom jeziku ovoga spomenika zabilježit ćemo: *jas* mjesto *ja* (premda ima i Belostenec kod *jaſs* 2): *jaſs ili ja* ego). — Oblik *Serdiški* treba tumačiti kao *per* iz *pri:* samoglasnička sila suglasnika *r* absorbuje samoglasnik za njim, a za to se ispred njega razvije poluglasnik[1]. — V*saa ouuve kotera biſse govorille* mjesto *ova . . . bi se govorila*, isp. pod b) *druge mesta;* — *iti Euangelium* valja čitati: *i te Euangelium;* riječca *te* je ovdje slovenski spolnik. — *Nei* = *naj* (ako nije pisarska pogrješka); ovaj preglas ispred *j* u zapadnoslovenskim narječjima javlja se u XVII. vijeku: *jejce*, *kej*, kr*ej* (Stapleton). — *Svetniki* je slovenski, hrvatski je *sveci* (Belostenec: *szvetnik* = consedo, synedrus). — *o* mjesto *u (ą)* ima naša prisega u ovim primjerima: *mogotsche bode*, *bodi* pored *budi*, *otscho* i *netscho* (5 puta, a 1 put *hotschu);* 4. padež: *sckhodo;* 6. padež: *spravicho; so; sosinstvo* (Belostenec: *ſzuſzedstvo);* o tom *o* isp. gore tumačenje spomenika a). Tamo smo govorili već i o *o* mjesto *u: Serdiskomo*, *k tomo*, *celomo*, *vsakhomo* (pored *nebeskhumu*[2], *tomu*, *nikhomu);* dodati treba, da ovo *o* mjesto *u* u našoj prisezi imaju samo pridjevi, a imenice imaju *u: Varaſsu*, *Bogu*. Isp. još *vo* = mjesto *vu*, *voseh* mjesto *useh*, kako obično pišu Kajkavci.

Od hrvatsko-kajkavskih osobina da navedemo: *hotschu*, 6. padež: *retschom*, *tollikhaische*, *o'sche* = *jošče*, *aliti*, *deva*, *varas*, *Sesema* = *zevsema; pomoſsi*, *obechem*, *kotera*, *gosponna*, *mučati; preſstimati*[3], *na pervo dati*, *Duschna Konſscienzia* = *duſſno ſzpoznanye* (Jambrešić); ovu latinsku riječ upotrebljava i Habdelić: *ako duhounik ſzuoju conſcientiu obchini* („Pervi otcza nassega Adama greh", 1128), *conſcientia tuoje duſſe* (1155). Isp. još latinsku riječ

[1] U spomeniku a) i d) imamo mjesto *Serdiški (Središki* iz *Središčski* od *Središče)* oblik *Sreanski*, odnosno *Sseranski*. *Sreanski* je pridjev od imenice **Srejanac* ili **Srejan*, što bi značilo stanovnika **Srede*, dakle *Sred*+*jan;* iz toga bi izlazilo, da se kraj *Središče* nekad zvao i *Sreda*.

[2] Prvo *u* ove riječi je anticipacija drugoga *u*; isp. *zelumu*, Let. Mat. Slov. 1887., str. 276; isp. u spomeniku g) *muju*.

[3] Znači u prisezi očevidno: *in magno pretio habere* (Belostenec sub preſtimávam), pače *in maiore pretio habere;* u istočnom Štajeru ova riječ znači *razabrati;* isp. u Pleteršnika kod *preštimati* i *preceniti*.

Digitized by Google

makolla. — *Siproti gosponna* valjada = *szuproti;* genitiv je mjesto slovenskoga *proti* sa dativom. — Čini se, da je *tolmač* u ovom spomeniku = *consilium*, a ne *interpres;* isp. u Belostenca: *tolmach* = *interpres*, *tolnach* = *ſzvetuvanye*, *consilium*.

Spomenik g (1770—1780).
(Prisega središka).

Druga središka prisega je za kakvih 40 godina mlađa, dakle iz g. 1770—1780. Evo je:

Jasz priszegam Vu Imeni Otcza, y Szina y Duha Szvetoga.

Da ja poleg mojega Duſsnoga Szposznanya N. N. Priszegam Plemenitomu y Veliko poſstovanomu Magiſstratuſsu, Muju praviczu Pred Bogom y ſzvezi nyegovemi, Da jasz pravichno vsze obnaſsati morem kak Bogu y Lyudem Pravicza biti more.

Pravopis ove prisege sasvim je kajkavski; samo jedanput stoji *sz* za *ž*, *z* za *cz*. Umekšavanje je s *y* označeno. Isp. lok. na *i: vu imeni*. Napose ću upozoriti na imperfektivni oblik *priſzegam;* slovenske prisege imaju u tom slučaju perfektivni oblik *prisežem*, isp. u spomeniku *a* i *f* i Škrabčevu raspravu u Jagićevu Archivu XXV. 556.

Spomenik h (1776).
(Molbenica Matije Čolića načelniku trgovišta središkoga).

Izvornik ove listine nalazi se u mariborskom „Zgodovinskom društvu". Danas u Središću ima porodica „Čulek"; u XVIII. vijeku pisalo se ovo ime: „Cholleg", „Chuleg" i „Cholig". Pisac ove molbenice piše se: Chiolich; o tom kaže Slekovec: „Svoje pravilno ime *Čolek* ali *Čulek* je že kot dijak spremenil v *Čiolič*, češ, da so središki *Čoleki* s plemenito hrvatsko rodovino *Čiolič* v sorodu ter si je oskrbel grb imenovane rodovine".[1]

Ovaj se Čolić rodio u Središću 16. jan. 1753, bio je svećenik, a umr'o je 16. okt. 1836. Gimnaziju je učio u Varaždinu, filozofiju u Zagrebu, a bogosloviju u Gracu, gdje je postao svećenikom 5. jan. 1777. Na taj se događaj odnosi ova isprava:

Szlusbu moju poniznu preporucham Vnogo postuvanomu Gozponu Rihtaru, ij plemenitomu czelomu Magisztratu Zdravie, ij vsze dobro selejuchi!

[1] Kapela žalostne Matere božje v Središču, 86. — Isp. u Mikalje: pla*chja*, *chj*uchenje, *chj*ud.

*

Digitized by Google

Kaigod od vnogo postuvanoga Magistrata proszil szem szin Nevreden, zbog velike dobrote nijihove, ij proti meni Milosszti vszigdar szem zadob bil, zato ij pak uffajuchi sze vu onu isztu vnogo vrednoga Magisztrata dobrotu, ij pomoch novu miloschu prosziti jeszem sze pod uffal, ij kakti Gozpoda Rihtara, ij druge vnogo vredne Gozpode naj ponizneſsi szin, kleche proszim, dabi dosztojali na ov od Biskupovoga szribara novo prepiszani titulumensae, Varaſko pechat, ij druge kak szu na ſztarom pechati posztaviti gori. Zrok zakai je to vuchijeno je ov kaiti ſze Groff naſs predi podpiſzati neche, doklam Varaſka pechat gori nebude, zato zapovedal mie, da ga szem dal od szribara Biskopovoga prepiſzati, ij nijim poszlati, da Varaſko bi doſztojali pechat gori poſztaviti. Nikai vu tom nai nedvoiju, kakti niti predi da szu mi ga dali niſzu dvoili.

To pak dabi taki vuchinili, nai ponizneje proszim, ar vu Petek bu de redil Biskup, ij anda vre ondi titulu biti mora, ter teda vsze rede vzel budem. Proſsim anda, da szamo varaſko pechat gori bi poſztavili, ij druge kak szu na sztarom bile. Ovo anda nai mivuchiniu, ij vezda gda vre Exercitia szem opravil nai me ne zadersiu ponizno nijih molim, ij meue vu miloschu preporucham.

Vnogo Posztuvanoga
Gozpona Rihtara, ij
Czeloga plemenitoga Magiſtrata

szin Nevreden
Mathias Chiolich
m. pia.

Datum 13. 10bris
776.

Na trećoj je strani njemačko pisamce nekom g. Osvaldu, a na četvrtoj strani čitamo kao natpis molbenici:

Ov liszt ima sze datti vu mnogo postuvane Ruke Martina savora, drugach Gozpoda Rihtara, meni naj dragſega Sapicza na povoljno odpisanje, sztojechega:

vu

Szerdischu.

Pravopis: Za glas *s* imamo slovo *z* (poniznu, ponizneſsi, najponizneje); — za *š* imamo *s* (szlusbu, selejuchi, zadersiu); — za *s* imamo *sz* (obično), *z* (4 puta u riječi „Gozpon“), *s* („magistrat“ i dva puta „magisztrat“, Biskup, pisanje), *ſ* (Biſkup); — za glas *š* imamo slovo *sz* („szribar“ 2 puta, posztuvan), *ſs* (ponizneſsi, naſs), *s* (postuvan 3 puta), ſ (Varaſki 4 puta, dragſega); — za *c* imamo *cz*, a za *č* imamo *ch*.

Digitized by Google

II.

Ovdje ondje dostigao je međe štajerske preko kajkavskoga književnoga jezika i štokavski govor, kako pokazuje

Spomenik i (1643).

(Pismo ormoškog vlastelina načelniku središkom).

Oko g. 1643. pisao je ormoški vlastelin Stjepan Adam Pete, onaj isti, protiv kojega su Središćani g. 1648. sastavili tužbu, središkom „županu" Balažu Modrinjaku ovo pismo (vidi „Slovenski Gospodar", 1879, str. 381):

Dobar dan Vam Bogh day y Zdrawje draghi Richtar moy Sseranski!

Sstanovito nebi Vass rad bil Istim Bantuval alj Pokih dob, da je tako ulika potrbucha, poslete mi moy Richtar edno tridesseti Reinskih gori, hochu Vam na oni penzi, kay bi imal k finkusdu dati, obrachuniti, a Vam pako Wutom nistar kriuo in tesko ne bude. Wutom mojum hoteniu zada mi se zmanjkuje, a i ja Vam pak hochu Vazdar milostivan Gospodin ostati.

Pravopis nalikuje Habdelićevu; znakovi *y* i *j* upotrebljavaju se mješovito (isp. *day*, a *zmanjkuje); i* se zamjenjuje s *e: poslete;* pogrješke su: *ulika, potrbucha, penzi*, valjada i završetak *-i: na oni penzi.* — Što se jezika tiče, pismo je gotovo sasvim hrvatsko; slovenske su riječi samo *richtar* (iz njemačkoga jezika), *edno, k finkusdu* (Duhovi), *in* = i(no). U pismu nalazimo tragove i štokavskoga govora: *dobar dan, milostivan, zada, vazdar.*

Već u Vramca nalazimo štokavskih tragova. Tako čitam u njegovoj „Kronici" tri puta *što* = quod: *kibi Chlouek ſto hudo vchinil,* — *daga nemore niſtor vun vzeti* (god. 623. šestog doba Kronike); — *neſze znalo ſto hoche biti* (god. 1439.); — *Thomaſu Moruſu Canceleru Anglinzkomu, ſto je Krala Karal, za odegnanie perue ſene, z Boga pravicze, glauamu be odzechena* (god. 1536.). U toj kronici nalazimo i riječ *sada* (lat. nunc), i to pod god. 252, 1155 i 1191. U nekojih vlastitih imena dolazi završetak *-ac*, tako: *Chakovacz* (59a), *Obrovacz.*

Osim toga treba istaknuti, da je i Kajkavac Habdelić poznavao štokavsko narječje, kao što se razabira iz ovih njegovih riječi: „Ništar menje, komu se horvatski hoče govoriti, neka reče mesto *lehko — lahko*, mesto *osem — osam*, mesto *nesem — nisam*" (Šurmin, Povjest književnosti, 130). U svojem rječniku ima Habdelić:

Digitized by Google

paſs, *peſz*, *paſzji*, druge izvedene riječi sve su kod *paſz*, osim *peſzek*; — *dan* i *den*, a druge izvedene riječi od *dan*: *danaſnyi*, *danaſs*, *danicza*; dalje ima samo *lan*. U knjizi „Pervi otcza nassega Adama greh“ piše: *maſſnik* (u naslovu), *dobar* (str. 650), *jedan* (994, 1011), *staracz* (672), *stavacz* (673), *rekal*, *mogal* itd.; osobito ću da istaknem *što* = quod na str. 992; *neſto* na str. 992, 1005, 1018, 1035; dalje *ſzada* 679.

I Jambrešić je uviđao različitost narječja. U predgovoru svoga rječnika piše: „Scito praeterea, multas esse voces Illyricas, quas Illyrorum alii per *e*, alii per *a* praesertim in ultima syllaba, efferunt, e. g.: *Mladenecz* & *Mladenacz*, *Verhovecz* & *Verhovacz*, a i u rječniku samom ima: *dan*, *danaſſnyi*, *danaſs*, *danicza*; *paſs*, *paſzji*; *lan*; *ovan*; *pondelyak* pored *pondelyek*; *magaracz*.

Još da navedem Belostenca, koji piše u predgovoru lat.-hrvatskoga rječnika: „Ubi supra *ė* punctum est, tunc Dalmata et Dalmatam imitans leget ut *i*, Sclavus vero ut *e*, perinde ac si non esset punctum . . . Si vero fuerint puncta duo supra *ë*, leget Dalmata ut *a*, verbi gratia *pëſs*, dicet *pàſs*. Similiter Sclavus ubi supra *ä* repererit puncta duo, leget ut *e*, v. g. *Päſs* dicet *peſs*“. Po tom pravilu ima u rječniku na pr. *dobër*; pored *janyecz* D.(almatinski) ima *jaganacz*, *janacz*.

Nije dakle čudo, ako je preko Kajkavaca i ormoški vlastelin ili njegov pisar stajao pod nekim utjecajem štokavskoga govora.

Kako je u ormoškom kotaru XVII. i XVIII. vijeka bilo podosta utjecaja kajkavskih, tako je toga bilo i u Bijeloj Kranjskoj oko Metlike. U „Letopisu Mat. Slov.“ g. 1887. priopćio je V. Oblak na str. 306—315. zadužnicu, pisanu bjelokranjskim narječjem, ali s očitim utjecajem hrvatskim i u pravopisu i u jeziku.

Iz arhiva kostanjevičkog manastira u Dolenjskoj Kranjskoj izdao je Murko u „Izvestjima Muzejskega društva za Kranjsko“ (1893, 209 i d.) tri hrvatske isprave, pisane za podanike Zrinjskih, napose za plebanuša na Vivodini, nad kojim je opat kostanjevički imao jurisdikciju, i to u kajkavsko-čakavskom prelaznom narječju.

III.

Koliko su bile na istočnom Malom Štajeru raširene slovenske knjige XVI. i XVII. vijeka, ne može se stalno kazati. Nije mi poznato, da bi se i jedna stara slovenska knjiga tih vijekova gdje našla u onim krajevima.

Digitized by Google

Novovjerski literarni pokret, što ga je potaknuo Trubar, imao je iz Kranjske smjer prema jugu i jugoistoku. Sva naklada njegovih prvih knjiga išla je u Kranjsku. Od 1500 primjeraka Dalmatinove Biblije dobila je Koruška samo 300, Štajer 330, sve drugo ostalo je u Kranjskoj. Biblije, namijenjene za Štajer, slale su se većinom iz *Ljubljane* u grad Schwarzenstein kod Celja Seifriedu pl. od Trüebnekh. „Im Cillier Kreise befanden sich [demnach] 246 Exemplare, die auch nur langsam abgingen; in einer (undatierten) Verrechnung findet man nur 29 ungebundene Exemplare als verkauft angemerkt".[1] Bohorić poslao je štajerskim staležima god. 1584 samo deset primjeraka svoje gramatike.

Uopće je po prirodnom svom položaju samo celjski kotar općio sa Kranjskom.

U drugu ruku sasvim je vjerojatno, da je trud Jurja Zrinjskoga, osnivača tiskare u Nedeljišću, utjecao i preko Središća u Štajersku. Bučićev katekizam ili Vramčeva „Postila" sa „Prodečtvima" iz Nedeljišća, odnosno Varaždina mogla je lijepo prelaziti međe štajerske.

Sav život optujskog kotara bio je u ono vrijeme u živom saobraćaju sa hrvatskim istokom. Tako treba istaknuti, „dass Pettau ein Hauptwaffenplatz für den Krieg jenseits der Grenze war, dass daselbst ohne Unterlass Söldner und Milizen, deutscher und ungarisch-kroatischer Adel, Kriegsfuhrleute und Krämervolk und was sonst im Gefolge der Truppen sich umherzutreiben pflegte, auf und ab wogte".[2] Kako su se god. 1598. Radgončani nadali, da će ih od navale vladine vojske očuvati „graničari i susjedni ugarski Arijanci", tako su optujske lutoranske ženske tražile duševnu utjehu u crkvama susjedne Ugarske.[3]

Baš onda, kad se protestantizam počeo širiti u nutarnjoj Austriji, bili su na istočno-štajerskoj zemlji (u Veržaju kod Ljutomera, dalje kod Ptuja i na optujskom polju pod Mariborom) naseljeni srpski (pravoslavni) uskoci, „pribezi"[4]; i to mora da je obratilo pažnju

[1] Šmid Walter, Über Entstehung und Herausgabe der Bibel Dalmatins. Laibach 1904 (Sonderabdruck aus den „Mitteilungen des Musealvereines für Krain" 1904, Heft III. u. IV.) str. 42.

[2] Mitteilungen des historischen Vereines für Steiermark, XXXII. str. 9.

[3] Ibid. str. 10, 11, 14.

[4] Die Serben-Ansiedlungen in Steiermark und im Warasdiner Grenz-Generalate. Von Prof. Bidermann. (Mittl. des hist. Ver. für Steierm. XXXI.).

Digitized by Google

ondašnjih stanovnika na istok. Porodična imena, što ih nalazimo još i danas u optujskom i ljutomerskom kotaru, dokazuju, kako su se mnogobrojno doseljivali Hrvati i Srbi u one krajeve. Tako na pr. u optujskom kotaru pod kraj decembra 1869 u 43 općine između 79 bilo je 629 ljudi sa prezimenom „Horvat“, a više stotina ljudi sa prezimenom „Bezjak“ (= stanovnik Zagorja). Prezime „Lah“ (= Vlah) osobito je rašireno u kotaru ormoškom, gdje ima i selo „Lahonci“ (potomci doseljenih pravoslavnih Srba)[1].

Sigurno su Varaždin i Zagreb, od kad su imali latinske škole, privlačili u sebe sinove istočnoga Štajera, koji su dakako tamo postali Kajkavcima-Hrvatima. Gotovo svi svećenici, koji su bili rodom iz Središća, polazili su iza početka XVII. vijeka varaždinsku gimnaziju. To nam svjedoči Slekovec u knjizi „Kapela žalostne Matere božje v Središču“ (Maribor 1902). Takove študije trebalo bi nam još o drugim župama ljutomerskog kotara. Rezultat bio bi sigurno ovome sličan.

Pod kraj XVIII. i u početku XIX. vijeka digla se je kajkavska literatura. Onodobni mladići slovenskoga Štajera vraćali su se u svoj zavičaj sa kajkavskim knjigama; djela Tita Brezovačkoga, Matije Jandrića, Stjepana Fučka nalazila su se u Slovenaca uz Dravu. U seljačkoj rodnoj kući poznatoga rodoljuba Bož. Raića (g. 1827—1886), u Sv. Tomažu kod Ljutomera bio je, kako je sam pripovijedao, cio ormar pun kajkavsko-hrvatskih knjiga[2]. „Še sedaj, seveda zelo redko, se najde delo „Matjaž Grabancijaš dijak“ in zelo razkričana knjiga od Štefana Fučka“[3]. Djelo Fučkovo još se oko g. 1880 sa strahom i trepetom čitalo u mome zavičaju (Sv. Juri na Ščavnici). Stari ljudi u Središću pjevali su rado kajkavske pjesme[4].

Plohel, Dominkuš, Volkmer, Čolić, Jaklin, Modrinjak, Kosi, sve su to imena, što vežu ljutomerski kotar sa kajkavskim piscima.

Plohel, svećenik XVIII. vijeka, iz porodice, iz koje je potekao i Vrazov vršnjak Franjo Simonić, vladao je „slovenskim, kranjskim i hrvatskim jezikom“[5].

---

[1] Ib. str. 29. i d.

[2] Murko, Miklosichs Jugend- und Lehrjahre (Forschungen zur neueren Litteraturgeschichte. Festgabe für Richard Heinzel, str. 502).

[3] Štefan Modrinjak. V Celovcu 1881, str. 10.

[4] Pripovijedao mi je načelnik trgovišta središkoga, g. Šinko.

[5] O njemu *Meško-Simonič*, Dr. Gregor Jožef Plohel, V Beči 1888 (Založil Dr. Fr. Simonič).

Digitized by Google

Čolić bio je prvi župnik u Svetinjama (god. 1788—1804), „najboljši govornik iste dobe ter vseskozi zelo izobražen in plemenit mož“, drugi bio je *Jaklin* (do 1816), a treći opet Središćanin i pitomac varaždinski, Andrija *Poljanec* (do 1845). A Blaža *Kosija*, Središćanina (1773—1850) spominje Vraz među reprezentantima „duha slavenskog od prošaste dobe“, koji su se, uzneseni za krasno, dobro i krěpostno, bez dogovora skupili u tabor jedan, smatrajući „ostale tobože slobodnomisleće Slovence, ponoseće se s někakvim světoobćanstvom (kosmopolitismom) kao někakve němačke slobodnjake, koreći ih materijalistami, koji dobro naroda podlažu koristi svojoj posebnoj“.

U tom „taboru“ bili su i *Jaklin* i *Modrinjak*. Jaklin, „stric“ Vrazov i njegov uzgojitelj, pisao je kajkavskim pravopisom i jezikom, koji se približava kajkavskom govoru[1]. A Modrinjak postao je pače kajkavskim pjesnikom te je u „akademiji“, što se je vršila god. 1803. u Sv. Urbanu kod Optuja, protiv Narata, učenika mariborske gimnazije, zastupao „slavensko“ ime i hrvatsko stanovište[2].

Iz ostavštine Muršecove imam rukopisnu „ABC knizhicu za Slovénce med hrovachko, ino krajnsko Dezhelo z-enim od obojih potrébno raslochenim Glasom néhternih Ch'rhk za volo lézhiſhega, ino zaſtoplivéishega Pisanja, ino Branja“. Ovaj pravopisni pokus, dakako iz doba prije god. 1835., pokazuje već sukob kajkavske i kranjske literature.

Dodatak.

Dodat ću ovdje još oporuku Nikole Staroga, župnika kod Sv. Magdalene u Bisagu u Zagorju. Rodio se god. 1696. u Središću, učio u Varaždinu i Zagrebu, gdje je g. 1723. postao svećenikom. G. 1728. dobio je župu Sv. Magdalene u Bisagu i tamo je umr'o god. 1731.

Testamentum.

In Nomine Dei Omnipotentis. Amen.

Ja Miklous Sztari Plebanus Czirkve Szv. Marie Magdalene na Biſsagu zezidane josche pri dobri pameti buduchi, tela pak mlahavochu imajuchi naj pervo duſsu mojo preporucham gozpodinu Bogu,

[1] Geršak, Ormoški spomini. Ljubljana 1902, str. 105.

[2] Jagić, Neue Briefe (pismo Modrinjakovo Cvetku). Isp. „Ljubljanski Zvon“ 1904, br. 11.

Digitized by Google

telo pako moje cherne matere zemlye; moje siromastvo ovak razlochujem s' pravichnim nachinom szpravleno.

I. Oztavlyam ad Xenodochium Sacerdotum deficientium Renſs 5.

II. Ad Seminarium Alumnorum venerabilis capituli Zagrabiensis florenos duos.

III. Za duſsu moju ex materialibus dividendis fl. 10.

IV. Imam blazin pet, vankuſse 4, zmed blazin jednu oztalyam malomu dechaku Andrassu momu ztricheku, y jeden vankuſs. A druge blazine i vankuſsi naj se na Vendeti prodadu, i penezi za meſse za moju duſsu dadu.

V. Vilahnov 7, koji sze naj prodadu, i penezi za moju duſsu dadu, oszmoga dechaku oztalyam.

VI. Imam petero kony, zmed kojih vruncza imenuvanoga vlaſschu oztalyam Gozponu Bratu Plebanuſsu vſzesszveckomu, a duvaticha Gozponu Bratu Plebanuſsu Vilsochkomu, koje Executore postavlyam, y za nyihov trud, tak da marlivo za moje sziromastvo budu zkerb imeli, y nye za moju duſsu obernuli. Vranchea naj sze proda, pak sze penezi naj dadu za meſse, kojem szem ja zamudil ſzlusiti. Malomu dechaku (S. h) srebe nyegovomu otczu momu ztriczu naj bode bedovia.

VII. (Sve latinski).

VIII. Kapa jedna, Skerlyak jeden, naj sze prodadu i za meſse za moju duſsu dadu.

IX. Ztolnyakov 6, koji sze naj prodadu, i za meſse penezi za moju duſsu dadu.

X. Ztolneh rubiczev 20, Ruchniki 4, naj sze prodadu, i za meſse penezi za moju duſsu dadu.

XI. (Latinski).

XII. Kolla okovana se vſzom szpravom za meſse naj ſze obernu. Item plug i brane, otka te za duſsu moju.

XIII. Imam (s. h.) Kernkov 24, zmed kojeh naj ſze da sztari cze Kate praschez jeden, dekle Jane dva pajczeka, Marku staremu pajczek jeden, druge na ztroſsek, ako pak kaj oztane, naj sze proda za duſsu moju.

XIV. Imam na dugu vu Karlovczu pri Sigi, Renſs 22, dico dvadeſseti dva, za koje Kanovnik Radovich dobro zna, koji sze kaj berse, naj zterjaju i za meſse dadu.

Digitized by Google

XV. Imam na dugu pod Okichem pri Spanu Gosponu Plebanuſsu Filipovschu Reniſs 3, koje Gospoda Executori naj zterjaju, i za meſse dadu. Item pri Gospona Plebanuſsa kmetu nyemu dobro znanomu dukat eden, koj sze naj zterja, i za Szvete meſse za moju duſsu da.

XVI. Kaj imam Sitka, dusen szem ztaricze Kate mojoj majericzi Sitka dreveinki 20, kaj mi je poſsudila, kada szem na faru doſsel, koje naj nyoj sze povernu, i k tomu drugi 10 za nie vernu szlusbu nai nyoi sze dá, i tri drevenke pſsenicze, a drugo, kaj ostane, naj sze za meſse za moju duſsu da.

(Ostalo je sve latinski.)

Digitized by Google

Osobine današnjega ravnogorskoga narječja.

Primljeno u sjednici historičko-filologičkoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 26. listopada 1904.

NAPISAO ČLAN-DOPISNIK R. STROHAL.

Trgovište Ravna gora leži na Karolinskoj cesti po prilici u sredini između trgovišta Vrbovskoga i trgovišta Mrkoplja. Politički pripada kotaru Vrbovskom, a županiji Modruško-riječkoj (Ogulinskoj).

Ravna gora broji danas s okolišnim selima oko 4000 duša. Za turskih je ratova stradala mnogo i Ravna gora, pa je i ondje staroga pučanstva gotovo sasvim nestalo. Početkom XVII. vijeka naselio je tadanji vrhovni zapovjednik hrvatske krajiške vojske obrstar *Juraj Lenković* ponovno Ravnu goru pozvavši amo ljude pravoslavne vjere iz Bosne.

Prigodom gradnje Karolinske ceste g. 1732. doseli se u Ravnu goru mnogo katoličkih doseljenika, većinom Primoraca, Čeha i Slovenaca. Kad je godine 1764. tršćanska intendancija počela tjerati pravoslavne žitelje iz mjesta, štono su bila uz cestu Karolinsku, pa ih naseljavati radi procvata trgovine katolicima, tada se je mnogo pravoslavnih porodica iselilo iz Ravne gore, a neke su se pokatoličile i ondje ostale.

Ravnogorci govore danas vrlo zanimljivim kajkavskim narječjem, ali u tako zvanom Novom varošu ravnogorskom govore još i danas osobito muškarci štokavskim narječjem ikavskoga izgovora, što je ostalo bez dvojbe iz vremena, kada su se amo doselili pravoslavni žitelji iz Bosne.

Kralj Josip II. podignuo je poveljom od 14. ožujka g. 1785. Ravnu goru na kraljevsko poveljeno kameralno trgovište. Općina imade svoj posebni grb, dozvoljen istom kraljevskom poveljom.

Držim, da je narječje ravnogorsko bilo prvobitno čakavsko, ali nakon raznih promjena žiteljstva, a osobito utjecajem susjedne Kranjske dobilo je sadanji kajkavski oblik.

Digitized by Google

I. Dio.

Glasovi.

A) Poluglas.

U ravnogorskom narječju nalazimo jedan poluglas, koji bilježim znakom ь. Taj se glas izgovara (kao i u delničkom narječju) kao neki slabi mutni poluglasni glas *i*. Poluglas ovaj dolazi:

a) mjesto staroslovenskoga ili štokavskoga ili u stranim riječima mjesto stranoga glasa *e*, tako:

α) u pojedinim riječima, kao u: *pòstьla* (lectus), *znàmьn* (gen. *znàmьna*, signum), *prijàtьl* (amicus), *prijàtьlca* (amica), *repьtnìca* (ala, pennae) i t. d.; tako i u stranim riječima, kao u: *kàmьra* (tal. camera), *cemìtьr* (coemiterium), *žàkьlc* (njem. Säckel), *cègьlc* ili *cèglьc* (njem. Zettel), *dьnàrji* (pl., lat. denarius), *šàštьr* (njem. Schuster), *obȑstьr* (njem. Oberster) i t. d.

β) u posvojnoj zamjenici: *nȅn*, *nèna*, *nènu* (ejus feminae).

γ) u instrumentalu sing. i u dativu plur. imenica muškoga i srednjega roda, koje se svršavaju na meki suglasnik, kao u: *kòjnjьn* pored *kòjnjan*, *móžьn* pored *móžan*, *nážьn* pored *nážan*, *môrьn* pored *môran*, *sȑcьn* pored *sȑcan* i t. d.

δ) u genitivu, dativu, akuzativu (kad je jednak genitivu) i lokalu sing. posvojnih zamjenica i pridjeva muškoga i srednjega roda, koji se svršavaju na meki suglasnik, kao u: *màjьga*, *màjьmu*, *nàšьga*, *nàšьmu*, — *vrùčьga*, *vrùčьmu* i t. d.; tako još u istim padežima u komparativu i superlativu, kao u: *lépšьga*, *lépšьmu*, — *nājlépšьga*, *nājlépšьmu* i t. d.

b) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *i*, tako:

α) u pojedinim riječima, kao u: *nažȉčьk* (cultellus), *pàlьca* (baculus), *jùžьna* (prandium), *kùhьna* (culina), *lùkьnca* (foramen), *kuhàrьca* (coqua), *praudàlьca* (narratio), *kalìbьca* (casula), *japnènьca* (calcaria), *kapèlьca* (Kapelle), *žȉvet* (vivere) i t. d.

β) u nekim padežima staroslovenske zamjenice и, ꙗ, ѥ, kao u: *nîh* ili *jьh* pored *nêh* ili *jeh* i *nîh* ili *jih*, *nîn* ili *jьn* pored *nên* ili *jen* i *nîn* ili *jin*.

γ) u imperativu (1. i 2. licu plur.) osobito glagola III. vrste 2 razdjela i IV. vrste, kao u: *prvòlьma*, *prvòlьte*, *pràšьma*, *pràšьte* i t. d., rjeđe ostalih vrsta kao u: *vrèžьma*, *vrèžьte* (od *vrèč*, ponere), *urèmьte* i t. d.

Digitized by Google

δ) u participu perfekta aktiva glagola IV. vrste, kao u: *pozábьla* (ž. r.), *mìsnьla* (ž. r.), *naróčьla* (ž. r.) i t. d.

ε) u infinitivu glagola IV. vrste, kao u: *adgovàrьt* (respondere), *žènьt* (matrimonium contrahere), *adsódьt* (sententiam dicere) i t. d.

c) mjesto staroslovenskoga glasa ѣ, tako:

α) u pojedinim riječima, kao u: *člòvьk* (gen. *človèka*, homo), *sьkèra* (securis).

β) u participu perfekta aktiva glagola III. vrste, kao u: *tìla* pored *tlà* (ž. r.), *vìdьla* pored *vìdla* (ž. r.), *prlètьla* pored *prlètla* (ž. r.) i t. d.

d) mjesto staroslovenskoga ili štokavskoga glasa *o*, tako:

α) u pojedinim riječima, kao u: *kùkьr* (quo modo), *nikukьr* (nullo modo) i t. d.

β) u instrumentalu sing. i u dativu plur. imenica muškoga i srednjega roda, koje se svršavaju na tvrdi suglasnik, kao u: *hajdùkьn* pored *hajdùkan*, *pȓstenьn* pored *pȓstenan*, *stáblьn* pored *stáblan*, *srèbrьn* pored *srèbran* i t. d.

γ) u genitivu, dativu, akuzativu (kad je jednak genitivu) i lokalu sing. pridjeva muškoga i srednjega roda, koji se svršavaju na tvrdi suglasnik, kao u: *nàvьga*, *stàrьga*, — *nàvьmu*, *stàrьmu* i t. d.; tako još u istim padežima i kod nekih neodređenih zamjenica, kao u: *nobènьga*, *nobènьmu*, pa kod pokaznih, kao u: *ùnьga*, *ùnьmu*.

e) mjesto staroslovenskoga glasa ѧ, a štokavskoga glasa *e* u glagolima: *nàrьdьt* (facere), *pàrьdьt* (ordinare) i t. d.

f) mjesto staroslovenskoga glasa ѫ, a štokavskoga glasa *u*, tako:

α) u riječi: *ànьd* (illā viā).

β) u participu perfekta aktiva i pasiva i u infinitivu glagola II. vrste, kao u: *uzdȉglьn* (part. perf. akt.), *uzdȉgnьt* (part. perf. pas. i infin.).

g) mjesto staroslovenskih glasova лъ, a štokavskoga glasa *u* u riječi: *jàbьka* (malum).

h) katkad mjesto staroslovenskih i štokavskih glasova *aj* u imperativu glagola V. vrste 1. razdjela, kao u primjerima: *paglèdьma*, *paglèdьte*.

i) mjesto staroslovenskoga poluglasa ъ ili ь u raznim nastavcima, kao u primjerima: *stàrčьk* (senex), *lànьc* (olla), *smȓdlivьc* (petroleum), *ímètьk* (opes), *gòbьc* (os animalium), *róbьc* (sudarium), *bòbьn* (tympanum), *prèzdьn* (abyssus), *jànčьk* (agnellus), *tèlčьk* (vitulus), *žalòstьn* (tristis), *srêčьn* (felix) i t. d.

Digitized by Google

j) na mjestima, gdje nema u staroslovenskom jeziku ili u tuđim riječima drugoga kojeg jezika nikakova glasa, kao u: *àgьn* (ignis), *mòkьr* (humidus), *bèštьr* (pernix, agilis), *dàbьr* (bonus), *sèdьn* (septem), *òsьn* (octo), *nôtьr* (intus), *sьn* (sum), *nísьn* (non sum), *Pètьr* (Petrus), *gànьk* (porticus, njem. Gang) i t. d.

k) mjesto staroslovenskoga glasa *i*, a štokavskoga glasa *a* u riječi: *àdьn* (unus).

B) Dvoglasi.

Ravnogorsko narječje ima ove dvoglase:

a) dvoglas *ou*, koji dolazi:

α) mjesto staroslovenskih glasova лъ ili ль, kad se nalaze među dva suglasa, kao u: *sòuza* (lacrima), *vòuk* (lupus), *dòuh* (longus), *tòučt* (ferire) i t. d.

β) mjesto staroslovenskoga glasa ѫ, kao u: *klòup* (scamnum), *kòut* (angulus), *pòut* (iter) i t. d.

γ) mjesto glasova *ov*, kao u: *trgòuc* (mercator), *mŕtou* (mortuus), *pòsou* (canis), *pròu* (primus) i t. d.; tako i u genitivu plur. imenica muškoga roda, kao u: *bràtou*, *sinoù*, *lasoù*, *pajdášou* i t. d.

δ) u njemačkoj riječi „*Bube*“ (puer) mjesto glasa *u*, pa ta riječ glasi *pòup* ili *pòub*.

b) dvoglas *au*, koji dolazi mjesto staroslovenskih i štokavskih glasova *av*, kao u: *zràunat* (in ordinem adducere), *Lêpoglau* (nomen loci), *zabáulat* (oblectare) i t. d.

c) dvoglas *oa*, koji dolazi mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *a*, kao u *mòat* (mater).

d) dvoglas *ei*, koji dolazi:

α) mjesto staroslovenskoga glasa ѣ, a štokavskih glasova *ije* ili *je*, kao u: *dvèi* ili *dv͡ei* (duae), *abeìsьt* (suspendere) i t. d.

β) mjesto staroslovenskih glasova *ja*, a štokavskih *je*, kao u: *èist* (edere).

Bilješka. Mjesto dvoglasa *ou* (u točki *a* α) i β) čuje se katkad i čisti glas *u*, a mjesto dvoglasa *oa* (u točki *c)* čuje se katkad i glas *a*.

C) Samoglasi.

a) Samoglas *a* dolazi drukčije nego u štokavskom narječju u ovim slučajevima:

α) vrlo često mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *o*, i to:

αα) u osnovi riječi, kod imenica kao u primjerima: *âče* (pater), *àknu* (fenestra), *gàspud* (dominus, sacerdos), *lapàta* (pȩla), *udàvьc*

Digitized by Google

(viduus), *udavìca* (vidua), *dvâr* (aula, palatium), *gàspon* (dominus), *gaspadár* (dominus), *kàmâd* (pars), *dvarìšče* (aula), *kàtu* (cortina), *nâž* (culter), *štrapòt* (strepitus), *kràmpîr* (solanum tuberosum), *karèn* (radix), *matìka* (ligo), *àgьn* (ignis), *atràk* i *atròk* (infans), *kakôš* (gallina), *damavìna* (patria) i t. d., samo u kosim padežima *nôč* (gen. sg. *načì*, nox), *kôst* (gen. sg. *kastì*, os); u ličnoj zamjenici za 3. lice *ân*, *àna*, *ànu*, u svim oblicima posvojnih zamjenica: *màja*, *màje*, *tvàja*, *tvàje* i *svàja*, *svàje* osim oblika *môj*, *tvôj* i *svôj*; kod pridjeva, kao u primjerima: *dàbьr* (bonus), *bālàn* (aegrotus), *gatòu* (paratus), *pàredьn* (malus) i t. d.; kod priloga, kao u primjerima: *pàtl* (postea), *gàr* (supra), *dàma* (domi), *dàl* (infra), *àkul* (circum, circa), *àdzâd* (a tergo), *àtkad* (unde), *àdzâj* (a tergo), *dàst* (satis) i t. d.; kod prijedloga, kao u primjerima: *pad* (sub), *ad* (a, e, ex), *pa* (per, in, super), *da* (ad), *àkul* (circum, circa) i t. d., tako i onda, kad su prijedlozi složeni s drugim riječima, kao u primjerima: *pàrod* (partus), *àklič* (nunciatio), *parôka* (copulatio conjugialis), *ažènьt* (ducere uxorem), *aglásьt se* (nomen dare), *abètat* (promittere), *àtprit* (aperire), *akličòvat* (nunciare), *àblêčt* (induere), *abzìrat se* (respicere ad oculos), *àdnest* (auferre), *abagàtьt se* (divitescere), *abelèsьt* (suspendere), *pamágat* (auxilium ferre), *pavédat* (narrare) i t. d.; kod veznika, kao u: *dàkle* (donec) i kod glagola, kao u primjerima: *pràsьt* (orare), *ràdьt* (parere), *gavàrьt* (dicere), *gànьt* (pellere), *skàčьt* (salire), *nàsьt* (portare), *kàpat* (fodere), *gàstьt se* (convivari), *kràjьt* (secare ad formulam) i t. d.; — tako još u instrumentalu sg. lične zamjenice *tî* (tu) *tàbô* i povratne zamjenice *sèbe* (sui) *sàbô*; konačno tako i u tuđim riječima, kao u: *špàtat se* (njem. spotten), *špàt* (njem. Spott), *kamèdija* (lat. comoedia), *sàld* (tal. soldo) i t. d.

ββ) u instrumentalu sing. i dativu plurala imenica muškoga i srednjega roda (o-osnova), kao u primjerima: *hajdůkan* (od *hajdůk*, latro), *pŕstenan* (od *pŕsten*, anulus), *móžan* (od *môž*, vir), *stáblan* (od *stáblu*, arbor), *àknan* (od *àknu*, fenestra), *pèran* (od *pèru*, penna) i t. d.

Bilješke. 1. Obratno dolazi mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *a* u ravnogorskom narječju glas *o* u prilogu *sóm*, štok. *samo*; — 2. u instr. sing. i dat. pl. imenica muškoga i srednjega roda (*o*-osnova) dolazi u ravnogorskom narječju pored glasa *a* katkad i poluglas ь.

β) mjesto staroslovenskih poluglasa ъ ili ь, i to: u instrumentalu sing. lične zamjenice *jêst* (ego) *mànô*, u upitnoj i odnosnoj

Digitized by Google

zamjenici *kàdû* (quis), u prilogu *vàvêk* (semper) i uvijek u 1. licu plur. prezenta i imperativa svih glagola, kao u: *plètêma*, *plètima*.

γ) mjesto staroslovenskoga nosnoga glasa ѫ, a štokavskoga glasa *u*, i to:

αα) u osnovi riječi, kao u primjerima: *ráka* (manus), *račica* (manubrium), *zaráke* (sponsalia). *màškî* (masculus) i t. d.

ββ) u akuzativu i instrumentalu sing. imenica ženskoga roda (*a*-osnova), kao u primjerima: *gláva* (ak. sg.), *glávâ* (instr. sg.), *lapàta* (ak. sg.), *lapàtâ* (instr. sg.) i t. d.

γγ) u instrumentalu sing. imenica ženskoga roda *i*-osnova i konzonantskih osnova, kao u primjerima: *kastâ* (od *kôst*, os), *kakošâ* (od *kakôš*, gallina), *hčèrjâ*, *màterâ*[1] i t. d.

δδ) u instrumentalu sing. ženskoga roda svih zamjenica (osim ličnih *jêst*, *tî* i povratne *sèbe*), pridjeva i brojeva, kao u primjerima: *màjâ*, *tvàjâ*, *svàjâ*, *ùnâ*, *tâ*, *tìstâ*, *sámâ*, *kérâ* (quā), *parèdnâ*, *dàbrâ*, *ánâ* (unā), *prôvâ* (primā) i t. d.

εε) u 3. licu plurala prezenta svih glagola, kao u primjerima: *plètejâ*, *strésejâ*, *rèčejâ*, *mòrejâ*, *bàjâ*, *dìgnejâ*, *kŕčijâ*, *gavàrijâ*, *pavedòvajâ*, *grèjâ* i t. d.

δ) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *e*, kao u primjerima: *papèu* (cinis), *kamàjne* (lapides), *àdьn* ili *àn* (unus), *ânjkrt* ili *ânkrt* (aliquando), *čàkat* ili *prčàkat* (expectare); — tako i mjesto njemačkoga glasa *e* u riječi *tàlêr* (njem. *Teller*).

Bilješka. Glagol *čàkat* glasi i u staroslovenskom jeziku katkad чакати pored чекати.

ε) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *i* iza suglasa *l* s metatezom u riječi *alsìca* (vulpes).

ζ) mjesto staroslovenskih i štokavskih glasova *ju* iza suglasa *l* s metatezom u riječi: *aldì* (homines, nom., akuz. i vok. pl.); *aldî* (gen.); dativ, lokal i instrum. pl. od te imenice glasi *lìden* pored *aldîn*.

b) Samoglas *e* dolazi drukčije nego u štokavskom narječju u ovim slučajevima:

α) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *a*, kao u primjerima: *jêst* (ego), *de* (ut), *dè li* (utrum), *dèl* (porro, protinus), *dèleč* (longe), *dèlšî* (longior), *dêj* (da), *dêjma* (demus), *dêjte* (date); tako i mjesto običnoga kajkavskoga *nâj* dolazi u Ravnoj gori *nêj* (=

[1] Redovno je oblik instrumentala sing. jednak obliku nominativa sing.; posve rijetko čuju se i takvi oblici za instr. sing. kod tih riječi.

Digitized by Google

štok. *neka)*, — u prijedlogu *raz*, koji se slaže s drugim riječima, kao u: *rèsêčt* (dissecare), *restȓgat* (rumpere) i t. d.

β) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *o*, i to:

αα) u osnovi riječi, kao u primjerima: *klèbûk* (pileus) pored *klàbûk*, *bèl* (melius), *bèlšî* (melior), *prèč* (protinus), — u prijedlogu *pro*, koji se slaže s drugim riječima, kao u: *prèdat* (vendere), *predávat* (vendere), *pregavàrьt* (proloqui), *prèpast* (cadere), *prèbast* (transfigere) i t. d.

ββ) u fleksiji riječi, tako u gen., dat. i lok. sing. muškoga roda, pa i u akuzativu (kad je jednak gen. sg.) u zamjenica, n. pr.: *tèga*, *tìstega*, *òvega*, *ùnega*, *sàmega* i t. d., *tèmu*, *tìstemu*, *òvemu*, *ùnemu*, *sàmemu* (za dativ i lokal sg.) i t. d.; — u pridjeva n. pr.: *bagàtêga*, *bagàtêmu* i t. d.; — u brojeva, n. pr. *ànega*, *ànemu*, *trètêga*, *trètêmu* i t. d.

Bilješka. Redovno se kod pomenutih zamjenica (osim kod zamjenice *tâ*, iste), pridjeva i brojeva ovakav glas *e* posve gubi ili se mijenja u poluglas ь, pa gornji oblici redovno glase u Ravnoj gori: *tèga*, *.tìstьga* ili *tìstga*, *òvьga* ili *òvga*, *ùnьga* ili *ùnga*, *sàmьga* ili *sàmga* i t. d., *tèmu*, *tìstьmu* ili *tìstmu*, *òvьmu* ili *òvmu*, *ùnьmu* ili *ùnmu*, *sàmьmu* ili *sàmu* i t. d., *bagàtьga* ili *bagàtga*, *bagàtьmu* ili *bagàtmu* i t. d., *ànьga* ili *ànga*, *ànьmu* ili *ànmu*, *trètьga* ili *trètga*, *trètьmu* ili *trètmu* i t. d.

γ) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *i*, kao u primjerima: *seròmak* (pauper), *seròta* (misera), *seromàškî* (pauper), *bèštьr* (pernix, strenuus), *nèč* (nihil), *jèt* (ire), *jèskat* (quaerere), *jèmet* (habere) i t. d.; tako i u tuđim riječima: *bèrt*, *bertȉja* (njem. *Wirth*, *Wirthshaus)*, *krégat se* (njem. *kriegen*, *Krieg führen*, irasci, vociferari), pa u oblicima plurala zamjenice и, ıа, ıе: *nêh*, *nên*, štok. *njih*, *njima*.

δ) mjesto staroslovenskoga poluglasa ъ ili ь, tako: 1. u glagola: *sèjnat* (somniare), 2. u oblicima, koji su izvedeni od prezentske osnove glagola *ùzêt* (sumere): *uzèmên* (prezent), *uzèmi* (imperativ) i 3. u prijedlogu *ze* (= staroslov. съ), kao u: *zèstat* (congredi), *zèspat* (obdormire), *zèžgat* (comburere) i t. d.

ε) mjesto staroslovenskoga glasa ъı, a mjesto štokavskoga glasa *i* u imenici: *sьkèra* (securis).

ζ) redovito mjesto staroslovenskoga glasa ѣ (osim slučajeva spomenutih kod poluglasa u točki *c)*, ali i ondje, gdje u štokavskom uarječju prelazi glas ѣ u *i*, kao u primjerima: *cêu* (totus), *bêu* (albus), *smèjat se* (ridere), *prèjk* (prius), *nâjprèjk* (primum).

Digitized by Google

η) mjesto staroslovenskih glasova иѧ u glagolu *prêt* (capere, prehendere).

ϑ) mjesto glasova *o*+*i*+*e* u prezentu *pên* (abeo), *pêš, pê, péma, péšte, pèjâ;* prema tomu imperativ: *pêj, pêjma, pêjte* i infinitiv *péjt.*

ι) katkad mjesto staroslovenskih glasova ѣ, a mjesto štokavskih glasova *je* u participu perfekta aktiva od *èist* (edere): *èdu, èdla, èdlu* pored *jèdu, jèdla, jèdlu* ili *ìedu, ìèdla, ìèdlu.*

κ) mjesto staroslovenskih glasova ъ+и (ы+и), dotično mjesto ь+и (и+и) u instrumentalu sing., dativu, lokalu i instrumentalu plur., pa u genitivu plur. pridjeva i brojeva, kao u primjerima: *bagàtêm* (instr. sing., dat., lok. i instr. pl.), *bagàtêh* (gen. pl.), *trètêm* (instr. sg., dat., lok., instr. pl.), *trètêh* (gen. pl.).

λ) Glas *e* dolazi često u 3. licu plurala prezenta (po analogiji ostalih lica), gdje nije etimološki opravdan i gdje ga ne nalazimo ni u staroslovenskom jeziku ni u štokavskom narječju, n. pr.: *bàdejâ, mòrejâ, uzèmejâ, dìgnejâ, jèščejâ, kàplejâ, adèrjejâ* (= štok. *oderu), sàvejâ* i t. d.

μ) Glas *e* ne dolazi u fleksiji riječi iza mekih suglasnika mjesto glasa *o* ondje, gdje dolazi u staroslovenskom jeziku i štokavskom narječju, n. pr. *trgòucou* (mercatoris), *càrou* (imperatoris), *mèsьcou* (gen. plur. od *mèsьc*, mensis, luna), *dьnàrjou* (gen. pl. od *dьnàrji* pecuniae), *pajdášou* (gen. pl. od *pàjdâš*, socius), — *mašòvat* (sacra procurare), *pušòvat* (basiare) i t. d.

ν) Glas se *e* katkad gubi, n. pr. u prijedlogu *pre*, koji se slaže s drugim riječima, kao u: *prčàsnî* (reverendissimus), pa u genitivu, dativu i lokalu sing. muškoga i srednjega roda nekih zamjenica i pridjeva, kao u: *mâjga, tvâjga, svâjga, mâjmu, tvâjmu, svâjmu; vrùčga, vrùčmu* (ispor. kod poluglasa točku a) δ).

c) Samoglas *i* dolazi drukčije nego u štokavskom narječju u ovim slučajevima:

α) katkad mjesto štokavskoga glasa *a*, a mjesto staroslovenskoga и *(i)* u nominativu sing. ženskoga roda pridjeva u komparativu i superlativu, kao u: *lépší* (pulchrior), *gŕší* (turpior) i t. d., *nājlépší, nājgŕší* i t. d.

β) katkad mjesto štokavskoga glasa *e*, a mjesto staroslovenskoga glasa ѧ u genitivu sing. ženskoga roda pridjeva u komparativu i superlativu, kao u: *lépší, nājlépší, gŕší, nājgŕší.*

γ) katkad mjesto štokavskoga glasa *e*, a mjesto staroslovenskoga glasa ы u akuzativu plurala imenice *lâs* (capillus): *lâsi.*

Digitized by Google

δ) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *u* u glagolu: *slišьt* (audire).

Bilješka. Glagol *slišьt* glasi u staroslovenskom jeziku katkad слъшати pored слоушати.

ε) mjesto staroslovenskoga poluglasa ъ iza glasa *r* s metatezom u imenici *cîrkva* (ecclesia).

ζ) Glas *i* uzima se ispred prijedloga съ, pa tada glasi *iz*, na pr. *iž nìmu* (cum eo).

η) Glas *i* dolazi mjesto dvoglasa *ei* u njemačkoj riječi: *glìh* (njem. *gleich*, ipsum, plane), tako još i u *usèglih* (aequaliter).

ϑ) Glas *i* je rjeđi u ravnogorskom narječju nego u današnjih Štokavaca i nego u staroslovenskom jeziku, i to zato, jer neki štokavski i staroslovenski *i* glase u ravnogorskom narječju kao poluglas ь, kako je to razloženo kod poluglasa u točki *b*, — zatim, jer neki štokavski i staroslovenski *i* glase u ravnogorskom narječju kao *e*, kako je to razloženo kod samoglasa *e* u točki γ), — i napokon jer se neki štokavski i staroslovenski *i* u ravnogorskom narječju gube, i to: 1. u sredini riječi, kao u: *pàjtica* (= štok. *povitica, gužvara), kŕčat* (clamare), pa u prijedlogu *pri*, koji glasi u ravnogorskom narječju redovno *pr*, a tako glasi i kad se slaže s drugim riječima, kao u: *prpavédat* (narrare), *prpètьt se* (accidere, evenire), *prpràjьt* (praeparare), *prčàkat* (expectare), *pr̀nest* (afferre) i t. d. i 2. na kraju riječi, tako u infinitivu svih glagola, pa u pojedinim riječima, kao u: *màt* pored *màat* (mater) i u nominativu plurala participa perf. aktiva i pasiva muškoga roda, a katkad i u istom obliku pridjeva.

d) Samoglas *o* dolazi drukčije nego u štokavskom narječju u ovim slučajevima:

α) mjesto staroslovenskoga poluglasa ъ ili ь, gdje u štokavskom narječju nalazimo drugi kaki glas ili nikaki, kao u primjerima: *pòku* (infernum), *pòs* (canis), *tòma* (tenebrae), *globòk* (profundus), *sòd* ili *sòda* (nunc), *lòčьn* i *làčьn* (esuriens), *kòsьn* (tardus, serus), *kòsno(u)* (tarde), *vòn* (foras), *dròvu* (arbor), *mróvьca* (micula), *pròu, prôvâ, prôvû* (primus, a, um), *kòdьr* (ubi), *cvòst* (florere), *datòknьt* (attingere) i t. d.; zatim u participu perf. akt. *šòu, pr̀šou* i t. d.

β) katkad mjesto staroslovenskoga glasa ѫ, kao u primjerima: *sosèd* pored *sasèd* (vicinus), *sosèda* pored *sasèda* (vicina), *sôd* (judicium), *sódьt* (judicare), *róbьc* (sudarium, capital), *módьr* (sapiens), *nôtьr* (intus), *usèsôd* (ubique), *kôd* (quo, quem in locum), *bôn* (fuero),

Digitized by Google

zaróčst se (sponsalia facere) i t. d.; zatim u instrumentalu sing. ličnih zamjenica: *mànô, tàbô, sàbô, nô* (ea).

γ) katkad mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *a*, tako u nom. sg. muškoga roda participa perfekta aktiva glagola V. i VI. vrste, kao u: *prášou* (od *prášat*, rogare, interrogare), *čàkou* (od *čàkat*, expectare), *jèskou* (od *jèskat*, quaerere), *krégou* (od *krégat*, irasci, voriferari), *ačitòvou se* (od *ačitòvat se*, dicere) i t. d.

Katkad dolazi glas *o* u ovom participu i kod glagola I. vrste 4. razdjela (gdje u staroslovenskom jeziku ne ima ni glasa *a* ni poluglasa), kao u: *rèkou* (od *rèčt*, dicere), *sàvlêkou* (od *sàvlêčt*, intro trahere), *màgou* (od *mòšt*, posse), *lègou* (od *lèšt*, decumbere), *vrgou* (od *vršt*, ponere) i t. d.; tako još *pàstou* (od *pàstat*, fieri).

Mjesto njemačkoga glasa *a* dolazi u ravnogorskom narječju glas *o* u riječima: *štròf* (njem. *Strafe*), *štròfat* (njem. *strafen*).

Bilješka. O prilogu *sóm* (tantum, solum) isporedi bilješku 1. kod samoglasa *a* točku α.

δ) mjesto staroslovenskoga glasa ѣ u participu perfekta akt. kao od glagola *àtprêt* (aperire): *àtprou*, pa u prilogu *sòm* (staroslov. сѣмо, huc).

ε) mjesto štokavskih glasova *au* u glagolu: *jókat* (lamentari).

ζ) mjesto štokavskoga glasa *u*, a mjesto staroslovenskoga glasa *o* u riječi: *òle* (oleum).

η) Glas *o* je rjeđi u ravnogorskom narječju nego u današnjem štokavskom, i to za to, jer mjesto štokavskoga *o* dolazi katkad poluglas ъ, kako je to razloženo kod poluglasa ъ u točki *d)*; — za tim, jer mjesto štokavskoga *o* dolazi vrlo često samoglas *a*, kako je to razloženo kod samoglasa *a* u točki α); — za tim, jer mjesto štokavskoga samoglasa *o* dolazi samoglas *e*, kako je to razloženo kod samoglasa *e* u točki β; — za tim, jer mjesto štokavskoga samoglasa *o* dolazi samoglas *u*, ispor. dalje kod samoglasa *u* točku α); — za tim, jer u ravnogorskom narječju ne prelazi staroslovenski glas ѧ u *o* kao u štokavskom govoru, već: 1. prelazi u *u*, i to: a) na kraju riječi, kao u: *papèu* (gen. sg. *papèua*, cinis), *kòu* (gen. sg. *kàla*, palus), *vesèu* (hilaris), *cêu* (totus), *rèkou*, *vìdu* i t. d. b) na kraju sloga u sredini riječi, kao u: *pàuc* (gen. sg. *pàuca* pollex), *gàuge* (njem. *Galgen*), *kàraude* (linea coralliorum); 2. gubi se posve, kao u: *kàdinьca* (turibulum), *kràpînьca* (cortina), *prìšnьca* (cathedra, suggestus) i 3. ostaje *l*, kao u: *kôlca* (vehiculum), — napokon jer se u ravnogorskom narječju gubi katkad štokavski glas *o*, tako: 1. na početku riječi u glagola

Digitized by Google

tèt (velle), 2. u sredini riječi, kao u: *grmàda* (acervus, staroslov. громада i грамада), *spêt* (iterum), pa u genitivu, dativu i lokalu sing. muškoga i srednjega roda, u akuzativu sing. muškoga roda (kad je jednak gen. sg.) nekih zamjenica pridjeva i brojeva, kako je to razloženo kod samoglasa *e* u točki β, ββ. u bilješci i 3. na kraju riječi, kao u primjerima: *tàn* (illic), *kàn* (quo), *nèkan* (aliquo), *tàk* (sic, ita), *kàk* (quo modo, ut), *àk* (si), *mâl* (parum) i t. d.

e) Samoglas *u* dolazi drukčije nego u štokavskom narječju u ovim slučajevima:

α) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *o*, kao u primjerima: 1. u sredini riječi: *gàspud* (dominus), *gûst* (hospes), *tùlku* (tantum), *kùlku* (quantum), *kùmâj* (vix) i u njemačkoj riječi: *fûrt* (njem. *fort*), 2. na početku riječi u pokaznoj zamjenici *ûn*, *ùna*, *ùnu* (ille); *ân*, *àna*, *ànu* je lična zamjenica za 3. lice, te je valja razlikovati od pokazne *ûn* i 3. na kraju riječi kod imenica srednjega roda, kao: *àknu* (fenestra), *sèlu* (vicus, pagus), *dròvu* (arbor) i t. d., kod zamjenica, pridjeva i brojeva u nominativu i akuzativu sing. srednjega roda, kad ne stoje pred imenicom i kod priloga kao u: *tàku* (sic), *kàku* (quo modo), *brȓû* (celeriter), *têškû* (difficile) i t. d., pa u zamjenici *kàdû* (quis).

β) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *a* u primjerima: *kùkъr* (quo modo), *nikùkъr* (nullo modo).

γ) mjesto staroslovenskih glasova въ ili вь redovito, kao u primjerima: *usà* (omnis, totus), *usèglih* (aequaliter), *usèsôd* (ubique), *učèra* (heri), *uddàvьc* (viduus), *udàvica* (vidua), *u* (in), *ùzêt*, *uzèmên* (sumere), *usàkî* (quisque) i t. d.; jedini izuzeci su prilog *vàvêk* (semper) i imenica *tàrk* (dies Martis).

δ) mjesto staroslovenskoga glasa ъ na kraju riječi (vidi gore kod samoglasa *o* točku η); jedina riječ *vâl* (gen. sg. *vàla*, bos) ne mijenja glasa *l* u *u*. Katkad se mijenja glas ъ u glas *u* i na kraju sloga. Pored primjera spomenutih kod samoglasa *o* isporedi još primjere: *šivàuka* (acus) i *papèunьca* (dies cinerum). Glas *l*, koji prelazi na kraju riječi u *u*, mijenja se katkad u glas *u* i u ostalim padežima, isporedi *papèua*, *vesèuga* (gen. sg.).

ε) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *v*, kao u primjerima: *krîu* (reus), *žîu* (vivus), *nòu* (novus), *pràu* (verus), *zdròu* (sanus), *càrou* (imperatoris), *trgòuc* (mercator), u završetku genitiva plur. imenica *ou* mjesto *ov;* isporedi još *pakràuc* (= štok. *pokrovac)*, *čȓu* (vermis).

ζ) mjesto poluglasa ь u instrumentalu sing. lične zamjenice *ân: iž nìmu* (cum eo).

Digitized by Google

η) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *m* u imenici: *dȉunk* (= štok. *dimnjak).*

ϑ) Glas *u* ne dolazi svuda u ravnogorskom narječju, gdje dolazi u današnjem štokavskom govoru, i to za to ne, jer mjesto starih glasova лъ ili ль, kad se nalaze među dva suglasa, dolazi u ravnogorskom narječju ili poluglas ь, kako je to razloženo kod poluglasa u točki *g*, ili dvoglas *ou*, kako je to razloženo kod dvoglasa u točki a) α), a ne *u* kao u štokavskom narječju, — za tim, jer mjesto staroga glasa ѫ, koji prelazi u štokavskom narječju u glas *u*, dolazi u ravnogorskom narječju ili poluglas ь, kako je to razloženo kod poluglasa u točki *f.*, ili dvoglas *ou*, kako je to razloženo kod dvoglasa u točki *a.* β), ili samoglas *a*, kako je to razloženo kod samoglasa *a* u točki γ), ili samoglas *o*, kako je to razloženo kod samoglasa *o* u točki β); — za tim, jer mjesto staroslovenskih i štokavskih glasova *ju* dolazi glas *a* u imenici *aldȉ* (homines; nom., akuz. i vok. pl.), dočim dat., lok. i instr. pl. ove imenice glasi *lȁden* pored *aldȋn*, a pridjev glasi *lùckî* (ispor. kod samoglasa *a* točku ζ) i napokon, jer se štokavski glas *u* katkad u ravnogorskom narječju gubi, kao u: *dȓgâč* (= štok. *drukčije*, alio modo), *držȉna* (= štok. *družina*, familia) i t. d.

D) Suglasi.

1. Grleni, sičnі i nepčani.

a) U ravnogorskom se narječju zamjenjuju staroslovenski i štokavski grleni suglasi, i to:

α) staroslovenski i štokavski (dotično tuđi u tuđim riječima) grlenik *g* grlenikom *h*, kao u: *bôh* (deus, gen. sg. *bòga)*, *drùh* (secundus, — gen. sg. *drùzga*, dat. sg. *drùhmu* i t. d.), *nàh* (nudus, gen. sg. *nàzga)*, *gàuh* (gen. pl. od *gàuge,* njem. *Galgen)*, *nèhъv* (= štok. *njegov)*, *nèh* (sed).

β) staroslovenski grlenik г, a štokavski grlenik *k* grlenikom *h* u imenici: *nàhъt* (unguis, gen. sing. *nàhta).*

γ) etimološki i staroslovenski grlenik *g* grlenikom *h* u pridjevu: *làhъk* (levis, facilis), komparativ *làhšî.*

δ) staroslovenski i štokavski (dotično tuđi u tuđim riječima) grlenik *k* grlenikom *h*, kao u: *hrùška* (pirus), *hrâsta* (crusta), *dòhtar* (gen. sg. *dòhtra*, doctor), *špèh* (njem. *Speck)*, *nìhdar* (nunquam), pa u prijedlogu *h* (= štok. *k*, ad).

Digitized by Google

ε) staroslovenski i štokavski grlenik *g* grlenikom *k*, kao u: *kàvran* (corvus), *krákat* (crocitare), štokavski *gavran*, *graktati*.

ζ) staroslovenski i štokavski grlenik *h* grlenikom *k* u imenici: *seròmak* (pauper, miser).

η) u tuđim riječima grlenik *k* grlenikom *g*, kao u: *prèdiga* (praedicatio), *prèdigat* (praedicare).

b) U ravnogorskom narječju dolaze katkad grleni suglasi mjesto drugih suglasa, tako:

α) grlenik *g* mjesto zubnika *t* u njemačkoj riječi: *cègьlc* ili *cèglьc* (njem. Zettel);

β) grlenik *k* mjesto zubnika *t* u njemačkoj riječi: *kìkla* (njem. *Kittel*).

γ) grlenik *g* mjesto zubnika *d* u riječima: *globòk* (profundus), *globìna* (profunditas).

c) Grleni se suglasi katkad u ravnogorskom narječju gube, i to:

α) staroslovenski i štokavski grlenik *g* u imperativu: *lêj* (= štok. *gledaj*) i *lêjte* (štok. *gledajte*); tako i u riječi: *bòme* (me deus fidius).

β) staroslovenski i štokavski grlenik *h* u obliku *ih*, koji glasi obično *i* ili *hi*. Oblik *hi* čuje se iza riječi, koje se svršuju samoglasom, n. pr. *nímâ hi* (non habet eos).

d) Prema staroslovenskom obliku далече ili далечь (longe) dolazi u ravnogorskom narječju *dèleč* i *dàleč*, a oblika prema štokavskomu *dalek* nema.

e) Grleni suglasi ne prelaze u ravnogorskom narječju u fleksiji riječi pred mekim samoglasnicima u sičnike na onim mjestima, na kojima prelaze u štokavskom govoru, tako:

α) ne prelaze u dativu i lokalu singulara nominalne deklinacije imenica ženskoga roda i nekih muškoga roda, kao u: *nàgi*, *ráki*, *màčehi*, *brìgi*, *slúgi*, *jàbьki* i t. d.

β) ne prelaze u nominativu i vokativu plurala nominalne deklinacije kod imenica muškoga roda, kao u: *vrâgi*, *hajdùki*, *pùhi* itd.

f) Grleni suglasi prelaze u ravnogorskom narječju ispred nastavka za genitiv sing. pridjeva i brojeva *ga* u sičnik *z*, kao u primjerima: *drùzga* od *drùh* (secundus), *nàzga* (od *nàh*, nudus), *vèlizga* (od *vèlik*, magnus) i t. d.

g) Staroslovenski glasovi дшт, a štokavski glasovi *kć* prelaze u ravnogorskom narječju u glasove *hč* u imenici *hčî* (filia).

h) Grleni suglasi prelaze u ravnogorskom narječju kao i u staroslovenskom jeziku i u današnjem štokavskom govoru pred samo-

Digitized by Google

glasnikom *e* u nepčane suglasnike; nepčani suglasnik *ž*, koji je nastao umekšavanjem od grlenika *g*, zamjenjuje se katkad u ravnogorskom narječju glasom *r*, tako:

α) u enklitici *r* (staroslov. же) na kraju nekih riječi, kao u: *kòdьr* i *kàdьr* (quum), *kòdьr* (ubi), *kùkьr* (quo modo), *nikùkьr* (nullo modo).

β) u prezentu glagola *mòšt* (posse): *mòrên*, *mòrêš*, *mòrê*, *mòrêma*, *mòrêšte*, *mòrejû*.

i) Glasovi *ts* ili *ds* prelaze u *c*, kao u primjerima: *hrvàckî* (croaticus), *lùckî* (humanus).

j) Sičnik *s* dolazi u glagolu *nàrêst* (facere), koji se glagolski oblik govori u Ravnoj gori pored oblika *nàrьdit*, mjesto zubnika *d*, tako i u *hást* (= štok. *hoditi)* i *pàsûst* (= posuditi), dočim se po analogiji glagola I. vrste 1. razdjela umeće u glagola: *izájst*, *dájst*, *nájst*, *abájst*, *prájst*, *rezájst se* i t. d.

k) Sičnik *c* dolazi mjesto štokavskoga nepčanika *ć* u prilogu: *àncûj* (štok. *noćas*, hac nocte).

l) Sični se suglas *s* katkad u ravnogorskom narječju zamjenjuje sičnim suglasom *z*, tako u primjerima: *iz* (cum), ispor. *iž nìmu* (cum eo), *iz bràtan* (cum fratre), *zèstat* (congredi cum aliquo), *zèspat* (obdormire), *zèžgat* (comburere), *zèzvat* (convocare), *zèznat* (audire) i t. d.

m) Sični suglasi prelaze u nepčane suglase i ondje, gdje ne prelaze u Štokavaca, tako:

α) u domaćim riječima, i to: 1. na kraju prijedloga, iza kojih se nalazi riječ, koja se počinje mekim suglasnikom, tako u: *iž* (cum), *iž* (ex), *preš* (sine) i t. d., 2. u imperativu glagola I. vrste 4. razdjela, kao u: *rèč*, *rèčьte*, *àblêč* (štok. *obuci)*, *àblêčьte* (štok. *obucite)*, *zapréž* (štok. *zaprezi)*, *zapréžьte* (štok. *zaprezite)* i t. d. i 3. u pridjevu *bèštьr* (pernix).

β) u tuđim riječima, kao u: *čiꙗùla* (tal. *cipolla)*, *kóruš* (lat. *chorus)*, *bìškuf* (episcopus), *žàkьlc* (njem. *Säckel)*, *žìher* (njem. *sicher)*, *kàštat* (tal. *costare)* i t. d.

n) Glas *č* dolazi prema staroslovenskome ч, a štokavskome *c*, n. pr. *čŕu*, *čŕn*, štokavski *crv*, *crn*.

o) Nepčani se suglasnik *š* redovno umeće u 2. licu plur. prezenta pred ličnim nastavkom *te*, tako u primjerima: *mòrêšte*, *bóšte*, *čéšte*, *mòdîšte*, *ìmâšte*, *verjèmêšte*, *jókâšte*, *gréštе* i t. d.

p) Glas *š* dolazi mjesto staroslovenskoga i štokavskoga *č* u rije-

Digitized by Google

čima: *štíri*, *štȓtî*, *štȓnâjst*, *štȓdesêt* i t. d., štokavski *četiri*, *četvrti*, *četrnaest*, *četrdeset*.

r) Staroslovenski nepčanik ч ne zamjenjuje se u ravnogorskom narječju kao u štok. govoru zubnikom *t* u riječi: *črêšna* (cerasum), nego ostaje *č*.

s) Mjesto staroslovenskih i štokavskih glasova *št* dolazi *š* u riječi *šè*, štok. *jòšte*. U svim drugim posebice nespomenutim slučajevima dolaze mjesto tih štokavskih glasova u ravnogorskom narječju glasovi *šč*.

t) Mjesto štokavskoga *ć* dolazi u ravnogorskom narječju redovito *č*.

u) Mjesto štokavskoga *š* dolazi u ravnogorskom narječju nepčanik *č* u riječi *nèč* (st. slov. ничьто, štok. *ništa*).

2. *Usneni.*

a) Usneni se naglasi zamjenjuju u ravnogorskom narječju, i to:

α) staroslovenski usnenik ѵ, a štokavski *p* usnenikom *v* u riječi: *čvêla*, štok. *pčela*.

β) usnenik *b* usnenikom *p* u domaćoj riječi *prez* (sine), za tim u njemačkim riječima: *plájbêz* (njem. *Bleistift*), *pìld* (njem. *Bild*), *pétlêr* (njem. *Bettler*), *pòup* ili *pòub* (njem. *Bube*), *pedìntar* (njem. *Bedienter*).

γ) usnenik *p* usnenikom *b* u riječima: *čibùla* (tal. *cipolla*), *bàndûr*, štokavski *pandur*.

δ) usnenik *p* usnenikom *f* u riječi: *bìškuf*, štokavski *biskup*.

ε) njemački usnenik *w* usnenikom *b* u riječima: *bertìja* (njem. *Wirthshaus*), *bèrt*, rjeđe *bèrtâš* (njem. *Wirth*).

ζ) usnenik *v* usnenikom *f*, pošto se je prije izgubio grlenik *h*, koji se pred *v* nalazio, tako u riječima: *fála*, *zafálьt se*, *pafálьt se* i t. d., štokavski *hvala*, *zahvaliti se*, *pohvaliti se* i t. d.

b) Mjesto usnenoga suglasa *v* dolazi u ravnogorskom narječju:

α) samoglas *u*, kako je to razloženo kod samoglasa *u* u točki ε.

β) glas *j*, kao u primjerima: *pàjtica* (= štok. *povitica*, gužvara), *pràjьt* (facere, dicere), *atpràjьt* (abducere), *spràjьt se* (parari), *pastàjьt* (collocare), *ustàjьt* (retinere), *zadájьt* (jugulare) i t. d.; isporedi još *jápnu* pored *ápnu* (calx) i *japnènьca* pored *apnènca* (fovea calcis recipiendae causa facta).

c) Usneni se suglas *v* katkad gubi, kao u primjerima: *lâs* (= štok. *vlas*, capillus), *òsk* (cera), *láškî* (= štok. *vlaški*), *tȓd* (= štok. *tvrd*), *štȓtî* (= štok. *četvrti*) i t. d.

Digitized by Google

d) Obratno dolazi katkad usneni suglas *v* ondje, gdje ga u štokavskom govoru nema, kao u riječima: *ràgû* (= štok. *ugal)*, *vòdrьt* ili *vùdrьt* (= štok. *udariti)*.

e) Mjesto staroslovenskih glasova ѫ ili ѣ dolazi u ravnogorskom narječju redovito glas *u*, kao što je kod samoglasa *u* u točki γ. razloženo, pače i ondje, gdje ne dolazi u štokavskom govoru, kao u svim padežima pridjeva *usà* (= štok. *sam)* i u svim riječima, izvedenima iz toga pridjeva.

f) Ravnogorsko narječje zamjenjuje usneni glas *m*

α) samoglasom *u* u riječi: *dȉunk* (= štok. *dimnjak)*.

β) zubnim suglasom *n*, i to u instrumentalu sing. imenica, zamjenica, pridjeva i brojeva muškoga i srednjega roda. tako u: *hajdùkan*, *prstenan*, *àknan*, *pèran*, *tên*, *tȉstên*, *kéren* (quo), *bagàten*, *ánen*, *trètên* i t. d.; — za tim u dativu, lokalu i instrumentalu plurala sviju sklonidbi, kao: *rákan*, *hîšan*, *pòsan* (= štok. *psima)*, *prstenan*, *àknan*, *pèran*, *kastȉn*, *hčèran*, *mòateran*, *nân*, *vân*, *nên* (= štok. *njima)*, *jьn* (= štok. *im)*, *màjen*, *tên*, *tȉstên*, *kéren* (quibus), *bagàten*, *ánen*, *trètên* i t. d.; — za tim u prvom licu singulara prezenta sviju glagola, kao: *plètên*, *mòrên*, *koùnên*, *bôn*, *dȉgnên*, *vìdîn*, *gavàrîn*, *jèščên* (štok. *ištem)*, *pavedòvân* (štok. *pripovijedam)*, *grên*, *nísьn* i t. d.; — za tim u brojevima: *sèdьn* (rječe *sèdom)*, *òsьn* (rječe *òsom)*, *sedьndèsét* (rječe *sedomdèsêt)*, *osьndèsêt* (rječe *osomdèsêt)*, napokon u nekim prilozima, pošto je otpalo skrajnje *o* (dotično *u)*, kao u: *tàn* (illic), *kàn* (quo), *nèkan* (aliquo) i t. d.

Bilješka. U svim slučajevima, zabilježenima u točki g. β., čuje se i usneni suglas *m* pored zubnoga *n* u Ravnoj gori (osobito u mjestu Vrhu i Varošu).

g) Usneni se suglas *m* katkad gubi u brojevima: *sèdьnâjst* (rječe *sedòmnâjst*, *òsьnâjst* (rječe *osòmnâjst)*, *sedьnàjstî* (rječe *sedomnàjstî)*, *osьnàjstî* (rječe *osomnàjstî)*.

h) Usneni se suglas *p* katkad gubi, kao u primjerima: *tȉč* (avis), *tȉčьk* (dim. od *tȉč)*, *šenȉca* (triticum), štok. *ptica*, *ptičica*, *pšenica*.

3. Zubni.

a) Zubni suglasnik *d* i *t* dolaze u glagola I. vrste 1. razdjela pred glasom *l*, dotično pred njegovim zamjenikom *u* u participu perfekta akt., kao u: *pàdu*, *pàdla*, *pàdlo(u)*, *jèdu*, *èdla*, *èdlo(u)*, *râstu*, *rástla*, *rástlo(u)* i t. d., gdje se u štokavskom govoru zubni suglasnici *d* i *t* gube. Tako i od glagola složenih od *i* osnove (od glagola *jèt*, ire), kao što su *nájьt*, *rezájьt se* i t. d., glasi par-

Digitized by Google

ticip perfekta akt. *nâjdu*, *nájdla*, *nájdlo(u)*, *rèzâjdu*, *rezájdla*, *rezájdlo(u) se.*

b) Zubni suglasnik *d* dolazi u pridjevu *prázdьn* (vacuus), gdje se nalazi i u starom slovenskom jeziku, dočim se gubi u štokavskom govoru.

c) Zubni suglasnik *t* dolazi katkad u glagola I. vrste 4. razdjela u infinitivu na kraju iza nepčanoga glasa *č*, kao u: *rèčt* (dicere), *pèčt* (coquere) i t. d.

d) Zubni suglasnik *t* dolazi uvijek u zamjenici *jêst* (ego), gdje ga ne nalazimo ni u staroslovenskom jeziku ni u štokavskom govoru.

e) Zubni se suglasi obratno katkad u ravnogorskom narječju gube, i to:

α) *d*, kao u primjerima: *žèp* (= štok. *džep*), *žrêbe* (= štok. *ždrijebe*), *pàpôlnê* (= štok. *popodne*), *dòž* (= štok. *dažd*), *pàžrt* (= štok. *požderati*); *àn* (pored *àdьn*), *ána*, *áno(u)* (= štok. *jedan*, *jedna*, *jedno*) i t. d.

β) *n* kao u primjeru: *zlâtî* (aureus), *zlâtâ*, *zlâtô(û)* (= štok. *zlatni*, *a*, *o*).

f) Zubnik *n* dolazi u tuđim riječima, u kojima ga ne nalazimo u onim jezicima, iz kojih su te tuđe riječi uzete, tako u primjerima: *kantréda* (*cathedra*); *štènge* (njem. *Stiege*).

g) Zubnik *n* dolazi u glagola IV. vrste u participu perfekta akt. mjesto *l* (osim u nom. sg. m. r.), koji se glas *l* nalazi u glagolskoj osnovi pred glasom *i* (ь), kao u primjerima: *mìsnьl*, *mìsnьle* (= štok. *mislila*, *mislile*).

h) Glas *d* mijenja se katkad u *j*, tako u: *nàzâj*, *nàprêj*, štokavski *nazad*, *napred*; *àdzâj* (pored *àdzâd*), štokavski *odzada*.

i) Kad se sastaje zubnik *d* sa glasom *j*, onda bude: α) samo *j*, tako u imenica ženskoga roda, koje se svršuju na *ja*, kao: *prèja* (= štok. *pređa*), *žèja* (= štok. *žeđa*); — za tim u pridjevu *tûjî* (= štok. *tuđi*); — za tim u komparativu i superlativu, n. pr. *mlàjî*, *nājmlàjî* (= štok. *mlađi*, *najmlađi*), *slàjî*, *najslàjî* (= štok. *slađi*, *najslađi*) i t. d.; — za tim u imperativu glagola I. vrste 7. razdjela, n. pr. *pêj*, *pêjma*, *pêjte* (= štok. *pođi*, *pođimo*, *pođite*); — za tim u participu perfekta pasiva glagola IV. vrste, kao u: *ràjen* (= štok. *rođen*), *sójen* (= štok. *suđen*) i t. d. i napokon u nekim glagolima V. vrste, kao u: *dohájat* (advenire), *othájat* (abire, discedere) i t. d.

Digitized by Google

β) glasovi *dj* (ne *đ*), kao u primjerima: *sádje* (voće), *kràdja* (= štok. *krađa*), *grôzdje* (= štok. *grožđe*) i t. d.

j) Kad se sastaje zubnik *t* sa glasom *j*, bude:

α) samo *t*, tako u primjerima: *trètî* (= štok. *treći*), *abètat* (= štok. *obećati*).

β) glas *č*, tako u primjerima: *sréča* (= štok. *sreća*), *svéča* (= štok. *svijeća*), pa u participu perfekta pasiva: *hlčen* (štok. *bačen*), *pràčen* (= štok. *praćen*) i t. d.

γ) glasovi *tj* (ne *ć*), kao u primjeru: *pralètje* (ver).

k) Kad se sastaje zubnik *n* sa glasom *j*, bude:

α) samo *n*, tako: 1. u posvojnim zamjenicama *nègôv*, *nên*, *nêj*, *nèhьn* (eorum), *nìhьn* ili *nìhn* (eorum), *nèhьv* (= *nègôv*, štok. *njegov*), *nìn* (= *nên* i *nêj*, štok. *njezin*), — 2. u kosim padežima zamjenice и, ја, ье, kao: *nèga*, *nèmu*, *nìmu* (instr. sg.), *nêh*, *nên* itd., — 3. u pojedinim imenicama, kao: *svína* (sus), *knìga* (= štok. *knjiga*), *nìva* (= štok. *njiva*), *lùkna* (= štok. *luknja*) i t. d. i 4. u pridjevima: *zàdnî* (postremus, neodređeni oblik ovoga pridjeva glasi *zàdьn*), *letòšnî* (hujus aestatis) i t. d.

β) glasovi *jn*, tako u imenicama: *imàjne* (possessio), *gaspadìjna* (domina) i t. d.

γ) glasovi *jnj*, tako u imenicama: *kòjnj* pored *kòjn* (equus), *križàjnje* (compitum), *živlèjnje* (vita), *atpraščèjnje* (venia) i t. d., pa u pridjevu: *vežàjnjî* (amphithalami).

l) Kad se sastane *j* (koje je nastalo od *i*) sa *t* ili *d*, ne prelazi u ravnogorskom narječju *j* + *t* u *č* (= štok. *ć*) ni *j* + *d* u *đ*, već jedno i drugo ostaje nepromijenjeno, kao u primjerima: *nájt*, *prájt*, *dájt* i t. d., štokavski *naći*, *proći*, *doći* i t. d.; tako je i: *nâjdên*, *prâjdên*, *dâjdên* i t. d., štokavski *nađem*, *prođem*, *dođem* i t. d.

Analogijom infinitiva glagola I. vrste 1. razdjela nastali su obični u Ravnoj gori infinitivi od pomenutih glagola: *nájst*, *prájst*, *dájst* i t. d.

m) Mjesto *n* imamo *nj* u riječima: *ànjgel* (angelus), *štânjga* (njem. *Stange*), *bânjka* (njem. *Banknote*).

n) Mjesto *n* dolazi katkad u ravnogorskom narječju *l*, tako u tuđoj riječi: *lùmer* (lat. numerus).

4. *Tekući.*

a) Glas *l* dolazi u ravnogorskom narječju i ondje, gdje ga u današnjem štokavskom govoru nema, tako u riječima: *člòvьk*, *člavèka* (homo), *člavèčji*, štokavski *čovjek*, *čovječji*.

Digitized by Google

b) Glas se *l* umeće u riječi: *marulìnьc* (formica), štok. *mrav* (ispor. još *mravunac* i *mravinac).*

c) Glas *lj* zamjenjuje se u ravnogorskom narječju glasom *n* u riječi: *pèdьn* (= štok. *pedalj).*

d) Mjesto štokavskoga *lj* dolazi u ravnogorskom narječju redovito *l*, tako: 1. u imenicama: *pòstьla* (lectus), *sábla* (ensis), *nedèla* (dies solis), *šlìva* (prunum), *prijàtьl* (amicus), *òle* (= štok. *ulje),* *lubâv* (amor) i t. d.; 2. u pridjevima: *lùdskî* (= *lùcki*, humanus), *šópьl* (perforatus), *zadavàlьn* (contentus) i t. d.; 3. u prilozima: *vàle* (subito), *dèl* (= štok. *dalje)* i 4. u glagolima: *pèlat* (ducere), *zalúbьt se* (amore capi), *prpráulat* (parare, praeparare) i t. d.; tako i u tuđim riječima: *òrgьle* (organum), *òrgьlat* (organo canere), *tâl* (njem. *Theil)* i t. d.

Samo imenice srednjega roda zamjenjuju štokavsko *lj* sa *jl*, kao: *vesèjle* (gaudium), *pavrtàjle* (olera).

e) Kad se u ravnogorskom narječju sastane budi koji usneni suglasnik sa glasom *j*, umeće se između usnenih suglasa i glasa *j* glas *l*, ali se tada gubi glas *j* iza glasa *l*. Tako se događa uvijek, samo u riječima *dìvjî* (ferus, silvestris) i *alúpje* (cortex) ne umeće se između usnenoga *v* i glasa *j* glas *l*.

f) Iza *r* sačuvao se često glas *j*, kao u: *večèrja* (coena), *bòrja* (procella, boreas), *môrje* (mare), *pagavàrjat se* (loqui cum aliquo), *nagavàrjat* (persuadere alicui), *večèrjat* (cibum vespertinum capere), *pavečèrjat* i t. d.

g) Glas *r* dolazi mjesto staroslovenskoga i štokavskoga *l* u riječi: *svèdar* ili *svèdьr* (terebra), staroslov. свръдлъ, štok. *svrdao* (nastalo od *svrdal).*

h) Staroslovenski glas *л* na kraju riječi prelazi u glas *u*, na kraju sloga prelazi ili u glas *u* ili se gubi ili ostaje nepromijenjen kao *l*, kao što je to razloženo kod samoglasa *o* u točki *η* i kod samoglasa *u* u točki *δ*.

Kad se u nominativu plurala participa perfekta aktiva gubi na kraju glas *i*, ostaje glas *l* nepromijenjen. — Obratno dolazi glas *l* mjesto štokavskoga *u* (staroslov. *ѫ*) u imenici *apàlk* (aranea).

E) Još neki dodaci glasovima.

a) U ravnogorskom narječju dolazi katkad glas *j* pred glasom *i* u riječima, u kojima ga nema u starom slovenskom jeziku ni u štokavskom govoru, pa se onda ono *i* mijenja u *e*, kao u pri-

Digitized by Google

mjerima: *jèt* (ire), *jèmet* (habere), *jèskat* (petere, quaerere), *jègrat se* (jocari).

b) U tuđim se riječima ispuštaju katkad po dva i više glasova, kao u primjerima: *fingred* (njem. *Fingerhut*), *podnòštьr* (paternoster, rosarium) i t. d.

c) I u domaćim se riječima gube katkad pojedini slogovi, kao u primjerima: *àn* pored *àdьn* (= štok. *jedan*), *ànâjst* (undecim), *ànâjstî* (undecimus), *bât se* (= štok. *bojati se*), *prêt* (= štok. *prijeti*, *primiti*), *pên* (= štok. *pođem*), *kô* (= štok. *kako*), *kâ* ili *kâr* (= štok. *kako*), *kû* (= štok. *kako*).

Bilješka. Oblik *kô* i *kû* može imati i značenje *nego*, a oblik *kâ* ili *kâr* može imati značenje veznika *kada* ili *čim* ili *što* (jer).

d) Pojedini se glasovi metatezom premještaju, i to:

α) u participu perfekta aktiva glagola II. vrste, kao u: *usdìglьn* (mjesto *usdìgnьl*, = štok. *usdignuli*), *paklèklьn* (mjesto *paklèknьl*, = štok. *pokleknuli*) i t. d.

β) u stranoj riječi: *sklêda*, talijanski *scodella*.

II. Dio.

O b l i c i[1].

1. Sklonidba.

A) Nominalna sklonidba.

a) Nominalna sklonidba imenica, i to:

α) Sklonidba imenica *a*-osnova.

Tu razlikujemo:

αα) Imenice, koje ne imadu nepostojanoga *a*.

Ove se imenice sklanjaju ovako:

Jedn.	1.	ráka	Množ. 1. ráke
	2.	ráke	2. râk
	3.	ráki	3. rákan(m)
	4.	ráka	4. ráke
	5.	râka	5. râke
	6.	ráki	6. rákan(m)
	7.	rákâ	7. rákan(m).

[1] Za naglas i količinu vrijedi općenito isto, što je spomenuto u 153. knjizi „Rada“ za delničko narječje.

Digitized by Google

Ovakove imenice imadu naglas, i to:

1. one od dva sloga: a) u svim padežima na prvom slogu naglas ` osim u genitivu plurala, gdje imadu naglas ^. Takove su ove imenice: *bàba* (vetula), *bèna* (homo stultus), *bòrja* (procella), *brìga* (cura), *bùča* (cucurbita), *cùjna* (pannus), *cùra* (virgo), *dòba* (tempus), *dràga* (vallis), *fàra* (parochia), *flàša* (lagoena), *gòra* (mons), *gòspa* ili *gàspa* (domina), *gòba* (lepra), *gràba* (fovea), *jàma* (fossa), *jàta* (agmen), *kàča* (serpens), *kàpa* (galerus), *Kàta* (Catharina), *kràdja* (furtum), *kàsa* (falx), *kràva* (vacca), *krìka* (clamor), *krpa* (pannus). *lìpa* (tilia), *màma* (mater), *mèja* (silva), *mrha* (cadaver), *nìva* (ager), *nàga* (pes), *pàša* (pabulum), *plève* (paleae), *prèja* (linum netum), *rìba* (piscis), *sèjna* (somnium), *sìla* (vis), *slàma* (stramen), *smàla* (pix), *srna* (caprea), *stèla* (filix), *stòza* (semita), *šìba* (virga), *šìpa* (vitrum), *škòda* (damnum), *štàla* (stabulum), *štènga* (gradus, pl. scalae), *tèta* (amita), *tòma* (tenebrae), *strìna* (uxor patrui), *sùša* (ariditas), *šliva* (prunum), *štrèna* (njem. Strähne), *šùnka* (perna), *trùga* (arca), *ùra* (hora), *vàda* (aqua), *vèja* (ramus), *vìla* (nympha), *vràna* (cornix), *zàra* (aurora), *žàba* (rana), *žèja* (sitis), *žèla* (desiderium), *žèna* (femina), *žlìca* (cochlear), *žùpa* (jus, sorbitio) i t. d.

b) U svim padežima na prvom slogu naglas ^. Takove su ove imenice: *čvêla* (apis), *fârba* (color), *gâjba* (cavea), *gàuge* (njem. *Galgen*), *hîša* (domus), *hrâsta* (crusta), *lâmpa* (lucerna), *mûka* (farina), *sklêda* (scutella), *sòuza* (lacrima), *škrîna* (scrinium, arca), *štêrna* (puteus), *tînta* (atramentum), *vêža* (amphithalamus), *žâjfa* (sapo) i t. d.

c) u svim padežima na prvom slogu naglas ´ osim vokativa sing. i plur. i genitiva plur., gdje mjesto ´ dolazi ^. Takove su ove imenice: *bráda* (barba), *brázda* (sulcus), *césta* (via), *díka* (gloria), *dúša* (anima), *fála* (laus), *frájla* (virgo generosa), *gláva* (caput), *hrána* (victus), *kéfa* (peniculus), *kóšta* (victus), *kóža* (pellis), *króta* (rana bufo), *kúma* (commater), *lúba* (mulier amata), *máša* (missa), *míza* (mensa), *mláka* (lacus), *mréža* (rete), *péta* (calx), *pláča* (merces), *póšta* (res vehicularis), *próba* (probatio, tentatio), *ráka* (manus), *ráca* (anas), *sréča* (fortuna), *stréha* (tectum), *stréla* (tonitru), *svéča* (candela), *srájca* (tunica interula), *svíla* (serica), *svína* (sus), *tóča* (grando), *tráva* (herba), *túga* (maeror), *véra* (fides), *vójska* (exercitus), *vréča* (saccus), *zíma* (hiems), *zvézda* (stella) i t. d.

2. one od tri sloga: a) u svim padežima na prvom slogu naglas `, u genitivu plurala imadu osim toga znak duljine na drugom

Digitized by Google

slogu (n. pr. *jàbȁk*). Takove su ove imenice: *càjtunga* (acta diurna), *dòščica* (tabella), *fràjlьca* (virgo generosa), *gàbrla* (acus comatoria), *gròfica* (comitis uxor), *hìlada* (mile), *hìšьca* (domus, conclave), *jàbьka* (malus), *jàgada* (fragum), *jùžьna* (prandium), *kràlica* (regina), *kŕpьca* (pannus), *kùhьna* (culina), *kùpьca* (poculum), *làdьla* (arca), *lùkьnca* (foramen), *mùzьka* (res musica), *òrgьle* (organum), *pàjtica* (štok. povitica), *pàlьca* (baculus), *pòstьla* (lectus), *prèdiga* (oratio), *prìžnьca* (suggestus), *svèčьca* (candela), *šìbьca* (virgula), *šìkara* (virgulta), *sklèdьčka* (scutella), *vèjьca* (ramus, surculus), *žìvьna* (animal) i t. d.

b) u svim padežima na prvom slogu naglas ´ osim u vokativu singulara i plurala, gdje imadu na tom slogu ˆ; u genitivu plurala imadu osim toga još znak duljine na drugom slogu. Takove su ove imenice: *flášьca* (laguncula, ampullula), *létьna* (annona), *mróvьca* (običnije *mròuca*, micula) *prílika* (facies, exemplum), *máčeha* (noverca).

c) u svim padežima na drugom slogu naglas ` osim genitiva plurala, gdje imadu na tom slogu ˆ. Takove su ove imenice: *alsìca* (vulpes), *batùda* (šljunak), *bertìja* (caupona), *besèda* (vox, verbum), *blizìna* (propinquitas), *carìca* (imperatrix), *čibùla* (cepa), *delìna* (longinquitas), *deblìna* (crassitudo), *grmàda* (acervus) *globìna* (altitudo), *gnajnìca* (sterquilinium), *grehàta* (peccatum), *kabìla* (equa), *karòca* (reda), *košàra* (corbis), *kasìca* (patina), *lapàta* (pala), *lepòta* (pulchritudo), *Marìja*, *matìka* (ligo), *nedèla* (dies solis), *nevèsta* (fratris uxor), *nevòla* (molestia), *pasèje* (pl. furfur), *pakòra* (piaculum), *palìca* (taenia in pariete), *pravìca* (justitia), *prpràva* (praeparatio), *račìca* (manubrium), *rakìja* (vinum e frumento factum), *sьkèra* (securis), *seròta* (misera), *sosèda* pored *sasèda* (vicina), *šenìca* (triticum), *utròba* (intestina), *večèrja* (coena) i t. d.

d) u svim padežima na drugom slogu naglas ´ osim genitiva plurala, gdje imadu na tom slogu ˆ. Takove su ove imenice: *detéla* (trifolium), *karájža* (audacia), *kantréda* (cathedra), *palénta* (polenta), *pečénka* (caro assa), *nesréča* (fortuna adversa), *nevéra* (perfidia), *paróka* (copulatio conjugialis) i t. d.

3. one od četiri sloga: a) u svim padežima na drugom slogu naglas `; u genitivu plurala imadu osim toga znak duljine na trećem slogu. Takove su ove imenice: *Amèrika*, *copŕnьca* (anicula cantatrix), *galòbьca* (colomba), *gavèdina* (caro bubula), *kašàrьca* (corbicula), *kelnàrьca* (ministra cauponae), *kalìbьca* (casula), *kamèdija* (comoedia), *kapèlьca* (Kapelle), *kuhàrьca* (coqua), *mlinàrьca*

Digitized by Google

(pistoris uxor), *praudàlьca* (fabula), *poštàrьca* (cursui publico praepositi uxor), *precèsija* (pompa), *žigàrьca* (jecur) i t. d.

b) u ovim padežima na trećem slogu naglas ` osim genitiva plurala, gdje imadu na tom slogu naglas ^. Takove su ove imenice: *bertašìca* (domina cauponae), *bedastòča* (stultitia), *čifutkìna* (mulier Judaica), *damavìna* (patria), *kabanìca* (pallium), *kampanìja* (centurio, ordo), *kašenìca* (pratum), *mesečìna* (lunae lumen), *nepravìca* (injustitia), *palavìca* (dimidia pars), *padmetànca* (alica), *trgavìna* (mercatura), *udavìca* (vidua), *vaganìca* (žitna mjera), *kanclarìja* (Canzlei), *pajdašìca* (socia, amica), *repьtnìca* (ala), *težakìjna* (mercenaria), *čeberìla* (vasum, quod ad lavationem pertinet) i t. d.

4. one od pet slogova imadu u svim padežima na četvrtom slogu naglas ` osim genitiva plurala, gdje imadu na tom slogu naglas ^. Takove su ove imenice: *gaspadarìca* (mater familias), *huncvotarìja* (fraus, perfidia), *prijatelìca* pored *prijàtьlca* (amica) itd.

Bilješke: 1. U dativu, lokalu i instrumentalu plurala čuje se pored dočetka *an* i dočetak *am*; — 2. imenice, koje imadu u nominativu sing. pred krajnjim *a* suglasnik *g*, mijenjaju *g* u *h* u genitivu plurala, kao *nòga — nâh, dràga — drâh, gàuge — gàuh* i t. d.; — 3. skupna imenica *dèca* sklanja se ovako: *dèca* (nom., akuz. i vok.), *dêc* (gen.), *dècan* (dat., lok. i instr.); — 4. imenice kao *šivànka* (acus), *kukòuca* (cuculus), *mròuca* (micula) *papéuka* (carmen), *špèuta* (lignum fissum) i t. d. zadržavaju glas *u* svim padežima (i u gen. pl.) singulara i plurala.

ββ) Imenice, koje imadu nepostojano *a*.

Ove se imenice sklanjaju ovako:

Jedn.		Množ.	
1.	dòska	1.	dòske
2.	dòske	2.	dòsâk
3.	dòski	3.	dòskan(m)
4.	dòska	4.	dòske
5.	dòska	5.	dòske
6.	dòski	6.	dòskan(m)
7.	dòskâ	7.	dòskan(m)

Ovake imenice imadu naglas, i to:

1. one od dva sloga: a) u svim padežima na prvom slogu `. Takove su imenice: *bùkva* (fagus), *bùcka* (Stecknadel), *cùgle* (habena), *dòska* (tabula lignea), *hrùška* (pirus), *kìkla* (amiculum linteum), *kàpla* (gutta), *màčka* (felis), *mètla* (scopae), *mògla* (nebula), *nèške* (alveus panarius), *pèsma* (carmen), *pìska* (fistula), *pùška* (telum), *sèstra* (soror), *slùžba* (servitium), *sùkna* (tunica manicata), *štènge* (scalae, gradus), *tòrba* (pera), *zèmla* (terra) i t. d.

Digitized by Google

b) u svim padežima na prvom slogu naglas ˆ osim genitiva plurala, gdje na tom slogu dolazi ˋ, a posljednji je slog uvijek dugačak. Takove su ove imenice: *cîrkva* (ecclesia), *črêšna* (cerasum), *dêkla* (ili *dèkle* famula), *hôjca* (abies), *prâvda* (jurgium), *sûrka* (njem. Jacke), *štânjga* (vectis), *žêhta* (lužnja), *žêmla* (panis similagineus) i t. d.

c) u svim padežima na prvom slogu naglas ´ osim u vokativu singulara i plurala, gdje imadu ˆ, i osim u genitivu plurala, gdje imadu ˋ, a posljednji je slog uvijek dugačak. Takove su ove imenice: *gó·le* (violina), *jásle* (gen. pl. *jàsîl*, praesepe), *óvca* (ovis), *kášna* (foenisectio), *sábla* (ensis), *tábla* (tabula), *vójska* (exercitus) *škórna* (calceamentum), *škórta* (e cortice factum vas) i t. d.

2. one od tri sloga: a) u svim padežima na drugom slogu naglas ˋ. Takove su imenice: *cegànka* (cingara), *apnènca* (fovea calcis recipiendae causa facta) pored *japnènьca*, *svedòdžba* (testimonium), *ženìdba* (matrimonium) i t. d.

b) u svim padežima na drugom slogu naglas ´ osim u vokativu singulara i plurala, gdje naglas skače na prvi slog kao ˋ *(dèvôjka, dèvôjke)*, i osim u genitivu plurala, gdje imadu naglas ˋ na drugom slogu, a posljednji je slog uvijek dugačak. Takove su ove imenice: *devójka* (virgo), *pagódba* (pactio), *medvéjka* (ursa), *trubénta* (tuba), *žerjávka* (pruna) i t. d.

Bilješke: 1. Zadnji slog je u genitivu plurala uvijek dug; — 2. u genitivu plurala na kraju ne prelazi glas *l* u *u*.

β) Sklonidba imenica *o*-osnova.

Tu razlikujemo:

αα) Imenice, koje imadu nepostojano *a* (*ь*), i to

ααα) muškoga roda.

Ove se imenice sklanjaju ovako:

	Jednina:		Množina:	
1.	àrjuh	atràk	arjùhi	atràki
2.	arjùha	atràka	arjùhou	atràkou
3.	arjùhu	atràku	arjùhьn(m) / arjùhan(m)	atràkьn(m) / atràkan(m)
4.	àrjuh	atràka	arjùhe	atràke
5.	àrjuh	atràk	arjùhi	atràki
6.	arjùhu	atràku	arjùhan(m)	atràkan(m)
7.	arjùhьn(m) / arjùhan(m)	atràkьn(m) / atràkan(m)	arjùhan(m)	atràkan(m)

*

Digitized by Google

Ovake imenice imadu naglas, i to:

1. one od jednoga sloga u nominativu singulara: a) u svim padežima na prvom slogu naglas `. Takove su ove imenice: *bèrt* (caupo), *bòt* (gen. sg. *bàta*, fistuca), *bràt* (frater), *càr* (imperator), *càjt* (tempus), *cènt* (pondus centenarium), *čèp* (embolus), *dòž* (pluvia), *dùh* (spiritus), *fùnt* (libra), *gràb* (sepulcrum), *gràf* (comes), *gràzd* (uva), *grùnt* (solum, fundus, sedes), *gvànd* (vestis), *hlèb* (panis), *hlàd* (umbra), *jùh* (auster), *kòjnj* pored *kòjn* (equus), *kòu* (gen. sg. *kàla*, palus), *kràmp* (rostrum), *krst* (talpa), *krùh* (panis), *kùp* (acervus), *làjt* (dolium), *màč* (ensis), *mìš* (mus), *òsk* (cera), *pàd* (contignatio, tabulatum), *pìld* (imago), *plàc* (forum), *pràh* (limen), *pŕst* (digitus), *pŕt* (operimentum, quo mensa tegitur), *pòs* (canis), *ràt* (bellum), *rèšt* (carcer), *snàp* (merges), *stòu* (mensa), *škàf* (aqualis urna), *špàt* (ludibrium), *štrìk* (funis), *štròf* (poena), *vŕh* (cacumen), *vŕt* (hortus), *špèh* (lardum), *tìč* (avis), *žèp* (saccus), *žìd* (judaeus) itd.

b) u svim padežima od jednoga sloga naglas ^, a u onim od dva sloga naglas ` na prvom slogu. Takove su ove imenice: *bôh (bòga*, deus), *brôd* (navis), *brôj* (numerus), *bôč* (puteus, fons), *dôm* (domus), *drôb* (intestina), *gâst* pored *gûst* (hospes), *gnôj* (fimus), *klîn* (cuneus), *krâj* (principium, finis), *lôu (lòva*, venatio), *mêd* (mel), *nôs* (nasus), *plôt* (saepes), *pâst (pàsta*, jejunium), *plûh (plùga*, aratrum), *prâh* (pulvis), *râj* (paradisus), *rôh (ròga*, cornu), *strâh* (metus), *vâl (vòla*, bos), *zmâj* (draco) i t. d.

c) u svim padežima naglas ^ na prvom slogu osim genitiva plurala, gdje imadu na posljednjem glasu *u* naglas ` (isporedi *bregoù)*. Takove su ove imenice: *brêh (brêga*, collis), *cvêt* (flos), *dân* (dies), *dêu (dêla*, pars), *dûh (dûga*, debitum), *glâd* (fames), *glâs* (vox), *grôš* (monetae genus), *jâd* (ira), *jêž* (erinaceus), *klûč* (clavis), *klûn* (rostrum), *kvâr* (damnum), *lâs* (capillus), *mâh* (muscus), *mêh* (uter, follis), *pîr* (nuptiae), *rêd* (ordo), *rêp* (cauda), *râk* (cancer), *sîn* (filius), *sîr* (caseus), *smrâd* (sordes), *snêh (snêga*, nix), *srâm* (pudor), *svêt* (mundus), *trâh (trâga*, vestigium), *trn* (spina), *vrâh (vrâga*, diabolus), *vrât* (collum), *vòuk* (lupus), *zâjc* (lepus) i t. d.

d) u svim padežima od jednoga sloga naglas ^, a u onim od dva sloga ´ na prvom slogu. Takove su ove imenice: *drêm* (somnus), *dvâr* (aula), *grêh* (peccatum), *grm* (frutex), *hrâst* (quercus), *kîp* (statua), *krîž* (crux), *kòut* (angulus), *mîr* (pax), *môž* (vir), *nâž* (culter), *pâjn* (truncus), *pòub* ili *pòup* (puer), *pòut* (iter), *strîc* (patruus), *ščâp* (baculus), *tâl* (pars), *tât* (fur) i t. d.

Digitized by Google

2. one od dva sloga u nominativu singulara: a) u svim padežima na prvom slogu naglas `. Takove su ove imenice: *àklič* (nunciatio), *ànjgel* (angelus), *bàtič* (malleolus), *bìškuf* (episcopus), *bàžič* (dies nati Christi), *cègan* (cingarus), *cègьlc* ili *cèglьc* (scida, tessera), *čòkan* (mjerica za rakiju), *dìunk* (fumarium), *kàuran* pored *kàwran* (corvus), *gràzdič* (parva uva), *jèlen* (cervus), *kènder* (doliarium), *kèlnьr* (puer cauponius), *kùglou* (placenta, libum), *lòuc* (venator), *mlìnar* (pistor), *àbraz* (facies), *pàrod* (partus), *pŕsten* (anulus), *sèkser* (njem. Sechser), *šnàjdьr* (sartor), *šòstьr* (caligarius), *tìšlьr* (lignarius), *trìngeld* (corollarium nummorum), *vŕtlar* (hortulanus), *štàkar* (mus rattus), *žàkьlc* (saccus), *žòhar* (periplaneta orientalis) i t. d.

b) u svim padežima od dva sloga naglas ` na prvom slogu, a drugi je slog uvijek dugačak, u oblicima od tri sloga ' na drugom slogu. Takove su ove imenice: *àltâr* (altaria), *àrâč* (arator), *àrmâr* (armarium), *bàndûr* (štok. pandur) *bèdâk* (stultus), *bèrtâš* (caupo), *brèbîr* (tonsor), *cìgâr* (cigara), *fòrînt* (florenus), *fŕtâl* (quadrans), *krùmpîr* (solanum tuberosum), *kàlâč* (panis genus) *kàmâd* (pars, particula), *kànâk* (pernoctatio), *kàrâk* (gradus, passus), *kážnak* (flagellum), *kàvâč* (faber), *klèbûk* ili *klàbûk* (capitis tegimen), *kùhâr* (coquus), *lùgâr* (custos silvae), *pàjdâš* (socius), *pàpîr* (charta), *pàstîr* (pastor), *pràščâr* (subulcus), *pùrân* (gallus indicus), *ràčûn* (ratio), *rìbâr* (piscator), *sùdât* (miles), *svìnâr* (subulcus) *špàncîr* (ambulatio), *špìtâu* (*špitála*, nosocomium), *tàlêr* (catinus), *tèžâk* (mercenarius), *vìnâr* (mercator vinarius) i t. d.

c) u padežima od dva sloga naglas ` na prvom slogu, a u oblicima od tri sloga isti naglas na drugom slogu. Takove su ove imenice: *àrjuh* (linteum), *člòvьk* (*človèka*, homo), *gàspon* (dominus), *gàspud* (sacerdos), *mèdved* (ursus), *mèžnar* (pulsator campanarum), *tàbak* (herba nicotiana), *dьnàrji* (pecuniae) i t. d.

d) u svim padežima naglas ' na prvom slogu. Takove su ove imenice: *fároš* (domus parochi), *gréšnik* (peccator), *kóruš* (statio canentium in ecclesia), *léšnik* (nux avellana), *národ* (populus), *náuk* (institutio, disciplina), *pášuš* (literae securitatem itineris praestantes), *pétler* (mendicus), *pútnik* (viator), *város* (urbs), *zákon* (lex), *plájbez* (plumbum), *lópou* (fur) i t. d.

e) u svim padežima naglas ` na drugom slogu. Takove su ove imenice: *apàlk* (aranea), *atràk* (infans), *cesàr* (imperator), *dijàk* (studiosus), *galòb* (columba), *hajdùk* (latro), *jastrèb* (vultur), *junàk* (vir fortis), *kanàu* (canalis), *karèn* (radix), *kanfîn* (finis), *možgàn*

Digitized by Google

(pl. *možgàni*, cerebrum), *mrtuàc* (mortuus), *abròv* (fossa), *atròv* (venenum), *atvòr* (exitus), *papèu (papèua* i *papèla*, cinis), *patpìs* (subscriptio), *potòk* i *potòuk (potòka* rivus), *snubič* (petitor puellae), *taràc* (via strata), *vagàn* (modius, semodius), *zanàt* (artificium, professio), *zidàr* (caementarius), *uzròk* (causa), *školàn* (discipulus), *kaštròn* (aries castratus), *štrapòt* (strepitus) i t. d.

3) one od tri sloga u nominativu singulara: a) na drugom slogu u svim padežima naglas ˋ. Takove su ove imenice: *blagàjnek* (quaestor), *bilèžnek* (secretarius), *obȓstar* (praefectus legionis), *pakràuc* (operculum), *prijàtal* pored *prijàtu* (amicus), *pedìntar* (famulus), *seròmak* (pauper homo) i t. d.

b) na trećem slogu u svim padežima naglas ˋ. Takove su ove imenice: *blagoslòu* (benedictio), *interèš* (fenus), *kočijàš* (auriga), *matafèz* (papilio), *petelìn* (gallus gallinaceus), *razgavàr* (colloquium), *regimènt* (regiment, legio) *roditèl* (parens), *teštamènt* (testamentum), *štivalèt* (calceamenti genus) i t. d.

c) na trećem slogu u svim padežima naglas ˊ. Takove su ove imenice: *bagatáš* (dives), *coprnák* (veneficus, magus), *generál* (dux belli), *gaspadár* (dominus), *krščeník* (Christianus), *magazín* (receptaculum), *aficír* (praefectus cohortis), *asebénjk* (conductor, inquilinus), *poglavár* (princeps), *škarpión* (scorpio), *velikáš* (magnas) i t. d.

Bilješke: 1. Neke imenice, koje se po ovoj sklonidbi sklanjaju, a jednom su bile *i*-osnove, imadu u nominativu i vokativu plurala dočetak *ije* mjesto *i*, kao *gàstije* od *gâst* (hospes); — 2. imenice, koje u oblicima od jednoga sloga mijenjaju na kraju *g* u *h*, primaju opet *g* u oblicima od dva sloga; to isto vrijedi i za imenice od dva i više slogova, kada narastu za jedan slog; — 3. vokativ singulara je redovito jednak nominativu singulara, samo katkad pod utjecajem štokavskoga govora prima nastavak *e*; — 4. za lokal singulara pored običnijega nastavka *u* dolazi kadkad *i*; — 5. u instrumentalu singulara, pa u dativu, lokalu i instrumentalu plurala čuje se dosta često pored skrajnjega glasa *n* i glas *m*; — 6. vlastita imena, koja se svršuju u štokavskom narječju glasom *o* kao *Marko*, svršuju se u ravnogorskom narječju glasom *a* kao *Mârka*, pa se sklanjaju po prvoj *a*-sklonidbi; — 7. od imenice *člòvȓk (člavèka*, homo) glasi u Ravnoj gori množina od druge osnove: *aldì* (nom., akuz. i vok.), *aldî* (gen.), *lòden* pored *aldîn* (dat., lok. i instr.).

Digitized by Google

βββ) srednjega roda.

Ove se imenice sklanjaju ovako:

	Jednina:		Množina:	
1.	dròvu(o)	pòle	dròva	pòla
2.	dròva	pòla	drôu	pôl
3.	dròvьn(m) / dròvan(m)	pòlьn(m) / pòlan(m)	dròvьn(m) / dròvan(m)	pòlьn(m) / pòlan(m)
4.	dròvu(o)	pòle	dròva	pòla
5.	dròvu(o)	pòle	dròva	pòla
6.	dròvu	pòlu	dròvan(m)	pòlan(m)
7.	dròvьn(m) / dròvan(m)	pòlьn(m) / pòlan(m)	dròvan(m)	pòlan(m)

Ovake imenice imadu naglas:

1. one od dva sloga: a) u svim padežima na prvom slogu ` osim genitiva plurala, gdje imadu naglas ^. Takove su ove imenice: *čèlu* (frons), *mìtu* (largitio), *pìlu* (potus), *pòle* (campus), *plùča* (pulmo), *pŕsa* (pectus), *òle* (oleum), *sèlu* (pagus), *sìtu* (cribrum), *vìnu* (vinum), *vràta* (porta), *zlàtu* (aurum), *zŕnu* (granum), *žìtu* (frumentum) i t. d. Ovako se još naglasuju: a) skupna imena, kao: *dùple* (cava arbor), *gŕmle* (fruticetum), *tŕne* (spinae) i t. d. i b) konzonantske osnove, kao: *čùdu* (miraculum), *dròvu* (arbor), *kòlu* (rota), *tèlu* (corpus) i t. d.

b) u svim padežima na prvom slogu naglas ^. Takove su ove imenice: *blâtu* (lutum) *cârstvu* (imperium), *lîce* (vultus, facies), *môrje* (mare), *zdrâvle* (valetudo), *drôvle* (ligna), *grâzje* i *grôzdje* (uvae), *grôble* (coemiterium), *kîče* (rami frondosi), *lîšče* (folia), *pêrje* (pennae, folia), *smrêčje* (juniperi) i t d. Ovamo ide katkad konzonantska osnova *têlu* (pored *tèlu*, corpus).

c) u svim padežima na prvom slogu naglas ´ osim u genitivu plurala, gdje imadu ^. Takove su ove imenice: *krílu* (sinus), *mléku* (lac), *délu* (opus), *ílu* (cibus), *létu* (aestas), *méstu* (locus), *sádje* (poma) i t. d. i konzonantska osnova: *síme* (semen).

d) u svim padežima na drugom slogu naglas ` osim u genitivu plurala, gdje imade naglas ^ na prvom slogu; tako se naglasuje samo imenica: *mesù* (caro).

2. one od tri sloga: a) u svim padežima na prvom slogu naglas `. Takove su ove imenice: *àgnilu* (chalybs ignarius), *jèzeru* (lacus), *kràkajne* (crocitatio), *làndrajne* (commigratio), *šràjajne* (clamor) i t. d.

Digitized by Google

b) u svim padežima na drugom slogu naglas ` osim u genitivu plurala, gdje imadu na tom slogu ^. Takove su ove imenice: *bagàtstvu* (divitiae), *bažànstvu* (divinitas), *dvarìšče* (aula), *gaspùdstvu* (dominatus), *imàjne* (possessio), *kalènu* (genu), *kamàjne* (lapides), *kapìtu* (ungula), *kralèstvu* (regnum), *karèjne* (radices), *mišlèjne* (cogitatio), *agnìšče* (focus), *paštèjne* (honestas), *pralètje* (ver), *vesèjle* (laetitia), *vretènu* (fusus) i t. d.

c) u svim padežima na drugom slogu naglas ´ osim u genitivu plurala, gdje imadu ^. Takove su ove imenice: *spoznájne* (cognitio), *želézje* (ferrum), *alúpje* (cortex, crusta) i t. d.

3. one od četiri sloga: a) u svim padežima na drugom slogu naglas `. Takove su ove imenice: *patìpalu* (vagus homo), *škripùtajne* (stridor dentium), *zdržàvajne* (sustentatio) i t. d.

b) u svim padežima na trećem slogu naglas ` osim u genitivu plurala, gdje imadu na tom slogu naglas ^. Takove su ove imenice: *gaspadàrstvu* (res familiaris), *marulìšče* (acervus formicinus), *pavrtàjle* (olera), *nepaštèjne* (improbitas), *seromàštvo* (paupertas) i t. d. Ovako se još naglasuje imenica od pet slogova: *asvedačèjne* (persuasio).

Bilješke: 1. Neke imenice štokavske srednjega roda postale su u ravnogorskom narječju ženskoga roda, te se sklanjaju po *a*-sklonidbi, kao *jàta* (agmen), *slòva* (litera), *kléšče* (forceps) i t. d.; — 2. imenica *ùha* (auris) u singularu je ženskoga roda, te se sklanja po *a*-sklonidbi: *ùha* (nom., akuz. i vok.), *ùhe* (gen.), *ùhi* (dat. i lok.), *ùhâ* (instr.), a u pluralu je srednjega roda, te se sklanja po *o*-sklonidbi: *ùha* (nom., akuz. i vok.), *ûh* (gen.), *ùhan(m)* (dat., lok. i instr.); imenica *ôč (ači*, oculus) sklanja se po trećoj ili *i*-sklonidbi; — 3. nastavak *u* u nominativu, akuzativu i vokativu singulara zamjenjuje se katkad nastavkom *o*, osobito ako je pred dotičnom imenicom atribut.

ββ) Imenice, koje imadu nepostojano *a* (*ъ*), i to:

ααα) muškoga roda.

Ove se imenice sklanjaju ovako:

	Jednina:		Množina:	
1.	àgьn	trgòuc	àgni	trgòuci
2.	àgna	trgòuca	àgnou	trgòucou
3.	àgnu	trgòucu	àgnьn(m) / àgnan(m)	trgòucьn(m) / trgòucan(m)
4.	àgьn	trgòuca	àgne	trgòuce
5.	àgьn	trgòuc	àgni	trgòuci
6.	àgnu	trgòucu	àgnan(m)	trgòucan(m)
7.	àgnьn(m) / àgnan(m)	trgòucьn(m) / trgòucan(m)	àgnan(m)	trgòucan(m)

Digitized by Google

Ovake imenice imadu naglas, i to:

1. one od dva sloga u nominativu singulara: a) u svim padežima na prvom slogu naglas `. Takove su ove imenice: *brȁtьc* (fraterculus), *gòbьc* (os animalium), *cègu (cègla*, later), *fȁžu (fȁžla*, faseolus vulgaris), *bòbьn* (tympanum), *dòhtar* (medicus), *hŕbьt* (dorsum), *jànьc* (agnus), *jànčьk* (agnellus), *jàrьk* (fossa, rivus), *klînьc* (clavus), *kòtьc* (suile), *kàtu (kàtla*, cortina, crater), *lòuc* pored *lòvьc (lòuca*, venator), *làkьt* (cubitum), *mèsьc (mèsca*, luna, mensis), *nàhьt* (unguis), *àgьn* (ignis), *pòku (pòkla*, infernum), *pèdьn* (spithama, palmus), *Pètьr* (Petrus), *pàsu (pàsla*, labor), *pàuc (pàuca*, pollex), *prèzdьn* (abyssus), *sòsьc* (mamma), *sàjьm* (nundinae), *stàrьc* i *stàrčьk* (senex), *svèdьr* (terebra), *svèkьr* (socer), *tànьc* (saltatio), *tèlčьk* (vitulus), *tìčьk* (avis), *vàgu (vàgla*, angulus) i t. d.

b) u svim padežima na prvom slogu naglas ^. Takove su ove imenice: *gûdьc* (citharoedus), *klôštьr* (monasterium), *pâtьr* (pater, monachus), *pôštьr* (cursor publicus), *krâncьl* (corona), *frôštьk (frôštka*, jentaculum) i t. d.

c) u svim padežima na prvom slogu naglas ´ osim genitiva plurala, gdje imadu ^ na tom slogu. Takove su ove imenice: *máčьk* (felis mas), *pésьk* (arena), *pétьk* (dies Veneris), *rájžьn* (veru), *róbьc* (sudarium), *sódьc* (judex), *vrabьc* (passer) i t. d.

d) u padežima, u kojima dolazi nepostojano *a (ь)*, naglas `, u kojima se gubi nepostojano *a (ь)*, naglas ´, a u genitivu plurala naglas ^ uvijek na prvom slogu. Takove su ove imenice: *bèlьc* (gausape), *čàvu (čávla*, clavus), *dòuc* (vallis), *gànьk* (porticus), *jàrьc* (caper), *lànьc* (olla), *klàftьr* (orgya), *pràsьc* (porcus), *stròšak* (impensa), *ùjьc* (avunculus) i t. d.

2. one od tri sloga u nominativu singulara: a) u svim padežima na prvom slogu naglas `. Takove su ove imenice: *kòutьr* (lodix) *màgarьc* (asinus), *pàstarьk* (privignus), *pòustьr* (pulvinus, culcita), *rèzanьc* (collyra), *smŕdlivьc* (petroleum) i t. d.

b) u svim padežima na drugom slogu naglas `. Takove su ove imenice: *adòjьk* (porculus), *barìglьc* (doliolum) *cemìtьr* (coemeterium), *kamàdьk* (particula), *nažìčьk* (cultellus), *pakràuc* (operculum), *pijànьc* (potator), *počètьk* (initium), *stьdènьc* (puteus, fons) *udòuc* pored *udàvьc* (viduus), *želòdьc* (stomachus), *padnòštьr* (rosarium) itd.

c) u padežima, u kojima dolazi nepostojano *a (ь)*, naglas ` na drugom slogu, a u padežima, u kojima se gubi nepostojano *a (ь)*, naglas ´ na istom slogu. Takove su ove imenice: *imètьk* (opes), *paznànьc* (notus, familiaris), *fantìčьk* (puer), *kotìčьk* (angulus) i t. d.

Digitized by Google

3. one od četiri sloga u nominativu singulara imadu naglas ` na trećem slogu u svim padežima, kao: *marulìnьc* (formica), *restrgànьc* (homo pannosus), *aderànьc* (homo detracta pelle) i t. d.

Bilješke: 1. Pored oblika *Pètьr* (Petrus) dolazi vrlo često oblik *Pètre;* kad ova riječ imade oblik *Pètre*, sklanja se po konzonantskoj sklonidbi; vlastito ime „*Pavao*" (Paulus) imade u ravnogorskom narječju samo oblik *Pávle*, ter se sklanja po konzonantskoj sklonidbi; — 2. od imenica *póščьk* (canis), *práščьk* (porculus), *púšlьc* (rosa, sertum), glasi genitiv *póšьčka*, *prášьčka* i *púšьlca*.

βββ) srednjega roda.

Ove se imenice sklanjaju ovako:

	Jednina:			Množina:	
1.	àknu	jájce	1.	àkna	jájca
2.	àkna	jájca	2.	àkь̂n	jâjь̂c
3.	àknu	jájcu	3.	àknьn(m) / àknan(m)	jájcьn(m) / jájcan(m)
4.	àknu	jájce	4.	àkna	jájca
5.	àknu	jájce	5.	àkna	jájca
6.	àknu	jájcu	6.	àknan(m)	jájcan(m)
7.	àknьn(m) / àknan(m)	jájcьn(m) / jájcan(m)	7.	àknan(m)	jájcan(m)

Ovake imenice imadu naglas, i to:

1. one od dva sloga: a) u svim padežima na prvom slogu naglas `. Takove su ove imenice: *bàtvu* (calamus), *jùtru* (mane), *àknu* (fenestra), *rèbru* (costa), *srèbru* (argentum), *sr̀ce* (cor), *vèslu* (remus), *vèdru* (modiolus) i t. d.

b) u svim padežima na prvom slogu naglas ˆ osim u genitivu plurala, gdje imadu na istom slogu `. Takeve su ove imenice: *pîsmu* (epistola), *svêtlu* (lux), *kôlca* (vehiculum manuale), *sûnce* (sol) i t. d.

c) u svim padežima na prvom slogu naglas ´ osim u genitivu plurala, gdje imadu ˆ. Takove su ove imenice: *jápnu* ili *ápnu* (calx), *jájce* (ovum), *nédra* (sinus) *plátnu* (linteum), *stáblu* (caudex), *vláknu* (linum) i t. d.

2. one od tri sloga: a) u svim padežima na prvom slogu naglas `. Takove su ove imenice: *nàkôvje* ili *nàkôvle* (incus), *pàvêsmu* (fasciculus lini), *pàvrêslu* (ligamentum) i t. d.

b) u svim padežima na drugom slogu naglas `. Takove su ove imenice: *aknìčku* (fenestrella), *pisàmce* (scriptum), *srdàšce* (cor-

Digitized by Google

culum), *vretènce* (fusus), *ačèšce* (dim. od *ôč*, oculus), *uhàšce* (dim. od *ùha*, auris) i t. d.

Bilješke. 1. Neke od ovih imenica, koje su u štokavskom narječju srednjega roda, postale su u ravnogorskom narječju ženskoga roda, te se sklanjaju po prvoj *a*-sklonidbi, kao: *jàsle* (praesepe); — 2. posljednji slog u genitivu plurala uvijek je dug; — 3. imenica *tlù* (solum) sklanja se i naglasuje ovako: *tlù* (nom., dat., akuz., vok. i lok. sg.), *tlà* (gen. sg.), *tlòn* ili *tlàn* (instr. sg.), *tlà* (nom., akuz. i vok. pl.), *tȃl* (gen. plur.), *tlòn* ili *tlàn* (dat. pl.), *tlàn* (lok. i instr. pl.).

γ) Sklonidba imenica *i*-osnova.

Tu razlikujemo:

αα) Imenice, koje ne imadu nepostojanoga *a* (*ь*).

Ove se imenice sklanjaju ovako:

Jedn.			Množ.		
1.	kôst	kakôš	1.	kastì	kakošì
2.	kastì	kakošì	2.	kastî	kakošî
3.	kastì	kakošì	3.	kastìn(m)	kakošìn(m)
4.	kôst	kakôš	4.	kastì	kakošì
5.	kôst	kakôš	5.	kastì	kakošì
6.	kàsti	kakóši	6.	kastìn(m)	kakošìn(m)
7.	kôst[1]	kakôš[1]	7.	kastìn(m)	kakošìn(m)

Ovake imenice imadu naglas, i to:

1. one od jednoga sloga u nominativu singulara: a) u padežima od jednoga sloga i u lokalu singulara naglas ` na prvom slogu, a u oblicima od dva sloga naglas ` na drugom slogu osim u genitivu plurala, gdje imadu na drugom slogu ^. Takove su ove imenice: *čàst* (honor), *cvrčć* (frigus), *lùč* (taeda), *skrb* (cura), *smrt* (mors), *žrd* (motka na sijenu).

b) u padežima od jednoga sloga naglas ^, u lokalu singulara naglas ` na prvom slogu, a u ostalim oblicima od dva sloga naglas ` na drugom slogu osim u genitivu plurala, gdje imadu na drugom slogu ^. Takove su ove imenice: *drôb* (intestina), *pêć* (fornax), *kôst* (os), *krî* (*krvì*, sanguis), *lâž* (mendacium), *môć* (potentia), *nôć* (*načì*, nox), *rôž* (*rôžì*, secale cercale), *sôu* (*salì*, sal) i t. d.

c) u padežima od jednoga sloga naglas ^, u lokalu singulara naglas ´ na prvom slogu, a u ostalim oblicima od dva sloga naglas ` na drugom slogu osim u genitivu plurala, gdje imadu na drugom slogu ^. Takove su ove imenice: *glîd* (ordo), *kâp* (gutta), *mâst* (adeps, unguentum), *râl* (= 1600□° zemljišta), *rêč* (verbum), *stvâr* (res), *zvêr* (bestia) i t. d.

[1] Vrlo su rijetki oblici za instrumental sing. *kastâ* i *kakošâ*.

Digitized by Google

2. one od dva sloga u nominativu singulara: a) u padežima od dva sloga naglas ˆ na drugom slogu, u lokalu singulara ´ na drugom slogu, a u ostalim oblicima od tri sloga ` na trećem slogu osim u genitivu plurala, gdje imadu na trećem slogu ˆ. Takove su ove imenice: *kakôš* (gallina), *lubâv* (amor), *milôst* (gratia, favor), *oblâst* (potestas), *pamôč* (auxilium), *storôst* (senectus), *svetlôst* (fulgor), *večêr* (vesper), *žalôst* (tristitia) i t. d.

b) u svim padežima na prvom slogu naglas ´. Takove su ove imenice: *jákost* (fortitudo), *jésen* (auctumnus), *mládost* (juventus), *pámet* (ingenium, prudentia), *prépast* (vorago, interitus) *vísost* (altitudo, majestas), *spóved* (confessio) i t. d.

3. one od tri sloga u nominativu plurala: a) u svim padežima naglas ` na drugom slogu. Takova je imenica: *zapòved* (jussus).

b) u svim padežima naglas ´ na drugom slogu. Takova je imenica: *zahválnost* (gratus animus).

Bilješke: 1. Imenica *klòup* (scamnum) i *strân* (pars, regio) sklanjaju se u Ravnoj gori samo po ovoj sklonidbi i naglasuju kao imenice pod br. 1. c; — 2. u genitivu plurala je posljednji slog uvijek dugačak; — 3. za dativ, lokal i instrumental plurala dolazi katkad mjesto nastavka *in(m)* nastavak *an(m)*.

ββ) Imenice, koje imadu nepostojano *a* (*ъ*).

Ove se imenice sklanjaju ovako:

Jedn.	1. râvьn (planities)	Množ.	1. râvni
	2. râvni		2. rávnî
	3. râvni		3. râvnin(m)
	4. râvьn		4. râvni
	5. râvьn		5. râvni
	6. râvni		6. râvnin(m)
	7. râvьn		7. râvnin(m)

Ovako se još sklanjaju i naglasuju: *hâsьn* (utilitas) i *plêsьn* (mucor).

Bilješka: Štokavska imenica *misao* glasi u ravnogorskom narječju *mìsla* i sklanja se po prvoj *a*-sklonidbi.

δ) Sklonidba imenica konzonantskih osnova.

Konzonantske se osnove svršavaju u ravnogorskom narječju: αα) na *n*. Ovake se imenice sklanjaju ovako:

	Jednina:			Množina:	
1.	ràme	vréme	1.	ràmena	vrèmena
2.	ràmena	vrèmena	2.	ràmên	vrèmên

Digitized by Google

3.	ràmenu	vrèmenu	3.	ràmenьn(m) ràmenan(m)	vrèmenьn(m) vrèmenan(m)
4.	ràme	vréme	4.	ràmena	vrèmena
5.	ràme	vréme	5.	ràmena	vrèmena
6.	ràmenu	vrèmenu	6.	ràmenan(m)	vrèmenan(m)
7.	ràmenьn(m) ràmenan(m)	vrèmenьn(m) vrèmenan(m)	7.	ràmenan(m)	vrèmenan(m)

Kao imenica *ràme* (umerus) sklanjaju se i naglasuju još ove imenice: *ìme* (nomen), *plème* (stirps), *slème* (culmen tecti), *vème* (uber).

Kao imenica *vréme* (tempus) sklanjaju se i naglasuju još ove imenice: *bréme* (onus), *séme* (semen), *téme* (vertex) i *nevréme* (tempestas).

ββ) na *t*. Ovake se imenice sklanjaju i naglasuju ovako:

Jednina:

1.	âče (pater)	píšče	dèkle	déte	tàta
2.	ačèta	pìščeta	deklèta	detèta	tàteta
3.	ačètu	pìščetu	deklètu	detètu	tàtetu
4.	ačèta	píšče	deklèta	déte	tàteta
5.	âče	píšče	dèkle	déte	tàta
6.	ačètu	pìščetu	deklètu	detètu	tàtetu
7.	ačètьn(m) ačètan(m)	pìščetьn(m) pìščetan(m)	deklètьn(m) deklètan(m)	detètьn(m) detètan(m)	tàtetьn(m) tàtetan(m)

Ove imenice ne imadu plurala. Ako treba ipak reći plural, tada se mjesto ovih imenica za plural uzimlje plural sličnih imenica. Mjesto plurala imenica *píšče* (pullus gallinae) i *dèkle* (virgo) dolazi plural od imenica *pìščьk* i *dêkla*.

Mjesto plurala imenice *déte* (infans) dolazi skupno ime *dèca*, koje se u Ravnoj gori sklanja ovako: *dèca* (nom.. akuz. i vok.), *dêc* (gen.), *dècan* (dat., lok. i instr.).

Kao imenica *píšče* sklanjaju se i naglasuju porodična imena *Mánce*, *Póje*, *Tóme* i *Stérle* i ime *Pávle*, a kao imenica *tàta* (pater) sklanja se i naglasuje porodično ime *Plèše* i ime *Pètre*. Pored riječi *tàta* dolaze u ravnogorskom narječju za isti pojam imenice *ájta*, *tájta* i *tàt*.

Imenica *dròvu*, kada znači posječeno drvo, sklanja se po *o*-sklonidbi (srednjoj), a kada znači stablo, sklanja se i naglasuje kao i imenica *tàta*, pa imade i plural: *dròveta* (nom., akuz. i vok.), *dròvêt* (gen.), *dròvetan(m)* (dat., lok. i instr.).

Digitized by Google

γγ) na *s*. Tako se sklanja u pluralu katkad imenica *nèbu*, pa onda glasi plural: *nebèsa* (nom., akuz. i vok.), *nebês* (gen.), *nebèsan(m)* (dat., lok. i instr.); drukčije se i ova imenica sklanja po *o*-sklonidbi srednjoj.

δδ) na *r*. Ovake su imenice: *hči* (filia) i *màt* ili *mòat* (mater), koje se sklanjaju i naglasuju ovako:

Jedn.	1. hčî	màt	Množ.	1. hčèri	màtere
	2. hčèri	màtere		2. hčèrî	màtêr
	3. hčèri	màteri		3. hčèran(m)	màteran(m)
	4. hčî	màt		4. hčère	màtere
	5. hčî	màt		5. hčèri	màtere
	6. hčèri	màteri		6. hčèran(m)	màteran(m)
	7. hčî[1]	màt[1]		7. hčèran(m)	màteran(m)

b) Nominalna sklonidba zamjenica.

Po nominalnoj se sklonidbi sklanjaju zamjenice: *jêst* (ego), *tî* (tu) i *sèbe* (sui), i to ovako:

	Jednina:			Množina:		
1.	jêst i jèst	tî	—	1. mî	vî	—
2.	mène	tèbe	sèbe	2. nâs	vâs	—
3.	mèni, mi	tèbi, ti	sèbi, si	3. nân(m)	vân(m)	—
4.	mène, me	tèbe, te	sèbe, se	4. nâs	vâs	—
5.	—	tî	—	5. —	vî	—
6.	mèni	tèbi	sèbi	6. nân(m)	vân(m)	—
7.	mànô	tàbô	sàbô	7. nân(m)	vân(m)	—

Bilješke: 1. Kraći oblici za dativ i akuzativ sg. jesu enklitični; — 2. mjesto oblika za lokal plur. *nân* i *vân* dolaze katkad i oblici *nâs* i *vâs*.

B) Pronominalna sklonidba.

Pronominalno se sklanjaju:

a) lična imenička zamjenica *ân* (is), *àna* (ea), *ànu(o)* (id), koja se zamjenica sklanja i naglasuje ovako:

Jednina:

Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1. ân	àna	ànu(o)
2. nèga, ga	nê, je	nèga, ga
3. nèmu, mu	nî, ji, i	nèmu, mu

[1] Vrlo su rijetki oblici za instrumental sing. *hčèrjâ, màterâ*.

Digitized by Google

4. nèga, ga, n	nâ, ja, je	nèga, ga, n
5. —	—	—
6. nèmu	nî	nèmu,
7. nìmu	nâ	nìmu

Množina:

	Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1.	àni	àne	àna
2.	nêh, nь̂h, jьh (hi), i, nîh, jih	kao u muškom	rodu
3.	nên, nь̂n, jьn (m), nîn, jin	„ „ „	„
4.	nêh, nь̂h, jьh (hi), i, nîh, jih	„ „ „	„
5.	—	—	—
6.	nên, nьn(m)	kao u muškom	rodu
7.	nên, nьn(m)	„ „ „	„

Bilješke: 1. Kraći oblici: *ja, je, mu, ji, i, n, ju, jьh (hi), i* i *jьn(m)* jesu enklitični; — 2. oblik *n* (za akuz. sg.) dolazi samo iza prijedloga; — 3. pored oblika *nâ* za akuzativ i instrumental sg. ženskoga roda dolazi katkad i oblik *nû*.

b) lične pridjevne zamjenice: *môj, màja, màje; tvôj, tvàja, tvàje; nàš, nàša, nàše; vàš, vàša, vàše; nègôv, negàva, negàvu(o); nèhov (= nègôv*, štok. *njegov), nèhva, nèhvu(o); nên, néna, nénu(o); nêj, néja, néje* pored *néjna, néjnu(o); nèhьn* (štok. *njihov), nèhna, nèhnu(o); nìhьn* ili *nìhn* (štok. *njihov), nìhna, nìhnu(o)* i povratna zamjenica *svôj, svàja, svàje.*

Pored zamjenice *nên, néna, nénu* čuje se katkad i *nèn, nèna, nènu(o)*, a pored *nêj, néja (néjna), néje (néjnu)* čuje se katkad i *nézьn, nézьna, nézьnu(o).*

Ove se zamjenice sklanjaju i naglasuju ovako:

Jednina:

	Muški rod.			
1.	môj	nàš	nègôv	nêj
2.	màjьga mâjga	nàšьga nàšga	negàvьga negàvga	néjьga néjga
3.	màjьmu mâjmu	nàšьmu nàšmu	negàvьmu negàvmu	néjьmu néjmu
4.	màjьga mâjga môj	nàšьga nàšga nàš	negàvьga negàvga nègôv	néjьga néjga nêj
5.	môj	nàš	nègôv	nêj

Digitized by Google

6.	màjьmu mâjmu	nàšьmu nàšmu	negàvьmu negàvmu	néjьmu néjmu
7.	màjen(m)	nàšen(m)	negàven(m)	néjen(m)

Ženski rod:

1.	màja	nàša	negàva	néja
2.	màjê	nàšê	negàvê	néjê
3.	màjî	nàšî	negàvî	néjî
4.	màja	nàša	negàva	néja
5.	màja	nàša	negàva	néja
6.	màjî	nàšî	negàvî	néjî
7.	màjâ	nàšâ	negàvâ	néjâ

Srednji rod:

1. 4. 5.	màje	nàše	negàvu(o)	néje

ostali padeži kao u muškom rodu.

M n o ž i n a:

Muški rod:

1.	màji	nàši	negàvi	néji
2.	màjeh	nàšeh	negàveh	néjeh
3.	màjen(m)	nàšen(m)	negàven(m)	néjen(m)
4.	màje	nàše	negàve	néje
5.	màji	nàši	negàvi	néji
6.	màjen(m)	nàšen(m)	negàven(m)	néjen(m)
7.	màjen(m)	nàšen(m)	negàven(m)	néjen(m)

Ženski rod:

1. 5.	màje	nàše	negàve	néje

ostali padeži kao u muškom rodu.

Srednji rod:

1. 4. 5.	màja	nàša	negàva	néja

ostali padeži kao u muškom rodu.

Kao *môj* sklanjaju se i naglasuju još zamjenice *tvôj* i *svôj*. Kao *nàš* sklanjaju se i naglasuju zamjenice *vàš* i *nȁn*. Kao zamjenica *nêj* sklanja se i naglasuje zamjenica *nên*. Zamjenice *nèhьv*, *nèhьn* i *nìhьn* sklanjaju se kao *nègôv*, samo što zadržavaju u svim oblicima naglas ` na prvom slogu i što često poluglas iza *h* gube. Zamjenica *nézьn* sklanja se kao *nègôv*, samo što zadržava u svim oblicima naglas ´ na prvom slogu i što poluglas iza *z* često gubi.

Digitized by Google

Zamjenica *nêj* prima u svim oblicima osim oblika *nêj* katkad *n* iza *j*.

c) pokazne zamjenice, koje se sklanjaju i naglasuju ovako:

Jednina:

Muški rod:

1.	ûn	tâ	tìstâ	sâm
2.	ùnega ùnьga ùnga	tèga	tìstega tìstьga tìsga	sàmega sàmьga sàmga
3.	ùnemu ùnьmu ùnmu	tèmu	tìstemu tìstьmu tìstmu	sàmemu sàmьmu
4.	ùnega ùnьga ùnga ûn	tèga tâ	tìstega tìstьga tìstga tìstâ	sàmega sàmьga sàmga sâm
5.	ûn	tâ	tìstâ	sâm
6.	ùnemu ùnьmu ùnmu	tèmu	tìstemu tìstьmu tìstmu	sàmemu sàmьmu
7.	ùnen(m)	tên(m)	tìsten(m)	sámen(m)

Ženski rod:

1.	ùna	tâ	tìstâ	sáma
2.	ùnê	tê	tìstê	sámê
3.	ùnî	tî	tìstî	sámî
4.	ùnâ	tâ	tìstâ	sámâ
5.	ùna	tâ	tìstâ	sáma
6.	ùnî	tî	tìstî	sámî
7.	ùnâ	tâ	tìstâ	sámâ

Srednji rod:

1. 4. 5.	ùnu(o)	tû(ô)	tìstû(ô)	sámu(o)

ostali padeži kao u muškom rodu.

Množina:

Muški rod:

1.	ùni	tî	tìstî	sámi
2.	ùneh	têh	tìstêh	sámeh
3.	ùnen(m)	tên(m)	tìstên(m)	sámen(m)

Digitized by Google

4.	ùne	tê	tìstê	sáme
5.	ùni	tî	tìstî	sámi
6.	ùnen(m)	tên(m)	tìstên(m)	sámen(m)
7.	ùnen(m)	tên(m)	tìstên(m)	sámen(m)

Ženski rod:

1. 5.	ùne	tê	tìstê	sáme

ostali padeži kao u muškom rodu.

Srednji rod:

1. 4. 5.	ùna	tâ	tìstâ	sáma

ostali padeži kao u muškom rodu.

Kao zamjenica *ûn* (ille, is) sklanja se i naglasuje još zamjenica *ôv* (hic).

d) odnosne, upitne i neodređene zamjenice, i to:

α) imeničke, koje se sklanjaju i naglasuju ovako:

Jednina:

1.	kàdû (quis)	nègdû (nemo)	kêj (quid)	nêč i nèč (nihil)
2.	kèga	nèkega	čèsa	nìčesa
3.	kèmu	nèkemu	čèmu	nìčemu
4.	kèga	nèkega	kêj	nêč i nèč
5.	—	—	—	—
6.	kèmu	nèkemu	čèmu	nìčemu
7.	kên(m)	nèkên(m)	čên(m)	nìčên(m)

β) pridjevne, koje se sklanjaju i naglasuju ovako:

Jednina:

Muški rod:

1.	kêr (qui)	čijî (cujus)	čigôv	nobèdьn (nullus)
2.	kèrega	čijega	čigàvega	nobèdьnega, nobènega
	kèrьga	čijьga	čigàvьga	nobèdьnьga, nobènьga
	kèrga	čijga	čigàvga	nobèdьnga, nobènga
3.	kèremu	čijemu	čigàvemu	nobèdьnemu, nobènemu
	kèrьmu	čijьmu	čigàvьmu	nobèdьnьmu, nobènьmu
	kèrmu	čijmu	čigàvmu	nobèdьnmu, nobènmu
4.	kèrega	čijega	čigàvega	nobèdьnega, nobènega
	kèrьga	čijьga	čigàvьga	nobèdьnьga, nobènьga
	kèrga	čijga	čigàvga	nobèdьnga, nobènga
	kêr	čijî	čigôv	nobèdьn
5.	—	—	—	—

Digitized by Google

6.	kèremu kèrьmu kèrmu	čljemu čljьmu čljmu	čigàvemu čigàvьmu čigàvmu	nobèdьnemu, nobènemu nobèdьnьmu, nobènьmu nobèdьnmu, nobènmu
7.	kèren(m)	čljen(m)	čigàven(m)	nobèdьnen(m), nobènen(m)

Ženski rod:

1.	kéra	člja	čigàva	nobèdьna, nobéna
2.	kérê	čljê	čigàve	nobèdьne, nobéne
3.	kérî	čljî	čigàvi	nobèdьni, nobéni
4.	kérâ	čljâ	čigàva	nobèdьna, nobéna
5.	—	—	—	—
6.	kérî	čljî	čigàvi	nobèdьni, nobéni
7.	kérâ	čljâ	čigàvâ	nobèdьnâ, nobénâ

Srednji rod:

1. 4.	kéru(o)	člje	čigàvu(o)	nobèdьnu(o), nobénu(o)

ostalo kao u muškom rodu.

M n o ž i n a:

Muški rod:

1.	kéri	čljî	čigàvi	nobèdьni, nobéni
2.	kéreh	čljeh	čigàveh	nobèdьneh, nobéneh
3.	kéren(m)	čljen(m)	čigàven(m)	nobèdьnen(m), nobénen(m)
4.	kére	čljê	čigàve	nobèdьne, nobéne
5.	—	—	—	—
6.	kéren(m)	čljen(m)	čigàven(m)	nobèdьnen(m), nobénen(m)
7.	kéren(m)	čljen(m)	čigàven(m)	nobèdьnen(m), nobénen(m)

Ženski rod:

1.	kére	čljê	čigàve	nobèdьne, nobéne

ostalo kao u muškom rodu.

Srednji rod:

1. 4.	kéra	čljâ	čigàva	nobèdьna, nobéna

ostalo kao u muškom rodu:

Bilješke: 1. Pored oblika ***nêč*** ili ***nèč*** dolazi i oblik ***nèkêj***, i to osobito u značenju „***nešto***“ (aliquid); — 2. u dativu i lokalu singulara ženskoga roda zamjenice ***kêr*** (qui) dolazi pored oblika ***kéri*** u brzu govoru katkad i oblik ***kér***; — 3. od neodređene zamjenice ***nobèdьn*** mnogo su običniji kraći oblici od duljih; — 4. zamjenica ***nobèdьn*** glasi katkad i ***nebèdьn***.

Digitized by Google

U ravnogorskom narječju imaju ove neodređene zamjenice:

Imeničke:	Pridjevne:
kàdû, — kêj (quis, quid)	kêr, kéra, kéru(o) (qui, quae, quod)
kàdûgod, — kêjgod ili kârgod (quisquis, quidquid)	kêrgod, kéragod, kérugod (quicunque)
	kêr vân drâgu kéra „ „ kéru „ „ } (quivis)
	kêrgod jьn drâgo kéragod „ „ kérugod „ „ } (quilibet)
nègdû, nêč i nèč (nemo, nihil)	nobèdьn, a, u ili nebèdьn, a, u (nullus)
nègdû, nèkêj ili nêč (quidam)	àn, ána, ánu (aliquis)
	kê kêr, a, u (quispiam).

e) pridjev *usà* sklanja se i naglasuje ovako:

Jednina:

	Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1.	usà	usà	usè
2.	usèga	usê	usèga
3.	usèmu	usî	usèmu
4.	usèga usà	usâ	usè
5.	usà	usà	usè
6.	usèmu	usî	usèmu
7.	usên(m)	usâ	usên(m)

Množina:

	Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1.	usì	usè	usà
2.		usèh	
3.		usên(m)	
4.	usè, usèh	usè, usèh	usà
5.	usì	usè	usà
6.		usên(m)	
7.		usên(m)	

Digitized by Google

f) još neki pridjevi, kao *nekàkou* (quidam), *kàkougod* (qualiscunque), *usàkî* ili *usàk* (omnis), *usàkojâk* (varius), i neki neodređeni brojevi kao *nekùlьk* (aliquantus), *kùlьkgod* (quantuslibet) i t. d.

C) Složena sklonidba.

Po ovoj se sklonidbi sklanjaju pridjevi, participi (osim participa perfekta aktiva II.) i brojevi.

a) Pridjevi u pozitivu.

U ravnogorskom narječju sklanjaju se pridjevi u nekim padežima (u nominativu sing. muškoga roda, u dativu i lokalu sing. ženskoga roda) po imeničkoj ili nominalnoj sklonidbi, a u nekim padežima (u svim ostalim i u nominativu sing. muškoga roda) po složenoj. Sklonidba određenoga pridjeva razlikuje se od sklonidbe neodređenoga pridjeva samo u naglasu (osim nominativa sing. muškoga roda i akuzativa sing. muškoga roda, kad je jednak nominativu sing.).

a) neodređeni pridjevi:

Jednina:

	Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1.	drâh	drága	drágu(o)
2.	drágega drágьga drázga	drágе	kao muški
3.	drágemu drágьmu dráhmu	drági	„ „
4.	drágega drágьga drázga drâh	drága	drágu(o)
5.	—	—	—
6.	drágemu drágьmu dráhmu	drági	kao muški
7.	drágen(m)	drága	„ „

Digitized by Google

Množina:

	Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1.	drági	drége	drága
2.		drágeh	
3.		drágen(m)	
4.	drége	drége	drága
5.	—	—	—
6.		drágen(m)	
7.		drágen(m)	

b) određeni pridjevi:

Jednina:

	Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1.	drâgî	drâgâ	drâgû(o)
2.	drâgega drâgьga drâzga	drâgê	kao muški
3.	drâgemu drâgьmu drâhmu	drâgî	„ „
4.	drâgega drâgьga drâzga drâgî	drâgâ	drâgû(ô)
5.	drâgî	drâgâ	drâgû(ô)
6.	drâgemu drâgьmu drâhmu	drâgî	kao muški
7.	drâgên(m)	drâgâ	„ „

Množina:

	Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1.	drâgî	drâgê	drâgâ
2.		drâgêh	
3.		drâgên(m)	
4.	drâgê	drâgê	drâgâ
5.	drâgî	drâgê	drâgâ
6.		drâgên(m)	
7.		drâgên(m)	

Digitized by Google

1. Pridjevi od jednoga sloga u nominativu sing. muškoga roda a) imadu naglas ` na prvom slogu u svim padežima neodređenoga i određenoga oblika. Takovi su ovi pridjevi: *fìn* (subtilis), *grȅd* (deformis), *hùd* (malus), *mìu (mìla, mìlu*, carus), *mlàd* (juvenis), *nàh (nàga, nàgu*, nudus), *nàu (nàva, nàvu*, novus), *pràu (pràva, pràvu*, verus), *ràn* (matutinus), *sìt* (satur), *slàb* (imbecillus), *stàr* (vetus), *tȑd* (durus), *vrùč* (calidus), *zdròu (zdròva, zdròvu*, sanus) itd.

b) imaju naglas ^ u nominativu sing. muškoga roda (i u akuzativu sing. muškoga roda, kad je jednak nominativu sing. mušk. roda) neodređenoga oblika i u svim padežima određenoga oblika na prvom slogu, a u padežima od dva i tri sloga neodređenoga oblika imaju naglas ´ na istom (prvom) slogu. Takovi su ovi pridjevi: *bêu* (albus), *cêu (céla, célu*, totus), *čȓn* (niger), *drâh* (carus), *dòuh (doùga, doùgu*, longus), *grôb* (crassus), *jâk* (robustus), *krîu (kríva, krívu*, reus), *lȇn* (piger), *lêu* (laevus), *lêp* (pulcher), *pòun* (plenus), *slêp* (coecus), *sûh* (siccus), *svêt* (sanctus), *tûj* (alienus), *tòust* (pinguis), *zlât* (aureus), *žòut* (albus) i t. d.

2. Pridjevi od dva sloga u nominativu singulara muškoga roda, a) koji nemaju pomičnoga *a* (*ъ*), α) imadu ` na prvom slogu u svim padežima neodređenoga i određenoga oblika. Takovi su: *bèdast* (stultus), *càrou* (imperatoris), *čòrau* (altero oculo caecus), *dèlek* (longinquus), *dròven* (ligneus), *gìzdou (gìzdova, gìzdovu*, comptus, superbus), *glàžnat* (vitreus), *gàspin* (dominae), *làkom* (avarus), *mèjhin* (parvus), *mȑšau* (macer), *mùtast* (mutus), *pìtom* (cicur). *ȑžen* (cerealis), *srèbrn* (argenteus), *šèrak* (latus), *šùgau* (scabiosus), *škȑbast* (dentibus carens), *vèlik* (magnus), *vìsak* (altus), *zèlen* (viridis) i t. d. — Tako se još naglasuju neki pridjevi od dva sloga, koji dolaze samo u određenim oblicima, kao: *bàžjî* (divinus), *dívjî* (ferus), *kòjnskî* (equinus), *lètnî* (aestivus), *lùckî* (humanus, alienus), *lòuskí* (venaticus), *mòrskî* (marinus), *vìnskî* (vinosus), *zìmskî* (hibernus), *žènskî* (muliebris) i t. d.

β) imadu ^ na prvom slogu u nominativu sing. muškoga roda (i u akuzativa sing. muškoga roda, kad je jednak nominativu sing.) neodređenoga oblika i u svim padežima određenoga oblika, a u neodređenim oblicima od tri i četiri sloga imadu naglas ´ na istom (prvom) slogu. Takovi su ovi pridjevi: *kîlau (kílava, kílavu*, heruiosus), *knâkast* (saucius, debilis), *šêpast* (claudus), *têsten* (non satis coctus), *žîdan* (sericus).

γ) imadu ´ na prvom slogu u svim padežima neodređenoga i i određenoga oblika. Takovi su: *cérkven* (ecclesiasticus), *jéžev* (eri-

Digitized by Google

nacei), *krájlev* (regius, regis), *móžev* (mariti), *soùčen* (solis), *újcov* (avunculi) i t. d. — Tako se još naglasuju neki pridjevi od dva sloga, koji dolaze samo u određenim oblicima, kao: *cárskî* (imperatorius), *káčjî* (serpentis), *prášči* (porci), *sódnî* (judicialis), *stránskî* (alienus), *vrájžî* (diabolicus) i t. d.

δ) imadu naglas ` na drugom slogu u svim padežima neodređenoga i određenoga oblika. Takovi su: *bagàt* (dives) *balàn* (aegrotus), *bradàt* (barbatus), *bratòu (bratòva, bratòvu*, fratris), *brkàst* (barbatus), *debèu* (crassus), *erdèč* (ruber), *globòk* (profundus), *gatòu* (paratus), *jednàk* (aequus), *kasmàt* (pillosus), *krvàu* (cruentus), *pijàn* (ebrius), *paštèn* (honestus), *prosèn* (miliaceus) *vesèu* (hilaris) i t. d.

b) koji imadu pomično *a (ъ)*, α) imadu ` na prvom slogu u svim padežima neodređenoga i određenoga oblika. Takovi su ovi pridjevi: *àštъr* (acutus, acer), *bèštъr* (citus), *čùdъn* (mirus), *dàbъr* (bonus), *dròbъn* (minutus), *glàdъk* (levis), *kàsъn* (serus), *làčъn* ili *lòčъn* (esuriens), *làhъk* (facilis), *màšъk* (masculus), *mòkъr* (humidus), *mŕtvu* (mortuus), *sìlъn* (potens), *slàdъk* (dulcis), *svìlъn* (sericus), *tàpu (tàpla, tàplu*, tepidus), *zvèzdъn* (stellatus), *šùhъk* (amarus) i t. d.

β) imadu ^ na prvom slogu u svim padežima neodređenoga i određenoga oblika. Takovi su: *hîšъn* (domesticus), *mlêčъn* (dives lacte), *nîzъk* (humilis), *srêčъn* (felix), *stâlъn* (stabilis), *trôdъn* (fatigatus), *tôžъn* (tristis), *strâšъn* (terribilis), *škŕbъn* (qui curam adhibet), *vêrъn* (fidelis), *vêčъn* (sempiternus) i t. d.

γ) imadu ´ na prvom slogu u svim padežima neodređenoga oblika, a ^ na istom slogu u svim padežima određenoga oblika. Takovi su: *désъn* (dexter), *doùžъn* (qui debet), *gréšъn* (peccatorius), *hládъn* (frigidus), *krátъk* (brevis), *mírъn* (quietus), *módъr* (sapiens), *prázdъn* (vacuus), *ráun* (planus, plenus), *snážъn* (pulcher, fortis), *spráun* (paratus), *svétu* (fulgens), *špásъn* (jocosus), *šúpu (šúpla, šúplu*, perforatus) pored *šópъl, a, u, téžъk* (difficilis), *tésъn* (angustus), *tómъn* (obscurus), *vrédъn* (dignus), *zlátъn* (aureus), *žédъn* (sitiens) i t. d.

3. Pridjevi od tri sloga u nominativu singulara muškoga roda, a) koji nemaju pomično *a (ъ)*, α) imadu ` na drugom slogu u svim padežima neodređenoga i određenoga oblika. Takovi su: *cesàrou* (imperatorius), *cegànou* (cingari), *kavàčou* (fabri), *kravàrou* (bubulci), *molìtven* (n. pr. *molìtvena knìžьca*, liber precationum), *premèjhin* (minimus), *prijàtlou* (amici), *trdòglau* (duri ingenii), *tr-*

Digitized by Google

gòucou (mercatoris) i t. d. — Tako se još naglasuju neki pridjevi od tri sloga, koji dolaze samo u određenim oblicima, kao: *anjgèlskî* (angelicus), *cegànskî* (cingarorum), *copŕskî* (fascinatorius, artis magicae), *člavèčjî* (humanus), *damàčî* (domesticus), *danàšnî* (hodiernus), *gaspàckî* (dominorum), *gavèckî* (bubulus), *hajdùškî* (latronum), *istìnskî* (verissimus), *junàškî* (heroicus), *kakòšjî* (gallinaceus), *krščànskî* (christianus), *mesàrskî* (lanionum), *mrtvàškî* (funebris), *nebèskî* (coelestis), *petlèrskî* (mendicus), *poklènskî* (infernalis), *prvàšnî* (pristinus), *slanìnskî* (porci), *sudàškî* (militaris), *vežàjnjî* (amphitalami), *zemèlskî* (terrester) i t. d.

β) imadu ` na trećem slogu u svim padežima neodređenoga i određenoga oblika. Takovi su: *kamenìt* (petrosus), *lekovìt* (medicus), *nepaštèn* (inhonestus).

b) koji imadu pomično *a (ь)*, α) imadu ` na drugom slogu u svim padežima neodređenoga i određenoga oblika. Takovi su: *karàjžьn* (audax), *drgàčьn* (alius), *letòšьn* (hujus aetatis, anni), *mogòčьn* (potens) *pabòžьn* (pius), *pravìčьn* (justus), *potrèbьn* (necessarius), *pretèžьk* (perdifficilis), *parèdьn* (malus), *pravìčьn* (justus), *segùrьn* (securus), *surèdьk* (rarus), *žalòstьn* (tristis), *želèzьn* (ferreus) i t. d.

β) imadu ' na drugom slogu u svim padežima neodređenoga i određenoga oblika. Takovi su: *nesréčьn* (infelix), *nevéren* (perfidus), *paróčьn* (pronubus), *rezòmьn* (prudens), *zafúlьn* (gratus) i t. d.

4. Pridjevi od četiri sloga s pomičnim *a (ь)* imadu ` na trećem slogu u svim oblicima. Takovi su: *gaspadàrьn* (frugalis), *kьkurùzьn* (e zea), *maludòbьn* (nondum adulta aetate), *milostìvьn* (clemens), *nenavìdьn* (invidus), *pounulètьn* (sui potens), *seromàšьn* (pauper), *vekovèčьn* (sempiternus), *zadavàlьn* (contentus) i t. d. Tako se još naglasuju neki pridjevi od četiri sloga, koji dolaze samo u određenom obliku, kao: *oficìrskî* (praefecti militum), *seromàškî* (pauper), *trgovàškî* (mercatorius).

Bilješke: 1. Pridjevi, koji mijenjaju na kraju riječi u nominativu sing. muškoga roda *l* u *u*, a ne imadu pred glasom *l* pomično *a (ь)*, mijenjaju ga redovno još u genitivu, dativu, akuzativu (kad je jednak genitivu) i lokalu sing. muškoga i srednjega roda u glas *u;* isporedi od pridjeva *cêu* (totus) oblike *cêuga* i *cêumu*, dočim od pridjeva *tàpu* (= štok. *topao)* glase isti oblici: *tàplga*, *tàplmu*; — 2. pridjevi, koji se svršuju u štokavskom narječju na *ov*, a u ravnogorskom narječju na *ou* ili *au*, zadržavaju redovno *ou* ili *au* još u genitivu, dativu, akuzativu (kad je jednak genitivu) i lokalu singulara muškoga i srednjega roda; isporedi od pridjeva *gatòu* (paratus), *nàu*

Digitized by Google

oblike *gatòuga*, *gatòumu*, *nàuga*, *nàumu*; isto vrijedi i za štokavski dočetak *av*, koji se mijenja u ravnogorskom narječju obično u *ou*, rjeđe u *au*; isporedi od pridjeva *gìzdou* (superbus) i *krvàu* (cruentus) oblike *gìzdouga*, *gìzdoumu*, *krvàuga*, *krvàumu*; dočetak *av* mijenja se redovito u *ou*, kad je ono *a* pomično; isporedi još od pridjeva *mŕtou* (mortuus) oblike *mŕtouga*, *mŕtoumu*; — 3. pridjevi, koji se svršavaju u štokavskom narječju na *g* ili *k* u nominativu sing. muškoga roda, mijenjaju *g* i *k* pred dočetkom genitiva sing. *ga* (prvobitnoga *oga* — *ega* — *ъga)* u *z*; isporedi od pridjeva *nàh* (nudus) i *vèlik* (magnus) oblike *nàzga*, *vèlizga*; glas *g* mijenjaju na kraju u nominativu sing. muškoga roda, pa u dativu i lokalu sing. pred dočetkom *mu* (prvobitnim *omu* — *emu* — *ъmu)* u *h*; isporedi od pridjeva *nàh* oblik *nàhmu*; — 4. mjesto nastavaka *en(m)* i *eh* čuju se katkad u Ravnoj gori i nastavci *in(m)* i *ih*.

b) Pridjevi u komparativu.

Komparativ se pravi:

α) da se dodaje pozitivu, i to neodređenom obliku nominativa sing. muškoga roda nastavak *jî*, tako:

αα) pozitivu, koji nema pomičnoga *a (ъ)*. Tako postaju komparativi: *blîžî* (propinquior), *mlàjî* (minor natu), *stàrjî* pored *starèjî* (major natu), *jáčî* (fortior) i t. d.

ββ) pozitivu, koji ima pomično *a (ъ)*, koje *(ъ)* se gubi u komparativu zajedno sa suglasnikom *k*, koji je iza njega. Tako postaju komparativi: *frìžî* (recentior), *tèžî* (gravior), *làglî* (facilior), *tànjî* (tenuior), *kràčî* (brevior), *glàjî* (levior), *rèjî* (rarior), *slàjî* (dulcior) i t. d.

γγ) pozitivu, koji nema pomičnoga *a (ъ)*, ali komu se ipak gube dva krajnja glasa. Tako postaju komparativi: *dèlî* (longior), *glòbjî* (profundior), *šìrjî* (latior), *làkši* (levior, facilior) i t. d.

β) da se dodaje pozitivu nastavak *šî*. Tako postaju komparativi: *lépšî* (pulchrior), *mèkšî* (mollior), *debèlšî* (crassior), *gršî* (turpior), *dèlšî* pored *dèlî* (longior) i t. d.

γ) da se dodaje pozitivu nastavak *ejî*. Tako prave komparativ svi ostali pridjevi, kojima se može porediti. Svi taki komparativi dobivaju naglas ` na pretposljednjem slogu, imali oni u pozitivu kakav mu drago naglas. Takovi su komparativi: *aštrèjî* (acrior), *slabèjî* (infirmior), *beštrèjî* (citior), *starèjî* (major natu), *šmoḥnèjî* (jucundior sapore), *bedastèjî* (stultior), *karajžnèjî* (audacior), *pametnèjî* (prudentior), *seromašnèjî* (pauperior), *žalosnèjî* (tristior) itd.

Bilješke: 1. Pridjevi *dàbъr* (bonus), *parèdъn* (malus), *vèlik* (magnus) i *mèjhin* (parvus) prave komparativ od drugih osnova, te glase

Digitized by Google

u komparativu: *bèlšî*, adv. *bèl*, *hùjî*, *vèčî*, *mànšî* ili *mènšî*; — 2. vrlo se često komparativ opisuje tako, da se pred pozitiv meće adverb *bèl*, kao: *bèl àštьr* (acrior), *bèl slàdьk* (dulcior), *bèl srêčьn* (felicior), *bèl karàjžьn* (audacior) i t. d.

c) Pridjevi u superlativu.

Superlativ se pravi:

α) od komparativa, da se preda nj metne riječca *nāj*. U takom superlativu pada uvijek naglas na pretposljednji slog. Takovi su superlativi:

αα) od tri sloga: *nājbèlšî*, *nājvèčî*, *nājlépšî*, *nājgŕšî*, *nājjáčî*, *nājmlàjî*, *nājstàrjî*, *nājslàji* i t. d.

ββ) od četiri sloga: *nājnavèjî*, *nājkosnèjî*, *nājaštrèjî*, *nâjtaplèjî*, *nājtomnèjî*, *nājgrešnèjî* i t. d.

γγ) od pet slogova: *nājbagatèjî*, *nājkasmatèjî*, *nājpaštenèjî*, *nājkarajžnèjî*, *nājpravičnèjî* i t. d.

δδ) od šest slogova: *nājgaspadarnèjî*, *nājseromašnèjî* i t. d.

β) od pozitiva, da se preda nj metne prilog *jâku*, n. pr. *jâku dàbьr*, *jâku parèdьn* i t. d.

Prva vrsta superlativa pokazuje svojstvo u najvećoj mjeri, a druga vrsta u veoma velikoj mjeri.

d) Brojevi.

α) Glavni i redni brojevi, koji glase:

	Glavni:	Redni:
1.	àdьn àn, ána, ánu	pròu, prôvâ, prôvû
2.	dvâ, dvêi, dvâ	drùh, drùgâ, drùgû
3.	trî	trètî, â, û
4.	štíri ili štír	štŕtî, â, û
5.	pêt	pêtî, â, û
6.	šêst	šêstî
7.	sèdьn, rjeđe sèdom	sêdmî
8.	òsьn, rjeđe òsom	ôsmî
9.	devèt, rjeđe dèvêt	devêtî
10.	desèt, rjeđe dèsêt	desêtî
11.	ànâjst	ànâjsti
12.	dvánâjst	dvanàjstî
13.	trínâjst	trinàjstî

Digitized by Google

14.	štȓnâjst	štrnàjstî
15.	pètnâjst	petnàjstî
16.	šèsnâjst	šesnàjstî
17.	sèdьnâjst, rjeđe sedòmnâjst	sedьnàjstî, rjeđe sedomnàjstî
18.	òsьnâjst, rjeđe osòmnâjst	osьnàjstî, rjeđe osomnàjstî
19.	devètnâjst	devetnàjstî
20.	dvájsьt	dvajsètî
21.	dvájsьt i àdьn ili àn, ána, ánu i t. d.	dvájsьt i pròu, prôvâ, prôvû itd.
30.	tridèsêt ili trèjsьt	tridèsetî ili trejsètî
40.	štȓdesêt	štȓdesetî
50.	pedèsêt	pedèsetî
60.	šezdèsêt	šezdèsetî
70.	sedьndèsêt, rjeđe sedomdèsêt	sedьndèsetî, rjeđe sedomdèsetî
80.	osьndèsêt, rjeđe osomdèsêt	osьndèsetî, rjeđe osomdèsetî
90.	devedèsêt	devedèsetî
100.	stû	stòtî
200.	dv͡eî stû	dvêstotî
300.	trî stû	trìstotî
400.	štír stû	štȉrstotî
500.	pêt stû	pètstotî
600.	šêst stû	šêststotî
700.	sèdьn stû	sèdьnstotî
800.	òsьn stû	òsьnstotî
900.	devèt stû	dèvetstotî
1000.	hìlada ili tìsoča	tìsočî
100.000.	stû hìlâd ili tìsôč	stùtisočî
1,000.000.	hìlada hìlâd tìsoča tìsôč mìlijôn	mìlijonskî

Od glavnih se brojeva sklanjaju brojevi: *àdьn* ili *àn*, *dvâ*, *àba*, *àbadvâ*, *trî* i *štíri*. Ostali se brojevi obično ne sklanjaju osim brojnih imenica *hìlada*, *tìsoča* i *mìlijôn*.

Broj se *àdьn* ili *àn* sklanja ovako:

Digitized by Google

Jednina:

	Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1.	àdьn àn	ána	ánu
2.	ànega ànьga ànga	ánê	kao muški
3.	ànemu ànьmu ànmu	ánî	„ „
4.	ànega ànьga ànga àdьn ili àn	ánâ	ánu
5.	àdьn àn	ána	ánu
6.	ànemu ànьmu ànmu	ánî	kao muški
7.	ánen(m)	ánâ	„ „

Množina:

	Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1.	áni	áne	ána
2.		áneh	
3.		ánen(m)	
4.	áne	áne	ána
5.	áni	áne	ána
6.		ánen(m)	
7.		ánen(m)	

Bilješka: Kad se broj *àdьn* ili *àn* sklanja u pluralu, onda imade značenje neodređene zamjenice, koje prima često i u singularu.

Broj se *dvâ* sklanja ovako:

Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1., 4. i 5. dvâ	dvêi	dvâ
2.	dvêh	
3., 6. i 7.	dvên(m)	

Digitized by Google

Brojevi *trî* i *štíri* sklanjaju se za sva tri roda ovako:

1., 4. i 5. trî	štíri ili štír
2. trîh	štírih
3., 6. i 7. trьn(m)	štírьn(m)

Kao broj *dvâ*, *dv͡êi*, *dvâ* sklanjaju se još brojevi *àba*, *àbe*, *àba* i *àba dvâ*, *àbe dv͡êi*, *àbadvâ*. Pored oblika *àba dvâ* dolazi i oblik *àbedvâ*, pa se tada samo drugi dio broja sklanja.

Redni se brojevi sklanjaju kao određeni pridjevi.

β) Dijelni brojevi postaju:

αα) dočetkom *ojî: dvòjî*, *â*, *ê* (duo, pl. bini), *tròjî*, *â*, *ê* (tres, pl. trini).

ββ) dočetkom *erî: čètvêrî*, *â*, *û* (quatuor, pl. quaterni), *pètêrî*, *â*, *û* (quinque, pl. quini) i t. d.

γγ) od glavnih brojeva tako, da se pred glavne brojeve metne prijedlog *pa (po)*, kao *pa àdьn*, *pà dvâ*, *pà trî* i t. d.

Prema tomu glase u ravnogorskom narječju dijelni brojevi najobičnije ovako:

1. pa àdьn ili pa àn	6. šèstêrî
2. dvòjî, â, ê	7. sèdmêrî
3. tròjî, â, ê	8. òsmêrî
4. čètvêrî, â, û	9. dèvetêrî
5. pètêrî â, û	10. dèsętêrî i t. d.

Dijelni se brojevi na *ojî* i *erî* sklanjaju kao određeni pridjevi.

γ) Priložni brojevi postaju od glavnih brojeva tako, da im se dodaje *krt*, rjeđe *pôt*, kao *ânkrt*, *ânpôt*, *dvâkrt*, *dvâpôt*, *trîkrt*, *trîpôt*, *štírkrt*, *štírpôt* i t. d.

e) Participi.

Participi se sklanjaju kao i određeni pridjevi; posebne oblike za nominalnu sklonidbu imadu samo u nominativu singulara svih rodova, u akuzativu sing. ženskoga i srednjega roda i muškoga roda, kad je jednak nominativu sing., dalje u nominativu i akuzativu plur. svih rodova. Dotični oblici glase po nominalnoj sklonidbi n. pr. od glagola *nàsьt* (portare) ovako: *nàsêč*, *nàsêča*, *nàsêče*, *nàšen*, *nàšen'*, *nàšenu* za nom. i akuz. sing.; *nàsêči*, *nàsêče*, *nàsêča*; *nàšeni*, *nàšene*, *nàšena* za nom. i akuz. pl., a po složenoj

Digitized by Google

sklonidbi ti oblici glase: *nàsêčî*, *nàsêčâ*, *nàsêčê*; *nàšenî*, *nàšenâ*, *nàšenû* za nom. i akuz. sing. *nàsêčî*, *nàsêčê*, *nàsêčâ*; *nàšenî*, *nàšenê*, *nàšenâ* za nom. i akuz. plur.

2. Partikule.

A) Prilozi (adverbi).

Prilozi pokazuju:

a) vrijeme, i to:

α) na pitanje kada? Takovi su: *ànda* (tum), *àncôj* ili *àncûj* (hac nocte), *ânjkrt* ili *ânkrt* (olim), *ânpôt* (olim), *bȑzu* (cito), *dánьs* (hodie), *izùtьr* (mane), *iz jùtrьm* (mane), *jùtьr* (cras), *kàdьrgod* i *kòdagod* (quandocunque), *kòsnu* i *kàsьn* (sero), *nìhdar* (nunquam), *spêt* (iterum), *pàtl* (postea), *zgóda* (mane), *sòd* ili *sòda* i *zdéj* (nunc), *snôči* (heri vesperi), *stòpron* (primum, demum), *vàle* (statim), *vàvêk* i *ùvêk* (semper), *učèra* (heri), *zvèčer* (vesperi), *iz méran* (semper), *prèjk* (antea), *nājprèjk* (primum), *nājtopròu* (primum), *šè* (adhuc), *nājzàj* ili *nājzàdnu* (postremo), *usàkpôt* (semper) i t. d.

β) na pitanje od kada? Takovi su: *ad ànda* (ab eo tempore), *ad sòd* (inde, ab hoc tempore), *ad prèjk* (antea), *iz dávьn* (antiquitus), *ad učèra* (a hesterno die) i t. d.

γ) na pitanje do kada? Takovi su *da sòd* ili *da sòda* (adhuc), *da dànьs* (ad hodiernum diem), *da jùtьr* (ad crastinum diem), *da ànda* (usque ad id tempus), *da pòu dân* (usque ad meridiem) i t. d.

b) mjesto, i to:

α) na pitanje gdje? Takovi su: *kê* ili *kêj* ili *kî* ili *kòdьr* (ubi), *tò* (istic), *dàl* (infra), *dàma* (domui), *drùgde* (alibi), *gàr* (supra), *nikòdьr* (nusquam), *nègdьr* (alicubi), *tàn* (illic), *pàlog* (juxta), *usèsôd* (ubique), *vòni* (fori), *blìzu* (prope), *dèleč* (longe), *nôtьr* (intus, intra), *pausèsôd* (ubique), *blížê* (propius), *dèl* (remotius), *ànde* (eo loco), *àkul* (circum, circa), *tôd kî dàl* (hoc loco infra) itd.

β) na pitanje kamo? Takovi su: *kàn* (quo), *sòm* (huc), *vòn* (foras), *dàmu* (domum), *nàzâj* (retro), *nèkamьr* (aliquo), *usèsôd* (quocunque), *tàn* (ibi), *nôtьr* (intus), *ùprau* (recte, recta), *dȑgan* (alio), *kàmgod* (quocunque), *nìkamьr* (nusquam), *àkul* (circum, circa), *nàprêj* (protinus), *ù nôtьr* (intro) i t. d.

γ) na pitanje kuda? Takovi su: *prèč* (njem. weg), *kôd* (quo), *tôd* (hac), *mìmu* (praeter), *usèsôd* (quaque), *dȑgôd* (alio loco), *kôdgod* (quocunque), *ànьd* (illac), *nìkamьr* (nusquam) i t. d.

Digitized by Google

δ) na pitanje odakle ili otkuda? Takovi su: *àtkôd* (unde), *izvòni* (foris), *adzdàla* (ab imo), *adzgàra* (desuper), *advòni* (foris), *iz dùmi* (domo), *ad dŕgôd* (ex alio loco), *adtàn* (illinc), *adtò* (hinc), *àd tôd tàn* (illinc), *ad usèsôd* (undique), *ad dèleč* (eminus), *iz nôtьr* (ex interioribus partibus) i t. d.

ε) na pitanje dokle? Takovi su: *da tò* ili *da tò tàn* (hucusque), *da pòu* (ad dimidiam partem), *da gàr* (usque ad superiorem partem), *da dùmi* (usque ad domum) i t. d.

c) način, i to:

α) na pitanje kako? Takovi su: *kùkьr* (quo modo), *tàk* ili *tàku* (sic), *nikùkьr* (nullo modo), *fùrt* (continuo), *pròu* (recte), *ràda* (libenter), *parèdnû* (male), *tŕdû* (firme), *dàbьr* (bene), *brzû* (celeriter), *gŕdû* (turpiter), *kùmaj* (vix), *làhk* (facile), *mìlû* (jucunde), *mòrbet* (forsitan), *àštrû* (acriter), *rìhtig* (juste), *zbìla* (re vera), *skàrom* (fere, mox), *u kòp* (una), *srêčnû* (feliciter), *dòugû* (longe), *gàrkû* (acerbe), *grôbû* (aspere), *jâkû* (vehementer), *lêpû* (pulchre), *hùdû* (acerbe), *mîrnû* (placide), *nâglû* (velociter), *râunû* (directe), *škûrû* (obscure), *têškû* (difficile), *tôžnû* (maeste), *vêrnû* (fideliter), *dŕgâč* (alio modo), *na pòu* (ex dimidia parte), *bèl* (melius), *dèli* (longinquius), *ràjše* (libentius), *bèdastû* (stulte), *gaspàckî* (more domini), *jednàku* (aequaliter), *štimànû* (superbe), *péšьce* (pedes), *pàkornû* (obedienter), *paštènu* (honeste), *usakojàkû* (varie) i t. d.

β) na pitanje koliko? Takovi su: *bàš* (plane), *dàst* (satis), *skrôjz* (omnino), *čùda* (multum, multo), *za usêm usèga* (omnino), *vèč* (magis), *prevèč* (nimis), *pà nêč* (aliquid), *tùlьku* (tantum), *kùlьku* (quantum) pored *tùlku*, *kùlku* i t. d.

B) Prijedlozi.

Prijedlozi se slažu s jednim ili sa dva ili sa tri padeža.

a) S jednim se padežem slažu, i to:

α) s genitivom: *da* (ad), *ad* (a, e, ex), *prez* (sine) i naglašeni prijedlozi: *blízu* (prope), *ìznad* (supra), *ìspod* ili *ìspad* (sub, infra), *ìzvan* (extra, praeter), *nùmu* (juxta, praeter), *méstu* (pro), *àkul* (circum, circa), *adzdàl* (sub, subter, infra), *adzgàra* (supra) i t. d.

β) s dativom: *h* (ad) i naglašeni prijedlog *pròti* (contra, versus).

γ) s akuzativom: *čez* ili *krez* (per).

δ) s lokalom: *o* (de, circum, ad), *pr* (apud).

b) Sa dva se padeža slažu, i to:

Digitized by Google

α) s genitivom i akuzativom: *prêko* ili *prêku* (c. gen.: trans, super, — c. accus.: supra, plus).

β) s genitivom i instrumentalom: *iz* (c. gen.: e, ex, — c. instr.: cum).

γ) s akuzativom i lokalom: *na* (in), *pa* (per, in, super), *u* (in).

δ) s akuzativom i instrumentalom: *med* (inter), *nad* (super), *pad* (sub), *pred* (ante, coram, prae).

c) Sa tri se padeža slaže, i to sa genitivom, akuzativom i instrumentalom prijedlog *za* (c. gen.: inter, c. accus.: pro, c. instr.: post).

C) Veznici.

a) spojni: *i* (et), *a* (at), *pa* (et, at), *ni* (neque) i naglašeni: *tûdi* (etiam), *nȍ* (at).

b) rastavni: *àl* ili *àli* (vel).

c) protivni: *a* (sed), *kô* (sed), *àl* ili *àli* (sed), *nèh* (sed), *kû* (sed), *kùkьr* (sed, quam), *ìtak* (tamen), *ne sóm — nèh i* (non solum sed etiam).

d) uzročni: *kêj* (quia), *sàkêj* (quia), *sàk* (quia), *kâ* ili *kâr* (quod, quia) *kòdьr* (quum, quia).

e) upitni: *dèl* ili *dèli*.

f) zaključni: *ànda* (ergo), *sàtû* (propterea).

g) vremenski: *sóm kâr* (simulac, ut primum), *dàk* ili *dàkl* ili *dàkle* ili *dàklen* (donec), *kâ* ili *kâr* (simulac, quum), *dàkgod* (donec), *kòdьr* i *kàdьr* (quum), *pòkle* (postquam), *vrè* (jam), *prèjk nèh* (priusquam).

h) pogodbeni: *de* (si) i naglašeni: *àk* ili *àku* (si), *čè* (si), *sóm de*, *sóm àku* (nonnisi), *čè ne*, *àk ne* (nisi).

i) dopusni: *màkar*, *pa màkar*, *usè àku* (etiamsi).

j) namjerni: *de* (ut) i naglašeni: *nêj* (ut).

k) poredbeni: *kû* ili *kô*, *kûgod* ili *kôgod* (velut), *kùkьr* (ut), *nèh* (quam).

l) izrični: *de* (ut).

Bilješka. Usklični su u glavnom isti, kako sam spomenuo u svojoj radnji o delničkom narječju.

Digitized by Google

3. Sprezanje.

Glagoli I. vrste.

1. razdio. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. plètên(m)	Množ.	1. plètêma
	2. plètêš		2. plètêšte
	3. plètê		3. plètejâ

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. plètima
	2. plèti		2. plètite
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: plètôč, a, e.

Particip perfekta aktiva: plètu, plètla, plètlu(o); pl. plètl (m. r.), plètle (ž. r.), plètla (s. r.).

Particip perfekta pasiva: plèten, plètena, plètenu.

Infinitiv: plèst.

Ovi se glagoli naglasuju ovako:

a) imadu naglas ` na prvom slogu u svim oblicima. Ovakovi su: *bàst*, *bàdên* (cornu petere), *cvòst*, *cvòtên* (florere), *mèst* (verrere), *pàst* (cadere), *plèst* (plectere), *sèst* (sedere), *srèst* (obviam fieri). Složeni glagoli zadržavaju isti naglas na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli, osim u infinitivu i u nominativu sing. i plur. muškoga roda participa perfekta aktiva, u kojim oblicima premještaju naglas ` na prijedlog, ako prijedlog imade samoglasnik. Takovi su ovi složeni glagoli: *nàbast*, *ùbast*, *zàbast*, *ìzbast*, *prècvost*, *rèscvost*, *pàmest*, *dàpast se* (placere), *ìspast*, *pàpast*, *prèpast* (excidere), *zàplest*, *pàsest se*, *sàsest* i t. d.

b) imadu naglas ^ u infinitivu i u participu perfekta akt. (u nominativu sing. i plur. muškoga roda) na prvom slogu, a u svim ostalim oblicima na istom slogu naglas ´. Ovakovi su glagoli: *gnèist*, *gnètên* (comprimere), *krâst* (furari), *prêst*, *prédên* (nere), *râst*. Složeni takovi glagoli zadržavaju u oblicima, u kojima imaju jednostavni glagoli na prvom slogu naglas ´, isti naglas na istom slogu, a u oblicima, u kojima jednostavni glagoli imaju na prvom slogu naglas ^, premještaju ga kao ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik. Takovi su ovi složeni glagoli: *nàgneist*, *zàgneist*, *nà-*

Digitized by Google

krast, *pàkrast*, *ùkrast*, *ìsprest*, *nàprest*, *pàprest*, *nàrast*, *àbrast*, *panàrast*, *ìzrast* i t. d.

Bilješke: 1. Oblik *plètôč* upotrebljava se često i kao adverbij verbalni prezenta. Particip prezenta akt. *plètôč* sklanja se obično po složenoj sklonidbi *plètôčî*, *â*, *ê*; — 2. glagol *èist* (edere) pravi oblike za prezent i imperativ bez tematskoga glasa, pa se s toga oblici toga glagola spominju kasnije; — 3. neki glagoli primaju katkad u prezentu i imperativu glas *n*, n. pr. *pàdnên*, *sèdnên*; — 4. glasovi *d* i *t* ne ispadaju nikad u participu perfekta akt. ispred glasa *l* dotično njegova zamjenika *u* (u nom. sg. m. r.), kao u: *prèbadu*, *prebàdla*, *prebàdlu*, pl. *prèbadl* (m. r.), *prebàdle*, *prebàdla*; tako je i *nâjdu*, *nájdla*, *nájdlu*; *rèzâjdu*, *rezájdla*, *rezájdlu*; *nàrâstu*, *narástla*, *narástlu*, pl. *nàrâstl* (m. r.), *narástle*, *narástla*; — 5. od osnove *šьd* glasi particip perfekta aktiva *šȍu*, *šlà*, *šlù*, pl. *šlì* ili *šȅl* (m. r.), *šlè*, *šlà*. Oblik *šьl* (nom. pl. m. r.) dolazi redovito u složenim glagolima, kao u: *dàšьl*, *nàšьl*, *abàšьl*, *pràšьl*, *pȑšьl*, *zàšьl* i t. d.

2. razdio. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. trésên(m)	Množ.	1. trésêma
	2. trésêš		2. trésešte
	3. trésê		3. trésejâ

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. trésima
	2. trési		2. trésite
	4. —		3. —

Particip prezenta aktiva: trésôč, a, e.

Particip perfekta aktiva: trêsu, trésla, tréslu, pl. trêsl, trésle, trésla.

Particip perfekta pasiva: trésen, a, u.

Infinitiv: trêst.

Ovi glagoli imadu naglas, i to:

a) u svim oblicima naglas ` na prvom slogu. Tako se naglasuje glagol *nèst* (portare) i njegovi složenici, koji zadržavaju isti naglas na istom slogu, na kojem ga imade i jednostavni glagol *nèst*, osim u infinitivu i u nominativu sing. i plur. muškoga roda participa perfekta aktiva, u kojim oblicima premještaju naglas ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik. Takovi su ovi složenici: *àdnest*, *dànest*, *ìznest*, *pànest*, *pȑnest*, *prènest*, *rèznest* i t. d.

*

Digitized by Google

b) u infinitivu i u nominativu sing. i plur. muškoga roda participa perfekta aktiva naglas ˆ na prvom slogu, a u svim ostalim oblicima na istom slogu naglas ´. Ovakovi su glagoli: *grîst* (mordere), *lèist*, *leìzên* (repere, reptare), *mûst* (mulgere), *pâst* (pascere), *trêst*, *vêst*, *vézên* (acu pingere). Složeni glagoli zadržavaju u oblicima, u kojima imaju jednostavni glagoli na prvom slogu naglas ´, isti naglas na istom slogu, a u oblicima, u kojima imaju jednostavni glagoli na prvom slogu naglas ˆ, premještaju ga kao ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik. Takovi su ovi složeni glagoli: *àdgrîst*, *pàgrîst*, *prègrîst*, *zàgrîst*, *ùgrîst*, *ìzleist*, *ùleist*, *ìzmûst*, *nàmûst*, *pàmûst*, *nàpâst*, *pàpâst*, *àtrêst*, *rèstrêst*, *ìsvêst*, *nàvêst* i t. d.

3. razdio. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. grèbên(m)	Množ.	1. grèbêma
	2. grèbêš		2. grèbêšte
	3. grèbê		3. grèbejâ

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. grèbima
	2. grèbi		2. grèbite
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: grèbôč, a, e.

Particip perfekta aktiva: grèbu, grèbla, grèblu, pl. grèbl, grèble, grèbla.

Particip perfekta pasiva: ugrèben, a, u.

Infinitiv: grèpt.

Ovi glagoli imadu naglas, i to:

a) u svim oblicima naglas ` na prvom slogu. Takovi su ovi glagoli: *grèpt* (scabere) i *tèpt tèpên* (percutere, — *tèpt se* vagari). Složeni glagoli zadržavaju isti naglas na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni, osim u infinitivu i u nominativu sing. i plur. muškoga roda participa perfekta aktiva, u kojim oblicima premještaju naglas ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik. Takovi su ovi složenici: *àgrept*, *nàgrept*, *zàgrept*, *àtept se*, *zàtept se* i t. d.

b) u infinitivu i u nominativu sing. i plur. muškoga roda participa perfekta aktiva naglas ˆ na prvom slogu, a u svim ostalim

Digitized by Google

oblicima na istom slogu naglas ´. Ovakovi su glagoli: *dòupt* pored *dûpt* (cavare), *skûpt*, *zêpt*. Složeni glagoli zadržavaju u oblicima, u kojima imaju jednostavni glagoli na prvom slogu naglas ´, isti naglas na istom slogu, a u oblicima, u kojima imaju jednostavni glagoli na prvom slogu naglas ˆ, premještaju ga kao ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik. Takovi su: *ìzdoupt*, *zàdoupt*, *ùdoupt*, *ìskupt*, *àskupt*, *pàskupt*, *àzept*, *azèbên*, *pàzept* i t. d.

Bilješke: 1. Između usnenih suglasa i glasa *t* ne umeće se nikada *s* u infinitivu; — 2. glagol *žívt* (vivere) spreže se redovito po trećoj vrsti drugom razdjelu, pa glasi *žȉvet*, *žȉvîn*; — 3. glagol *plèt* (runcare) spreže se po sedmom razdjelu prve vrste, te ima prezent: *plèjên(m)*, *plèjêš*, *plèjé*, *plèjêma*, *plèjêšte*, *plèjejâ*, imperativ: *plêj*, *plêjma*, *plêjte*, part. perf. akt.: *plêu*, *pléla*, *plélu*, part. perf. pas.: *plèjen*, *a*, *u* ili *plêt*, *pléta*, *plétu*; — 4. složenici glagola *sut* sprežu se po ovom razdjelu, te imadu naglas ` na prijedlogu: *rèspên(m)*, — *rèspi*, — *rèsou*, *rèsula*, *rèsulu*, — *rćsût*, *a*, *u*.

4. razdio. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. tòučên(m)	Množ.	1. tòučêma
	2. tòučêš		2. tòučešte
	3. tòučê		3. tòučejâ

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. tòučima
	2. tòuči i tòuč		2. tòučite
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: tòukôč, a, e.

Particip perfekta aktiva: tòukou, tòukla, tòuklu, pl. tòukl, tòukle, tòukla.

Particip perfekta pasiva: tòučen, a, u.

Infinitiv: tòučt pored tòuč.

Ovi glagoli imadu naglas, i to:

a) u svim oblicima naglas ` na prvom slogu. Takovi su: *dìšt* (levare), *lèšt* (decumbere), *mòšt* (posse), *pèčt* (urere, coquere), *rèčt* (dicere), *stìšt* (assequi), *tèčt* (fluere, currere), *vȑšt* ili *vrèšt* (ponere). Složeni glagoli zadržavaju isti naglas ` na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli, osim u infinitivu i u nominativu sing. i plur. muškoga roda participa perfekta aktiva, u kojim oblicima premještaju naglas ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik. Takovi su ovi složeni glagoli: *pàbešt*, *pȑdišt*,

Digitized by Google

pàlešt se, pàmošt, ìspečt, ìzrečt, dàtečt, ìstečt, pàtečt, ùtečt, àdvršt ili *àdvrešt, pàdvršt* ili *pàdvrešt* i t. d.

b) u infinitivu i u nominativu sing. i plur. muškoga roda participa perfekta aktiva naglas ˆ na prvom slogu, a u svim ostalim oblicima na istom slogu naglas ´. Takovi su: *strîšt* (tondere) i *sêčt* (secare). Njihovi složenici zadržavaju naglas ´ na istom slogu, dočim naglas ˆ premještaju na prijedlog kao `, ako prijedlog ima samoglasnik. Takovi su: *àstrîšt, àbsečt, àdsečt, pàsečt, prèsečt, rèsečt, sàsečt, zàsečt* i t. d.

c) u svim oblicima naglas ˆ na prvom slogu. Takovi su: *lêšt* (n. pr. *lêšt jájca*, ova ponere), *tòučt* (tundere), *vlêčt* (trahere). Složenici njihovi premještaju naglas ˆ kao ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik. Takovi su: *ìzlêšt (ìzlêšt jájca), zàprêšt* (jungere), *dàsêšt* (attingere), *pŕsêšt* (jurare), *ìsprètoučt, ìstoučt, nàtoučt, pàtoučt, pàtoučt se, rèstoučt, stòučt, zàtoučt, dàvlêčt, ìzvlêčt, àblêčt, àdvlêčt, pàvlêčt, svlêčt, zàvlêčt* i t. d.

Bilješke: 1. Nominativ sing. participa perf. akt. muškoga roda svršava se redovno na *ou*, katkad i na *u (tòuku)*, a nominativ pl. na *kl* ili *gl* (*tòukl, màgl*), a katkad se umeće među *k* ili *g* i *l* poluglas (*tòukъl, màgъl*); — 2. infinitiv se svršava redovno na *t*, pred kojim dolazi *č* kod glagola, koji imadu u osnovi *k (rèčt)* ili *š* kod glagola, koji imadu u osnovi *g (lèšt)*; glas se *t* katkad gubi na kraju, a u tom slučaju infinitiv se svršava svim glagolima na *č (rèč, lèč)*; — 3. u glagola *mòšt* (posse) mijenja se katkad *o* u *a*, osobito u participu perfekta aktiva; imperativ dolazi samo od njegovih složenika, te glasi: *pamàri, pamàrima, pamàrite*; prezent glasi: *mòrên(m), mòrêš, mòrê, mòrêma, mòrêšte, mòrejâ*; — 4. u imperativu (plur.) se katkad zamjenjuje tim glagolima glas *i* poluglasom *ъ (vrèžьma, vrèžьte)*.

5. razdio. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. koùnên(m)	Množ.	1. koùnêma
	2. kòunêš		2. kòunêšte
	3. koùnê		3. koùnejâ

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. koùnima (koùnьma)
	2. koùni		2. koùnite (koùnьte)
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: koùnôč, a, e.

Particip perfekta aktiva: klêu, kléla, klélu, pl. klêl, kléle, kléla.

Digitized by Google

Particip perfekta pasiva: klêt, kléta, klétu.

Infinitiv: klêt.

Kao glagol *klêt* (exsecrari, — *klêt se*, jurare) sprežu se i naglasuju njegovi složenici, koji premještaju naglas kao ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglas, u participu perfekta akt. (u nom. sing. i plur. mušk. roda) i pasiva (samo u nom. sing. mušk. roda) i infinitivu. Takovi su: *pr(à)klet*, *pr(a)koùnên(m)*, *zàklêt*, *zakoùnên(m)*, *ùklêt*, *ukoùnên(m)* i t. d.

Glagol *ùzêt* (sumere) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *uzèmên(m)*, *uzèmêš*, *uzèmê*, *uzèmêma*, *uzèmêšte*, *uzèmejâ*, rjeđe *uzàmên(m)*, *uzàmêš* i t. d.; imperativ: *uzèmi*, *uzèmima*, *uzèmite*, rjeđe *uzàmi* i t. d.; part. perf. akt.: *ùzêu*, *uzéla*, *uzélu*, pl. *ùzêl*, *uzéle*, *uzéla;* part. perf. pas.: *ùzêt*, *uzéta*, *uzétu.* Ovako se još spreže i naglasuje glagol *ùjêt*, *ujèmên* (capere, prehendere) i *àbjêt*, *abjèmên* (amplecti).

Ovako se sprežu i naglasuju još složeni glagoli: *pàčêt*, *pàčnên* ili *pàčmên*, *prčêt*, *prčnên* ili *prčmên*, *zàčêt*, *zàčnên* ili *zàčmên* (incipere), *àtêt*, *àtmên* (rapere), *pàpêt se*, *pàpnên se* (escendere), *rèspêt*, *rèspnên* (extendere), samo što u prezentu i u imperativu mjesto staroga ь nemaju *e* (ili *a)*, već poluglas sasma gube, a naglas premještaju u tim oblicima na prijedlog kao `.

Glagol *prêt* (capere, *prêt se*, adhaerescere) ima prezent: *prìmên(m)*, *prìmêš* i t. d., imperativ: *prìmi*, *prìmima*, *prìmite;* part. perf. akt.: *prêu*, *préla*, *prélu*, pl. *prêl*, *préle*, *préla;* part. perf. pas.: *prêt*, *préta*, *prétu.*

Glagol *žèt* (metere) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *žàjnên(m)*, *žàjnê*, *žàjnêma*, *žàjnêšte*, *žàjnejâ*, imperativ: *žàjni*, *žàjnima*, *žàjnite*, part. prez. akt.: *žàjnôč*, part. perf. akt.: *žèu*, *žèla*, *žèlu*, part. perf. pas.: *žèt*, *a*, *u*. Tako se sprežu i složenici ovoga glagola, kao: *nàžet*, *pàžet*, *ìžet* i t. d., samo što premještaju naglas ` sa glagola na prijedlog u infinitivu i u nominativu sing. i plur. muškoga roda participa perfekta aktiva i pasiva (samo u sing.).

Glagol *nàdôt se* (inflari) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *nàdmên(m)*, *nàdmêš*, *nàdmê*, *nàdmêma*, *nàdmêšte*, *nàdmejâ se*, imperativ: *nàdmi*, *nàdmima*, *nàdmite*, part. perf. akt.: *nàdôu se*, *nàdôla se*, *nàdôlu se*, pl. *nàdôl se*, *nàdôle se*, *nàdôla se*, part. perf. pas.: *nàdôt*, *a*, *u*.

Glagol *vèrjêt* (credere) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *vèrjên(m)*, *vèrjêš*, *vèrjê*, *vèrjêma*, *vèrjêšte*, *vèrjejâ*, imperativ: *vèrji*, *vèrjima*, *vèrjite*, part. prez. akt.: *vèrjôč*, part. perf. akt.: *vèrjêu*,

Digitized by Google

vèrjêla, *vèrjêlu;* part. perf. pas.: *vèrjêt*, *a*, *u*. Za prezent dolaze pored pomenutih oblika još i oblici glagola *verjèmat: verjèmên(m)*, *verjèmêš*, *verjèmê*, *verjèmêma*, *verjèmêšte*, *verjèmejâ;* prema tomu i za imperativ: *verjèmi*, *verjèmima*, *verjèmite* (isporedi kod V. vrste 3. razdjela).

6. razdio. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. ùmrên(m)	Množ.	1. ùmrêma
	2. ùmrêš		2. ùmrêšte
	3. ùmrê		3. ùmrejâ

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. ùmrima
	2. ùmri		2. ùmrite
	3. —		3. —

Particip perfekta aktiva: ùmr'u[1], ùmrla, ùmrlu; pl. ùmrl, ùmrle, ùmrla.

Infinitiv: ùmrêt.

Kao glagol *ùmrêt* sprežu se i naglasuju još i drugi složenici korijena *mer*, kao: *zàmrêt*, *pàmrêt*, *nàmrêt* i t. d. Nadalje se ovako sprežu i naglasuju složeni glagoli, kao: *àtprêt* ili *adàprêt*, *àtprên* (aperire), *zàprêt* (claudere), *pazàprêt*, *prèstrêt*, *prèstrên*, *sàstrêt* (consternere), *prprêt* (premere, comprimere). Particip perf. pas. glasi od ovih glagola: *àtprt* ili *adàprt*, *àtprta*, *àtprtu*, *prèstrt*, *prèstrta*, *prèstrtu*, *prprt*, *prprta*, *prprtu* i t. d.

Glagol *trt* ili *trèt* (terere) pravi svoje oblike ovako: prezent: *tèrên(m)*, *tèrêš*, *tèrê*, *tèrêma*, *tèrêšte*, *tèrejâ;* imperativ: *tèri*, *tèrima* ili *tèrьma*, *tèrite* ili *tèrьte;* part. prez. akt.: *tèrôč;* part. perf. akt.: *tr'u*, *trla*, *trlu*, pl. *trl*, *trle*, *trla;* part. perf. pas.: *trt*, *a*, *u*. Tako se sprežu i naglasuju i složenici glagola *trt* ili *trèt*, kao: *pàtret*, *sàtret*, *zàtret*, *nàtret* i t. d., koji premještaju naglas ` na prijedlog u infinitivu i u nominativu sing. i plur. participa perf. aktiva i pasiva (samo u sing.).

Glagol *vrêt* (fervere) pravi svoje oblike ovako: prezent: *vrên(m)*, *vrêš*, *vrê*, *vréma*, *vrêšte*, *vrèjâ;* imperativ: *vri*, *vrima*, *vrite;* part. prez. akt.: *vrôč* ili *vrèjôč;* part. perf. akt.: *vrêu*, *vréla*, *vrélu*, pl.

[1] Od glagola *àtprêt*, *sàprêt*, *pazàprêt* glasi taj oblik *àtprou*, *sàprou*, *pazàprou* i t. d.

Digitized by Google

vrêl, *vréle*, *vréla;* part. perf. pas.: *zàvret*, *a*, *u*. Kao glagol *vrêt* spreže se i naglasuje i glagol *zrêt* (maturari). Tako se još sprežu i naglasuju složenici glagola *vrêt* i *zrêt*, kao *izvrêt*, *zàvrêt*, *dàzrêt*, *sàzrêt* ili *zàzrêt* i *àbzrêt se* (invisere), samo što premještaju naglas kao ` na prijedlog u svim onim oblicima, u kojima jednostavni glagoli *vrêt* i *zrêt* imaju naglašen prvi slog naglasom ^ (a na tom slogu ostaje znak duljine) i u 2. licu sing. imperativa. Od glagola *àbzrêt* glasi part. perf. akt. *àbzrêu*, *abzréla*, *abzrélu* pored *àbzr'u*, *abzrla*, *abzrlu*.

Složeni glagol *nàdrt se* i *zàdrt se* (impingi), pa glagol *žrt* (vorare) i njegovi složenici kao *pàžrt*, *zàžrt* i t. d. sprežu se i naglasuju u prezentu (i katkada u imperativu) kao glagol *vrêt* (dotično kao njegovi složenici), a u ostalim oblicima (obično i u imperativu) kao glagol *trt* (dotično kao njegovi složenici).

Složeni glagoli *àdrt* (pellem detrahere) i *rèzdrt* (dilacerare) glase u prezentu *adèrên(m)*, *rezdèrên(m)* i t. d., u imperativu *adèri*, *rezdèri* i t. d.; part. perf. akt.: *àdr'u*, *adrla*, *adrlu;* *rèzdr'u*, *rezdrla*, *rezdrlu;* part. perf. pas.: *àdrt*, *adrta*, *adrtu: rèzdrt*, *rezdrta*, *rezdrtu*.

Glagol *mlèt* (molere) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *mèlên(m)*, *mèlêš*, *mèlê*, *mèlêma*, *mèlêšte*, *mèlejâ;* imperativ: *mèli*, *mèlima*, *mèlite;* part. prez. akt.: *mèlôč;* part. perf. akt.: *mlèu*, *mlèla*, *mlèlu;* part. perf. pas.: *mlèt*, *a*, *u*. Složenici ovoga glagola kao *izmlet*, *nàmlet*, *àdmlet*, *zàmlet* zadržavaju na istom slogu isti naglas kao i jednostavni glagol *mlèt* osim u infinitivu, u nominativu sing. ili plur. muškoga roda participa perf. akt. i u nominativu sing. muškoga roda part. perf. pas., u kojim ga oblicima premještaju kao ` na prijedlog.

Bilješke: 1. Mjesto *i* dolazi često kod ovih osobito složenih glagola poluglas ъ (koji se katkad i sasma gubi) u oblicima plurala imperativa, kao u: *rezdrìma* ili *rezdrma*, *rezdrìte*, *rezdrte;* *adaprìma* ili *adaprma*, *adaprìte* ili *adaprte* i t. d.; — 2. u infinitivu glagola *àtpret* ili *adàpret*, *sàpret*, *pazàpret* dolazi katkad mjesto glasa *e* glas *i*, pa imamo *àtprit* ili *adàprit*, *sàprit*, *pazàprit*.

7. razdio. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1.	pîn(m)	bôn(m)	Množ. 1. píma	bóma
	2.	pîš	bôš	2. píšte	bóšte
	3.	pî	bô	3. pìjâ	bòjâ

Digitized by Google

Imperativ:

Jedn. 1.	—	—	Množ. 1.	pîjma	bòd(i)ma
2.	pîj	bòd(i)	2.	pîjte	bòd(i)te
3.	—	—	3.	—	—

Particip prezenta aktiva: pìjôč, a, e.

Particip perfekta aktiva: pìu, pìla, pìlu; bìu, blà, blù; pl. pìl, pìle, pìla; blî i blì, blè, blà.

Particip perfekta pasiva: pît, pîta, pîtu (osobito složen: *pàpît, a, u).*

Infinitiv: pìt, bìt.

Kondicional: *bin(m), biš, bi, bima, bište, bi* ili *bija.*

Kao glagol *pìt* (bibere) sprežu se još i njegovi složenici, kao: *ìspit, nàpit se, àpit se, pàpit, panàpit se, prìpit se, sàpit,* pa složeni glagoli drugih glagolskih osnova (koje ne dolaze u ravnogorskom narječju kao jednostavni glagoli), kao: *nàbit, àdbit, pàbit se, prèbit, prìbit, sàbit, ùbit, dàbit; àtkrit* ili *adàkrit, ȕkrìt, sàkrit; ìzlit, rèzlit, nàlit; zàšit; nàvit, prèvit, prìvit, sàvit, àvit, ùmit se, sàgnit* (putrescere, mitescere) i t. d.

Složeni ovi glagoli premještaju naglas ˆ na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik, kao ` u svim oblicima, u kojima je kod glagola *pìt* naglašen prvi slog naglasom ˆ, a pored toga zadržavaju znak ˆ na prvom slogu glagola u tim oblicima. Nadalje premještaju obično i naglas ` na prijedlog u infinitivu i u nominativu sing. i plur. muškoga roda participa perfekta aktivnoga. U selu Vrhu ostaje naglas ` na prvom slogu glagola u pomenutim oblicima (inf. i part. perf. akt.).

Kad se gore pomenutim glagolima hoće izraziti trajna radnja, tada se mijenjaju u glagole V. vrste, kao *ispìjat, nabìjat, atkrìvat, ìzlìjat, šìvat, navìjat* i t. d.

Glagoli *dàt* (dare) i *znàt* (scire) sprežu se i naglasuju ovako: prezent: *dân(m), dâš, dâ, dáma, dášte, dàjâ; znân(m), znâš, znâ, známa, znášte, znàjâ;* imperativ: *dâj, dâjma, dâjte; znâj, znâjma, znâjte;* part. prez. akt.: *dàjôč, a, e; znàjôč, a, e*; part. perf. akt.: *dàu, dàla, dàlu; znàu, znàla, znàlu;* par. perf. pas.: *dât, a, u; znât, a, u* (osobito od složenih glagola, kao *prèdât, a, u; pàznât, a, u).* Složenici premještaju naglas kao ` na prijedlog u svim oblicima, u kojima je na prvom slogu naglas ˆ, u infinitivu i u nominativu sing. i plur. muškoga roda participa perf. aktiva. Takovi

Digitized by Google

su ovi složenici: *ìzdat*, *àbdat*, *pàdat*, *prèdat*, *pràdat*, *dàznat*, *rezèznat*, *pàznat*, *prepàznat*, *spàznat* i t. d.

Glagol *dàt* katkad mijenja u imperativu *a* u *e*, pa glasi katkad imperativ ovoga glagola i *dêj*, *dêjma*, *dêjte*.

Glagoli *dèt* (ponere) i *stàt* (stare) sprežu se i naglasuju ovako: prezent: *dènên(m)*, *stànên(m)*, *dènêš*, *stànêš*, *dènê*, *stànê*, *dènêma*, *stànêma*, *dènêšte*, *stànêšte*, *dènejâ*, *stànejâ*; imperativ: *dèni*, *stàni*, *dènima*, *stànima* pored *dènьma* i *dènma*, *stànьma* i *stànma*, *dènite*, *stànite* pored *dènьte* i *dènte*, *stànьte* i *stànte*; part. perf. akt.: *dèu*, *dèla*, *dèlu* i *stàu*[1], *stàla*, *stàlu*. Tako se sprežu i naglasuju i njihovi složenici uz poznate promjene, kao: *nàdet*, *zàdet*, *àstat*, *nàstat*, *pàstat*, *pŕstat*, *panèstat*, *prèstat*, *rèstat se*, *ùstat*, *zèstat* ili *zàstat* i t. d.

Glagol *smèt* (audere) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *smên(m)*, *smêš*, *smê*, *sméma*, *smêšte*, *smèjâ*, rjeđe *smîn(m)*, *smîš* i t. d.; imperativ: *smêj*, *smêjma*, *smêjte*, pored *smîj*, *smîjma*, *smîjte*; part. perf. akt.: *smèu*, *smèla*, *smèlu*.

Složeni glagoli *àbut* (induere calceos) i *sàzut* (exuere calceos) sprežu se i naglasuju ovako: prezent: *abùjên(m)*, *abùjêš*, *abùjê*, *abùjêma*, *abùjêšte*, *abùjejâ*; imperativ: *àbûj*, *àbûjma*, *àbûjte*; part. perf. akt.: *àbû*, *abùla*, *abùlu*, pl. *àbul* (m. r.), *abùle*, *abùla*; part. perf. pas.: *àbût*, *a*, *u*. U selu Vrhu pada naglas ` u infinitivu u ova dva glagola redovno na posljednji slog, te ondje glasi inf. od tih glagola *abùt*, *sazùt*.

Glagol *jèt* (ire) ne pravi kao jednostavni glagol od osnove *i* oblika, već ih nadomješta u prezentu oblicima osnove *gred*, koji glase: *grên* ili *grêm*, *grêš*, *grê*, *gréma*, *grêšte*, *grèjâ*; u imperativu oblicima složenoga glagola *péjt*, koji glase: *pêj*, *pêjma*, *pêjte*; u part. perf. akt. oblicima osnove *šьd*, koji glase: *šòu*, *šlà*, *šlù*. Kad se glagol *jèt* složi s prijedlozima, koji se svršuju na samoglas, kao: *da*, *iza* ili *ize*, *na*, *aba*, *pa*, *pra*, *reza*, *za*, onda se glas *i* (dotično ravnogorski glasovi *je*) mijenja u *j*. Prema tomu glase složenici glagola *jèt*: *dájt*, *dâjdên(m)*, *izájt* ili *izéjt*, *izâjdên(m)* ili *izêjdên(m)*, *nájt*, *nâjdên(m)*, *abájt*, *abâjdên(m)*, *pájt*, običnije *péjt*, *pâjdên(m)*, *prájt*, *prâjdên(m)*, *rezájt se*, *rezâjdên(m) se*, *zájt*, *zâjdên(m)* i t. d. Infinitiv ovih glagola dobiva vrlo često analogijom glagola prve vrste prvoga razdjela pred glasom *t* još glas *s*, pa onda glase ovi glagoli u infinitivu: *dájst*, *izájst*, *nájst*, *abájst*, *pájst*, *prájst*, *re-*

[1] í u složeniku: *pàstou*, *àstou*, *prèstou* i t. d.

Digitized by Google

zájst se i t. d. Od glagola *péjt* glasi prezenț: *pên(m)*, *pêš*, *pê*, *péma*, *péšte*, *pèjâ*; imperativ: *pêj*, *pêjma*, *pêjte*. — Od glagola *prít* (advenire) dolaze za prezent ovi oblici: *prîdên(m)*, *prîdêš*, *prîdê*, *prîdêma*, *prîdêšte*, *prìdejâ*, a za imperativ ovi: *prîdi*, *prîdima*, *prîdite*.

O participu perf. akt. svih složenika glagola *jèt* govori se kod glagola prvoga razdjela ove vrste u 4. i 5. bilješci.

Glagol *čùt* (audire) slabo se upotrebljava u Ravnoj gori, već mjesto njega dolazi glagol *slìšьt*, koji se spreže po IV. vrsti.

Glagoli II. vrste.

Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn. 1.	uzdìgnên(m)	Množ. 1.	uzdìgnêma
2.	uzdìgnêš	2.	uzdìgnêšte
3.	uzdìgnê	3.	uzdìgnejâ

Imperativ:

Jedn. 1.	—	Množ. 1.	uzdìgnima
2.	uzdìgni	2.	uzdìgnite
3.	—	3.	—

Particip perfekta aktiva: uzdìgnu, uzdìglьna, uzdìglьnu, pl. uzdìglьn, uzdìglьne, uzdìglьna.

Particip perfekta pasiva: uzdìgnьt, a, u.

Infinitiv: uzdìgnьt.

Glagoli II. vrste ne prave participa prezenta aktiva.

Naglas ` na prvom slogu u svim oblicima imadu ovi glagoli: *brìnьt se* (curare), *brcnьt* (calce percutere), *cùknьt* (trahere), *čèpnьt se* (conquiniscere), *čùčnьt se* (conquiniscere), *dìgnьt* (levare), *dìhnьt* (spirare), *klèknьt* (in genua procumbere), *lègnьt* (obično *lèšt* I. 4., decumbere), *lùpnьt* (percutere), *màknьt* (movere), *pìknьt* (mordere), *plùnьt* (spuere), *pùšnьt* (osculari), *sŕknьt* (sorbere), *svànьt* (obično samo u 3. licu sing., lucescit), *tòknьt* (tangere), *tŕknьt* (percutere), *vŕgnьt* (obično *vŕšt* I. 4., ponere), *vŕnьt se* (reverti), *zèvnьt* (os aperire), *žòknьt* (cornibus ferire) i t. d. Složeni ovakovi glagoli zadržavaju isti naglas na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni. Takovi su: *pabègnьt* (fugere), *pacùknьt* (protrahere), *pačìnьt* (conquiescere), *pačèpnьt se* (conquiniscere), *uzdìgnьt* (surgere), *pa-*

Digitized by Google

dìgnьt (levare), *uzdìhnьt* (suspirare), *zafùčnьt* (sibilare), *izgìnьt* (evanescere), *pagìnьt* (perire), *pragùtnьt* (vorare), *paklèknьt se* (in genua procumbere), *atklènьt* (recludere), *zaklènьt* (claudere), *prmàknьt* (admovere), *premàknьt se* (loco suo movere), *upìknьt* (mordere), *papìknьt se* (pedem offendere), *abràjsnьt* (attingere), *parìnьt* (admovere), *posàhnьt* (arescere), *datòknьt* (attingere), *utòknьt* (infigere in aliquid), *prtìsnьt* (apprimere), *stìsnьt* (comprimere), *utìsnьt* (affigere), *pretŕgnьt* (frangere), *povìhnьt* (colligere vestes), *prevŕgnьt* (transponere), *advŕnьt* (avertere), *zvŕnьt* (evertere), *abŕnьt se* (se convertere), *prevŕnьt se* (everti, subverti), *pavŕnьt* (reddere), *pavŕnьt se* (reverti) i t. d.

Kad ovakovi složenici gube u osnovi samoglasnik, onda se premješta naglas ` na prijedlog, kao u: *prègnьt se* (caput demittere), *àgnьt se* (decedere).

Naglas ´ na prvom slogu u svim oblicima imadu glagoli: *cvŕknьt* (alapam alicui dare), *kápnьt* (stillare), *máhnьt* (vibrare, jactare), *píhnьt* (flare), *kíhnьt* (sternutare).

Složeni ovakovi glagoli zadržavaju u svim oblicima isti naglas na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli. Takovi su: *ugríznьt*, *zagríznьt*, *rezgŕnьt*, *zagŕnьt* ili *zaagŕnьt*, *zakíhnьt*, *pakápnьt*, *atkrénьt se*, *akrénьt se*, *reskrénьt*, *napíhnьt* (inflare), *paslíhnьt* (parere), *zaprégnьt*, *natégnьt*, *patégnьt*, *zatégnьt* i t. d.

Glagol *karáknьt* (gradi) zadržava u svim oblicima naglas ´ na onom slogu, na kojem ga imade u infinitivu.

Bilješke: 1. Svi ovi glagoli mogu imati poluglas ъ i u infinitivu i u participu perfekta pasiva pred glasom *n*, pa glase u tim oblicima: *uzdìgnt* pored *uzdìgnьt* i t. d.; — 2. particip perf. akt. prave neki glagoli (koji pred znakom ove vrste *nъ* imaju grleni suglas *g* ili *k*) i prema glagolima I. vrste 4. razdjela.

Glagoli III. vrste.

Ravnogorsko narječje ne razlikuje u toj vrsti razdjela, već se svi glagoli jednako sprežu i to:

Prezent:

Jedn.	1. žьvîn(m)	vìdîn(m)	Množ.	1. žьvîma	vìdîma
	2. žьvîš	vìdîš		2. žьvîšte	vìdîšte
	3. žьvî	vìdî		3. žьvijâ	vìdijâ

Digitized by Google

Imperativ:

Jedn. 1.	—	—	Množ. 1.	žьvîma	vidîma ili vìdьma
2.	žьvî	vidî	2.	žьvîte	vìdîte ili vidьte
3.	—	—	3.	—	—

Particip prezenta aktiva: žьvêč pored žьvôč, a, e; vìdêč, a, e.

Particip perfekta aktiva: žьvu, žьvela, žьvelu; vìdu, vìdьla, vìdьlu pored vìdla, vìdlu.

Particip perfekta pasiva: vìjen, a, u.

Infinitiv: žьvet, vìdet.

Naglas ` na prvom slogu u svim oblicima imadu glagoli: *bàlet* (dolere), *bèžat* (fugere), *dìšat* (olere), *dȓžat* (tenere), *gàret* (ardere), *gȓmet* (tonare), *jèmet* (habere), *lètet* (volare, currere), *lèžat* (cubare), *sèdet* (sedere), *stàret* (senescere), *vìdet* (videre), *vìset*[1] (pendere), *vòlet* (malle), *vȓvet* (confluere), *žèlet* (cupere).

Složeni ovakovi glagoli zadržavaju naglas ` na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli, u svim oblicima. Takovi su: *abàlet*, *zbàlet*, *sabàlet*, *prabèžat*, *rezbèžat se*, *zadìšat*, *sadȓžat*, *izgàret*, *zgàret*, *pagàret*, *rezgàret*, *zagȓmet*, *dalètet*, *izlètet*, *adlètet*, *pralètet*, *zalètet*, *astàret*, *zakàsnet*, *rezùmet*, *uvìdet*, *izvòlet*, *najvòlet*, *prvòlet*, *savòlet*, *dazvòlet*, *zažèlet* i t. d.

Ovako se spreže i naglasuje i glagol *vèdet* (scire) i njegovi složenici, kao *zvèdet* (rescire), samo što u prezentu prave bestematske oblike *(vêm, vêš, vê, véma, véšte, vèjâ)*.

Glagoli *bât se* (timere) i *stât* (stare, trajno značenje, za razliku od *stàt*, *stànêm*, što imade svršeno značenje) prave svoje oblike ovako: prezent: *bàjîn(m) se*, *stòjîn(m)*, *bàjîš se*, *stòjîš*, *bàjî se*, *stòjî*, *bàjîma se*, *stòjîma*, *bàjîšte se*, *stòjîšte*, *bàjijâ se*, *stòjijâ*; imperativ: *bàji se*, *stòji*, *bàjima se*, *stòjima*, *bàjite se*, *stòjite*; part. prez. akt.: *bàjêč se*, *stòjêč*; part. perf. akt.: *bâu se*, *bála se*, *bálu se*, *stâu*, *stála*, *stálu*.

Naglas ´ na prvom slogu u svim oblicima imadu glagoli: *cvílet* (lamentari), *gódet* (violina canere), *kípet* (fervere), *kŕčat* (clamare), *tŕpet* (pati), *smŕdet* (male olere), *sŕbet* (prurire), *vŕtet* (vertere). Složeni glagoli zadržavaju isti naglas na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli, u svim oblicima. Takovi su: *za-*

[1] čuje se i *vèlset*, osobito kod složenika *abèlsat*.

Digitized by Google

cvílet, *zagódet*, *zakípet*, *zakŕčat*, *nakŕčat se*, *zusmŕdet*, *patŕpet*, *pretŕpet*, *zavŕtet* i t. d.

Glagoli *zelènet se* (virescere), *aseròtet* ili *poseròtet* (orbum fieri), *pačrlènet* (rubefacere, — *pačrlènet se*, erubescere) zadržavaju isti naglas, koji imadu u infinitivu, u svim oblicima.

Bilješke: 1. Svi ovi glagoli, a osobito glagoli od tri i više slogova mijenjaju glas *e* (= star. slov. ѣ) u infinitivu u poluglas ь; — 2. glas se *e* (= star. slov. ѣ) obično gubi u participu perf. akt., rjeđe se mijenja u poluglas ь, a vrlo se rijetko sačuva kao glas *e*, i u tom se slučaju naglas premješta na glas *e;* — 3. glagol *tèt* (velle) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *čû*, *čêš*, *čê*, *čéma*, *čéšte*, *čèjâ*, negativno: *nè čû*, *nè čêš* ili *né š*, *nè čê*, *nè čma*, *nè šte*, *nè tê;* part. perf. akt.: *tèu*, *tèla*, *tèlu* pored *tlà*, *tlù*, pl. *tèl*, *tèle*, *tèla* pored *tlè*, *tlà;* prezentski oblici ovoga glagola obično su enklitični; — 4. glagol *spàt* (dormire) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *spîn(m)*, *spîš*, *spî*, *spíma*, *spíšte*, *spìjâ;* imperativ: *spîj*, *spîjma*, *spîjte;* part. prez. akt.: *spêč*, *a*, *e;* part. perf. akt.: *spâu*, *spála*, *spálu;* tako se spreže i naglasuju uz poznate promjene u naglasu i složenici glagola *spàt*, kao: *pàspat*, *prèspat*, *sèspat*, *pazàspat* i t. d.; — 5. glagol *jèmet* (habere) pravi oblike za prezent, imperativ i part. prez. akt. po V. vrsti 1. razdjela, te glasi u prezentu: *ìmân(m)*, *ìmâš*, *ìmâ*, *ìmâma*, *ìmâšte*, *ìmajâ*, negativno: *nímân(m)*, *nímâš* i t. d.; u imperativu: *ìmâj*, *ìmâjma*, *ìmâjte;* u part. prez. akt.: *ìmajôč*, dočim u part. perf. akt. glasi prema III. vrsti *jèmu*, *jemèla*, *jemèlu* pored *jèmьla*, *jèmьlu*.

Glagoli IV. vrste.

Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. pràsîn(m)	Množ.	1. pràsîma
	2. pràsîš		2. pràsîšte
	3. pràsî		3. pràsijâ

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. pràsima
	2. pràsi		2. pràsite
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: pràsêč, a, e.

Particip perfekta aktiva: pràsu, pràsьla, pràsьlu: pl. pràsьl, pràsьle, pràsьla.

Particip perfekta pasiva: pràšen, a, u.

Infinitiv: pràsьt.

Digitized by Google

Naglas ' imadu na prvom slogu u svim oblicima glagoli: *bàvıt* (morari, degere), *brâdıt* (navigare), *brâjıt* (numerare), *čîudıt se* (mirari), *dvârıt* (ministrare), *dâjıt* (mammam praebere), *gâdıt se* (fastidire), *glâdıt* (mulcere), *gânıt* (agitare), *gâjıt* (colere), *gâjıt se* (saginari), *gâstıt se* (convivari), *gnâjıt* (stercorare), *gâzıt* (vadere), *grâbıt* (arripere), *grâzıt se* (minari), *hâsnıt* (prodesse), *hîtıt* (jacere), *jâdıt* (aegre facere), *jâdıt se* (indignari), *jâgmıt* (rapere), *jâšıt* (equitare), *kâsıt* (metere), *krâjıt* (secare ad formulam), *krâpıt* (spergere), *krîstıt* (baptizare), *lâvıt* (venari), *lâžıt* (ponere), *lâmıt* (frangere), *mâšıt* (missam procurare), *mâlıt* ili *mâlıt se* (orare), *mîslıt* (cogitare), *môčıt* (cruciare), *nâčıt* (pernoctare), *nâsıt* (portare), *pâzıt* (attendere), *plâšıt* (terrere), *pâstıt* (jejunium servare), *prâjit* (dicere, facere), *prâsıt* (orare), *pûstıt* (dimittere), *pûšıt* (fumare), *rânıt* (vulnerare), *rôdıt* i *râdıt* (parere), *rôdıt se* i *râdıt se* (nasci), *râsıt* (irrorare), *sîlıt* (cogere), *skâčıt* (salire), *slîšıt* (audire), *stâjıt* (ponere), *strâšıt* (terrere), *škôdıt* (nocere), *tâčıt* (fundere), *tâpıt* (demergere), *trêfıt* (tangere), *trâšıt* (expendere), *ûčıt* (docere), *ûčıt se* (discere), *vâzıt* (vehere), *vâzıt se* (vehi), *vîšıt* (terere frumentum), *zârıt* (maturescere), *zvânıt* (campanam pulsare), *žênıt* (ducere uxorem), *žûrıt* (festinare) i t d.

Složeni glagoli zadržavaju isti naglas na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli, u svim oblicima. Takovi su: *abâvıt* (conficere), *dabâvıt* (procurare), *prbâvıt* (parare, afferre), *zbâvıt* (exsequi, conficere), *zabâvıt* (occupare, occupatum tenere), *izbrâjıt* (enumerare), *nabrâjıt* (enumerare), *prebrâjıt* (enumerare), *začûdıt se* (admirari), *padvârıt*, *nadâjıt*, *pagldâdıt*, *zgnêčıt* (condepsere), *dagâdıt se* (fieri), *pagâdıt* (conjectura assequi), *pagâdıt se* (pacisci), *ugâdıt* (satisfacere), *adgâjıt* (educare), *pagâstıt*, *nagâstıt se*, *nagrâbıt*, *pagrâbıt*, *pagrâbıt se*, *zgrâbıt*, *zagrâbıt*, *zagrâzıt se* (minari), *izgûbıt*, *pagûbıt* (interficere) *prehîtıt*, *prehîtıt se*, *rezjâdıt se* (irasci), *pajâgmıt se*, *zajâšıt*, *prkêlıt* (agglutinare), *naklânıt se*, *paklânıt se*, *poklâčıt* (conculcare), *paklâpıt*, *zaklâpıt*, *sklâpıt* (n. pr. *ráke)*, *nakâsıt*, *pakâsıt*, *nakâtıt* (parere), *skrâjıt*, *pakrâpıt*, *akîstıt*, *adlâmıt*, *prelâmıt*, *nalâvıt*, *palâvıt*, *ulâvıt*, *nalâžıt*, *palâžıt*, *slâžıt*, *zalâžıt*, *amâglıt se*, *zamâglıt se* (obnubilari), *damîslıt se*, *namîslıt*, *izmîslıt*, *pamîslıt*, *premîslıt*, *rezmîslıt*, *smîslıt*, *zamîslıt*, *premêstıt se*, *izmêrıt*, *admêrıt*, *zamêrıt se*, *izmâlıt*, *pamâlıt se*, *zamâlıt*, *izmôčıt*, *namôčıt*, *prenâčıt* (pernoctare), *panârıt*, *nanâsıt*, *padnâsıt*, *zanâsıt* (gravidam fieri), *papârıt* (aqua ferventi perfundere), *spârıt* (aqua ferventi resolvere), *papâzıt* (oculis prosequi), *prpâzıt* (ani-

Digitized by Google

mum advertere), *spàzьt* ili *zapàzьt*, *paplàšьt se*, *preplàšьt se*, *uplàšьt se*, *napàjьt* (potum praebere), *respòrьt* (secare), *ispràjьt* (corrigere), *napràjьt* (facere), *apràjьt* (induere), *atpràjьt* (abducere, avehere), *prenapràjьt se* (mutare vultum), *prpràjьt* (parare, praeparare), *spràjьt* (ponere, deponere), *spràjьt se* (parari, indui) *paspràjьt* (disponere), *ispràsьt* (rogare), *napràsьt*, *spràsьt*, *zapràsьt*, *apràstьt* (liberare), *apŕtьt* (imponere in cervicibus), *spŕtьt se* (erepere), *dapùstьt*, *napùstьt*, *papùstьt*, *spùstьt*, *ispàstьt* (jejunium servare), *zapùšьt* (fumare), *abràdьt* (fructus ferre), *paràdьt* (parere), *paròdьt se* (nasci), *parùšьt se* (collabi), *srùšьt* (excidere), *prsìlьt* (cogere), *naslànьt* (applicare), *prslànьt* (apponere), *asàvьt* (erigere), *nastàjьt* (ponere), *pastàjьt* (collocare), *astàjьt* (relinquere), *prstàjьt* (apponere), *ustàjьt*, *zuustàjьt* (retinere), *prestràšьt*, *zastràšьt*, *naškòdьt*, *natàčьt* (infundere), *patàčьt* (provolvere), *patàčьt se* (provolvi), *patàpьt* (submergere), *utàpьt* (demergere), *patràšьt* (consumere), *atvàrьt* (aperire), *zatvàrьt* i *pazatvàrьt* (claudere), *izùčьt* (perdiscere), *naùčьt*, *prùčьt se* (consuescere), *izvàlьt se* (excidere), *prevàrьt* (fraudare), *pavèrьt* (credere, concredere), *uvèrьt se* (persuadere sibi), *abèsьt* (suspendere), *svŕlьt* (avolare), *azdràjьt* (convalescere), *pazdràjьt* (salutare), *dazàrьt* (maturari), *adzvònьt*, *pazvònьt* i *zazvònьt* (sonare), *ažènьt* (ducere uxorem), *pržènьt* (accipere ab uxore dotis nomine) i t. d.

2. Naglas ´ u svim oblicima na prvom slogu imaju glagoli: *bléščьt* (splendere), *bránьt* (defendere), *brázdьt* (sulcare), *búdьt* (excitare e somno), *búdьt se* (somno solvi), *cénьt* (aestimare), *dájьt* (jugulare), *délьt* (dividere), *hránьt* (alere), *jávьt* (indicare, edere) pored običnijega *jáut*, *kádьt* (fumigare), *kánьt* (cogitare), *krátьt* (arcere), *kórьt* (calefacere), *krépьt* (sustentare), *kúpьt* (emere), *kvárьt* (corrumpere), *lúbьt* (amare), *márьt* (studere), *mésьt* (depsere), *mótьt* (allicere) *mŕzьt* (odisse), *náglьt* (festinare), *pálьt* (incendere), *plátьt* (solvere), *rédьt* (praeparare), *réšьt* (liberare), *sádьt* (serere), *slúžьt* (servire), *sódьt* (judicare), *strážьt* (vigilare), *svétьt* (lucere), *tájьt* (celare), *tŕžьt* (mercaturam tenuem facere), *trúbьt* (buccina canere), *urédьt* (stare, constare, valere), *žúrьt se* (festinare), *žúlьt* (callum facere).

Složeni ovakovi glagoli imadu naglas ´ na prvom slogu glagolske osnove u svim oblicima; takovi su: *abránьt*, *adbrázdьt*, *prebúdьt*, *prabúdьt*, *zbúdьt*, *zacénьt* (pretium constituere), *rezdánьt se* (lucescere), *zadájьt* (jugulare), *adélьt* (separare), *padélьt* (dividere), *rezdélьt* (dividere), *zadúšьt* (elidere spiritum), *pafálьt se* (gloriari), *zafálьt se* (gratias agere), *aglásьt se* (nomen dare), *rez-*

Digitized by Google

glásьt (pronuntiare), *zgnéčьt* (collidere), *abgrádьt* (circumsaepire), *pregrádьt* (distinguere), *zagrádьt* (aedificare), *zagrẽšьt*, *adhránьt* (educare), *nahránьt* (satiare), *prehránьt*, *prjáut* rjeđe *prjávьt* (indicare), *pakádьt* (fumigare), *zakálьt* (turbare), *nakánьt* (animo proponere), *prkrátьt* (defraudare), *akrépьt* (firmiorem facere), *atkúpьt* (emere), *skúpьt se* (colligi, amplecti), *pakvárьt* (corrumpere), *ablúbьt* (deosculari), *palúbьt* (osculari), *adlóčьt* (decernere), *rezlóčьt se* (disjungi), *alúpьt* (putamen alicui rei detrahere), *smílьt se* (commisereri), *izménьt* i *praménьt* (permutare), *pamírьt se* (reconciliari), *prmírьt se* i *umírьt se* (requiescere in aliqua re), *izmésьt*, *umésьt*, *zamésьt* (condepsere), *pamládьt* (in juvenilem vigorem redigere), *namótьt* (illicere), *nadmódrьt* (dolo capere), *snážьt* (purgare), *asnážьt* (interpurgare), *panesnážьt* (conspurcare), *apálьt* (urere verberando), *zapálьt* (accendere), *spásьt* (servare), *nadaplátьt* (persolvere), *aplénьt* (spoliare), *napótьt* i *upótьt* (edocere), *naróčьt* (faciendum curare), *paróčьt se* (sponsalia facere), *sparóčьt* (certiorem facere), *zróčьt* (tradere), *nasádьt* (imponere), *daslúžьt* (stipendia conficere) *nadaslúžьt* (opera compensare), *paslúžьt* (servire), *zaslúžьt* (demerere), *aslépьt* (lumina amittere), *zaslépьt* (caecum reddere), *asódьt*, *adsódьt*, *dasódьt* (dijudicare), *asvétьt se* (ulcisci), *zasvétьt* (lucere), *rešírьt* (dilatare), *zatájьt* (celare), *patŕdьt* (confirmare), *zatŕdьt* (obturare), *patródьt se* (laborem suscipere), *patóžьt se* (queri), *restóžьt se* (dolere), *zaurédьt* (demerere), *pazábьt* (oblivisci) i t. d.

Složeni glagoli *nàrьdьt* (facere), *pàrьdьt* (ordinare), *àdrьdьt* (decernere), *ùrьdьt* (ordinare) imadu naglas ` u svim oblicima na prijedlogu.

Naglas ` na drugom slogu u svim oblicima imaju glagoli: *batrìut* (animum verbis confirmare), *gavàrьt* (loqui), *karìstьt* (prodesse), *mesàrьt* (exercere artem lanii), *sramàtьt* (dedecori esse), *vesèlьt se* (gaudere), *žalòstьt se* (lugere), *slepàrьt* (fraudem facere). Složeni ovakovi glagoli zadržavaju isti naglas na istom slogu glagolske osnove, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli. Takovi su: *abagàtьt se* (ditescere), *abradàtьt* (barbam nancisci), *abrkàtьt* (pilos in labio superiori nancisci), *dagatòut* ili *zgatòut* (ad finem perducere), *dagavàrьt se* (colloqui), *adgavàrьt* (respondere), *pragavàrьt* (eloqui), *ugavàrьt se* (colloqui), *akamènьt se*, *skamènьt se* i *ukamènьt se* (in lapidem verti), *akasmàtьt* (pilos accipere), *akrvàut* (cruentare), *zapamètьt* (memoria comprehendere), *respalàut* (dissecare), *aparàut se* (se reficere), *resprastrànьt* (propagare), *aslabàdьt* (liberare), *asvedòčьt se* (sibi persuadere), *ašugàut* (scabie inficere), *natavàrьt* (one-

Digitized by Google

rare), *rezvesèlьt* (laetitiam afferre), *pavesèlьt se* i *rezvesèlьt se* (laetari), *pazakònьt se* (sollemnibus dictis connubium sancire), *režalòstьt se* (lugere) i t. d.

Naglas ′ na drugom slogu u svim oblicima imaju glagoli: *batríut* (animum verbis confirmare), *benáut* (stultitiam simulare), *bertášьt* (cauponam exercere), *cigánьt* (facere more Zingari), *drovárьt* (providere lignis), *junáčьt se* (virtutem ostentare), *kiláut* (infirmari), *klatárьt se* (vagari), *karáčьt* (gradi), *kanáčьt* (pernoctare), *karážьt* (animum addere), *akríut* (accusare), *protíut se* (obsistere). Složeni ovakovi glagoli zadržavaju isti naglas na istom slogu glagolske osnove, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli. Takovi su: *prekaráčьt* (transgredi), *skarénьt* (eradicare), *reskarážьt se* (animum erigere), *preablástьt se* (animum capere), *padvastrúčьt* (duplicare), *rezabéstьt se* (superbire) i t. d.

Naglas ` na trećem slogu u svim oblicima imaju glagoli: *blagaslòut* (bene precari), *sprijatèlьt se* (amicum fieri), *prespaslíčьt* (otiari).

Naglas ′ na trećem slogu u svim oblicima imaju glagoli: *garapádьt se* (furere), *gaspadárьt* (dominari), *pamagánjьt* (lamentari), *živatárьt* (misere vivere). Tako se još naglasuje složeni glagol *oseromášьt* (egentem fieri).

Bilješke: 1. Glagol *hást* (štok. *hoditi*, ire) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *hòdîn(m)*, *hòdîš*, *hòdî*, *hòdîma*, *hòdîšte*, *hòdijâ*; imperativ: *hòdi*, *hòdima* pored *hòdьma*, *hòdite* pored *hòdьte*; part. prez. akt.: *hòdêč*, *â*, *ê*; part. perf. akt.: *hòdu*, *hadìla*, *hadìlu*; pl. *hadìl*, *hadìle*, *hadìla*; slično se spreže i glagol *pàsûst pasùdîn* (fenerari); — 2. u imperativu u 1. i 2. licu pl. mijenja se vrlo često glas *i* u poluglas *ь*, pače katkad se i posve gubi; — 3. u participu perfekta akt. mijenja se obično u svim oblicima osim u nominativu sing. muškoga roda osnovni glas *i* u poluglas *ь*; u nom. sing. mušk. roda gubi se osnovni glas *i*; katkad ipak dolazi u ostalim oblicima (osim nom. sg. mušk. roda) i glas *i*; u tom slučaju pada naglas ` na osnovni samoglas *i*; dakle pored oblika *pràsьla*, *pràsьlu* dolaze i oblici *prasìla*, *prasìlu*; — 4. u infinitivu čuje se katkad osobito u glagola od dva sloga pored poluglasa *ь* i čisti glas *i*; i u tom slučaju pada naglas ` na glas *i*; pored *pràsьt* čuje se prema tomu i *prasìt*; — 5. glagolima, koji imadu pred osnovnim *i* suglasnik *l*, mijenja se u participu perf. akt. taj glas *l* u svim oblicima osim u nom. sing. muškoga roda u *n*, isporedi oblike: *mìslu*, *mìsnьla*, *mìsnьlu*, pl. *mìsnьl*, *mìsnьle*, *mìsnьla* i *premìslu*, *premìsnьla*, *premìsnьlu*, pl. *premìsnьl*, *premìsnьle*, *premìsnьla*; — 6. u participu perfekta pasiva nastaje od *d* i *j* glas *j*, n. pr. *ròjen* (natus, od *ròdьt*).

Digitized by Google

Glagoli V. vrste.

1. razdio: Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. jègrân(m)	Množ.	1. jègrâma
	2. jègrâš		2. jègrâšte
	3. jègrâ		3. jègrajâ

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. jègrêjma
	2. jègrêj		2. jègrêjte
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: jègrajôč, a, e.

Particip perfekta aktiva: jègrau, jegràla, jegràlu; pl. jegràl, jegràle, jegràla.

Particip perfekta pasiva: jègrân, a, u.

Infinitiv: jègrat.

Naglas ` na prvom slogu u svim oblicima imaju glagoli: *bùbnat* (tympanum pulsare), *cènglat* (sonare), *čàkat* (exspectare), *čìhat* (findere), *dèlat* (facere), *dèblat* (pinguescere), *dŕmat* (quassare), *fèrmat* (morari), *glèdat* ili *glèjat* (spectare), *gràšpat* (vadere), *gùtat* (devorare), *hàrat* (devastare), *hìtat* (jacere), *jèckat* (haesitare linguâ), *jègrat se* (jocari), *hòpkat* (exclamare), *kàntat* (cantare), *kàrtat se* (paginis ludere), *kàpat* (fodere), *kàštat* (stare, constare), *kàzlat* (vomere), *krèpat* (perire), *kŕcat* (tal. caricare), *kŕpat* (sarcire), *kùcat* (pulsare), *kùhat* (coquere), *kùšat* (gustare), *làndrat* (obambulare), *lìstat* (frondescere), *màtat* (glomerare), *mèkšat* (mollire), *mèrkat* (consignare literis), *mùštrat* (exercere in armis), *nùcat* (debere), *nùškat* (odorari), *pàčat se* (se immiscere), *pàdat* (cadere), *pàsat* (praeterire), *pètlat* (mendicare), *plèvat* (nare), *pròbat* (tentare), *pŕtlat* (temere laborare), *pùcat* (plumbum mittere), *ràunat* (in ordinem adducere), *rìbat* (atterere), *rìvat* (trudere), *sèjnat* (somniare), *sèdat* (sedere), *sèdlat* (equo sellam imponere), *škàklat* (titillare), *šlàtat* (tangere), *špèjat* (speculari), *špàtat* (alicui maledicere), *špàtat se* (in ludibrium vertere), *štèmat* (cogitare), *štèntat* (morari), *štèrkat* (amylo solidare), *štròfat* (punire), *šùndrat* (delere), *tàncat* (saltare), *tèntat* (in discrimen vocare), *tèrat* (agere), *tìskat* (premere), *trgat* (rumpere), *trpat* (accumulare) *trùcat* (contumacem esse), *vàdlat se* (sponsionem facere), *vàrat* (fraudare), *zìbat* (cunas movere), *zèjat* (clamare), *žègnat* (benedicere), *žvìžgat* (sibilare) itd.

Digitized by Google

Glagoli ovi običnije imadu naglas ` na drugom slogu no na prvom u onim oblicima participa perfekta aktivnoga, u kojima dolazi glas *l*.

Složeni ovakovi glagoli zadržavaju isti naglas na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli. Takovi su: *adbìvat* (negare), *rezbìvat* (effringere), *ubìvat* i *paubìvat* (necare), *pabìrat* (colligere), *sbìrat*, *dačàkat*, *pačàkat* i *prčàkat*, *predàvat* (vendere), *padŕmat*, *aglèdat*, *izglèdat*, *naglèdat se*, *paglèdat*, *praglèdat*, *rezglèdat se*, *zaglèdat*, *pagàrbat* (adurere), *sglìhat se* (paria facere cum aliquo), *rezgràšpat* (lacerare), *shìtat* (conjicere), *preàrat* (obarare), *pajègrat se*, *rezjègrat se*, *dakònčat* (finem facere), *skònčat* (necare), *iskàpat* (effodere), *atkàpat*, *pakàpat* i *zakàpat*, *prkàpčat* (alligare), *zakŕpat*, *pakùcat*, *skùhat*, *skùštrat* (discerpere), *smàtat* i *zamàtat* (complicare), *zmèrkat* (consignare literis), *zamŕmrat* (murmurare), *dapàdat se* (placere), *apàdat* (cadere), *prapàdat* (cadere per aliquem locum), *ispàsat* i *spàsat* (praeterire), *dapèlat* (adducere), *napèlat* (dolo capere), *atpèlat*, *prepèlat*, *atpìrat* (aperire), *zapìrat* (claudere), *daplèvat* (adnatare), *papèvat* (cantare), *zapèvat*, *spùkat* (evellere), *naràunat* i *zràunat* (ordinare), *narìhtat* i *zrìhtat* (in ordinem adducere), *asèdlat* (equo sellam imponere), *pasèdat* (considere), *adsèkat* (abscidere), *pašlàtat* (attingere), *nasmèjat se* (ridere), *našpàtat* (increpare), *našpèjat* (speculari), *pašùndrat* (delere), *natàncat se* (saltando satiari), *istìrat* i *stìrat* (expellere), *patìrat* i *pratìrat* (depellere), *satìrat* (delere), *atŕgat*, *patŕgat*, *restŕgat*, *patŕkat* (pulsare), *natŕpat*, *stŕpat*, *savàdlat se*, *prevàrat*, *pavèdat* (narrare)[1], *sapavèdat* (jubere, imperare)[1], *abètat* (promittere), *zasèjat* (exclamare), *pažègnat* (benedicere), *sažnòrat* (colligare, astringere) i t. d.

Naglas ' na prvom slogu u svim oblicima imaju glagoli: *čúvat* (custodire), *drémat* (somno capi), *jáulat se* (nomen dare), *jókat se* (plorare), *jámrat* (lamentari), *krégat* (concertare), *krákat* (crocire), *kíhat* (sternuere), *kúpat se* (lavari), *máhat* (agitare), *mášat* (miscere), *mórat* (debere), *nádjat se* pored *nádijat se* (sperare), *pláčat* (pendere), *póstlat* (lectum sternere), *prášat* (rogare), *púščat* (mittere), *rítat se* (calcitrare), *strélat* (ictu ferire), *stŕgat* (radere), *šíšat* (tondere), *šólat* (aliquem scholarum frequentiae tradere), *ščípat* (vellicare), *tróštat* (consolari), *šrájat* (clamare), *šprícat* (conspergere aqua), *válat se* (volutari), *lármat* (tumultuari), *práudat se* (rixari), *fróškat* (jentare), *zídat*.

[1] ovi glagoli imadu katkad na istom slogu i naglas ´.

Digitized by Google

I ovi glagoli imadu običnije naglas ` na drugom slogu no naglas ´ na prvom u onim oblicima participa perfekta aktivnoga, u kojima dolazi glas *l*.

Složeni ovakovi glagoli zadržavaju isti naglas na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli, u svim oblicima. Takovi su: *sabáulat* (delectare), *dabívat* (accipere), *pačívat* (quiescere), *apčúvat* i *ačúvat, athájat, dahájat, ishájat, pahájat, prahájat, zahájat, pagájat* (pacisci), *zahtévat* (postulare), *iskápat, prekápat, atkrívat* (detegere), *skrívat se, atkrížat se* (amovere, dimittere), *akúpat se* (lavari), *adlívat* (defundere), *reslívat, palívat, salívat, namálat* (depingere), *zmátat* (štok. *smatati*), *naméšat* (permiscere), *damíšlat se* (recordari), *rezmíšlat* (meditari de aliqua re), *umívat se* (lavari), *adnášat, daprášat* (sciscitari), *isprášat, apráščat* (ignoscere), *dapúščat, atpúščat, prepúščat, spúščat, napráulat* (praeparare), *apráulat* (vestire), *papráulat* (reparare), *prpráulat se* ili *spráulat se, spráulat, apráudat se* (culpa liberari), *papráudat se* (rixari), *zastárat* (senem fieri), *pastáulat* (ponere), *ustrélat* (ictu ferire), *išólat se, pršúlat* (arrepere), *utáplat se* (fluctibus submergi), *patróštat* (consolari), *spravájat* (comitari), *absídat* (saxo consaepire), *izídat, usídat, zasídat* i t. d.

Naglas ` na drugom slogu u svim oblicima imaju glagoli: *glavìčat se* (capitari de brassica), *kamàdat* (dissecare in frusta), *kaštìgat* (punire), *računat* (numerare), *rešètat* (cribrare), *verjèmat* (credere), *večèrjat* (cibum vespertinum capere). Složeni ovakovi glagoli zadržavaju isti naglas na istom slogu glagolske osnove, na kojem ga imadu i jednostavni. Takovi su: *rezgavàrjat* (colloqui), *aglejàvat se* (circumspectare), *zaglejàvat se* (respicere), *prgrejàvat* (calefacere), *iskomàdat* (dissecare in frusta), *premišlàvat* (cogitare), *prepisàvat, sprašàvat, prpamàgat, spuščàvat, navečèrjat se, pavečèrjat* i t. d.

Glagoli *bàtьnat* (verberare), *jùžьnat* (cibum meridianum sumere), *òrgьlat* (organo canere) imadu naglas ` na prvom slogu u svim oblicima. Tako ostaje isti naglas na prvom slogu osnove u složenika istih glagola u svim oblicima, kao kod: *izbàtьnat, najùžьnat se* i *zaòrgьlat*.

Naglas ´ na drugom slogu u svim oblicima imaju glagoli: *falírat* (fenus et impendium recusare), *kuštírat* (tentare, experiri), *probírat* (tentare), *sekírat* (stomachum alicui facere), *špancírat* (ambulare), *štrafírat* (punire), *študírat* (discere). Složeni ovakovi glagoli zadržavaju isti naglas na istom slogu glagolske osnove, na

Digitized by Google

kojem ga imadu i jednostavni glagoli. Takovi su: *iskuštírat*, *naprobírat*, *nasekírat*, *prašpancírat*, *spadáblat* (similem esse), *preštudírat*, *naušívat* i t. d.

Naglas ´ na trećem slogu u svim oblicima imaju glagoli: *blagoslívlat* (benedicere), *kamendírat* (imperare, regere), *muzicírat* (nervis et tibiis canere), *salutírat* (salutationem facere more militari), *špekulírat* (studere, appetere aliquid).

Bilješke: 1. U imperativu dolazi katkad mjesto štokavskoga *aj*, a ravnogorskog *ej* poluglas ъ, kao u *paglèdьma*, *paglèdьte*; od glagola *glèdat* ili *glèjat* glasi imperativ. *glèdej*, *glèdejma*, *glèdejte* i *lêj*, *lêjte*, a u složenika još i *pàglêj*, *pàglêjte*; — 2. nominativ sing. muškoga roda participa perfekta aktivnoga svršava se najobičnije na *au* (*jègrau*), zatim na *ou* (*čàkou*, *krégou*), a najrjeđe na *u* (*predàvu*); — 3. neki se glagoli V. vrste mogu sprezati po 1. i po 2. razdjelu ove vrste.

2. razdio. Ovi se glagoli spržu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. jèščên(m)	Množ.	1. jèščêma
	2. jèščêš		2. jèščêšte
	3. jèščê		3. jèščejâ

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. jèščima ili jèščьma
	2. jèšči		2. jèščite ili jèščьte
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: jèščôč, a, e.

Particip perfekta aktiva: jèskau, jeskàla, jeskàlu, pl. jeskàl, jeskàle, jeskàla.

Particip perfekta pasiva: jèskân, a, u.

Infinitiv: jèskat.

Naglas ` na prvom slogu u svim oblicima imaju glagoli: *čèsat* (pectere), *dìgat* (tollere), *dȑhtat* (prez. *dȑščên*, horrere, tremere), *fȑkat* (linum torquere), *jàhat* (equitare), *jèskat* (quaerere), *kàpat* (prez. *kàplên*, stillare), *krèsat* (ignem excutere), *kàšlat* (tussire), *krètat* (prez. *krèčên*, torquere), *lògat* (mentiri), *mètat* (prez. *mèčên*, ponere), *àrat* (prez. *àrjên*, arare), *pàsat* (cingere), *pèlat* (ducere), *pènat se* (ascendere), *rèzat* (secare), *ròktat* (grunnire), *tèsat* (exascire), *zàbat* (prez. *zàblên*, manducare fruges). Složeni glagoli zadržavaju isti naglas na istom slogu glagolske osnove, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli. Takovi su: *abrìsat* (tergere), *sdìgat*,

Digitized by Google

zadŕhtat, *adjàhat*, *dajàhat*, *prajàhat*, *sjàhat*, *zajàhat*, *zakàšlat*, *preklìnat* (exsecrari), *zaklìnat*, *izlògat se* (ementiri), *adlètat* (resilire), *namàzat* (illinere), *pamàhat* (agitare), *abmètat*, *namètat*, *pamètat*, *premètat*, *rezmètat*, *zamètat*, *pamìkat* (movere), *premìkat* (convertere), *apàsat* (cingere), *atpèlat*, *dapèlat*, *ispèlat*, *prpèlat*, *zapèlat*, *apìrat* (aperire), *adrèzat*, *izrèzat*, *parèzat*, *prerèzat*, *rezrèzat*, *istèsat*, *patìpat se* (vagari), *abràčat* (convertere), *pazàbat* (comedere) i t. d.

Naglas ´ na prvom slogu u svim oblicima imaju glagoli: *díhat* (spiritum ducere), *drémat* (prez. *drémlên*, dormire), *kázat* (dicere, monstrare), *kvárkat* (crocire), *lízat* (lambere), *lúpat* (concrepare), *níhat* (movere), *nízat* (inserere filum), *píhat* (flare), *písat* (scribere), *skákat* (saltare), *vágat* (ponderare), *vézat* (ligare). Složeni glagoli zadržavaju isti naglas na istom slogu glagolske osnove, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli. Takovi su: *rezdrápat* (discindere), *zadrémat*, *adnímat (adnímlên*, detrahere), *atímat* (adimere), *paatímat* (eripere), *uzímat* (auferre), *dakázat*, *iskázat*, *pakázat*, *prkázat*, *nalágat* (imponere), *zlágat* (componere), *palízat*, *palúpat* (confringere), *admátat* (explicare), *pamágat*, *atpísat*, *ispísat*, *napísat*, *prepísat*, *respísat*, *upísat*, *zríbat* (conterere), *preskákat*, *patégat* (attrahere), *advézat*, *navézat*, *pavézat*, *prvézat*, *svézat*, *zavézat* i t. d.

Glagoli *slàt* (mittere) i *klàt* (caedere, ferire, mactare) sprežu se i naglasuju ovako: prezent: *šàlên(m)*, *šàlêš*, *šàlê*, *šàlêma*, *šàlêšte*, *šàlejâ*; *kòlên(m)*, *kòlêš*, *kòlê*, *kòlêma*, *kòlêšte*, *kòlejâ*; imperativ: *šàli*, *šàlima*, *šàlite*; *kòli*, *kòlima*, *kòlite*; part. prez. akt.: *šàlôč*, *a*, *e*, *kòlôč*, *a*, *e*; part. perf. akt.: *slàu*, *slàla*, *slàlu*. pl. *slàl*, *slàle*, *slàla*; *klàu*, *klàla*, *klàlu*, pl. *klàl*, *klàle*, *klàla*; part. perf. pas.: *pàslân*, *a*, *u*; *zàklân*, *a*, *u*. Složenici *pàslat*, *rezàslat*, *pàklat*, *zàklat* i t. d. sprežu se kao i jednostavni glagoli; isto tako imadu u svim oblicima na istom slogu glagolske osnove isti naglas kao i jednostavni glagoli, samo što u nominativu sing. i plur. muškoga roda participa perfekta aktiva, u svim oblicima participa perf. pasiva (gdje još ostaje na slogu glagolske osnove znak duljine) i u infinitivu premještaju naglas ` na prijedlog.

Glagol *prèdigat* (prez. *prèdižên* i *prèdičen*, praedicare) imade naglas ` u svim oblicima na prvom slogu.

Bilješke: 1. Glagoli prve i druge skupine mogu imati naglas ` na drugom slogu u onim oblicima participa perf. aktivnoga, u kojima dolazi glas *l*; — 2. glagol *drêt* (= štok. *derati*) i njegovi složenici

Digitized by Google

àdrêt, ìzdrêt se, pàdrêt, rèzdrêt, sàdrêt se i t. d. sprežu se ovako: prez.: *dèrjên(m), dèrjêš* i t. d.; imperativ: *dèri, dèrima, dèrite;* part. prez. akt. *dèrôč, a, e;* part. perf. akt.: *drêu (àdrêu), dréla, drélu;* pl. *drêl (àdrêl), dréle, dréla;* part. perf. pas.: *àdrên, a, u;* — 3. i za glagole ovoga razdjela vrijedi bilješka 2. zabilježena kod glagola V. vrste 1. razdjela.

3. razdio. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. zàvên(m)	Množ.	1. zàvêma
	2. zàvêš		2. zàvêšte
	3. zàvê		3. zàvejâ

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. zàvima ili zàvьma
	2. zàvi		2. zàvite ili zàvьte
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: zàvôč, a, e.

Particip perfekta aktiva: zvâu[1], zvála, zválu; pl. zvâl, zvále, zvála.

Particip perfekta pasiva: zvân, a, u.

Infinitiv: zvàt.

Glagoli *bràt* (legere) i *pràt* (lavare), prez. *bèrên, pèrên* pored *bèrjên, pèrjên* naglasuju se kao i glagol *zvàt.* Složeni glagoli zadržavaju iste naglase na istim slogovima, na kojima ih imadu i jednostavni glagoli, osim u nominativu sing. i plur. muškoga roda participa perfekta aktiva, u svim oblicima participa perfekta pasiva (u navedenim oblicima zadržavaju još na slogu glagolske osnove znak duljine ^) i u infinitivu, u kojim svim oblicima premještaju naglas ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik. Takovi su: *ìzbrat, izèbrat, nàbrat, pàbrat, zbràt, àprat, nàprat, pàprat, àzvat se, dàzvat, nàzvat, pàzvat, prèzvat, pŕzvat, sàzvat* i t. d.

Glagol *tkàut* (texere) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *tkên(m), tkêš, tkê, tkéma, tkéšte, tkèjâ*; imperativ: *tkì, tkìma, tkìte;* part. prez. akt.: *tkèjôč, a, e;* part. perf. akt.: *tkàu, tkaùla, tkaùlu,* pl. *tkàul, tkaùle, tkaùla;* part. perf. akt.: *tkàun, a, u* Tako se sprežu i naglasuju uz poznate razlike i njegovi složenici, kao: *àtkaut, rèstkaut, sàtkaut* i t. d.

[1] katkad i *zvàu.*

Digitized by Google

Složeni glagoli *pàžgat* (comburere), *prèžgat*, *vèžgat* i *sèžgat* sprežu se i naglasuju ovako: prezent: *pàžgên(m)*, *pàžgêš*, *pàžgê*, *pàžgêma*, *pàžgêšte*, *pàžgejâ*; imperativ: *pàžgi*, *pàžgima*, *pàžgite*; part. perf. akt.: *pàžgau*, *pàžgala*, *pàžgalu*; pl. *pàžgal*, *pàžgale*, *pàžgala* (pored *pažgàla*, *pažgàlu*, *pažgàle)*; part. perf. pas.: *pàžgân*, *a*, *u*.

Složenici glagola *gnàt* (koji kao jednostavan glagol nije običan u Ravnoj gori, — agere): *adàgnat* ili *adìgnat*, *dàgnat* ili *dadìgnat*, *pàgnat*, *nàgnat* sprežu se i naglasuju ovako: prezent: *adàgnân(m)* ili *adrènên*, *adàgnâš* ili *adrènêš*, *adàgnâ* ili *adrènê*, *adàgnâma* ili *adrènema*, *adàgnâšte* ili *adrènešte*, *adàgnajâ* ili *adrènejâ*; imperativ: *adàgnej* ili *adrèni*, *adàgnejma* ili *adrènima*, *adàgnejte* ili *adrènite*; part. perf. akt.: *adàgnau*, *adàgnala*, *adàgnalu*, pl. *adàgnal*, *adàgnale*, *adàgnala* (pored *adagnàla*, *adagnàlu*, *adagnàle)*; part. perf. pas.: *adàgnân*, *a*, *u*.

Glagol *verjèmat*, rjeđe *verjàmat* (credere) spreže se često i po ovom razdjelu (katkad i po prvom: prez. *verjèmân)*, i to ovako: prezent: *verjèmên(m)*, *verjèmêš*, *verjèmê*, *verjèmêma*, *verjèmêšte*, *verjèmejâ*; imperativ: *verjèmi*, *verjèmima*, *verjèmite*; part. prez. akt.: *verjèmôč*, *a*, *e*; part. perf. akt.: *verjèmau*, *verjèmala*, *verjèmalu*; pl. *verjèmal*, *verjèmale*, *verjèmala*; part. perf. pas.: *verjèmân*, *a*, *u*.

4. razdio. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. smèjên(m) se	Množ.	1. smèjêma se
	2. smèjêš se		2. smèjêšte se
	3. smèjê se		3. smèjejâ se

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. smèjima se
	2. smèji se		2. smèjite se
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: smèjôč se, a, e se.

Particip perfekta aktiva: smèjau, smejàla, smejàlu; pl. smejàl, smejàle, smejàla se.

Particip perfekta pasiva: šìvân, a, u.

Infinitiv: smèjat se.

Kao glagol *smèjat se* (ridere) sprežu se i naglasuju još ovi glagoli: *kàjat se* (poenitere), *làjat* (latrare), *vèjat* (circumvolere) i njihovi složenici, kao: *pakàjat se*, *zalàjat*, *pavèjat* i t. d.

Digitized by Google

Pomenuti glagoli sprežu se i po prvom razdjelu ove vrste. Uvijek se sprežu po prvom razdjelu pete vrste glagoli: *kòvat* (prez. *kòvân*, cudere), *plùvat* (prez. *plùvân*, spuere), *šìvat* (prez. *šìvân*, suere), *tràvat* (prez. *tràvân*, veneno imbuere) i njihovi složenici, kao: *akòvat*, *atkòvat*, *patkòvat*, *paplùvat*, *zaplùvat*, *atràvat*, *patràvat* i t. d.

Glagoli *brìt*, *brìjên* (= štok. *brijati*), *grèt*, *grèjên* (= štok. *grijati*), *sât*, *sèjên* (= štok. *sijati*), *rìt*, *rìjên* (= štok. *rovati*) i njihovi složenici kao: *àbrit*, *abrìjên*, *pàdbrit*, *àgret se*, *agrèjên*, *rèsgret*, *àbsât*, *absèjên*, *pàsât*, *pasèjên*, *ìzrit*, *izrìjên*, sprežu se ovako: prezent: *brìjên*, *brìjêš*, *brìjê*, *brìjêma*, *brìjêšte*, *brìjejâ*; imperativ: *brîj*, *brîjma*, *brîjte*; part. prez. akt.: *brìjôč*, *a*, *e*; part. perf. akt.: *brìu*, *brìla*, *brìlu*; *grèu*, *grèla*, *grèlu*; *sâu sála*, *sálu*; *rìu*, *rìla*, *rìlu*; part. perf. pas.: *àbrît*, *a*, *u*, *rèsgrêt*, *a*, *u*, *àbsât*, *a*, *u* i *ìzrît*, *a*, *u*.

Bilješka: Pored oblika za imperativ: *brîj*, *brîjma*, *brîjte* dolaze i oblici *brìji*, *brìjima*, *brìjite*.

Glagoli VI. vrste.

Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jednina:		Množina:	
1. akličòjên(m)	ili akličòvân(m)	1. akličòjêma	ili akličòvâma
2. akličòjêš	„ akličòvâš	2. akličòjêšte	„ akličòvâšte
3. akličòjê	„ akličòvâ	3. akličòjejâ	„ akličòvajâ

Imperativ:

Jednina:		Množina:	
1. —	—	1. akličojma	ili akličòvêjma
2. akličoj	ili akličòvêj	2. akličojte	„ akličòvêjte
3. —	—	3. —	—

Particip prezenta aktiva: akličòjôč, a, e ili akličòvajôč, a, e.

Particip perfekta aktiva: akličòvau, akličovàla, akličovàlu, pl. akličovàl, akličovàle, akličovàla.

Particip perfekta pasiva: akličòvân, a, u.

Infinitiv: akličòvat.

Digitized by Google

Naglas ` imaju na drugom slogu u svim oblicima osim oblika participa perfekta aktivnoga, gdje dolazi glas *l*, u kojim je oblicima naglas ` na trećem slogu. Takovi su glagoli: *kralòvat* (regnare), *kumòvat* (testem baptismi aut conjugii esse), *kupòvat* (emere), *mašòvat* (missam procurare), *miròvat* (quiescere), *naròvat se* (jocari, joculari), *potòvat* (iter facere), *pušòvat* (osculari), *ratòvat* (bellare), *meldòvat se* (nomen dare), *sramòvat se* (erubescere), *trgòvat* (mercaturam exercere), *veròvat* (credere), *zimòvat* (hiemare), *žalòvat* (lugere).

Složeni ovaki glagoli zadržavaju isti naglas na istim slogovima, na kojima ga imadu i jednostavni glagoli, u svim oblicima. Takovi su: *prarakòvat* (praedicere), *pamilòvat* (vitae parcere), *smilòvat se* (misereri), *napredòvat* (progredi), *napotòvat se* (satiari itineribus), *atpotòvat* (proficisci), *napastòvat* (in discrimen adducere, sollicitare), *apušòvat* (deosculari), *paveròvat* (credere), *nazimòvat se*, *nažalòvat se*, *pavedòvat* (narrare), *rešegòvat* (serra dissecare) i t. d.

Naglas ` na trećem slogu u svim oblicima (s poznatom promjenom u participu perfekta aktiva) imaju glagoli: *ačekòvat* (expectare), *ačitòvat* (sententiam aperire), *akličòvat* (promulgare, pronunciare), *kanakòvat* (pernoctare). Složeni ovakovi glagoli zadržavaju isti naglas na istim slogovima, na kojima ga imadu i jednostavni glagoli, u svim oblicima. Takovi su: *izačekòvat*, *prekanakòvat*, *naserotòvat se* (vitam in egestate degere) i t. d.

Bilješka: Glagoli, koji se svršuju u infinitivu na *ivat*, spržu se uvijek kao i glagoli pete vrste prvoga razdjela. Takovi su glagoli: *darívat*, *darívân* (donare), *kazívat* (dicere, loqui), *pakazívat* (monstrare), *približívat* (appropinquare), *naznačívat* (notare), *damahívat* (manu aliquem vocare) i t. d.

Glagoli bez tematskoga glasa u prezentu.

Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1.	vên(m)	grên(m)	jîn(m)	dân(m)	sьn(m)	(nísьn)
	2.	vêš	grêš	jîš	dâš	sì	(nísi)
	3.	vê	grê	jî	dâ	jè	(nî)
Množ.	1.	véma	gréma	jíma	dáma	smà	(nísma)
	2.	véšte	gréšte	jíšte	dášte	stè	(níste)
	3.	vèjâ	grèjâ	jìjâ	dàjâ	sâ	(nísâ)

Digitized by Google

Kao glagol *vȇn* (scio) sprežu se još njegovi složenici, kao: *pàvȇn* (dico), *spàvȇn se* (peccata confiteor), *napàvȇn* (indico), *zapàvȇn* (jubeo, impero). Imperativ dolazi samo od složenika, kao: *pàvȇj*, *pàvȇjma*, *pàvȇjte*.

Kao glagol *jȋn* (edo) sprežu se još njegovi složenici, kao: *àbjȋn*, *nàjȋn*, *pàjȋn* i t. d. Imperativ glasi od ovoga glagola *jȋ*, *jȋma*, *jȋte*; part. prez. akt.: *jèdôč*, *a*, *e*; part. perf. akt.: *èdu*, *èdla*, *èdlu* pored *jèdu*, *jèdla*, *jèdlu* ili *ìedu*, *ièdla*, *ièdlu*; part. perf. pas.: *abjèden*, *a*, *u*; infinitiv: *èist*.

Glagol *sȁm* (sum) obično je enklitičan, pa ne prima naglasa.

Bilješka: Opisani se oblici prave kao i u karlovačkom (ispor. „Rad“ *148.* str. 49. i 50.) i u delničkom narječju (ispor. „Rad“ *153.* str. 208.).

Digitized by Google

Početak Gajevih novina.

Prilog kulturnoj povijesti Hrvatske.

Čitao u sjednici historičko-filologičkoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 3. studenoga 1904.

Dr. Đuro Šurmin.

Sedamdeseta je obljetnica na izmaku, a u Hrvatskoj nije još potpuno objašńeno, kako je mladi pravnik Ljudevit Gaj radio oko toga, da smije izdavati svoje novine. Kad se slavila pedesetogodišńica hrvatskoga preporoda, napisao je prof. T. Smičiklas za tu slavu svoju raspravu „Hrvatska narodna ideja“ („Rad“ kń. 80.), u kojoj se dotaknuo i Gajevih novina. Smičiklasu su bile pri ruci tek neke poznatije bilješke o ovome poslu, pa ih je on gotovo letimice nanizao (str. 50—52.), ali nije mnogo osvijetlio one tmine, koja nam može da pokaže, koliko je Gaja stajalo truda, dok je došao do novina. Ni Ljudevit Vukotinović u svojim „Uspomenama na godine 1833—1835.“ („Nar. Nov.“ 1885. br. 3) nije znao što novo da kaže, već je o toj stvari ozbiljnije po dokumentima progovorio tek prof. M. Murko u „Spomen-cvieću“ Matice Hrvatske 1900. god. u članku „Početek Gajevih „Novin“ in „Danice“. Po novih virih“ (str. 567—581). Po ovim sam vrelima radio i sam u „Hrvatskom preporodu“ I. kń. str. 163—172. Nijesam znao, da se u ostavini Gajevoj, koja se čuva u kr. sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu, nalaze svi oni izvori, koji nas vode do konačnoga riješeńa Gajeve molbe, t. j. u Gajevoj su ostavini sačuvani koncepti i originali molbi i rješidaba, što su stizale na ńegove predstavke i preporuke onih, koji su imali interesa u ovoj stvari.

Gajevo je doba, prosuđivalo se kako mu drago po uspjesima, najsjajnije doba u hrvatskoj povijesti. Ako su mnogi i mnogi „Iliri“ hrvatski i napustili u svojim poodmaklim godinama principe prvih godina svoga rada, ipak ńihov započeti posao i ńihovi osnovani instituti prve su podloge današńemu našemu životu. Nestalo

Digitized by Google

je ilirstva, nestalo gotovo svih Ilira, ali ako hoćemo da budemo što zahvalniji ńima za ńihov trud i rad, mislim, da smo dužni s pijetetom govoriti o ńihovu poslu. I što nam bude jasniji sav ńihov život i sav ńihov rad, to će ńihov trud dobivati veću cijenu. Da se i opet nekako odužimo sjeni Ljudevita Gaja, nakanio sam ovdje po nepoznatim do sada vrelima donijeti malo svjetla za onu odlučnost i postojanost, koja je u doba hrvatskoga preporoda najviše resila upravo oca novijega života Hrvatske. Pitańe se ovo kreće oko postajańa Gajevih novina i prvih godina ńihova izlažeńa.

Gaj je svoju molbu za kr. konsilij sastavio u ožujku 1832. god. Sačuvan je koncepat te ńegove molbe bez oznake dana među spisima u kr. sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu. Iz toga spisa dobro razbiramo, što je Gaja poticalo na izdavańe novina. Gaj navodi u tom spisu, da kralj i ńegova vlada uvijek dopuštahu svojim podanicima, da im se kultura podiže s narodnim jezikom; kralj se upravo očinskom brigom brine za napredak svojih naroda. „Huic verae Providentiae unice in acceptis reddendum quod non solum lingvam Hungaricam, Italicam, Bohoemicam. ac ipsorum Graeci ritus non unitorum Serborum — ut de aliis taceam — hodie florem, quem aut nunquam adhuc, aut saltem a saeculis non habebant, attigisse, sed ipsas quoque lingvas magis, minusque remotorum Exterorum uti: Arabicam, Chaldaicam, Syriacam, Gallicam, Anglicam ac Hispanicam publicis Institutis Altissima Auctoritate vel maxime promotas conspiciamus". Kad je tako s ovim jezicima, onda se Gaj nada „non minorem favorem lingvam fidelissimae Nationis Croaticae experturam eo confidentius spero demisse infrascriptus, quod iniuria plurium circumstantiarum lingva haec nec pro necessitate quidem Contribulium meorum culta sit satis, cum tamen unice medio hujus Populum Croaticum cultivari posse eo certius est, quo magis patulum: demptis perpaucis Civitatum Civibus hanc unice lingvam in Regno intelligi". Sam kler, veli Gaj dalje u svojoj predstavci, vidi veliku nevolju, jer uči sve latinski, a s narodom mora da opći hrvatski, te nevolja nastaje odatle, što se ništa ne ńeguje narodnim jezikom, „ut adeo vix dubitari possit, per culturam lingvae Croaticae ipsam quoque religioso-moralem culturam — basim utpote omnis socialis vitae veram — in Regno non parum promotum iri".

Drugi uzrok, da može moliti, jest, što može kaucijom zajamčiti, da će predbrojnici dobivati novine. Treće napokon jest, da ne samo privatnici žele izdavańe periodičnoga spisa, već i oblastima

Digitized by Google

bi dobro došle novine (sed quod ipsae etiam Jurisdictiones desiderium suum eatenus profiteantur).

Naveo sam ove ńegove razloge gotovo po ńegovim riječima za to, jer se znade, da je i jedan od pouzdanika bečkoga dvora u ovom poslu, Stjepan Moyses, gotovo s jednakim razlozima preporučivao Gaja (vidi Murka u „Spomen-cvieću“ str. 575—576).

Predstavka na konsilij predana je županijskoj oblasti zagrebačkoj, a potpisana je dne 31. ožujka 1832. god. U svojoj molbi na županiju, od čega se ovjerovļeni prijepis čuva u kr. sveuč. biblioteci zajedno s dva koncepta, veli mladi Gaj, da je „motu proprio, adhortationibusque complurium insignium Patriotarum“ (tekstovi se razlikuju) potaknut, a osobito poslije toga uvjereńa, da nema kod nas ništa „qvod ad Lingvam Patriam, ejusqve culturam promovendam spectaret“, te se odlučio da izdaje novine, koje će bar nešto tomu nedostatku stajati na put. To ńegovo novo poslovańe bilo bi u periodičnom izdańu pod imenom „Danicza Horvatzka, Slavonzka, i Dalmatinzka“. Tu bi on iznosio noviju politiku „saltem in compendio“ i osobite stvari, koje se odnose na jezik i narod, a osobito u člancima moralnim podizao moral. Da se dođe do toga, treba mu zagovora županije, za što je on najļepše moli.

Zagrebačka je županija čitav spis poslala kr. konsiliju u Budim. Županija u svojem spisu, pisanu dne 30. ožujka 1832. pod br. 793 (kako se vidi iz otpisa konsilija od 1. svibńa 1832.) preporuči Gajevu molbu ovako: Uvjereni, da se nikako ne smije zapustiti ńegovańe domaćega jezika, jer se narodna kultura usko veže s narodnim jezikom, da ni kultura ondje ne može ńapredovati, gdje ne napreduje domaći jezik; jer i svi prosvijetļeni evropski narodi imadu zahvaliti svoju kulturu svome narodnome jeziku, i mi smo uvjereni, da nam je potrebno ńegovati naš narodni jezik na svaki način. Oni, koji slabije znadu ńemački ili koji drugi kulturni jezik, jedva mogu svoje znańe proširiti, pa smo dužni i ńima priteći u pomoć. Za to najtoplije preporuča županija kraļu i kr. konsiliju, da dopusti izdavańe novina hrvatskim jezikom.

Na ovaj dopis stigao je odgovor kr. konsilija od 1. svibńa 1832. god. pod br. 11.439. izdan, a potpisali su ga grof Palffy, Petar Komaromy, Mihailo Ambrus. Namjesno vijeće spominje Gajevu molbu od 31. marta i traži „ut praevie de Recurrentis ad similes, qvae in adnexo programate (ex qvo tamen novalia politica excludenda erunt) edendas Recensiones Qualificatione, nec secus

Digitized by Google

de necessario pro securisandis praenumerantium simbolis apud supplicantem praeexistente Fundo, deniqve de eo etiam, qvaliter, an qvippe hebdomatim, vel menstrue edendum destinetur? Informationem exhibeant".

Gaju je sada trebalo da učini ono, što traži od ńega konzilij, t. j. da pribere dokaze, kojima će uvjeriti oblasti, da je spreman u svakom pogledu za izdavańe novina.

Iz ńegova podneska na županiju (koncepat bez datuma) vidimo, da je dobio potvrdu od ravnateljstva škola (izdao ju je Josip Sermage dne 2. srpńa 1832. kao „Regius Superior Studiorum Director Districtus Litterarii Zagrabiensis"), u kojoj se veli, da se na molbu Gajevu o ńegovu znańu hrvatskoga jezika izdaje ovo svjedočanstvo i tvrdi, da je Gaj rođeni Hrvat, da znade svoj jezik, što je dokazao i „originali Dissertatione de ortographia Croatico-Slavica materno et Germanico sermone compillata", a dokazao je to i usmenim ispitom. I onda dalje veli Sermage: „Sed et qvantum ad ingenii praestantiam, et eius utilem applicationem ex profectu in prima aetate ex Litteris relato argumentari licet, virum hunc bonis artibus instructum esse, et his etiam intentum vivere inde eo magis conjicere licet, qvod qvando Gymnasialia studia in Varasdinensi Gymnasio tractasset, Primum semper Eminentiae Locum jure vindicaverit".

18. kolovoza 1832. izdao je krapinski sudac Pavao Zaplatić svjedoģbu, kojom svjedoči, da je toga dana u magistratskoj sjednici Gaj zamolio prema odluci kr. konzilija, da mu se dade svjedočanstvo, može li on podati jamstvo, da će predbrojnici moći uredno dobivati novine. Sudac u ime magistrata tvrdi, da Ļudevit Gaj, sin pokojnoga ļekara krapinskoga Ivana Gaja, ima u svojem posjedu jamstva „omnino plurium millium florenorum fundum"; to nije jedino ńegovo dobro: „sed etiam quod plus est, ex datis hucdum jam aetate Characteris sui preclaris speciminibus certum sit, quod Dominus Requirens vestigia desideratissimi ac de patria optime meriti Parentis sui solicite sequens eam vitae atque Oeconomiae servare consveverit rationem, quae non minoris, quam supraattactum patrimonium valoris, duplicem simul eamque firmam cautionis Fundo securitatem adfert". Krapinski se magistrat nije zadovoļio samo ovom potvrdom, već je iz žeļe za napretkom narodnim istaknuo potrebu novina ovim riječima kao svoj „desiderium, quod jam aliae Regnorum horum Jurisdictiones pro suo, quo Patriam complectuntur amore, palam professae sunt, hicce silentio praeterire eo

Digitized by Google

minus possumus, ut quippe supradictum scriptum Periodicum lingua materna edendum, qua omnis culturae amorisque in Regem communemque Patriam ac humanitatem unum e primis vehiculum futurum alto Supr. Dir. Dicast. Indultui patrocinioque innixum penes Litterariae suae tendentiae Articulos per supramemoratum Exc. Consilii Intimatum jam benignogratiose admissos nova quoque Politica in compendio adminus ex Austriacis Novalibus extrahenda, foliumque nunciorum vulgo: Intelligenzblatt summopere necessarium continere valeat; quo majori dolore afficimur, dum dignissimos nostros Croaticos Cives lingvae saltem maternae gnaros, in propria sua patria germanicis hospitiis hoc beneficiorum genere multo inferiores, tanto Culturae moralis, necessarioque adminus domesticarum communicandarum medio tristi sane fato, maximoque cum praejudicio carere coactos conspicimus deploramusque. Sed nec id hic reticendum judicamus, quod D. Requirens tam quoad eximiam capacitatem suam in Gymnasiis nostris, Universitatibusque Austriacis et Hungarica diligentissime una ac patriotice, excultam, quam etiam ob exemplarem morum probitatem, famamque intemeratam ac publicae denique existimationis integritatem nostra omnium commendatione dignissimus sit".

Ova je svjedočanstva Gaj predao županiji dne 24. studenoga 1832., da ńegovu ponovnu molbu preporuči konziliju s uvjeravańem spram županije, da će ono, čega nema, nadomjestiti ļubav domovine; ujedno moli, da se županija zauzme za to, da može izdavati političke novine, koje bi izlazile dva puta na nedjeļu. Kao novi prilog podnosi (bez datuma) i spis „*Osznova Novin Horvatzkeh, kotere vu Zagrebu pod napiszom: Danica Horvatzka, Dalmatinzka i Slavonzka, izhadjale budu*". Od te su osnove sačuvana dva koncepta; po dotjeranijem je bilo ovo osnova za novine:

„I. Dogodjaji novi, iliti novine politichke, najmre

1.vich Vsza celoga szvéta nova pripetjenja na orszagov vezdashni i bivajuchi ztalish zpadajucha vu obchinzkom.

2och vu oszebnom pako vsza oszebita na trojjednu domovinu szlishajucha naredjenja, chini i prigodjenja, kakti vszi znamenitejshi dogovori i odluke nasheh orszachkih zborov, ter izteh tulikajshe varmedjinzkih zpravisch, vojnoga ravniteljztva verlejshe naredbe, koje bi sze mozbit nasheh jedenajzt granicharzkih polkov iliti regimentih dotikale.

II. Dogodjaji ztarejshi, ili vnogoverztne pripovezti domacheh pripechenj i chinov iz ztarejshega vremena, kakti

Digitized by Google

a) Zpiszi poszebnih oszebujneshih dogodjajev, to je to chinov i pripechenj, kak takajshe celeh zkupa dob iz obchinzke pripovezti i dogodjajev.

b) Popravlenja i razlosenja dvojmbenih, ali josh zadozta ne oszvetlanih dogodjajevnih zapiszov i bileskih ztareh piszcev.

c) Pretreszanja ili razszudbe i zvedjanja zverhu poszebneh ztranjzkih i delov ztarejshega nuternjega dogodjajztva nasheh orszachkih pravic zapovednichtva i domoszlavnoga vlaztnoga zakona (Constitution).

d) Poszebni zpomenki iz negdashnjega dersavnoga Horvatzkoga vladanja gledech na orszachke i dvorzke chazti na krojenje právd, na domovine obchinzko gozpodarztvo, na szude iliti delenje pravic, na policiu, na penesztvo i vojachtvo.

e) Napervoztavki iz vszeslavenzke, navlaztito pako domache ilirzke obrasenozti, razszvetjenozti i vzdelanozti dogodjajztva kaj drugi od nas pishu, kak vu obchinzkom tak navlaztito zverhu poszebnih znanoztih i umetnoztih, iliti navukov i zanatov, zverhu negdashnjih vojuvanja nachinov, zverhu cele zadnjich narodne marljivozti tak poljzke, kak i varashke to jezt meshterzke i tergovachke vszega naroda Szlavenzkoga, najmre pak Ilircev. Nadalje: njihovi ztarinzki obichaji, navade, shege, verozakonztvo i cirkvenztvo i t. d.

f) Ogledavanja na dogodjaje oneh krajev, koteri negda k Horvatzkoj[1] Dersavi szlishali jeszu, kakti Horvatzka Turszka, Medjimurje Chakovo itd.

g) Zpomenki iz obchinzkoga Dogodjajev Vugerskoga i Auztrianzkoga[2] od vremena Horvatov z Kraljem Vugerzkim zaveza.

h) Zpiszi sivljenja i znachajev iliti karakterov oszebujnih Horvatov, Szlavoncev i Dalmatinov, kak takajshe drugih bratov Szlavenzkih, ako, i na koliko za szvoj narod siveli jeszu.

i) Rodoszlovni zpomenki zverhu ztarih, znamenitih plemeniteh Horvatzkih rodin, koje budi izmerle jeszu, ali josche siveju.

j) Ztalztvene (statistische) razprave vezdashnjega i presheztnoga vremena.

k) Poveztno-zgledopiszni naszloski (Aufsätze).

l) Ostrozpitna zvedjanja zverhu zviralisch Dogodjajztva Trojjedne Domovine, zverhu ztarih zpomenikov (Denkmäler) vszako-

[1] *sa strane olovkom:* Murodravzko medjimorje.
[2] *u prvom konceptu:* Rakuszkoga.

Digitized by Google

verztnih, novac, cimerov iliti gerbov, napiszkov ili upiszov, liztin (Urkunden), to jest diplomov itd.

m) Poszebne vasne liztine iz domachega Dogodjajztva z' pridanem potrebnem raztolmachenjem. Obznanenja iz piszmozhranisch iz vasneh rukopiszov iz zevszema redkih ztarih knig.

n) Izvadki ili iznetki iz ztranzkih piszcev, koteri nashe dogodjajztvo oszvetluju.

III. Piszmeni naszloski iz obchinzkoga naravoznanztva, z'njihovim vszevdiljnim prilagadjanjem k' poljodeljztvu, umetnoztjam, zanatom i mestrijam, z' ozirom oszebujnim na hasznovitozt obchinzku i vabechu vugodnozt, na vlaztito

a) Zverhu predmetov iz fizikalzkoga zemljopisza, iz Orszag- i narodoznanztva, iz zemljoznanztva, i zemljoszlovja.

b) Izvadki znanjavredni iz dobrih naravoznanztvenih, putopiszneh i t. d. knig, koje sze budi zaradi tudjega ili ztranjzkoga Jezika, ali pak poradi szvoje oszebujne drasine redko kde nahadjaju.

c) Oglaszi oszebujneshih novih nasheztih vu troji narave vlazti najmre sivine, raztlin, i rúd.

d) Objavlenja novoizdanih vasnih knig i krasodèl iz naravoznanztva.

e) Nove nashezti ali pobolshice vu teknichki luchbi vu Mekaniki, i vu ladanjzkem Gozpodarztvu.

IV. Iz krasznoga Szlovztva piszmeni naszloski kakti:

a) Okuszi iz domache Ilirzke vitije vszake verzti.

b) Dobri prenezki iz drugih jezikov, najmre pako iz Szlavenzkih narechjih.

c) Ztranjzke i domache pripovezti, bajke, szlichni putopiszi, opiszi vezdasnjih Szlavenzkih navlaztito ilirzkih obichajev i navád.

d) Naszloski zverhu umetnozti i szlovztva, kak vu obchinzkom, tak navlaztito zverhu domachih.

Ovakova piszmena dela v' nashe domorodne Novine ne budu sze toliko zaradi toga prijemala, da Danica nasha chaszovnica ili vugodna zabavnica postane, koliko, da sze preshtimaja vrednim Domovine Szinom zteza odpre, plode domorodne razumnozti szvoje lahkim nachinom, vszem bratom Szlavenzkoga Roda na vsivanje i precenenje napervoztaviti, da sze tak dober vkusz vszega lepoga i krasznoga pri nasz z' tim bolje vkorenjen hitro razploditi i razshiriti bude mogel".

Digitized by Google

Naveo sam ovu osnovu čitavu, da se što lakše mogne razumjeti čitav rad oko „Danice“ i novina od prvoga časa ńihova izlažeńa. Gaj se držao svoje osnove, koju su izazvale prilike tadašńe cenzure. Za to, ako se ne nađe ovoga i onoga u novinama, ako je i koju godinu dobar dio članaka u novinama i u „Danici“ prilično slab, ne smije se to odbiti samo na neznatne i sitne prilike voda ovih listova, već se mora da ima na umu i vrijeme, kad se to pisalo. Boļe nije bilo ni s „Lunom“ ni s „Agramer polit. Zeitung-om“. Gajeva nam osnova podaje kļuč za razumijevańe toga novinarskoga života. Ime „ilirsko“ je već ovdje uzeto kao novo ime, pod kojim će se sve ovo razvijati.

Iz jednoga se koncepta, koji nema dana, razbira, da je Gaj odmah doznao, kako je zakļučila zagrebačka županija, pa joj napose zahvaļuje za ńezino zauzimańe. Iz toga se koncepta doznaje i ovo: „Cum autem quoad personalem habilitatem, item fundi sufficientiam, politicosque respectus, qui in redactore Ephemeridum praerequiruntur, jam alia via cum Sua Majestate Sacratissima gressus facti essent, ideoque ego eatenus specialium Jurisdictionum Intermediatione haud egerem, bene vero Testimonialibus Inclytarum Jurisdictionum ad formam perdemisse acclusarum L. et R. Civitatis Carolostadiensis Testimonialium pro accelarando Intentionis Effectu opus haberem, quae velut in salute publica, promovenda Cultura lingvae nationalis, praecipue vero Conatu perficiendae lingvae nostrae fundandae, nulla adminicula praerequirerent“.

Potaknut uspjehom kod zagrebačke županije obratio se Gaj 4. prosinca 1832. god. s molbom na varaždinsku županiju navodeći iste uzroke i razloge kao i ono 31. ožujka 1832. god. na zagrebačku županiju, da mu se molba podupre kod konzilija. Gaj se sam obratio i na druge oblasti, kako se po ńegovim riječima dade zakļučivati, da ga podupru; a vidi se to i iz preporuka, koje su nam u originalu sačuvane u kr. sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Odgovor i motivaciju preporuke zagrebačke županije priopćio je Smičiklas u „Radu“ kń. 80. str. 50., a među ovim je spisima nema. Preporuka slobodnoga kr. grada Križevaca izdana je 30. studenoga 1832. i općina priznaje, da se molba ne smije odbiti, dapače da se mora pohvaliti svaki onaj „Patriae civis“, koji radi za općeno dobro, poradi čega i ona podupire molbu, jer po novinama se nadaju „novum bonum publicum promovendi vehiculum“ naći.

Digitized by Google

Dok je gradska općina križevačka bez ikakva zanosa preporučivala Gajevu namisao za izdavaće novina, tek nekako ističući ńihovu potrebu, varaždinski je magistrat, na čelu sa svojim sucem Ladislavom Ebnerom shvatio mnogo ozbiļnije čitavu stvar, pa je i mnogo zanosnije preporučivao u svojem spisu od 5. prosinca 1832. br. 3761. On odmah u početku hvali nastojaće Gajevo, kad hoće da znamenitije dnevne događaje iznosi u novinama pisanim „patria Croatico-Illyrica Lingva", — „taliterque hoc praecipuo, aemulationis Incitamento Patriae hujus Filios, adimmitandum exemplum illarum Nationum Europearum, quae culturam Scientiarum, omniumque Artium ad optatum florem, nativo Suo Idiomate evexerunt, exstimulare sibi proposuit". I nastavļa gradska općina varaždinska: kako je nesumńivo, da je svakomu smrtniku prirođena neka prirodna i najveća ļubav spram domovine, „quodve aequalitas patrii Sermonis inter Patriotas, licet diverso genere natos mutuam fiduciam, dilectionem, Unionem, Animorumque Consensionem procuret, quodve aequalitas istiusmodi Idiomatis, Uniformitatem Cogitationum in Hominibus, origine secus disparibus, sed remedio quasi prophilactico Amalgamationis, plerumque ad invicem constrictis producere solito, unicuique Patriae Filio latissimum campum praebeat, Idaeas suas, de Rebus sanae Politiae, et quae ad mores, Patrociniumque Litterarum referuntur mutuo, ac reflexibiliter communicandi; quae quidem communicatio in se continet efficacissima Media, et adminicula, ê quibus Culturae Patriae lingvae maximum Commodum; Patriotis Animorum Conjunctio; ex hoc vero Regno tutissimum Munimentum toti denique percharae Patriae decor, aeternaque Laus; — ipsis autem Insignis Instituti Auctoribus, et Promotoribus Benedictio gratae Posteritatis accedet; nos inquam etiam pro ardente illo, quo in Patriam, Posterosque Nostros ferimur Studio, nativam Lingvam Croaticam excultam habere, consequenter laudabiles Conatus suprafati Domini Ludovici Gay, qui tam pulchro, erga Populares suos exarsit amore, obsecundare, sincere desiderantes; Eundem Dominum Gay eatenus: ut Paginas Eventuum memorabiliorum, in Ephemerides redigere, hasque patria Croatica Lingva scribendas, consvetis sub cautelis extradare audeat, proque eo necessarium Indultum, et Privilegium obtineat, quam tenerrime commendamus".

Toplija se i patriotičnija preporuka nije mogla dati. U varaždinskom su magistratu shvaćali ovu stvar mnogo intenzivnije, s mnogo većom ļubavi i patriotičnim zanosom nego i u kojem

Digitized by Google

drugom mjestu Hrvatske. Varaždinska pak županija nije onako vatreno uzela u pretres molbe Gajeve, ali u odlučnosti i razumijevanju posla ne zaostade za općinom. Dne 3. prosinca 1832. izdala je odluku na Gajevu molbu i kaže, da su svi uvjereni, uredi li se ovaki institut, kaki bi bile novine u narodnome jeziku, da će to biti „sredstvo za očuvańe narodnosti, za širenе jezika, za uređivańe industrije i podizańe kulture i sloge državljana". Ujedno tijem spisom izjavljuje županija, da što se najviše tražiti može ona traži, da se urede novine „in Lingva Patria", poradi čega preporuča kralju, što se može toplije, moliteļa Gaja. Što je utjecalo na varaždinsku županiju, da je ovako zaključivala, ne znam, i to dvije godine poslije svojega naputka saborskim poslanicima, da nastoje postići sva potrebna sredstva, koja će pomagati, da se u Hrvatskoj što prije i što lakše mogne učiti maģarski jezik, koji se ima uvesti u hrvatske škole kao obligatni predmet, što se ima i zakonom urediti. Čini mi se, da bi se ovomu preokretu mišļeńa mogao naći uzrok u boravku Gajevu u Varaždinu kod odvjetnika Igńata Ruseka, kod kojega je bio od rujna 1832. do 16. kolovoza 1833.[1] Gaj je po svoj prilici upotrijebio u Varaždinu kod gospode svu svoju snagu uvjeravajući odlučnije i odličnije, kako je potrebno, da se izdaju novine na narodnom jeziku, a gospoda su to iz žive riječi doista razabrala, pa su sad ovako lijepo poduprla ńegovu molbu.

Iz dopisa kr. konzilija od 29. siječńa 1833. br. 2834. na zagrebačku županiju doznajemo, da je konzilij tražio spise o Gaju. Stvar se ipak otezala, što je i Gaju već dosadilo, a još mu je teže bilo, kad je iz dopisa kr. konzilija od 14. svibńa 1833. br. 12.341. doznao, da na ńegovu molbu od 4. studenoga 1832., podnesenu pod br. 3746., i na molbu od 3. ožujka 1833. br. 793. uza sva svjedočanstva i preporuke i jamstva otpisuje, da ništa nije na putu, da po označenom programu izdaje dva puta na nedjeļu novine, ali bez ikake politike, kako je već i prije bilo odlučeno.

[1] Odvjetnik Ignatius Ruszek u svojoj svjedoģbi (Varaždin 16. kolovoza 1833.) svjedoči, da je Gaj kod ńega bio u pravničkoj praksi od rujna 1832 pa do sad i da je radio „rara cum dexteritate, et peculiari diligentia" na najveće ńegovo zadovoļstvo. Po ovoj svjedoģbi svakako se ima ispraviti ono u „Radu" 80. kń. 51. str., da je Gaj bio 1833. god. u Pešti, kao i ono, da je 1833. god. izašao Rakovac sa svojom pjesmom „Duh".

Digitized by Google

Ovim je otpisom faktično dobio Gaj dopuštenje za izdavanje književnoga lista, o čemu je i zagrebačka cenzura bila obaviještena.

Gaj imajući na umu svoj program, koji nije išao samo za tim, da književno preporodi Hrvatsku, već da je pridigne i politički, na što je imao prava još i više, kad je dobio od hrvatskih oblasti onakve preporuke, nije bio zadovoljan ovom konačnom odlukom kr. ugarskoga konzilija. Za to je odlučio, da će se izravno obratiti na kralja, neka on sam riješi pitanje o političkim novinama hrvatskim. Sačuvan nam je koncepat njegove predstavke na kralja, istina, bez dana i godine, kad je napisan, ali se iz sadržaja vidi, da ga je pisao ne dugo poslije ove posljedne odluke konzilija. U toj molbi navode se ovi razlozi za potrebu izdavanja hrvatskih političkih novina.

U Hrvatskoj ima mnogo ljudi, koji ne znaju drugoga jezika osim hrvatskoga. Samim književnim listom ne bi se mnogo pomoglo ovim Hrvatima. Za to se on obratio na konzilij, da izradi kod vlade, „ut majori quoque Publici Croatici Parti vernaculam solumodo intelligenti similibus adminus Croaticis Ephemeridibus, quales pro longe diverso Publico lingva germanica („Agramer Zeitung") Zagrabiae eduntur, gaudere atque uti liceat". To je odmah na početku molio. A sad evo već je godina dana prošla od te prve molbe, i po rješavanju njezinu bi klonuo duhom, kad se ne bi od kralja nadao, „ut Gens Croatica, quae suam incontaminatam fidelitatem quotiescunque pro Altissima domo pugnandum erat, multo sangvine annalibus Monarchiae Austriacae exemplari modo inscripsit, ad Altissimum Thronum aquirendi provehendae culturae praecipui medii de genu recurrrens, non minorem experiri queat Benignitatem, quam eam experti sunt Graeci Ritus non Uniti Serbii (quibus per plures annos tempore plane Belli Novalia Politica Idiomate ac quod plus est Alphabeto Cyrillico Viennae edere licuit) atque Bohoemi, Gallicii (Poloni), Hungari, Itali, ac tandem Graeci Viennae, quibus omnibus non solum scriptis Periodicis verum multis, iisque Politicis Ephemeridibus materno idiomate uti et gloriari concessum est". Gaj ne će da i opet ponavlja sve prije navedene uzroke za opravdanost ovoga dopuštenja, ali ističe, da će svojim novinama moći spriječiti širenje tuđih spisa i novina, koje ruše svaki ugled države i vjere te potiču na razuzdanu slobodu, na prijezir vjere i morala. On će se tomu morati opirati u svojim novinama, jer ga veže i program njegov. „Quod in specie Ephemerides Croaticae Altissimos Ordines Paternasque Dispositiones in meridionalibus Partibus Im-

Digitized by Google

perii promptissimae sparsurae, respectu praesertim Bosniae incolarum, quibus, cum nullam praeter Croaticam lingvam caleant, nec ulla unquam bene organisati Status idea innotescit, et qui multo plus ob culturae mediorum, quam boni genii defectum nostris confiniis apprime infesti vicini sunt, optimo cum successu in ipsius adeo securitatis publicae incrementum cooperaturae sint". Ban je na svoja usta, veli Gaj, izrekao, da su potrebne novine, a priloženim izjavama hrvatskih oblasti to se još više potvrđuje, kako se osjeća potreba ovakva izdańa. Za to se on i nada, da će kralj dopustiti i političke novine, štampane latinskim pismom u Zagrebu, kad je dopušteno Srbima da štampaju svoje novine ćirilicom u Beču.

Ova je molba stigla dvorskoj kancelariji, koja je o ńoj kralju izvijestila na 29. kolovoza 1833., pa je kralj zapovjedio grofu Sedlnitzkomu, da mu što prije predloži „karakteristične biļeške o Ļudevitu Gaju" i da se sam izjavi, hoće li se moći ili se ne će moći Gaju dati dopušteńe za izdavańe političkih novina.[1] Grof Sedlnitzki se nije žurio rješavańem ove molbe, pa je došla i 1834. godina, a dopušteńa nema. Gaju nije ostalo drugo, već skočiti u Beč i kod samoga kralja uz dobre preporuke čuti o svojem poslu. Tu je onda imalo doći do one izjave vladarove: „Kad mogu Magari štampati novine, za što ne bi mogli i Hrvati?" Gaj je držao, da su novine sigurne, pa je to i javļao svojim prijateļima. Ali istom sad se maknuo grof Sedlnitzki i obratio se u Hrvatsku na svoje pouzdanike, da mu kažu, što znadu o Gaju i što o ńemu misle. Što su pisali Mirko Delivuk, Juraj Zlatarović i Stjepan Moyses, to je priopćio po bečkim vrelima Murko (o. c. str. 574. i dalje), samo ovdje ističem, da je Stjepan Moyses morao biti u dogovoru sa samim Gajem, kad je navodio u svome izvještaju gotovo iste uzroke (ispor. u Murka o. c. str. 576—577), koje je i Gaj imao u svojim molbama. Da je po svim prilozima konačno i Sedlnitzki izvijestio kralju onako, kako se moglo očekivati, to je doista pohvalno za ovoga inače policajnoga bečkoga činovnika. Kralj je konačno na 9. srpńa 1834. potvrdio prijedlog Sedlnitzkoga, da Gaj smije izdavati novine, a za književni je list imao već prije dopušteńe od konzilija, pa je ova odluka otišla kr. ugarskoj dvorskoj kancelariji, koja ju je, izdanu 26. kolovoza 1834. br. 24.441., poslala u Zagreb, kamo je morala stići najkasnije u polovini listopada, jer je 20. listopada izdan proglas za novine, a 18. su listo-

[1] Vidi u Murka o. c. 572.

Digitized by Google

pada[1] oko ńega radili Ļudevit Vukotinović, Vjekoslav Babukić, Antun Mažuranić i sam Gaj.

S tim dopuštenem još nijesu novine izašle; trebalo je svijetu to oglasiti. Kako se mislilo izaći pred hrvatski narod, to nam dokazuju četiri koncepta spomenutih Gajevih pomagača. Babukić je sastavio svoj proglas tako, da objavļuje „Novine u naričju Hórvatskom pod imenom „Danica Horvatska, Slavonska i Dalmatinska". Te bi se novine dijelile na novine s političkim događajima „iz najglasovitiih novinah izvadjenima", a bilo bi govora i o domaćim stvarima. „Druga strana stavļat će nam prid oči u občinskom o narodu Slavenskom, najmre: o njegovih starinah, vladanju, običajih, zakonih i pismenstvu; a napose o narodu i deržavah Slavensko-Iliričkih, kanoti: o kraļjestvu Horvatskom, Slavonskom, Dalmatinskom, Bosanskom, Serbskom, Krajnskom i ostalih; o njihovih Kraļjih, Banih, Vitezovih, učenih ļudih, gradovih, i njihovoj starini" itd. Bakukić spominje i starije neke pisce (Zrińskoga, Vitezovića, Kanižlića, Katančića), koji su radili oko prosvjete narodne. Nestalo je ńih, a sad je doba, da se mlađi pridignu, jer je i to već „prispilo, da smo se dobavili takovih prijateljah, koji nas iznaroditi i našega miloga materinskoga jezika mentovati, nesramno terse se".

Vukotinovićev koncepat je u prvom dijelu gotovo isti kao i Babukićev; u drugim dijelovima je toliko različan, što ne govori onako potanko, o čem će se pisati u novinama „Danici", već upućuje Hrvate, što je domovina i koja je dužnost pravih ńezinih sinova. Vukotinovićev je proglas pisan novim pravopisom kao i Babukićev, samo je Babukić i ovdje imao ļ, a Vukotinović je pisao današńim pravopisom, t. j. lj, nj itd.

Mažuranić je pisao starim pravopisom „Svitloj i Priposhtuvanoj Gospodi svakoga stalisha, od slavnoga Naroda Slovinskoga u juxnima stranama, kakoti Dalmatincom, Dubrovnicsanom, Istrianom, Primorskim Horvatom i ostalim nashega Roda i Jezika Ljubiteljem lipo Pozdravljenje". I Mažuranić kaže, da će izlaziti novine pod imenom „Danica Dalmatinska, Horvatska i Slavonska". Prva strana će imati politiku, a druga strana, t. j. drugi dio novina, one stvari

[1] Murko je s pravom ustvrdio (o. c. 579), da je listopad = oktobar, a ne novembar, kako se prije mislilo. Potpuno je sigurni dokaz za mjesec listopad i odluka zagrebačkoga biskupskoga konzistorija, koji je „die 24-ta Octobris 1834." pod br. 1350. preporučio Gajeve novine.

Digitized by Google

„na zabavu i uveseljenje spadajuche“. S vatrenim pozivom kao „Slovinac“ poziva na predbrojbu.

Gajev proglas govori o „Danici Horvatskoj, Slavonskoj i Dalmatinskoj“ i o „Novinama Horvatskim“. „Novine“ će izlaziti dva puta na nedjelju, a „Danica“ jedan put. Iz Mažuranićeva je proglasa uzeo neke stvari, a ostalo je, što je i izašlo tiskano, ńegov koncepat. Svakako je zanimljivo, da je i taj proglas pisan novim pravopisom, istim, kojim i Babukićev; štampani proglas, kako je poznato, izdan je starim hrvatskim pravopisom. Velika opreznost biće da je Gaja prisilila na stari pravopis. Koncepta „slavonskoga“ proglasa (ispor. moje „Sitne priloge za hrvatski preporod“ u „Nast. Vjesn.“ XI. str. 405.) nema ni ovdje, a nema ga ni inače među ostavinom Gajevom.

Poznato je, da su Gajeve novine gotovo bez ikakve vrijednosti. Mi ne smijemo za to osuđivati Gaja i ńegovih prijatelja. Takve su bile prilike, da drukčije nije moglo da bude. Upravo u času, kad se radilo o našim novinama, u vladinu dopisu na hrvatskoga bana ponovljene su sve one drakonske mjere cenzure, što ih je stvorio XVIII. vijek u Austriji za novine. Ništa se ne smije tiskati „eorum operum, uti sunt Tabellae, et Rubricae conscriptionum Dicalium, formulae Passualium, et alia hujusmodi ad manipulationem negotiorum publicorum pertinentia“ (ispor. No. 67. Actorum Banalium 1834. u kr. zemalj. arhivu u Zagrebu). Ponovno isticańe ove odredbe nastalo je odatle, što su pokrajinski kr. cenzori i ńihovi zamjenici mislili, da i oni što vrijede i da smiju što učiniti, pa su počeli — osobito mlađi ljudi — dopuštati tiskańe „majorum quoque operum“. Za to je kr. namjesničko vijeće izdalo strogu odredbu na sve cenzore i revizore knńiga „ope quarum (normalium) iisdem potestas facta habetur, paginas solum volantes, et in minoris momenti Libellos revidendi observantiam inviet; siquidem quaeque majoris momenti manuscripta, praesertim illa, quae qualicunque ratione de publica Regni constitutione tractant, altiori dirigentis Dicasterii scrutinio substerni debeant“. (Ibidem de anno 1798.) Po odredbi od 16. travńa 1831., koja je ponovljena 1834. god. (Acta Banalia 1834. No. 69. u kr. zemalj. arhivu u Zagrebu) moraju se „quam strictissime“ držati cenzori toga, da „scripta, quae ad statum publicum quacunque in parte, et ratione referuntur, aut secus ex obtutu politico attentionem recipiant, *etiamsi talia per Jurisdictionem praesentarentur*[1] propria auctoritate qualitercunque typis impri-

[1] ovo je u originalu podvučeno.

Digitized by Google

menda admittat, verum prius penes debitum, uti praeattactum est, normalium ordinum observantiam Dirigenti Regni Dicasterio pro uberiori Revisione submittant".

Kad znamo, da su takve stroge odredbe cenzure bile ponovno istaknute baš ovih godina, kad je Gaj počeo raditi oko izdavańa novina, onda nam je posve jasno, da o svim drugim zemļama i državama nalazimo u ńima više vijesti nego o samoj rođenoj grudi. No da se vratim daļemu radu Gajevu.

Biskupski konzistorij u Zagrebu dne 24. listopada 1834. pod 1350. br. razasla okružnicu svećenstvu, u kojoj se čita i ovo: „Anunciatio quoque praenumerationis pro Ephemeridibus Croaticis in advolutis Exemplaribus Praetitl. DVris ea impensa cum commendatione submittitur, ut ad promovendam Lingvae nostrae Nationalis Culturam, eximium Redactoris conatum, e communi cordatorum Patriae Filiorum voto susceptum, largiter sublevare, et pensa praenumerationis ad eundem ocyus transmittere non renuant". Svakako je ova preporuka mnogo morala koristiti Gajevu poduzeću, ali ujedno nam kaže, da je Gaj bio u dobrim odnosima sa svećenstvom, pa i najvišim, dok je ovako lijepu preporuku već na svoj proglas mogao dobiti.

Kao obziran i trijezan čovjek nastojao je Gaj i drukčije da pribavi sebi prijateļa. On se obratio na zapovjedništva vojske, da preporuče ńegove novine u svojim satnijama. Jedan koncepat je važan i za samo dopušteńe izdavańa novina. „Seine k. k. Apostolische Majestät haben auf den Recurs des Redacteurs, und nach Anhörung Ihrer Stellen, und durch die Verwendung der Croatisch-Slawonischen Landes-Deputirten bei der Diaet von Ungarn eine Politische Croatisch-Slavonische National Zeitung unter dem Titel Danica allergnädigst zu bewilligen geruht". Tako pisaše Gaj šaljući pozive na novine regimentskim komandama.

Tako bi bilo sve u redu, i novine bi mogle mirno od 1. siječńa 1835. god. izlaziti, da nije bilo neprilika s poštom. I za to je trebalo osobito dopušteńe, ni od koga mańega nego od dvorske kancelarije, da pošta u Zagrebu smije primati novine, otpremati ih i ujedno primati novce za pretplatu. Gaj je novine odlučio razašiļati jedan put na nedjeļu, kako se vidi iz molbe na kr. ug. dvorsku kancelariju. Da to može biti, on je morao u dvije molbe razjasniti pred palatinom, kako mu je potrebno imati nalog na pošte, da rade onako, kako bi mogao novine pravilno odašiļati. M. Hamuļak mu je iz Budima javio dne 28. prosinca 1834., da pitańe otpoši-

Digitized by Google

ļańa nije još riješeno, samo je otišao nalog na varaždinsku poštu, da javi zagrebačkoj pošti, neka do konačnoga riješeńa prima i odašilje novine. Tako je bilo riješeno za zemļe krune ugarske i to pitańe; no za austrijske zemlje bilo je riješeno dne 6. ožujka 1835. na Gajevu molbu od 19. siječńa. Za razašiļańe u Austriju je plaćao Gaj 2 for. godišńe poštarine.

Tko zagleda u Gajevu ostavinu, naći će mnoge tužbe na neuredno dobivańe novina, osobito u prvoj i drugoj godini. No dok su se ovako rješavala pitańa za novinsko otpravļańe, razumļiva je i tužba na nered.

Na generalnu komandu u Zagrebu obratio se Gaj 1835. god., da mu preporuči novine. On u svojoj molbi kaže, da se za novine pokazuje veliki interes; čitaju ih ļudi svakoga stališa u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji; dapače idu novine i u ńemačke provincije. Vojništvo je shvatilo svoju rodoļubnu dužnost, pa je davalo oglase za novine i time direktno podupiralo Gaja.

I opet je dne 5. lipńa 1835. preporučio zagrebački biskupski konzistorij pod br. 854. novine svemu svećenstvu, „ut, cum Novellarum Croaticarum Redactor primo hoc Semestri in redactionis opere laudabilem sane conatum remonstraverit, et decursu temporis historiam quoque Illyricae gentis deductionem semet in iisdem Novellis per partes vulgaturum promiserit, pro iisdem Novellis secundo hoc semestri liberaliter praenumerando, opus in cunis constitutum interire non sinant, sed illud potius ex amore patriae, et ad imitationem aliarum nationum, pro gloria gentis nostrae, â cultura lingvae nationalis indivulsa, in qua tuenda, promovendaque Clerus Regni semper primas tenebat, alacriter sustinere contendant“. Tako je eto svećenstvo u prve časove, kad je trebalo najveće potpore novinama, za ńih doznavalo i dobivalo pobuda, da kao najkulturniji elemenat u zemļi podupre to nastojańe. Kaptolska su gospoda još uvijek dobro shvaćala svoj poziv, a kako sama ističu, mnogo su držala do toga, da svećenstvu ostane onaj ugled, što ga je imalo od svoga rada iz pređašńih vremena — premda taj ponos nije ni najmańe bio cijeńen kod one čete, što se kupila oko Gajevih novina.

Ovo je tečaj razvijańa Gajevih novina do prve polovine 1835. god. Ovamo ne ide (jer nije potrebno) prikazivańe toga početničkoga rada, ali ne držim, da je sa samim prikazom, kako je došlo do izdavańa novina, ujedno dovršen zadatak ovoga rada. Gaj je sam već u drugoj godini promijenio ime svojim novinama i

Digitized by Google

„Danici“. Tim je i opet na novo započińao raditi oko pravoga svoga zadatka; za to ću priopćiti još neke stvari, koje će pomoći razjasniti polagani i oprezni rad Hrvata do 1840. god.

1835. god. u 5. broju „Danice“ izašla je Gajeva pjesma „Horvatov sloga i zjedinjenje za vseljubljenoga Cesara i Kralja Franju I. proti Francuzom vu letu 1813.“ To je poznata budnica „Još Hrvatska“. Nama je već poznato, kako je cenzura bila stroga, a iz Murkovih podataka je napose očito, da su se za Gajeve novine imale poprimiti sve osobite mjere strogosti cenzure. Ja sam u svojem „Hrv. preporodu“ (I. 181.) razložio, kako je mogla ta pjesma biti tiskana pod ovom oštrom cenzurom. Iste su godine tiskane „Kosenke ilirske“ (Tužno spěva vitez u planini) i „Davorije“ (Doletiše ptice kukavice i Hajda bratjo, hajd junaci „Danica“ 1835. br. 44). Vukotinovićeva „Nek se hrusti šaka mala“ imala je još veće utjecańe od Gajeve „Još Horvatska“. Cenzura ih je propustila u „Danici“, jer su se odnosile tobože na vojevańe Hrvata „vu Glogovi 1813.“ god. U Kukuljevićevoj Hrv. bibliografiji nema nigdje spomenutih „Glogovkińa“, koje su imale biti poznate pod tim imenom ća i u Bosni (ispor. moje „Sitne bilješke za hrv. preporod“ u „Nast. Vjesn.“ kń. XI. str. 404). „Glogovkińe“ su pjesme o Glogavi, a bile su 1835. god. napose otisnute kao „Glogovkinje Horvatske. Još Horvatska nij' propala. Nek se hrusti šaka mala. 1835. U Zagrebu, Pritiskano pri Franji Suppanu“. (8°. 4 lista.) Na dva lista su otisnute kod Suppana 1835. god. „Kosenke Ilirske. Preobraženje i Davorie“. Kako se iz ovoga vidi, to više nijesu one pjesme iz „Danice“, već su to one pjesme, što se nalaze i u novijim pjesmaricama bez onoga dodatka u „Danici“, kojim se maskiralo izdavańe tih pjesama; nema nigdje ni govora o Glogavi, a nema ni spomena o borbi Hrvata protiv Francuza. I na ovaj način ove dvije tiskarske stvarce postadoše predmetom istraživańa oblasti, a nama postupak s ńima objašńuje rad oko novina i „Danice“.

U Hrvatskoj su „Glogovkińe“ primili s velikim zanosom, vałada već 1835. god., kada su izdane. Grof Petar Sermage, cenzor knjiga u Zagrebu, nešto je bio načuo, da se te pjesme šire među narodom, pa da prikrije nekako svoj propust kod obavłańa cenzure, sastavio je dne 5. svibńa 1836. god. na središńi revizionalni cenzorski ured naredbu, po kojoj hoće da se postupa kod cenzure novina (Acta Banalia 1840. ad No. 289½). On u uvodu svoje naredbe ističe, da se zagrebački redaktori novina zajedno s tiskarom ogrješuju o

Digitized by Google

propise cenzure. Nega to navodi na misao, da svojoj teškoj službi posao olakša i da se zadovolji naredbama o cenzuri, da se obavijeste redaktori o tom, da 1. Nec politici, nec alii literarii textus, qualiscunque tenoris illi sint, currentibus foliis (kao naše Glogovkiće) inserri, atque sine praevia Censoris revisione imprimi audent, â qua Censura nec illi eximentur articuli, qui Patriae diversos Eventus, aut in Metropoli hac Urbe ad notitiam publici perferri solent". Pojedine će oblasti smjeti i dalje svoje oglase izdavati, ali „ne Anunciationes Bibliopolarum Librorumque Distractarum citra praeviam Revisionem seu hic loci imprimantur, seu currentibus Ephemeridum foliis adnectantur". 2. Cenzor će sam odrediti, kad će obaviti cenzuru i kad će mu se donijeti revizija. „Illi tamen, qui appendici Ephemeridum Germanicarum (Agramer politische Zeitung), et Croaticarum *Danicza* inserentur, textus, in futurum semper officio Revisoratus minimum quovis octiduo ante impressionem, et penes Versiones semper etiam originalis textus exhibeatur". 3. Događa se i to, da se u redakciji poslije cenzure ispravlja. To se kosi s dosadašnim propisima, za to će to cenzura u buduće zabraniti i tražiti, „ut hae sine ullis Correcturis, mundeque descripta manuscripta Censurae officio exhibeant, Typographum autem serio inviabit, quo is semper ante editionem, ac resignationem impressorum periodicorum foliorum postremam Correcturam Eidem Censurae pro superrevisione praevie exhibeat, et eotum primo, dum visa Censoris folium provisum fuerit, correcta et munda folia ex officina sua resignet. 4. Finaliter tam Ephemeridum Redactoribus, quam et Typographo committet, ut posterior censurata manuscripta in sua integritate retineat, eademque sollicite custodiat, siquidem horum exhibitione, atque ad postulatum communicatione quovis tempore sese legitimare teneatur".

Sermage nalaže, da se ti propisi drže, pa da se plijeni i zabranjuje tiskaće mnogo oštrije, nego li je do sad to bilo.

Rekao sam, da je Sermage morao nešto doznati, što se spremalo protiv njega poradi odštampanih Glogovkića. Vidjeće se brzo, da je on htio ovim svojim zahtjevom izaći pred dosta neugodnu stvar, da od sebe odbije krivnju.

Pod br. 543. Pr. od 5. svibnja 1836., dakle isti dan, kad je i Sermage pisao onu svoju naredbu, poslao je ugarski kancelar grof Reviczky iz Beča banu Franju Vlašiću pismo. I tu se čita, da je Reviczky posljednih dana svoga boravka u Požunu dobio „ein Exemplar croatischer Nationallieder: „Glogovkinje Horvatske. 1835.

Digitized by Google

U Zagrebu. Pritiskano pri Franji Suppanu"; und mit dem Motto: Još Horvatska nij' propala. — Nek se hrusti šaka mala. „deren Inhalt höchst aufrührisch seyn soll, und welche unter der croatischen Jugend, und selbst unter dem Volke circuliren sollen, und von den Bösgesinnten zu Volkslieder bestimmt sein sollen". Reviczky ne sumńa, da ban o tome nešto znade, pa da je i upotrijebio protiv toga zgodna sredstva; da ga ipak potpuno o tome umiri, moli bana „im engsten Dienstvertrauen", da ga o rezultatu obavijesti tako, da znade, kako je kod sadašńih propisa cenzure „dieses Machwerk" mogao izaći u Zagrebu, tko je to sastavio i tko je to dopustio tiskati (vidi Acta Banalia 1840. No. 289½). Vlašić je bio u Beču i isti dan, t. j. 5. svibńa 1836. primio taj dopis. Stvar je zadobila službeni značaj, pa se morala do kraja izvesti.

Iz Budima od 27. svibńa 1836. god. stigao je dne 2. lipńa iste godine dopis na bana od palatina nadvojvode Josipa, koji javļa banu, da mu je službena prijava stigla o pjesmi, pisanoj hrvatski, pod natpisom: „Glogovkinje Horvatske", quod (poema) in uno exemplari isthuc perlatum tam respectu exaltationis, quam permodum tuendae ac firmandae Nationalitatis Croaticae et Slavicae non sine animorum excitatione, et cujusdam resistentiae provocatione praesefert, quam ideo etiam, quod exemplaria ejus per Juvenes Croatas signanter Neoplantae distributa fuerint, attentionem merito provocavit". Palatin kaže, da se ta pjesma nije smjela propustiti u cenzuri, za to poziva na odgovornost „Superiorem Studiorum Directorem Zagrabiensem", da nađe pisca i cenzora te pjesme; k tomu da pazi, „ne in futurum hujus indolis Cantilenae per locales Revisores ad typum admittantur". On je banu to javio s toga, „quo Eadem Excellentia Vestra animorum irritationi, quae indicio etiam attacti Poematis, in sequelam haud dubie diaetalium pertractationum Croatiam attinentium se ibidem manifestat, temperandae, et sopiendae quavis opportunitate intenta esse velit" (ibidem). Vidi se, da je saborsko raspravļańe u Požunu davalo dovoļno građe narodima, pa i Hrvatima, da budu na oprezu spram žeļa Maģara.

Bojazan je bila dosta velika, kako nam dokazuje pismo grofa Pallfy-ja od 25. srpńa 1836. br. 1057. Pr. na bana Vlašića (Acta Banalia 1836. No. 77. [80] u kr. zemaļ. arhivu u Zagrebu), jer piše, da je nadbijańe između maģarskih i hrvatskih zastupnika u saboru izazvalo neku senzaciju; „verendum pro inde sit, ne his, occasione imminentis generalis Regnorum antelatorum Congrega-

Digitized by Google

tionis resuscitatis, per id novis ingratissimis animositatibus ansa praebeatur". U ime kralja traži od bana, da spram oblasti tako postupa: „ut eorum, quae in praeteritis Regni Comitiis hac in parte evenerunt mentio et perstrictio per Status et Ordines Regni Croatiae pro possibili vitetur, hive ab omni ulteriores dissensiones causare queunte animositate sollicite abstineant, sed potius curas suas ad revehendam mutuam fiduciam et consolidandum inter duo haec Regna a saeculis vigens vinculum, promovendamve taliter felicitatem et salutem publicam convertant". — Ovo je potrebno bilo spomenuti, da se već sad vidi, kako su u Ugarskoj kod vlade vidjeli, da će postupanje mađarskih zastupnika izazvati reakciju kod hrvatskih zastupnika u Zagrebu. 1836. god. se to nije dogodilo; nije toga bilo ni 1840. god., ali dalje već nije išlo mirno. Razbira se, kako je neopravdano svaljivati svu krivnju za razvoj događaja u Hrvatskoj na bečku vladu kao protektoricu Hrvata samo da Mađarima izbije oružje iz ruku.

Ban Vlašić pozove grofa Petra Sermagea dne 16. lipnja 1836. na odgovornost za Glogovkiće. Ban veli, da su neke hrvatske pjesme „gravem altissimo Loco attentionem" izazvale, te se pjesme pjevaju svud i javno, to su Glogovkiće, kojima se pobuđuje na nemir. Za to pita ban: kako su te pjesme mogle izaći ispod ovdješne cenzure? Ako ima još kakvih sličnih djela, koja su jednako izašla kao i ovo, neka mu dojavi, jer on mora izvijestiti bečkoj vladi (Acta Banalia 1836. No. 48 [49] u kr. zemalj. arhivu).

Grof Sermage je odgovorio na ovo pitanje u glavnom ovako: Ponajprije pripovijeda, da je u Gajevoj „Danici" 1835. god. izašla ta pjesma pod poznatim natpisom „Horvatov szloga" itd. Tako je i s Vukotinovićevom „Nek se hrusti šaka mala", koja je izašla kao „Pesma Horvatov" itd. Sermage je tražio od tiskare rukopise, ali ih je odnio urednik Gaj, a pjesme je pustio provizorni bivši cenzor profesor Ivan Henfner. I Sermage je uvjeren, da se ovim pjesmama, kakve su izašle u „Danici", nije moglo ni s jedne strane prigovoriti, a osobito ne, gleda li se na njihovu tendenciju. Posebni otisak (u svemu ih je bilo tiskano 10.000) ovih pjesama nije zakonitim putem došao u svijet, budući da i za otiske treba novoga dopuštenja od cenzure, a toga nije bilo. Tiskar se ogriješio o zakon i time, što je izostavio natpis, koji je bio u „Danici", i premda te pjesme i sad vrijede kao pjesme o Glogovi, ipak su ovom promjenom izgubile „jedan dio svoga istorijskoga značaja".

Digitized by Google

Poradi ovoga se mogu protegnuti na doba, kad su izašle, a pomaže tomu „feindselige und gehässige Angriffe ihrer alt angestammten Rechte und Verfassung auf dem jüngstbeendeten Landtage“. Sermage se nada, da je već ovim svojim dokazivańem uvjerio bana, da te pjesme nijesu buntovničke pjesme i da ne će narušiti mir; dapače se vidi, da ni iz daleka nemaju onoga djelovańa, što bi se moglo pomišljati. Ali ipak pored svega toga ne da se zatajiti, „dass bei der ausgesprochenen Tendenz des letzten ungarischen Landtages die Municipalrechte dieser Königreiche, welche nach dem 120. Artikel vom Jahre 1715 über jede weitere Discussion erhaben sind, auf alle Weise zu untergraben; bei der geringschätzigen, ja verächtlichen Behandlung, welche dem Vernehmen nach die Repraesentanten dieser Königreiche, auf eine höchst unwürdige Weise selbst bei öffentlichen Verhandlungen, von anderen Landtagsmitgliedern erfahren haben sollen, — sich hierzulande ein bitteres Gefühl, und ein Geist der Reaction gegen die Anmassungen Ungarns immer deutlicher entwickelten, — die, obschon die treueste durch Jahrhunderte vielfältig factisch bewährte Anhänglichkeit an das hochverehrte Regentenhaus nicht einen Augenblick aus den Augen setzend, — doch nicht selten in schmerzliche Klage, herben Tadel und höhnenden Trotz, gegen des lojalen Volkes unversöhnliche Widersacher auszubrechen drohten“. Kako je radio s cenzurom u ovakim prilikama, i kako je kod toga Gaj prolazio, to je vrijedno čuti iz grofovih usta. Evo, kako on odmah dalje nastavlja:

„Jeden solchen Ausbruch gekränkten Nationalgefühls nach Möglichkeit zurückdrängend, damit dadurch die gegenseitige Erbitterung der Gemüther nicht stets neue Nahrung gewinne, habe ich nicht unterlassen sowohl die zeitweisen Theater-Directoren wiederholt alles Ernstes zu ermahnen, sich durchaus jeder aufregenden Improvisation, so wie von Inschriften oder symbolischen Darstellungen, ohne vorläufiger Anzeige bei dem Censor oder nach Umständen bei mir, zu enthalten. Nicht minder schärfte ich dem Redacteur der hiesigen kroatischen Zeitung wiederholt ein, dass er bei Vermeidung der Confiscation jedes anstössigen Blattes, sich den bestehenden Censurvorschriften auf das Pünktlichste füge. Da ich jedoch in letzterer Beziehung demohngeachtet manche, obschon unschädlich gebliebene Gebrechen zu beobachten Gelegenheit fand, so konnte ich nicht umhin dem substituirten Censor noch neuerlich die in Abschrift hier gehorsamst anverwahrte verschärfte Instruction

Digitized by Google

zur genauesten Richtschnur vorzuschreiben". Sermage misli ovdje onu svoju odredbu od 5. svibńa 1836.

Napokon ističe Sermage, da je banu dokazao, kako nije ništa propustio, da se uznemireni duhovi primire; no ne može nikako zatajiti, da će doći vrijeme, kad se ne će moći ničim zadržati ogorčeńe, budu li se ponavļale ovakve navale na municipalna prava ovih kraļevina; on ističe, „dass das Volk Kroaten nicht mehr sehr entfernt davon ist, eine seit Jahrhunderten mit ihr verschwisterte Nation, mit jenem Hasse und jener feindseligen Erbitterung zu betrachten, welche im Jahre 1813. gegen andere auswärtige, und unstreitig furchtbarere Feinde, so energische Erfolge herbeiführten".

Ovo nam pismo otkriva neke životne pojave iz mlade knńiževnosti i rada mlade hrvatske generacije.

Poznato je, kako su odmah u početku 1835. god. mladi Hrvati u kazalištu počeli raditi oko buđeńa narodne svijesti (ispor. moj „Hrv. preporod" I. str. 193—196). Čudno je, da je to dosta rijetko bilo, a još je čudnije, što se taj posao nije nastavļao. Sada, kad znamo, da je cenzorova glava mislila na svoje potrebe i na svoj mir, a ujedno i na državni mir, koji bi se lako mogao narušiti, kad bi se najprije u kazalištu, onda i na ulici počelo iskazivati negodovańe spram zakļučaka i odredaba saborskih, lako sad shvaćamo, za što toga nije bilo u 1836. god., dapače ni 1837., već tek 1838. god., ali ne onako izrazito, kako je to bilo prve godine izlažeńa „Danice" i novina. Sermage je ozbiļno i trijezno gledao ne na rad Gajev i ńegovih drugova, već na rad Maģara, koji su počeli sumńati o municipalnim pravima Hrvatske, pa je kao dobar rodoļubni hrvatski velikaš i sam nazirao u radu zajedničkog sabora zapreke mirnomu razvoju stvari. I najoštrija cenzura, po Sermageovu mišļeńu, ne će biti dostatna da zaustavi onu bujicu, koja će provaliti, kad samo malo više bude svijesti kod Hrvata.

A sada da još čujemo, kako je ban odgovorio državnomu kancelaru Reviczkomu na ńegovo pismo.

Među „Acta Banalia" 1840. No. 289¹/₅ u kr. zemaļskom arhivu u Zagrebu sačuvan nam je koncepat banova odgovora od 27. lipńa 1836., koji je u gdjekojem pogledu zanimļiv i za samu stvar i za bana Vlašića. Vlašić je odgovorio ńemačkim jezikom.

Ban kaže, da nije odmah odgovorio za to, jer nije u Zagrebu zatekao onih ļudi, koji su mu mogli dati obavijesti o čitavoj stvari. Grof Karlo Sermage je bio u Beču, a i izdavač pisac pjesme

Digitized by Google

„Glogovkine Horvatska und Kozenske Ilirske“ (!) još i sad je u Beču. On mu ne odgovara za to, što je propušteno učiniti kod cenzure, jer će na to odgovoriti Sermage, već mu piše svoje mišljeńe. Evo kakvo je to mišljeńe.

Osobitost je hrvatskoga naroda, da iole znamenitije događaje opijeva u svojim narodnim pjesmama. Takvih pjesama ima u Hrvata iz drevne davnine, koje pjevaju o pojedinim licima i događajima. „Glogovkinje Horvatske“ već po natpisu pokazuju, da se odnose na one hrvatske čete, koje su bile kod Glogave, „die während der Belagerung so grosse Beweise von Anhänglichkeit für das allerhöchste Kaiser-Haus gegeben haben“. Prošle je godine Gaj te pjesme na novo otisnuo, pa je čudo samo odatle nastalo poradi tih pjesama, što su otisnute u času, kad su se napadala municipalna prava Hrvatske, koja se i ne smiju dirati po zakonu. Tiskańe ovih pjesama lako je moglo biti izazvano postupkom Maǵara — dopušta ban — protiv Hrvata, koji ne žele drugo, nego ostati kod svojih starih prava. Ban ne će da odobrava ni ovo ni ono, ali već dugo žali, što se veze kidaju „zwischen zwey seit so viel Jahrhunderten verwandten Völkern“ sve većim nepovjereńem i ogorčeńem. Ali kako je on uvijek znao naći mjeru u svemu, tako će i sada poglavito na to paziti, da se svaka žestina otkloni. Toliko može kazati: koliko je god želio, da se ove pjesme štampom ne iznose, toliko ga veseli, da se ne vide nigdje nikakvi tragovi nemira. To mu je dokaz, da te pjesme ne zaslužuju kao političke pjesme one važnosti, koja im se hoće da poda.

U Hrvatskoj su mogli da odgovore bečkoj vladi ovako za to, što se tako poprijeko u opće shvaćalo značeńe ovih „Glogovkińa“ Maǵarska je štampa digla veliku galamu na glazbu Gollnerove regimente, koja je bila nastańena u Zagrebu, pa je jednom zgodom 1842. god. na koncertu svirala napjev pjesme „Nek se hrusti šaka mala“. Kad je o tom došla vijest do maǵarskih županija i one počele tražiti strogu kaznu za zapovjednika ove regimente, na jedan članak maǵarskoga lista „Hirnök“, javio se Ljudevit Vukotinović u Ilirskim „Narodnim Novinama“ (1842. god. br. 52. od 28. lipńa str. 205), da sam razloži, što su to „Glogovkińe“. Vukotinovića je pozvao rečeni maǵarski list, neka se izjavi: „da li je ta pěsma proti Magjarom pisana ili ne?“ Vukotinović na ovo pitańe odgovori: „To znadem, i svi će spisatelji naši to isto znati, da nijedna od mnogobrojnih naših pěsamah nije proti Magjarom pisana, nego da su sve sastavljene za narod naš, koi je duboko

Digitized by Google

usnuo bio, probuditi i podbosti, da se osvěsti i na samog sebe pozoran bude . . . Kako može Hirnök i pomisliti, da je pěsma koja proti narodu kojemu pisana, bez da se ime naroda toga napominje? . . . Pěsma je ova za igrokaz „Die Magdalenen-Grotte bei Ogulin" načinjena, tamo je pèrviput pěvana i za tu svèrhu g. 1835. štampana . . . Kad su se naši hrabri Horvati g. 1813. izpod jarma francezkoga u Glogovi oružanom rukom izbavili, mogli su oni onda Francezom kazati *„šaka mala"*, jer su se Francezi tada stranom u zemlji slavenskoj nalazili, a drugo francezka moć je onda već satèrta i u padanju bila; mogli su oni daklem vojsci francezkoj kano podĕljenoj i u inostranoj zemlji naproti tolikim sjedinjenim vlastim stojećoj punim pravom reći: da su „šaka mala". Ova se je pěsma inače kano junačka pjesma ili *davoria* junačkomu narodu horvatskomu dopala, i to něšto poradi sadèržaja svoga, něšto poradi napěva (arie), koi je sasvim *narodni*, a ne kao što Hirnök krivo misli, *polumagjarski*. Zar Hirnök sudi, da svaka *martialna* aria mora da je magjarska, i da nemože horvatska biti? — — — U novie daklem vrĕme počeše Horvati i Slavonci pěsme pěvati ljubavju za domovinu i narodni jezik upaljeni, da světu pokažu, da podnipošto ne dopuštaju, da im se *narodnost* na silu otima . . . Ako Hirnök stvar tu tako uzeti izvoljava, to su sve naše davorie proti Magjarom pisane . . . . . mi nismo naumili političko stanje i narodnu samostalnost našu pěsmami braniti, nego hoćemo, da se sve zakonitim putem razrěši".

Ova odlučna riječ Vukotinovićeva u 1842. godini, istina, daje potvrde za mišljeńe o političkoj boji davorija, no da su tu boju Iliri htjeli prikazati što neizrazitijom i nejasnijom, to se vidi iz samoga tumačeńa Vukotinovićeva u doba, kad se već moglo govoriti i posve otvoreno, kad je već zagrebačka restauracija digla Ilire kao političku stranku.

Pisac knige „Geschichte des Illyrismus", koju je izdao Wachsmuth, spominje istragu poradi ovih pjesama, pa kako je to bilo do sad nejasna vijest, mislim, da nam ovim postaje razumljivom.

Da li je Gaja kad ban pozvao na odgovornost poradi ovih pjesama? U aktima nijesam do sad mogao ništa naći; ali da je cenzura bila stroža nego prije, ili da su se bar u svoj svojoj strogosti podržavali ńezini propisi, mislim, da je dovoljno poznato od drugud; da je Gaj za ove istrage doznao bilo odakle, to je posve razumljivo. Isto se tako po ovom postupańu dade razumjeti Gajeva opreznost i tobožńi mir sve do 1840. god. Držim, da je po ovome

Digitized by Google

jasnije i potoñe odcjepljivañe od Gaja na strani književnika, koji nijesu nikad izašli na političku arenu.

Ima zanimljivih stvari kod zabrane imena ilirskoga baš za novine; no novine su onda već bile jak faktor. Gaj je dobro znao, kamo mu je ići, pa za to vijesti o tome idu na drugo mjesto. Držim, da je ipak zgodno spomenuti toliko, da Gaj nije imao dopušteña ni od koga, da svoje novine i „Danicu" zove ilirskim novinama i „Danicom Ilirskom". Ban Haller u svojem dopisu na vrhovnoga upravitelja škola zagrebačkoga okružja od 18. siječña 1843. (Acta Banalia 1843. br. 20. u kr. zemalj. arhivu u Zagrebu) kaže, da je po odluci od 26. kolovoza 1834. br. 24.441. od kr. konzilija dopušteno samo ime „Danica Horvatska, Slavonska i Dalmatinska"; drugo ime nije dopušteno ni u diplomi o Gajevoj tiskari. S toga ban pod najvećom odgovornošću nalaže direktoru, da zabrani ime ilirsko i da pusti samo ono nazivañe, za koje Gaj ima dopušteñe, a to je „Danica Horvatska, Slavonska i Dalmatinska"; za novine nije nikakvo ime određeno. Da ne ostane ni trag kakvomu ilirizmu, ban Haller je 22. siječña 1843. (Acta Banalia 1843. No. 21) zabranio u „Danici" upotrebljavati znakove mjeseca i zvijezde kod natpisa, pa je to poslije ovoga dana i iščezlo s „Daničina" lica.

* * *

Dobro je istaknuo prof. Murko (o. c. 581), da su Gajeve novine prvih godina od vrlo neznatne vrijednosti za to, što ih je priječila cenzura u razvijañu. Ja držim, da sam po samim odredbama cenzure dokazao, da novine nijesu drukčije mogle da budu. Ipak razvijañe života je jače od svih cenzorskih fermana i zabrana. Jačañe solidarnosti među braćom napredovalo je u pravom životu samo za to, što su novine donosile vijesti o Bosni, Srbiji i drugim krajevima, što nije smetalo cenzora, jer su to bile stvari, koje nijesu dirale u upravni stroj domaće zemlje. Oglasima o novim djelima, vijestima o literaturnim pojavama iz svih slovenskih književnosti Gaj i ñegovi drugovi pretjecahu odredbe cenzure, pa kad je svijet mnogo toga doznao, onda je nastajala i veća sloboda za novine, koje poslije postadoše iz onih neznatnih listova od 1835. do 1838. godine pravim i poprijeko potrebnim vrelom za poznavañe tadašñega života hrvatskoga.

Digitized by Google

Mjesne vlastite imenice za čeljad i pridjevi od mjesnih imenica u hrvatskom jeziku[1].

Primljeno u sjednici historičko-filologičkoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 26. studenoga 1904.

Napisao Vatroslav Rožić.

Mjesne imenice za čeljad, t. j. imenice, koje pokazuju, odakle je ko (iz kojega mjesta, grada ili iz koje zemlje), ne govore se u nas svagda dobro, a često se i u najboljim knjigama nahode pogrješno; kako ih naše novine pišu, o tome ne treba ni govoriti. Na pr. u nas se govori i piše: Đakovčanin (prema: Đakovo), Fužinarac, Gospićanac, Čabranac, Krapinčanin, Zavaljanin, Lokvarac (i adjektiv: lokvarski, na pr. lokvarski dijalekt), Ivanićanac, (Staro-, Novo-) Pazovljanin, Belgijanac, Indijanac, Baktrijanac, Spartanac, Tibetanac, Kubanac, Korzikanac (kao i: Afrikanac, Amerikanac, o kojim riječima isporedi „Nastavni Vjesnik" XII. 275.) i t. d., a bolje je i pravilnije ovako: Đakovac, Fužinac, Gospićanin, Čabranin, Krapinac, Zavaljac, Lokvanac (adjektiv: lokvanski), Ivanićanin, (Staro-, Novo-) Pazovac, Belgijac i Belžanin, Indijac, Baktrijac, Sparćanin, Tibećanin, Kubljanin, Korzičanin i t. d. Toga radi sam rad ovdje pokazati, po kojim zakonima treba graditi od mjesnih imena (od imena sêlâ, gradova, zemalja i t. d.) imenice za čeljad. To nam treba znati koje stoga, što nijesmo sigurni kod mnogijeh domaćih imenica mjesta, kako treba korektno kazati, koje stoga, što nam od nehrvatskijeh imena često treba u pisanju i govorenju znati, kako ćemo korektno

[1] Kad je moj rukopis bio već sasvijem gotov, iziđe 1. svezak „Nast. Vjesnika" knj. XIII. i u njemu članak dr. J. Modestina: *„Hrvatski nepravilno izvedena imena žiteljâ, narodâ, pristašâ nečijih i država"*. Što je ondje gosp. pisac u kratko rekao na str. 35—40., u glavnome se podudara s mojim izvodima u ovoj radnji, ali ima stvárî, u kojima se razilazimo.

Digitized by Google

načiniti taku imenicu prema imenima za čeljad u hrvatskom jeziku. Za taj posao ispisah iz Iveković-Brozova rječnika sve imenice, koje pokazuju, odakle je ko, a načinjene su prema imenu kojega mjesta. Ta imena ispisana iz Ivek.-Broz. rječnika (načinjena od imena mjesta) bit će s veoma rijetkim izuzecima narodne riječi za čeljad; prema zakonima, po kojima je narod gradio od hrvatskijeh imena mjesta hrvatska imena za čeljad, možemo pouzdano graditi i od drugijeh imena mjêstâ, kojijeh nema u Ivek.-Broz. rječniku. Bit će, da se od mnogijeh imena naših sela i ne govore u narodu ovake imenice za čeljad, ali ja ih ipak spomenuh, jer bi nam u književnom jeziku mogle trebati. Uopće valja imati na umu, da potpuno izgrađeni i dotjerani književni jezik treba da zadovolji svaku kulturnu i socijalnu potrebu oblicima svojim načinjenim prema narodnom duhu.

Ova radnja ima četiri glavna dijela. Dio I. govori o imenima za mušku čeljad, dio II. o imenima za žensku čeljad, dio III. o pridjevima, a dio IV. je rječnik, t. j. azbučnim su redom poređane sve riječi, o kojima je u radnji govor, s oblicima za čeljad i sa pridjevnim oblicima.

I.

Vlastite imenice za mušku čeljad postaju nastavkom *ac*, *janin*, *in*; nastavci: *ac*, *janin* veoma su obični; nastavkom *in* postaju samo nekoja narodna imena: Arap-in, Bugar-in, Latin-in, Srb-in, Turč-in, Ugr-in, stoga o tome nastavku ne će biti ovdje govora.

1. Nastavak *ac*. a) Imenice s osnovom na *v*, kojima se nominativ sing. svršuje na: *ava*, *evo*, *ovo*, gotovo bez izuzetka grade mjesne imenice za mušku čeljad nastavkom *ac*: Braničevo — Braničevac, Đakovo — Đakovac, Morava (Pomorava) — Moravac (Pomoravac, ima i: Pomoravljanin, ali to je prema Pomoravlje načinjeno nastavkom *janin*), Resava — Resavac, Sarajevo — Sarajevac (Sarajlija je načinjeno turskim nastavkom: *lija*), Smederevo — Smederevac, Tamnava — Tamnavac, Valjevo — Valjevac; ovako treba tumačiti i: Hercegovac, Bunjevac prema: Hercegovo, Bunjevo.

Prema ovakim oblicima za mušku čeljad, kako se nahode u Ivek.-Broz rječniku, bit će dobri i ovi oblici: Beneševo — Beneševac, Berkasovo — Berkasovac, Borovo — Borovac, Bosiljevo — Bosiljevac, Dubrava — Dubravac, Đurđevo — Đurđevac, Gerovo — Gerovac, Ivankovo — Ivankovac, Jakovo — Jakovac, Joškovo

Digitized by Google

— Joškovac, Kastav — Kastavac, Kosovo — Kosovac, Kupinovo — Kupinovac, Kuterevo — Kuterevac, Kutjevo — Kutjevac (Kućevac), Lastovo — Lastovac, Ljepoglava — Ljepoglavac, Oborovo — Oborovac, (Stara-, Nova-) Pazova — (Staro-, Novo-) Pazovac, Platićevo — Platićevac, Ruševo — Ruševac, Trnovo — Trnovac, Valpovo — Valpovac, Viljevo — Viljevac; tako će biti i od Neudorf — Najdorvac, Novi Marof — Novomarovac. Analogno imat će tako i tuđe riječi: Azov — Azovac, Brašov — Brašovac, Genova — Genovac (što će biti korektnije nego: Genovez, Genovezac, Genovežanin), Java — Javac, Kijev — Kijevac, Kordova — Kordovac, Krakov — Krakovac, Lavov — Lavovac, Mantova — Mantovac, Ninive — Ninivac, Opava — Opavac, Padova — Padovac, Plovdiv — Plovdivac, Poltava — Poltavac, Varšava — Varšavac.

b) Imena mjesna s osnovom na *r*, kojima se nomin. sing. svršuje na: *r, ar, ir, or, ra*, gotovo sva dobijaju nastavak *ac:* Bjelovar — Bjelovarac, Crna Bara — Crnobarac, Crna Gora — Crnogorac, Fruška Gora — Fruškogorac, Đakovar (madž. nastavak *ar*, bolje: Đakovo) — Đakovarac, Misir — Misirac, Novi Pazar — Novopazarac, Sveta Gora — Svetogorac, Temišvar — Temišvarac, Vilindar — Vilindarac, Vukovar (pomadžareno ime mjesto: Vukovo) — Vukovarac; Kotar ima: Kotarac, Mostar — Mostarac, ali pored toga ima i s nastavkom *janin*: Kotaranin, Mostaranin. Imena mjesna, kojima se nom. sing. svršuje na *ar*, pa je *a* pomično, dobijat će redovno nastavak *(j)anin:* Jadar — Jadranin, Skadar — Skadranin, Zadar — Zadranin.

Prema ovim imenima iz Ivek.-Broz. rječnika bit će i: Bribir — Bribirac, Gora — Gorac, Klakar — Klakarac, Kološvar — Kološvarac, Ležimir — Ležimirac, Lobor — Loborac, Majur — Majurac, Ogar — Ogarac, Osor — Osorac, Prnjavor — Prnjavorac, Ravna Gora — Ravnogorac, Rešetari — Rešetarac, Samobor — Samoborac, Škare — Škarac, Štitar — Štitarac, Zlatar — Zlatarac; isto tako: Bistra — Bistranin, Čabar — Čabranin, Dabar — Dabranin, Istra — Istranin, Kloštar — Kloštranin, Kopar — Kopranin, Nuštar — Nuštranin, Odra — Odranin. Analogno imat će i tuđe riječi: Algir — Algirac, Branibor — Braniborac, Ecuador — Ecuadorac, Gibraltar — Gibraltarac, Kairo — Kairac, Kipar — Kipranin, Labrador — Labradorac, Madagaskar — Madagaskarac, Madeira — Madeirac, Maribor — Mariborac, Palmira —

Digitized by Google

Palmirac, Sahara — Saharac, Singapur — Singapurac, Zanzibar — Zanzibarac i t. d.

Od: Boka kotorska imamo (prema: Boka Kotor) — Bokokotorac, pa će biti dobro i: Tratorac prema: Trator, premda u Ivek.-Broz. rječniku ima samo: Tratoranin.

c) Imena mjesna s osnovom na *n*, kojima se nom. sing. svršuje na *in*, *ina*, *en*, *an*, *un*, dobijaju za mušku čeljad ponajviše nastavak *ac:* Beočin — Beočinac, Bezdin — Bezdinac, Bijeljina — Bijeljinac, Čokešina — Čokešinac, Dečani — Dečanac, Dukađin — Dukađinac, Jagodina — Jagodinac, Kuveždin — Kuveždinac, Negotin — Negotinac, Paraćin — Paraćinac, Požun — Požunac, Prizren — Prizrenac, Slankamen — Slankamenac, Varadin — Varadinac (Petrovaradinac), Varaždin — Varaždinac, Vidin — Vidinac, Zemun — Zemunac. Ne će biti pogrješno ni: Ceklinac, Kolašinac, Skradinac, Solinac, Solunac, Udbinac prema: Ceklin, Kolašin, Skradin, Solin, Solun, Udbina, i ako se u Ivek.-Broz. rječniku nahodi samo: Ceklinjanin, Kolašinjanin, Skradinjanin, Solinjanin, Solunjanin, Udbinjanin.

Prema ovim narodnim riječima iz Ivek.-Broz. rječnika imat će i ove riječi za mušku čeljad nastavak *ac:* Badljevina — Badljevinac, Brckovljan — Brckovljanac, Brušane — Brušanac, Bučanin — Bučaninac, Cabuna — Cabunac, Čepin — Čepinac, Debrecin Debrecinac, Dobrlin — Dobrlinac, Fužina (bolje Fužina nego: Fužine) — Fužinac, Garčin — Garčinac, Gradina — Gradinac, Grižane — Grižanac, Harastin — Harastinac, Hlebine — Hlebinac, Hrašćina — Hrašćinac, Hreljin — Hreljinac, Jamena — Jamenac, Janina — Janinac, Jarmina — Jarminac, Kašina — Kašinac, Krčedin — Krčedinac, Kuzmin — Kuzminac, Kraljevčani — Kraljevčanac, Krapina — Krapinac, (Donja) Kupčina — (Donjo) Kupčinac, Kutina — Kutinac, Lipovljani — Lipovljanac, Lovran — Lovranac, Ludina — Ludinac, Ljubljana — Ljubljanac, Mazin — Mazinac, Mečenčani — Mečenčanac, Mihovljan — Mihovljanac, Moslavina — Moslavinac, Neradin — Neradinac, Neštin — Neštinac, Okučani — Okučanac, Pačetin — Pačetinac, Pazin — Pazinac, Petrovina — Petrovinac, Pisarovina — Pisarovinac, Priština — Prištinac, Ramljane — Ramljanac, Raven — Ravenac, Rebrina — Rebrinac, Segedin — Segedinac, Severin — Severinac, Slatina — Slatinac, Smiljan — Smiljanac, Soljani — Soljanac, Sotin — Sotinac, Stražeman — Stražemanac, Surčin — Surčinac, Sveta

Digitized by Google

Jana — Svetojanac, Sveti Ivan Zelina — Sveto-Ivanzelinac, Sveti Martin — Svetomartinac, Šestine — Šestinac, Trnjani — Trnjanac, Velika Popina — Veliko-Popinac, Veljun — Veljunac, Vivodina — Vivodinac, Voćin — Voćinac, Vrbovina — Vrbovinac, Vukovina — Vukovinac. Analogno prema ovim hrvatskijem riječima imat će i tuđe: Aden — Adenac, Afganistan — Afganistanac, Apenin — Apeninac, Argentina — Argentinac, Astrahan — Astrahanac, Atena — Atenac, Babilon — Babilonac, Barcelona — Barcelonac, Boston — Bostonac, Brno — Brnac, Cejlon — Cejlonac, Drezden — Drezdenac, Dublin — Dublinac, Gujana — Gujanac, Iran — Iranac, Jakin — Jakinac, Jukatan — Jukatanac, Kina — Kinac (mjesto čega bit će običnije: Kitajac prema: Kitaj), Kokinkina — Kokinkinac, Kopenhagen — Kopenhagenac, London — Londonac, Lorena — Lorenac, Lyon — Lyonac, Matapan — Matapanac, Medina — Medinac, Mesina — Mesinac, Milan — Milanac, Modena — Modenac, München — Münchenac, New-Orleans — New-Orleanac, Palestina — Palestinac, Radgona — Radgonac, Ravena — Ravenac, Sahalin — Sahalinac, Sidon — Sidonac, Sudan — Sudanac, Teheran — Teheranac, Toskana — Toskanac, Turin — Turinac, Ukrajina — Ukrajinac, Verona — Veronac, Washington — Washingtonac. Što u Ivek.-Broz. rječniku ima od *Rađevina* za muško čeljade *Rađevac*, to ne obara pravila.

Ima li riječ pomično *a*, bit će običniji nastavak *janin:* Bruvno — Bruvnjanin, Cerna — Cernjanin, Duvno — Duvnjanin, Postojna — Postojnjanin, Pračno — Pračnjanin, Sveti Ivan Žabno — Sveto-Ivanžabnjanin; prema njima imat će tako i tuđe riječi: Livorno — Livornjanin, Lemno — Lemnjanin, Smirna — Smirnjanin, Varna — Varnjanin, Vilno — Vilnjanin, jer i u njima kao da je bilo pomično *a;* tako bi ih zacijelo čovjek iz naroda shvatio.

Prema Bosna imamo: Bosanac; ali može biti i s nastavkom *janin* (kao i druga mjesna imena s pomičnim *a*)*:* Bosn-janin — Bošnjanin; pored: Bosanac, Bošnjanin ima još: Bošnjak, a Bosanlija je s turskim nastavkom *lija*. Ovome slično treba tumačiti i: Hlijevnjanin prema imenu: Hlijevno (što je upravo adjektiv srednjega roda) i: Rišnjanin prema imenu mjesta: Risan. Može se uopće tvrditi, da nastavak *janin* dolazi mjesto nastavka *ac*, kad pomično *a* ispadne.

Bit će, da imena mjêstâ od dva sloga, kojima se nom. sing. svršuje na *a*, a ženskoga su roda, mogu imati i nastavak *janin;*

Digitized by Google

tako na pr. bit će od: Glina — Glinac i Glinjanin. Tako će imati i tuđe riječi: Atena, Verona — pored Atenac, Veronac (što je korektnije) još i: Atenjanin, Veronjanin.

d) Mjesna imena s osnovom na palatalno: *j*, *lj*, *nj* (nom. sing. svršuje se na: j, ja, je, lje; nj, nja, nje) dobijaju ili samo nastavak *ac* ili *ac* i *janin*.

A. Nastavak *ac* dobijaju: α) imena mjesna, kojima se nom. sing. svršuje na *je*, a ispred *je* imaju glas *r* ili *š*; nastavak se *ac* dodaje onome, što stoji ispred *j:* Pocerje — Pocerac, Pomorišje — Pomorišac, Primorje — Primorac, Zagorje — Zagorac; tako će biti i od: Cerje — Cérac, Gomirje — Gomirac, Virje — Virac; β) iménâ mjesta, kojima se nom. sing. svršuje na *j*, *ja*, nijesam našao u Ivek.-Broz. rječniku više nego dva: Baja — Bajac i Bečej — Bečejac, ali će i sva ostala mjesta imati nastavak *ac* za mušku čeljad, dakle: Bilaj — Bilajac, Doboj — Dobojac, Maglaj — Maglajac, Maja — Majac, Metohija — Metohijac, Peču(h, Pečuj) — Pečujac, Priboj — Pribojac, Radoboj — Radobojac, Sinaj — Sinajac, Skočaj — Skočajac, Suvaja — Suvajac, Sv. Juraj — Svetojurajac, Svilaj — Svilajac, Tomin gaj — Tominogajac i t. d.; a prema njima imat će i tuđa imena: Ahaja — Ahajac, Bombaj — Bombajac, Eubeja — Eubejac, Fokeja — Fokejac, Galileja — Galilejac, Himalaja — Himalajac, Kitaj — Kitajac, Koreja — Korejac, Malaja — Malajac, Moreja — Morejac, Paraguaj — Paraguajac, Peru(j) — Perujac, Pirej — Pirejac, Pireneji — Pirenejac, Pompeji — Pompejac, Tokij (Tokio) — Tokijac, Troja — Trojac (ne će biti dobro: Trojanac, kako se u nas govori i piše) i t. d.; γ) mjesna imena s osnovom na *lj;* u Ivek.-Broz. rječniku nahode se samo složenice, a druga pola složenice je riječ „polje“: Bijelo Polje — Bjelopoljac, Nestopolje — Nestopoljae, Prijepolje — Prijepoljac; prema ovim trima riječima bit će: Drinopolje — Drinopoljac, Grubišno Polje — Grubišnopoljac, Kompolje — Kompoljac, Rudopolje — Rudopoljac, Suho Polje — Suhopoljac, Vrpolje — Vrpoljac, a prema ovima: Bitolj — Bitoljac, Kalje — Kaljac, Mrkopalj — Mrkopaljac, Sv. Nedjelja — Svetonedjeljac, Tuhelj — Tuheljac, Zavalje — Zavaljac i tuđe: Bruselj — Bruseljac, Marselj — Marseljac, Napulj — Napuljac, Sevilja — Seviljac i t. d. Imena s pomičnim *a* imat će nastavak *janin;* u Ivek.-Broz. rječniku ima: Grbalj — Grbljanin, a prema tome bit će i: Ozalj — Ozljanin.

Digitized by Google

B. Nastavak *ac* i *janin* dobijaju mjesna imena, kojima se osnova svršuje na *nj* (a nom. sing. na: nj, nja, nje); u Ivek.-Broz. rječniku nahode se: Baranja — Baranjac, Dobrinja — Dobrinjac, Ljubinje — Ljubinjac, Ljubotinje — Ljubotinjac, Petrinja — Petrinjac, Prekodrinje — Prekodrinac (mjesto: Prekodrinjac); — no ne će biti pogrješni ni oblici s nastavkom *janin*, dakle: Baranjanin, Dobrinjanin, Ljubinjanin, Ljubotinjanin, Petrinjanin, Prekodrinjanin, jer ima i od: Cetinje — Cetinjanin, Gusinje — Gusinjanin, Sibinj Sibinjanin, Senj — Senjanin. Mjesto s nastavkom *janin*, da se nijesmo već priviknuli na take oblike, ne bi bilo pogrješno reći i: Cetinjac, Gusinjac, Sibinjac, Senjac, jer ima i od: Banja — Banjanin i *Banjanac* (koje je postalo prema osnovi koja je u: Banjanin), od: Sinj — Sinjanin i *Sinjac*, od: Trebinje — Trebinjanin i *Trebinjac*; prema tome dakle bit će dobro: Ašanja — Ašanjac i Ašanjanin, Blinja — Blinjac i Blinjanin, Drenje — Drenjac i Drenjanin, Drnje — Drnjac i Drnjanin, Gunja — Gunjac i Gunjanin, Jelenje — Jelenjac i Jelenjanin, Kosinj — Kosinjac i Kosinjanin, Krstinja — Krstinjac i Krstinjanin, Lasinja — Lasinjac i Lasinjanin, Lonja — Lonjac i Lonjanin, Lošinj — Lošinjac i Lošinjanin, Podvinje — Podvinjac i Podvinjanin, Rasinja — Rasinjac i Rasinjanin, Rovinj — Rovinjac i Rovinjanin, Stefanje — Stefanjac i Stefanjanin, Sunja — Sunjac i Sunjanin, Tenje — Tenjac i Tenjanin, Tounj — Tounjac i Tounjanin, Trpinja — Trpinjac i Trpinjanin, Ulcinj — Ulcinjac i Ulcinjanin, Voganj — Voganjac i Voganjanin, Vranja — Vranjac i Vranjanin, Vrbanja — Vrbanjac i Vrbanjanin, Zrmanja — Zrmanjac i Zrmanjanin, Županja — Županjac i Županjanin; od: Bednja imamo samo Bednjanin, jer je u toj riječi pomično *a* (kao i *Krupanj* što ima: Krupnjanin); prema ovijem hrvatskijem riječima imat će analogno i tuđe riječi: Champagne — Champanjac i Champanjanin, Bretagne — Bretanjac i Bretanjanin, Gascogne — Gaskonjac i Gaskonjanin, Kazanj — Kazanjac i Kazanjanin.

e) Mjesna imena muškoga roda od dva sloga ili od više slogova s osnovom na *m* dobijaju redovno nastavak *ac:* Budim — Budimac, Srijem — Srijemac, Jerusalim — Jerusalimac (i: Jerusalimljanin, što će biti neobično). Prema tim riječima iz Ivek.-Broz. rječnika imat će: Lokrum — Lokrumac, a prema njima i tuđe riječi: Amsterdam — Amsterdamac, Jokohama — Jokohamac, Potsdam — Potsdamac, Stokholm — Stokholmac; ako se u imenu mjesta osjeća pomično *a*, pa dvosložna imena ženskoga roda, do-

Digitized by Google

bijat će nastavak *janin:* Čalma — Čalmljanin, Čazma Čazmljanin, Ruma — Rumljanin; tako će biti i od: Palermo — Palermljanin, Parma — Parmljanin i t. d.

f) Osim imena mjesta: Krušedol ima u Ivek.-Broz. rječniku još jedno ime mjesta s nom. sing. na *ol:* Soko (Sokol), koje ima za muško čeljade oblik: Sokoljanin (s nast. *janin),* ali se čini, da će imena mjêstâ, što se svršuju u nom. sing. na *ol,* imati nastavak *ac* češće nego nastavak *janin* osobito onda, ako je riječ u nom. sing. od tri sloga ili od više slogova. Ime mjesta: Dupilo ima: Dupiljanin, Kaštela — Kaštelanin (mj. Kašteljanin), a Muo (Mul) ima: Muljanin. Ne će biti pogrješni ni oblici: Dupilac, Kaštelac. Prema: Tuzla imamo: Tuzlanin (mj. Tuzljanin), jer se „Tuzla" osjeća kao imenica s pomičnim *a.* I ako je ovo premalo, e bi se moglo odrediti pravilo, kako se od imenâ mjesta s osnovom na *l* grade imenice za mušku čeljad, ipak se može reći s priličnom sigurnosti ovo: α) mjesna imena od tri sloga ili od više slogova dobijat će redovno nastavak *ac;* β) imena od jednoga ili od dva sloga i imena s pomičnim *a* dobijat će redovno nastavak *janin.* Prema točki α) bit će: Bingula — Bingulac, Kapela — Kapelac, Kaptol — Kaptolac (jer je nom. na: *ol),* Korčula — Korčulac, Nova Kapela — Novokapelac, Retfala — Retfalac; tako će imati i tuđe riječi: Sevila — Sevilac, Venezuela — Venezuelac, Stambol (nomin. je na: *ol)* — Stambolac; prema točki β) bit će: Gola — Goljanin, Kula — Kuljanin; tako i tuđe riječi: Chile — Chiljanin i t. d.; s pomičnim *a:* Čavle — Čavljanin, Orle — Orljanin, Primišlje — Primišljanin i t. d.

g) Ako je mjesno ime složenica, a druga pola složenice je riječ „selo", dobijat će taka složenica za muško čeljade nastavak *ac.* U Ivek.-Broz. rječniku nijesam naišao ni na jednu taku složenicu, ali znam, da narod ne gradi od takih složenica imena za mušku čeljad drukčije nego s nastavkom *ac:* Divoselo — Divoselac, Dugo Selo — Dugoselac, Ivanovo Selo — Ivanoselac, Klinča Selo — Klinčoselac, Petrovo Selo — Petroselac (mj. Petrovoselac), Rajevo Selo — Rajoselac (mj. Rajevoselac), Staro Selo — Staroselac, Vališ Selo — Vališelac (mj. Vališselac); od imena mjesnog: Sela ima: Selac; od općene imenice: *selo* ima: seljanin.

h) Mjesna imena, što se svršuju u nom. sing. na *ija* ili *ska,* dobijaju ponajviše za mušku čeljad nastavak *ac,* a mnoga imena dobijaju i nastavak *janin.* Koja imena dobijaju nastavak *ac,* dobijaju ga na dva načina; jedne riječi gube sasvijem nominativni

Digitized by Google

nastavak *ija* ili *ska*, pa na osnovu, koja se tako dobije, dođe nastavak *ac*, a druge dobijaju nastavak *ac* na osnovu, kojoj nominativni nastavak *ija* ostaje.

α) Nominativni se nastavak *ija* gubi, a na osnovu, koja ostaje svršujući se na *n*, *r*, *l*, *v*, *m*, privezuje se nastavak *ac*. Ovo se podudara s imenima mjesta, koja primaju nastavak *ac*, kako je doslije razloženo. Ovaka imena mjesta gotovo su sva od četiri sloga u nomin. sing. U Ivek.-Broz. rječniku nahode se: Maćedonija — Maćedonac, Slavonija — Slavonac, Slovenija — Slovenac; prema njima bit će: Abesinija — Abesinac, Akvitanija — Akvitanac, Aragonija — Aragonac, Arbanija — Arbanac (govori se i: Arbanas) i: Albanija — Albanac (govori se i: Albanez prema: Englez), Babilonija — Babilonac, Bitinija — Bitinac, Britanija — Britanac, Catanija — Catanac, Jermenija — Jermenac, Karamanija Karamanac, Katalonija — Katalonac, Kefalonija — Kefalonac, Laponija — Laponac, Livonija — Livonac, Luzitanija — Luzitanac, Mavritanija — Mavritanac, Patagonija — Patagonac, Panonija — Panonac, Pensilvanija — Pensilvanac, Sardinija — Sardinac, Virginija — Virginac, U Ivek.-Broz. rječniku nema primjera za osnove na: *r*, *l*, *v*, *m*, ali nema sumnje, da će imena mjêstâ s takom osnovom graditi imenice za mušku čeljad kao i spomenuta imena s osnovom na *n* (t. j. pošto je „ija“ otpalo), dakle imena s osnovom na *r* imat će: Asirija — Asirac, Asturija — Asturac, Iberija — Iberac, Ilirija — Ilirac, Mandžurija — Mandžurac, Oštarija — Oštarac, Samarija — Samarac, Sibirija — Sibirac, Sirija — Sirac; — s osnovom na *l* ima Ivek.-Broz. rječnik samo: Španjolac (i: Španjur prema Spanija) i: Anatolac (Anadolac prema: Anatolija, Anadolija); od drugijeh imena bit će: Australija — Australac, Bengalija — Bengalac, Brazilija — Brazilac, Etolija — Etolac, Galija — Galac, Kastilija — Kastilac, Pamfilija — Pamfilac, Portugalija — Portugalac, Sicilija — Sicilac, Tesalija — Tesalac; — s osnovom na *v*: Batavija — Batavac, Bolivija — Bolivac, Moldavija — Moldavac, Skandinavija — Skandinavac; — s osnovom na *m*: Mesopotamija — Mesopotamac.

β) Nominativni nastavak *ija* ostaje, i na taku osnovu privezuje se nastavak *ac*. Sva su gotovo imena riječi od tri sloga; ako isporedimo ova imena sa predašnjima pod točkom α), vidimo, da jezik ide za nekom sredinom: riječi od četiri sloga prikraćuju se gubeći nominativni nastavak *ija*, pa onda istom dolazi nastavak

Digitized by Google

ac, a riječima od tri sloga ostaje nominativni nastavak *ija*, i na taku osnovu dolazi nastavak *ac*. Prema tome može se dosta pouzdano tvrditi: ako ispred nominativnog nastavka *ija* ima skupina *tr* ili *dr* ili ako se nađe koji drugi konzonant ispred *r* (pa bila riječ i od četiri sloga), onda dobija riječ za muško čeljade nastavak *ac;* tako će biti i onda, kad ispred *ija* stoje glasovi *b*, *f*, ili *el;* ako je ispred *ija* slovo *g*, *s*, *d*, *n*, *t*, bit će obični nastavak *ac* nego *janin*, ali ni *janin* ne će biti pogrješno.

U Ivek.-Broz. rječniku nema potvrde za ovo, što rekoh; samo od Austrija ima: Austrijac i Austrijanin (i: Austrijanac, što će biti postalo analogijom prema na pr.: Istrijanac, njemački: Istrianer i t. d.), ali i taj jedan oblik toliko je prema duhu hrvatskoga jezika načinjen, da će zacijelo biti dobri oblici i od ovih imena mjesta: Baktrija — Baktrijac, Banija — Banijac, Besarabija — Besarabijac, Filadelfija — Filadelfijac, Flandrija — Flandrijac, Idrija — Idrijac, Kalabrija — Kalabrijac, Kandija — Kandijac, Kolumbija — Kolumbijac, Libija — Libijac, Nubija — Nubijac, Pavija (Pavia) — Pavijac, Perzija — Perzijac, Rumelija — Rumelijac, Silistrija — Silistrijac, Sofija — Sofijac; — Belgija — Belgijac i Belžanin, Frigija — Frigijac i Frižanin, Frizija — Frizijac i Frižanin, Gruzija — Gruzijac i Gružanin, Jonija — Jonijac i Jonjanin, Lidija — Lidijac i Liđanin, Medija — Medijac i Međanin, Mezija — Mezijac i Mežanin, Mizija — Mizijac i Mižanin, Partija — Partijac i Parćanin.

Osim: Austrija — Austrijac i Austrijanin ima još u Ivek.-Broz. rječniku: Aleksandrija — Aleksandrinac, Sentandrija — Sentandrinac, Šumadija — Šumadinac; kod ovijeh riječi kao da je narod načinio iznajprije posvojni pridjev na *n*, pa na taku osnovu nadovezao nastavak *ac*, dakle: Aleksandrijin — Aleksandrijn — Aleksandrin-ac; osim te tri riječi ima tako i od imena mjesta: Bežanija — Bežaninac, kako sam čuo od samijeh ljudi iz mjesta Bežanije (nedaleko od Zemuna). Rekao bih, da tako mogu graditi imenice za mušku čeljad ona imena mjesta, koja imadu slovo *a* u prvome slogu ispred *ija*, prema tome mogu podnijeti pored oblika: Baktrijac, Banijac, Besarabijac, Flandrijac, Kalabrijac, Kandijac, Pavijac također oblici: Baktrinac, Baninac, Besarabinac, Flandrinac, Kalabrinac, Kandinac, Pavinac.

Od Dalmacija (Dalmatija) ima: Dalmatinac prema: Dalmatin, koje je stariji oblik za današnje: Dalmatinac. Od imena: Italija imamo: Talijanac, koje bi se moglo uzeti, da je također postalo

Digitized by Google

prema starijemu obliku: Talijan, ali će biti prije postalo prema njemačkome: Italiener; mjesto: Talijanac, Talijan — bit će bolje: Italac. — Čovjeku iz Srbije velimo: Srbijanac, što ne će biti čisto narodnoga postanja, i ako se tako općeno govori i piše; bilo bi može biti bolje: Srbijac ili Srbljanin (s nast. *janin)*; u narodnim pjesmama nahodi se pluralni oblik Srblji (genet. Srbalja); mjesto: Srbijac, Srbljanin nije dobro reći: Srbin, jer je to narodno ime i ne znači čovjeka iz kraljevine Srbije.

Od imena zemalja: Arabija, Azija, Finlandija (Finska) imamo za mušku čeljad: Arapin (ili: Arap), Azijat, Finac.

γ) Da bi bila sva imena s nominativom na *ija* zajedno, evo i onijeh, koja primaju nastavak *janin*. Koja imena primaju nastavak *ija*, bit će ponajviše riječi od četiri sloga ili od više nego četiri sloga, a ispred *ija* (koje se gubi) nahodi se najčešće slovo *c*, pa onda slovo *d*, rjeđe slovo *t* ili *g* ili *z* ili *n:* Alzacija — Alzačanin, Andaluzija — Andalužanin, Arkadija — Arkađanin, Beotija — Beoćanin, Dacija — Dačanin, Fenicija — Feničanin, Galicija — Galičanin, Georgija — Georžanin, Helvecija — Helvečanin, Holandija — Holanđanin, Islandija — Islanđanin, Jüttlandija — Jüttlanđanin, Kalifornija — Kalifornjanin, Kapadocija — Kapadočanin, Kurlandija — Kurlanđanin, Livadija — Livađanin, Lombardija — Lombarđanin, Lotaringija — Lotarinžanin, Nikomedija — Nikomeđanin, Norvegija — Norvežanin, Numidija — Numiđanin, Pikardija — Pikarđanin, Polinezija — Polinežanin, Tracija — Tračanin, Tunguzija — Tungužanin, Valencija — Valenčanin.

2. Nastavak *janin*. Ovaj nastavak dobijaju za mušku čeljad sva mjesna imena, kojima se nominativ singulara svršuje na *ac* ili *ica*, i imena s osnovom na palatale: *č*, *ć*, *ž* i *c*.

a) Nomin. sing. svršuje se na *ac (a* je pomično): Aleksinac — Aleksinčanin, Benkovac — Benkovčanin, Karlovac (ili plur. oblik: Karlovci) — Karlovčanin, Kragujevac — Kragujevčanin, Orašac — Orašanin (mj. Oraščanin), Požarevac — Požarevčanin, Šabac — Šapčanin, Vršac — Vrščanin; ovamo dakako pripadaju i imena s plural. oblikom: Crnci — Crnčanin, Rovci — Rovčanin, Vinkovci — Vinkovčanin. Prema ovim oblicima ispisanim iz Ivek. Brozova rječnika imat će: Antunovac — Antunovčanin, Bakarac — Bakarčanin, Baljevac — Baljevčanin, Birovac — Birovčanin, Biškupec (kajkavski oblik mj. štok. Biškupac) — Biškupčanin, Brdovec (ac) — Brdovčanin, Brestovac — Brestovčanin, (Mali, Ve-

Digitized by Google

liki) Bukovac — (Malo, Veliko) Bukovčanin, Celovac — Celovčanin, Čakovac — Čakovčanin, Dežanovac — Dežanovčanin, Dobranec — Dobrančanin, Drenovac — Drenovčanin, Đelekovec (ac) — Đelekovčanin, Đurđevac — Đurđevčanin, Đurmanec — Đurmančanin, Gibarac — Gibarčanin, Gračac — Gračanin (mj. Graččanin), Gradec (ac) — Gradčanin (Gračanin), Grđevac — Grđevčanin, Gudovac — Gudovčanin, Farkaševac — Farkaševčanin, Hercegovac — Hercegovčanin, Hrastovac — Hrastovčanin, Ivanac Ivančanin, Jablanac — Jablančanin, Jabukovac — Jabukovčanin, Jasenovac — Jasenovčanin, Klanac — Klančanin, Klanjec — Klanjčanin, Kozarac — Kozarčanin, Kraljevec — Kraljevčanin, Kruševac — Kruševčanin, Kukunjevac — Kukunjevčanin, Kupinac — Kupinčanin, (Donji, Gornji) Lapac — (Donjo, Gornjo) Lapčanin, Leskovac — Leskovčanin, Lipovac — Lipovčanin, Lovinac — Lovinčanin, Mali Gradac — Malogračanin (Malogradčanin), Markuševac — Markuševčanin, Martijanec — Martijančanin, Maruševac — Maruševčanin, (Donji, Gornji) Miholjac — (Donjo, Gornjo) Miholjčanin, Opatovac — Opatovčanin, Oriovac — Oriovčanin, Otočac — Otočanin (mj. Otoččanin), Pakrac — Pakračanin, Pelješac — Pelješčanin, Orehovec — Orehovčanin, Peteranec — Peterančanin, Petrijanec — Petrijančanin, Rujevac — Rujevčanin, Sinac — Sinčanin, Stankovac — Stankovčanin, Sokolovac — Sokolovčanin, Stenjevec — Stenjevčanin, Šamac — Šamčanin, Topolovac — Topolovčanin, Vaganac — Vagančanin, Vidovec — Vidovčanin, Vojakovac — Vojakovčanin, Vrbovec — Vrbovčanin, Vrebac — Vrepčanin, Žirovac — Žirovčanin; — pluralni oblici: Adaševci — Adaševčanin, Andrijevci — Andrijevčanin, (Novi, Stari) Banovci — (Novo, Staro) Banovčanin, Beravci — Beravčanin, Bogdanovci — Bogdanovčanin, Bračevci — Bračevčanin, Buđanovci — Buđanovčanin, Čakovci — Čakovčanin, Čortanovci — Čortanovčanin, Dobanovci — Dobanovčanin, Dobrinci — Dobrinčanin, Drenovci — Drenovčanin, Gašinci — Gašinčanin, Golubinci — Golubinčanin, Grabrovci — Grabrovčanin, Grgurevci — Grgurevčanin, Gundinci — Gundinčanin, Hrtkovci — Hrtkovčanin, Klokočevci — Klokočevčanin, Komletinci — Komletinčanin, Kraljevci — Kraljevčanin, Križevci — Križevčanin, Kukujevci — Kukujevčanin, Ledinci — Ledinčanin, Marijanci — Marijančanin, Martinci — Martinčanin, Miholjevci — Miholjevčanin, Mirkovci — Mirkovčanin, Negoslavci — Negoslavčanin, Nijemci — Nijemčanin, Nikinci — Nikinčanin, Petrijevci — Petrijevčanin,

Digitized by Google

Petrovci — Petrovčanin, Piškorevci — Piškorevčanin, Podgajci — Podgajčanin, Popinci — Popinčanin, Punitovci — Punitovčanin, Putinci — Putinčanin, Račinci — Račinčanin, Račinovci Račinovčanin, Retkovci — Retkovčanin, Selci — Selčanin, Semeljci — Semeljčanin, Sikirevci — Sikirevčanin, Sladojevci — Sladojevčanin, Slakovci — Slakovčanin, Strošinci — Strošinčanin, Svinjarevci — Svinjarevčanin, Šašinci — Šašinčanin, Šaptinovci — Šaptinovčanin, Šimanovci — Šimanovčanin, Šljivoševci — Šljivoševčanin, Tordinci — Tordinčanin, Tompojevci — Tompojevčanin, Ugrinovci — Ugrinovčanin, Veliki Radinci — Velikoradinčanin, Viškovci — Viškovčanin, Vođinci — Vođinčanin; — Galac (grad na Dunavu) imat će — Galačanin.

b) Nominativ se sing. svršuje na *ica*: Bukovica — Bukovičanin, Crmnica (Crnica) — Crmničanin (Crničanin), Đakovica — Đakovičanin, Kostajnica — Kostajničanin, Lipnica — Lipničanin, Luštica — Luštičanin, Lješnica — Lješničanin, Loznica — Loznićanin, Mitrovica — Mitrovčanin (mj. Mitrovičanin), Podgorica — Podgoričanin, Petkovica — Petkovičanin, Radovašnica — Radovašničanin, Ribnica — Ribničanin, Sjenica — Sjeničanin, Srebrnica — Srebrničanin, Studenica — Studeničanin, Subotica — Subotičanin, Toplica — Topličanin, Užice — Užičanin. Prema ovim imenima iz Ivek.-Broz. rječnika imat će: Breznica — Brezničanin, Brod-Moravice — Brodmoravičanin, Cesarica — Cesaričanin, Crkvenica — Crkveničanin, Čemernica — Čemerničanin, Delnice — Delničanin, Drežnica — Drežničanin, Dubica — Dubičanin, Garešnica — Garešničanin, Gorica — Goričanin, Hrastovica — Hrastovičanin, Kamenica — Kameničanin, Komorske Moravice — Komorskomoravičanin, (Velika) Kopanica — (Veliko) Kopaničanin, Koprivnica — Koprivničanin, Korenica — Koreničanin, Košice — Košičanin, Kraljevica — Kraljevičanin, Krasica — Krasičanin, Lužica — Lužičanin, Mala Vašica — Malovašičanin, Marija Bistrica — Marijobistričanin, Markušica — Markušičanin, Našice — Našičanin, Omšica — Omšičanin, Perjasica — Perjasičanin, Plešivica — Plešivičanin, Pleternica — Pleterničanin, Pivnica — Pivničanin, Podgorica — Podgoričanin, Poljica — Poljičanin, Rakovica — Rakovičanin, Rečica — Rečičanin, Rivica — Rivičanin, Sošice — Sošičanin, Subotica — Subotičanin, (Donja, Gornja) Stubica — (Donjo-, Gornjo-) Stubičanin, Špišić-Bukovica — Špišićbukovičanin, Štivica — Štivičanin, Švica — Švičanin, Velika Gorica — Velikogoričanin, Velika Pisanica — Velikopisaničanin,

Digitized by Google

Vinica — Viničanin, Virovitica — Virovitičanin, Vrbica — Vrbičanin, Zalužnica — Zalužničanin; — prema domaćim riječima imat će i ove tuđe: Černovice — Černovičanin, Fiorenca — Fiorenčanin, Olomuc — Olomučanin, Piacenza — Piacenčanin i t. d.

c) Imena s osnovom na palatale: *č, ć, ž, š* i *c*. Koje riječi imaju u osnovi ispred palatala *a*, ono je u jednijeh pomično, a u drugijeh nepomično: Bihać — Bišćanin, Birač — Birčanin, Borča — Borčanin, Gruž — Gružanin, Jajce — Jajčanin, Kovač — Kovačanin, Morača — Moračanin, Nikšić — Nikšićanin, Palež — Paležanin, Peć — Pećanin, Poreč — Porečanin, Rača — Račanin, Stalać — Stalaćanin, Spuž — Spužanin, Tronoša — Tronošanin, Vilić — Vilićanin. Prema ovakim oblicima ispisanim iz Ivek.-Broz. rječnika bit će: Almaš — Almašanin, Barilović — Barilovićanin, Belegiš — Belegišanin, Bović — Bovićanin, Brestač — Brestačanin, Bunić — Bunićanin, Cerić — Cerićanin, Cvetković — Cvetkovićanin, Čaglić — Čaglićanin, Čerević — Čerevićanin, Desinić — Desinićanin, Divoš — Divošanin, Divuša — Divušanin, Draganić — Draganićanin, Dragović — Dragovićanin, Drniš — Drnišanin, Foča — Fočanin, Gaboš — Gabošanin, Gospić — Gospićanin, Gušće — Gušćanin, Ilača — Ilačanin, Jakšić — Jakšićanin, Kaniža — Kanižanin, Karlovčić — Karlovčićanin, Klasnić — Klasnićanin, Kloštar Ivanić — Kloštro-Ivanićanin, Kobaš — Kobašanin, Krašić — Krašićanin, Križ-Začreće — Križ-Začrećanin, Lešće — Lešćanin, Letovanić — Letovanićanin, Levanjska Varoš — Levanjskovarošanin, Lukač — Lukačanin, Mače — Mačanin, Međurič — Međuričanin, Modruš — Modrušanin, Mogorić — Mogorićanin, Moravče — Moravčanin, Morović — Morovićanin, Nikšić — Nikšićanin, Novo Čiče — Novočičanin, Obrež — Obrežanin, Omiš — Omišanin, Perušić — Perušićanin, Pitomača — Pitomačanin, Plešce — Pleščanin, Ploča — Pločanin, Podgorač — Podgoračanin, Podlapača — Podlapačanin, Popovača — Popovačanin, Raić — Raićanin, Sarvaš — Sarvašanin, Selce — Selčanin, Švarča — Švarčanin, Vareš — Varešanin, Vojnić — Vojnićanin, Vukmanić — Vukmanićanin, Žepče — Žepčanin.

Nastavak *janin* dobijaju gotovo sva mjesna imena s osnovom na: *k, g, h* i na dentale *d, t*.

d) Mjesna imena s osnovom na: *k, g, h:* Bajna (Banja) Luka — Banjalučanin, Bečkerek — Bečkerečanin, Brza Palanka — Brzopalančanin, Čačak — Čačanin, Grocka — Gročanin, Ilok — Iločanin, Krka (manastir) — Krčanin, Lika — Ličanin, Lijeva

Digitized by Google

Rijeka — Ljevoriječanin, Mleci — Mlečanin (prema osnovi: Mletk), Osijek — Osječanin, Otok — Otočanin, Požega — Požežanin, Rudnik — Rudničanin, Stari Vlah — Starovlašanin, Šibenik — Šibeničanin, Timok — Timočanin, Vrdnik — Vrdničanin, Zvornik — Zvorničanin; — od Travnik je ne samo: Travničanin, već i: Travljanin; od Bačka je nepravilno: Bačvanin.

Prema ovim oblicima iz Ivek.-Broz. rječnika ispisanim bit će: Berak — Beračanin, Berek — Berečanin, Beška — Beščanin, Brlog — Brložanin, Cernik — Cerničanin, Crkveni bok — Crkvenobočanin, Crni lug — Crnolužanin, Čanak (s pomičnim *a?*) — Čanačanin, Drežnik — Drežničanin, Drivenik — Driveničanin, Erdevik — Erdevičanin, (Nova, Stara) Gradiška — (Novo, Staro) Gradiščanin, Grobnik — Grobničanin, Ivanska — Ivanščanin, Jarak — Jarčanin, Jastrebarsko — Jastrebarščanin (Jaskanac je germanizam; prema: Jaska trebalo bi reći: Jaščanin), Karlobag — Karlobažanin, Klenak — Klenčanin, Koška — Koščanin, Kratečko — Kratečanin, Kravarsko — Kravarščanin, Krnjak — Krnjačanin, Laćarak — Laćarčanin, Lekenik — Lekeničanin, Lipik — Lipičanin, Ludbreg — Ludbrežanin, Maradik — Maradičanin, Medak — Mečanin, Novska — Novščanin (Novljanin nije dobro, jer Novska nije ime zemlji); Osik — Osičanin, Otok — Otočanin, Palanka — Palančanin, Palanjak — Palanjčanin, Plaški — Plaščanin, Podvrh — Podvršanin, Pokupsko — Pokupščanin, Privlaka — Privlačanin, Ribnik — Ribničanin, Rijeka — Riječanin, Ruščuk Ruščučanin, Stupnik — Stupničanin, Surduk — Surdučanin, Susek — Susečanin, Sušak — Sušačanin, Topusko — Topuščanin, Tovarnik — Tovarničanin, Uljanik — Uljaničanin, Velika — Veličanin, Vojka — Vojčanin, Voloska — Vološčanin, Vratnik — Vratničanin, Vrbovsko — Vrbovščanin, Vuka — Vučanin, Zabok — Zabočanin; prema plur. Bošnjaci, Bregi, Nebljusi (Nebljuh) bit će: Bošnjačanin, Brežanin, Nebljušanin.

Prema ovijem oblicima bit će i u tuđijeh imena tako, dakle: Afrika — Afričanin, Amerika — Američanin, Atika — Atičanin, Chicago — Chicažanin, Damask — Damaščanin, Hamburg — Hamburžanin, Insbruk — Insbručanin, Irkuck — Irkučanin, Jamaika — Jamaičanin, Kartaga — Kartažanin, Korzika — Korzičanin, Koruška — Koruščanin, Malaka — Malačanin, Mejika (Mehika, Meksika) — Mejičanin, Metlika — Metličanin, Moka — Močanin, Moluci — Molučanin, New-york — New-yorčanin, Peking — Pekinžanin, Portoriko — Portoričanin, Riga — Rižanin, Salcburg

Digitized by Google

— Salcburžanin, Strassburg — Strassburžanin, Tobolsk — Tobolščanin, Tomsk — Tomščanin, Zürich — Zürišanin i t. d.

e) Mjesna imena s osnovom na dentale *d*, *t:* Arad — Arađanin, Berat — Beraćanin, Brda — Brđanin, Brod — Brođanin, Carigrad — Carigrađanin, Dobrota — Dobroćanin, Imoski (t. j. Imotski) Imoćanin, Kikinda — Kikinđanin, Novi Sad — Novosađanin, Osat — Osaćanin, Perast — Peraštanin, Rt (Rat) — Rrćanin, Zeta — Zećanin. Od: Biograd pored Biograđanin imamo još i s nastavkom *ac:* Biogradac, što će biti manje obično; tako i od Trst pored Tršćanin ima u Ivek.-Broz. rječniku još: Trjestanac; ja držim, da je taj oblik sumnjive vrijednosti; premda se nahodi i u Vukovu rječniku (1852.) adjektiv *„trjestanski“*, bit će ipak „Trjestanac“ riječ nenarodna.

Prema ovim oblicima iz Ivek.-Broz. rječnika imat će: Bijelo Brdo — Bjelobrđanin, Bobota — Bobućanin, Bosut — Bosućanin, Debelo Brdo — Debelobrđanin, Erdut — Erdućanin, Gradište — Gradišćanin, Jalžabet — Jalžabećanin, Koroď — Koroďanin, Krivi Put — Krivopućanin, Krmpote — Krmpoćanin, Lopud — Lopuďanin, Novi Grad — Novograđanin, Pazarište — Pazarišćanin, Petrograd — Petrograđanin, Pirot — Piroćanin, Pregrada — Pregrađanin, Prezid — Preziďanin, Sesvete — Sesvećanin, Siget — Sigećanin, Šarengrad — Šarengrađanin, Šolta — Šolćanin, Štikada — Stikađanin, Trsat — Trsaćanin, Veliko Trgovište — Velikotrgovišćanin, Vrginmost — Vrgomošćanin (mj. Vrginmošćanin), Zajezda — Zaježďanin, Zeta — Zećanin. Prema tim riječma imat će i tuđe: Bagdad — Bagdađanin, Beirut — Beirućanin, Bukurešt — Bukurešćanin, Egipat — Egipćanin, Florida — Floriďanin, Frankfurt — Frankfurćanin, Granada — Granađanin, Grönland — Grönlanďanin, Kalkuta — Kalkućanin, Korint — Korinćanin, Kreta — Krećanin, Madrid — Madriďanin, Malta — Malćanin, Novi Fundland — Novofundlanďanin, Samarkand — Samarkanďanin, Sparta — Sparćanin, Stuttgart — Stuttgarćanin, Taškend — Taškenďanin, Tibet — Tibećanin, Trient — Trienćanin.

f) Mjesna imena s osnovom na labijale *b*, *p*, *v* (osim onijeh, što se u nom. sing. svršuju na: *evo*, *ava*, *ovo;* isp. točku 1. a; riječi s osnovom od jednoga sloga dobijat će i nastavak *janin:* Java — Javljanin pored: Javac) i imena, koja se svršuju u nom. sing. na *je*, a ispred *je* nahodi se slovo *p* ili *v*, dobijaju za mušku čeljad ponajviše nastavak *janin*.

Digitized by Google

α) Osnova se svršuje na *b*, *p*, *v*: Budva — Budljanin (postalo preko: Budvjanin — Budv-l-janin — Bud-ljanin), Evropa — Evropljanin, Mačva — Mačvanin, Neretva — Neretljanin (postalo preko: Neretv-janin — Neretv-l-janin — Neret-ljanin), Novi — Novljanin, Piva — Pivljanin, Župa — Župljanin; od Zagreb je Zagrepčanin, kao da je ime mjestu: Zagrebac, što je upravo ime za čeljade mjesta Zagreba; Zagrepčanin je dakle sekundarni, a Zagrebac je primarni oblik.

Prema ovim oblicima ispisanim iz Ivek.-Broz. rječnika imat će: Krupa — Krupljanin, Lokve — (Lokvljanin; jer je to teško izgovoriti, narod bi rekao: Lokljanin, a književno bit će najbolje) Lokvanin, Molve — Molvljanin, Trojstvo — Trojstvljanin (narod bi prema: Neretva — Neretljanin valjada rekao: Trojstljanin); prema tome bit će od: Kuba — Kubljanin; a od: Moskva — Moskvljanin, mjesto čega govorimo: Moskov i Moskalj.

β) Nomin. se singul. svršuje na *je*, a ispred *je* nahodi se *b* ili *v*: Konavlje — Konavljanin, Skoplje — Skopljanin, Pomoravlje — Pomoravljanin; od Podunavlje je: Podunavac i Podunavljanin, Zadunavlje — Zadunavac i Zadunavljanin, a od Posavlje ima u Ivek.-Broz. rječniku samo: Posavac. Prema ovim riječima bit će: Krapje — Krapljanin, Oroslavlje — Oroslavljanin, Sopje — Sopljanin, Vukovje — Vukovljanin.

g) U Ivek.-Broz. rječniku nijesam naišao ni na jednu mjesnu imenicu s osnovom na *s* ili *z*, ali će i ovake mjesne imenice dobijati za muško čeljade nastavak *janin*, tako će biti: Duga Resa — Dugorešanin, Đulaves — Đulavešanin, Gradusa — Gradušanin, Lovas — Lovašanin, Manđelos — Manđelošanin, Martinska Ves — Martinovešanin (ne će biti dobro: Martinskovešanin), Staza — Stažanin i t. d.; tako će biti i kod tuđijeh imena: Formoza — Formožanin, Odesa — Odešanin, Pariz — Parižanin, Peloponez — Peloponežanin, Piza (Pisa) — Pižanin, Provence — Provanšanin, Saragosa — Saragošanin, Sirakuza — Sirakužanin, Tiflis — Tiflišanin i t. d.

h) Najposlije treba znati, da jednosložne riječi mjesnih imena bez izuzetka dobijaju za mušku čeljad nastavak *janin*. Nekoja taka imena već spomenusmo; evo ih ovdje sviju, što sam ih našao u Ivek.-Broz. rječniku: Bar — Baranin, Beč — Bečanin, Brač — Bračanin, Brod — Brođanin, Gruž — Gružanin, Has — Hašanin, Muo (Mul) — Muljanin, Peć — Pećanin, Ram — Ramljanin, Rt — Rćanin, Senj — Senjanin, Sinj — Sinjanin, Spuž — Spužanin,

Digitized by Google

ist — Tršćanin; tako će imati i ova imena: Cres — Crešanin, Brinj — Brinjanin, Buč — Bučanin, Dalj — Daljanin, Deč — Dečanin, Dvor — Dvoranin, Gaj — Gajanin, Grk — Grčanin, Hum — Humljanin, Hvar — Hvaranin, Jaš — Jašanin, Ključ — Ključanin, Krim — Krimljanin, Križ — Križanin, Krk — Krčanin, Lič — Ličanin, Mljet — Mljećanin, Nin — Ninjanin, Pag — Pažanin, Prag — Pražanin, Pulj — Puljanin, Rab — Rabljanin, Skrad — Skrađanin, Slunj — Slunjanin, Sot — Soćanin, Srb — Srbljanin, Ub — Ubljanin, Vis — Višanin, Zrinj — Zrinjanin i t. d. — Tako će biti i kod riječi s osnovom od jednoga sloga: Kalje — Kaljanin, Ruma — Rumljanin i t. d.

II.

Za žensku čeljad imaju svega tri nastavka: *ka*, *inja* i *ica*. Najobičniji nastavak je *ka*; od neko 80 riječi za žensku čeljad, što ih ima u Ivek.-Broz. rječniku, oko 60 riječi imaju nastavak *ka*, a nastavak *inja* samo oko 20 riječi, a dvije tri riječi imaju nastavak *ica* (Hrvatica, Sremica, Madžarica i može biti još koja). Nije moći odrediti, koje upravo riječi dobijaju nastavak *ka*, a koje *inja*, samo se može prilično pouzdano tvrditi, da nastavka *ka* ne primaju riječi, kojima je osnova od jednoga sloga; tako na pr. bilo bi dosta neobično, kad bi ko rekao: Senjka (i ako tako ima u Ivek.-Broz. rječniku), Sinjka, Rumka — prema imenima mjesta: Senj, Sinj, Ruma, već će biti mnogo običnije i zgodnije s nastavkom *inja*: Senjkinja, Sinjkinja, Rumkinja.

Sve riječi za žensku čeljad s nastavkom *ka* mogu imati i nastavak *inja*: Budimka — Budimkinja, Braničevka — Braničevkinja i t. d.; ali (prema omjeru 20 : 80, kako se nahodi nastavak *inja* prema nastavku *ka* u Ivek.-Broz. rječniku) treba da upotrebljavamo mnogo češće nastavak *ka* nego *inja*. Nastavak *inja* (upravo: *kinja*) je prema nastavku *ka* upravo sekundarni nastavak i nahodi se samo u svezi s nastavkom *ka*; na pr. Srijemka — Srijemkinja, Zagorka — Zagorkinja; dakle nastavak *inja* veže se za osnovu, koja se svršuje na slovo *k* od primarnoga nastavka *ka*.

1. Nastavak *ka* za žensku čeljad primaju gotovo sve riječi, koje za mušku čeljad imaju nastavak *ac*; nastavak *ac* se oduzima i za ono, što ostane, privezuje se nastavak *k*: Biograd-ac — Biograt-ka, Braničev-ac — Braničev-ka, Budim-ac — Budim-ka, Bunjev-ac — Bunjev-ka, Dubrov-ka (prema: Dubrov-ac, kao da je taka riječ

Digitized by Google

za muško čeljade), Hercegov-ac — Hercegov-ka, Karlov-ac (kao da ta riječ znači muško čeljade) — Karlov-ka, Kosov-ac (prema: Kosovo) — Kosov-ka, Maćedon-ac — Maćedon-ka, Misir-ac — Misir-ka, Negotin-ac — Negotin-ka, Peštan-ac — Peštan-ka, Podunav-ac — Podunav-ka, Pomorav-ac — Pomorav-ka, Pomoriš-ac — Pomoriš-ka, Posav-ac — Posav-ka, Prekodrin-ac — Prekodrin-ka, Prizren-ac — Prizren-ka, Sarajev-ac — Sarajev-ka, Slankamen-ac — Slankamen-ka, Smederev-ac — Smederev-ka, Srbijan-ac — Srbijan-ka, Srijem-ac — Srijem-ka, Šumadijn-ac — Šumadijn-ka, Talijan-ac — Talijan-ka, Temišvar-ac — Temišvar-ka, Valjev-ac — Valjev-ka, Varadin-ac — Varadin-ka, Zagor-ac — Zagor-ka, Zagreb-ac — Zagrep-ka. Sve ove riječi s nastavkom *ka* za žensku čeljad nahode se u Ivek.-Broz. rječniku; među njima ima nekoliko i s nastavkom *inja:* Dubrovka i Dubrovkinja, Peštanka i Peštankinja, Srijemka i Srijemkinja, a nema nikakva razloga, zašto ne bi tako imale i sve druge.

Prema mnogim ovim riječima s nastavkom *ka* (koje mogu imati i nastavak *inja)* možemo načiniti ovake imenice za žensku čeljad i od sviju drugijeh imenica, koje imaju nastavak *ac* za muško čeljade, a od kojijeh nema u Ivek.-Broz. rječniku zapisanijeh riječi i za žensku čeljad, dakle: Resavac — Resavka, Tamnavac — Tamnavka; Bjelovarac — Bjelovarka Crnobarac — Crnobarka, Crnogorac — Crnogorka, Fruškogorac — Fruškogorka, Đakovarac — Đakovarka, Novopazarac — Novopazarka, Svetogorac — Svetogorka, Vilindarac — Vilindarka, Vukovarac — Vukovarka; Bokokotorac — Bokokotorka, Kotarac — Kotarka, Mostarac — Mostarka; Beočinac — Beočinka, Bezdinac — Bezdinka, Bjeljinac — Bjeljinka, Čokešinac — Čokešinka, Dečanac — Dečanka, Dukađinac — Dukađinka, Jagodinac — Jagodinka, Kuveždinac — Kuveždinka, Paraćinac — Paraćinka, Požunac — Požunka, Varadinac — Varadinka, Varaždinac — Varaždinka, Vidinac — Vidinka, Zemunac — Zemunka; Slavonac — Slavonka, Slovenac — Slovenka, Aleksandrinac — Aleksandrinka, Sentandrinac — Sentandrinka, Dalmatinac — Dalmatinka, Bosanac — Bosanka, Laponac — Laponka, Austrijac — Austrijka, Pocerac — Pocerka, Bjelopoljac — Bjelopoljka, Nestopoljac — Nestopoljka, Prijepoljac — Prijepoljka, Zadunavac — Zadunavka, Baranjac — Baranjka, Dobrinjac — Dobrinjka, Ljubinjac — Ljubinjka, Ljubotinjac — Ljubotinjka, Petrinjac — Petrinjka, Prekodrinac — Prekodrinka; tako će biti i od onih mjesnih imena, koja imadu za muško če-

Digitized by Google

ljade nastavak *janin*, ali mogu imati i nastavak *ac:* Ceklinjanin, Ceklinac — Ceklinka; Kolašinjanin, Kolašinac — Kolašinka; Skradinjanin, Skradinac — Skradinka; Solunjanin, Solunac — Solunka; Udbinjanin, Udbinac — Udbinka; Cetinjanin, Cetinjac — Cetinjka; Gusinjanin, Gusinjac — Gusinjka; Sibinjanin, Sibinjac — Sibinjka; Trebinjanin, Trebinjac — Trebinjka; Banjanin, Banjanac — Banjanka.

Osim ovijeh riječi, koje se nahode u Ivek.-Broz. rječniku s nastavkom *ac* (a nekoje s nastavkom *janin)* za mušku čeljad, dobijat će nastavak *ka* za žensku čeljad i sve druge riječi, kojijeh nema u tome rječniku, a zapisane su u I. dijelu ove radnje, pa ih toga radi nije potrebno ovdje nanovo spominjati; dakako i one će imati pored običnoga nastavka *ka* još i nastavak *inja* u omjeru prije rečenome.

2. Nastavak *ka* za žensku čeljad dobijaju i riječi s nastavkom *janin* za mušku čeljad; od nastavka *janin* gubi se krajno *in*, pa se na ono, što ostaje, nadovezuje nastavak *ka*. Tako postaju imena za žensku čeljad samo od onijeh mjesnih imena, kojima suglasno slovo od osnove sa slovom *j* od nastavka *janin* daje palatal: *đ*, *ć; č*, *ž*, *š; lj*, *nj;* i imena s pomičnim *a*.

a) Osnove se svršuju na *d*, *t*, koje sa *j* od nastavka *janin* bude *đ*, *ć:* Brđanin — Brđanka, Carigrađanin — Carigrađanka, Dobroćanin — Dobroćanka, Imoćanin — Imoćanka, Peraštanin (prema: Perast mj. Perašćanin) — Peraštanka, Zećanin (prema: Zeta) — Zećanka; prema tim oblicima iz Ivek.-Broz. rječnika imat će i druga imena s osnovom na *d*, *t*: Biograđanin — Biograđanka, Novosađanin — Novosađanka, Piroćanin — Piroćanka i t. d.

b) Osnova se svršuje na *k*, *g*, *h*, *c*, koje sa *j* od nastavka *janin* bude: *č*, *ž*, *š:* Timočanin — Timočanka; samo se po sebi razumije, ako se osnova već sama sobom svršuje na palatal, vrijedi isto pravilo: Porečanin (prema: Poreč) — Porečanka; prema ovijem riječima za žensku čeljad iz Ivek.-Broz. rječnika bit će: Bečanin — Bečanka, Dubrovčanin (prema: Dubrovac) — Dubrovčanka. Karlovčanin — Karlovčanka, Mitrovčanin (prema: Mitrovac) — Mitrovčanka, Mlečanin — Mlečanka, Osječanin — Osječanka, Požežanin — Požežanka, Starovlašanin (prema mjestu: Stari Vlah) — Starovlašanka, Zagrepčanin (prema: Zagrebac) — Zagrepčanka i t. d.

c) Osnova se svršuje na *b*, *p*, *v*, koje sa epentetskim *l* i sa *j* od nastavka *janin* daje (blj, plj, vlj) *lj*: Budljanin (mj. Budvljanin)

Digitized by Google

— Budljanka, Evropljanin — Evropljanka, Pivljanin — Pivljanka, Zupljanin — Župljanka; prema tome bit će: Konavljanin — Konavljanka (u Ivek.-Broz. rječniku ima: Konavoka, — postalo od nomin. plur.: Konavle ili Konavli — prema: Konavalka), Ubljanin (prema mjestu: Ub) — Ubljanka i t. d.; s osnovom na *n (nj):* Senjanin — Senjanka, Sinjanin — Sinjanka, Solunjanin — Solunjanka, Udbinjanin — Udbinjanka i t. d.

d) Mjesna imena s pomičnim *a:* Grbalj — Grbljanin — Grbljanka, Jadar — Jadranin — Jadranka, Mačvanin (jer se osjeća kao da je u riječi pomično *a)* — Mačvanka; prema tome bit će i od: Skadar — Skadranin — Skadranka, Zadar — Zadranin — Zadranka, i ako Ivek.-Broz. rječnik ima samo: Skadarka, Zadarka; prema tim riječma bit će i od: Istranin (kad se misli oblik: Istra, a ne Istrija) — Istranka i Istarka.

Ovamo mogu pristati i imenice s pomičnim *a*, kojima se osnova svršuje na *c* (ispor. točku b).

3. Nastavak *inja* dobijat će sve mjesne riječi, koje imaju osnovu od jednoga sloga, i taki oblik za žensku čeljad bit će običan kao i oblik s nastavkom *ka;* Senjkinja na pr. bit će obično kao i: Senjanka, i ako u Ivek.-Broz. rječniku ima samo: Senjanka (i Senjka). Mjesna imena s osnovom od dva sloga, a osnova se svršuje na *k*, *g*, *h* i *c*, dobijaju nastavak *inja*, pošto im se nastavak *janin* oduzme; i ove riječi bit će također jednako obične s nastavkom *ka* i *inja;* manje će biti obične mjesne riječi od pet slogova ili od više slogova (na pr. kad bi se reklo: Filadelfijkinja).

a) Osnova je jednosložna: Beč — Bečkinja, Mleci (osn. Mletk) — Mletkinja (govori se i: Mletačkinja, a to će biti prema: Mletačka, kako se kadikad govori), Novi — Novkinja, Senj — Senjkinja; ovamo pripadaju i složenice, kojima je druga pola riječ od jednoga sloga: Novi Sad — Novosatkinja; prema ovim riječima iz Ivek.-Broz. rječnika bit će: Bar — Barkinja, Brač — Bračkinja, Brod — Brotkinja, Gruž — Gruškinja, Peć — Pećkinja, Rim — Rimkinja, Sinj — Sinjkinja, Spuž — Spuškinja; Stari Vlah — Starovlaškinja, od: Trst bit će običnije: Tršćanka nego: Trstkinja. Ovamo pripadaju i imena zemalja, kojima je osnova (bez *ska* ili *ija)* od jednoga sloga: Polj-ska — Poljkinja.

b) Osnovama od dva sloga (rjeđe od više slogova) nadovezuje se nastavak *inja (kinja)* na osnovu, kaka se nađe, kad se oduzme nastavak za muško čeljade *janin*, t. j. osnova se svršuje onda na

Digitized by Google

č, ć, š, š: Imoćanin — Imotkinja (prema osnovi: Imotsk), Osječanin — Osječkinja, Peraštanin — Peraškinja, Porečanin — Porečkinja, Požežanin — Požeškinja, Šuičanin (prema: Suica) — Šuičkinja, Timočanin — Timočkinja; tako će biti i od drugijeh riječi, što su spomenute pod točkom 2. b.

Dubrovkinja, Karlovkinja načinjeno je prema: Dubrovka, Karlovka; ovaki se oblici nahode u Ivek.-Broz. rječniku.

III.

Kad treba od mjesne imenice načiniti pridjev, često se u nas griješi. Da bi se vidjelo, kako treba graditi te pridjeve, ispisah iz Ivek.-Broz. rječnika mjesne pridjeve (koliko ih već ima) od onijeh imena mjêstâ, koja se spominju u I. dijelu ove radnje, i trudio sam se, da bih našao zakone, kako se u narodu taki pridjevi grade. Ima svega oko 13 glavnijeh pravila. Kao općeno pravilo vrijedi: sva mjesna imena dobijaju pridjevni nastavak *ski*; mjesna imena ženskoga roda s nastavkom *a* u nom. sing., ako im je osnova od jednoga sloga, dobijaju nastavak *ski* na oblik imena za muško čeljade s nastavkom *janin*, pošto se *in* od *janin* oduzme; izuzimaju se od toga pravila imena s osnovom na: *j; m, n, g, h, k* i donekle imena s osnovom na *d, t;* dakle: Baja — bajski, Troja — trojski; Ruma — rumski, Glina — glinski, Lika — lički i t. d. (a ne: bajanski, trojanski, rumljanski, ličanski); ako se nađe pomično *a*, onda i kod ovakijeh mjesnih imena nastavak *ski* dođe na oblik imena za muško čeljade, na pr. Smirna — Smirnjanin — smirnjanski (što bi narod rekao: smiranski). Od: Zeta ima u Ivek.-Broz. rječniku: zetski, pa bi prema tome bilo i od Sparta samo: spartski, ali mislim da ne će biti pogrješno, kaže li se i: zećanski, sparćanski. O ovakim mjesnim imenima reći će se što treba još napose kod osnova, prema kojima sam poređao evo ova pravila:

1. Mjesna imena s osnovom na *v* (nom. sing. svršuje se na: *evo, ovo, ava)* dobijaju nastavak *ski* na osnovu: Braničevo — braničevski, Bregovo — bregovski, Grahovo — grahovski, Kosovo — kosovski, Resava — resavski, Sarajevo — sarajevski, Smederevo — smederevski, Tamnava — tamnavski, Valjevo — valjevski; prema ovim pridjevima iz Ivek.-Broz. rječnika bit će: Beneševo — beneševski, Berkasovo — berkasovski, Bosiljevo — bosiljevski, Dubrava — dubravski, Ivankovo — ivankovski, Jakovo — ja-

Digitized by Google

kovski, Kupinovo — kupinovski, Pazova — pazovski, Ruševo — ruševski, Valpovo — valpovski, Viljevo — viljevski i t. d.; tako će biti i kod tuđijeh riječi: Azov — azovski, Brašov — brašovski, Genova — genovski, Kordova — kordovski, Lavov — lavovski, Mantova — mantovski, Padova — padovski i t. d.

Nastavak *ski* nadovezuje se kadikad na nominativni oblik za muško čeljade, koji postaje nastavkom *ac;* to je kod onijeh mjesnih imena, što ispred *v* imaju vokal *o* ili *e:* Bešenova (o) — bešenovački, Đakovo — đakovački, (Hercegovo) — hercegovački, Smederevo smeđerevački prema: Bešenovac, Đakovac, Hercegovac, Smederevac; prema njima bit će: Berkasovo — Berkasovac — berkasovački, Ivankovo — Ivankovac — ivankovački, Jakovo — Jakovac — jakovački, Kupinovo — Kupinovac — kupinovački, Pazova — Pazovac — pazovački, Valpovo — Valpovac — valpovački i t. d. pored: berkasovski, ivankovski, jakovski i t. d., tako će biti i kod tuđijeh imena: Azov — azovački, Brašov — brašovački, Genova — genovački, Kordova — kordovački, Krakov — krakovački, Lavov — lavovački, Mantova — mantovački, Padova — padovački i t. d. pored: azovski, brašovski, genovski i t. d.

2. Mjesna imena s osnovom na *r* dobijaju gotovo uvijek na osnovu nastavak *ski:* Bjelovar — bjelovarski, Crna Gora — crnogorski, Fruška Gora — fruškogorski, Đakovar — đakovarski, Kotar — kotarski, Misir — misirski, Mostar — mostarski, Novi Pazar — novopazarski, Sveta Gora — svetogorski, Temišvar — temišvarski, Vilindar — vilindarski, Vukovar — vukovarski; i imena s pomičnim *a* dobijaju nastavak na nominativni oblik mjesta: Jadar — jadarski, Zadar — zadarski, samo što Jadar može imati nastavak *ski* i prema obliku za muško čeljade s nastavkom *janin*, pošto *in* od nastavka *janin* otpadne: Jadranin — jadranski; ne može se tvrditi, da tako postaju i pridjevi od drugijeh imena s pomičnim *a;* u Ivek.-Broz. rječniku nijesam naišao ni na jedan drugi sličan pridjev. Prema navedenim primjerima bit će: Bribir — bribirski, Klakar — klakarski, Kološvar — kološvarski, Lobor — loborski, Ogar — ogarski i t. d.; tako će biti i od tuđijeh imena: Algir — algirski, Branibor — braniborski, Gibraltar — gibraltarski, Labrador — labradorski i t. d.; s pomičnim *a:* Čabar — čabarski, Dabar — dabarski, Kloštar — kloštarski, Kopar — koparski, Nuštar — nuštarski; imena ženskoga roda na *a* u nom. sing., osobito s osnovom na *dr*, *tr*, gradit će pridjeve prema obliku

Digitized by Google

za muško čeljade s nastavkom *janin* (pošto *in* otpadne): Bistra — Bistranin — bistranski, Istra — Istranin — istranski, Odra — Odranin — odranski, Gora — Goranin — goranski, Škare — Škaranin — škaranski i t. d.; tuđa riječ: Kipar imat će: kiparski.

3. Sva imena s osnovom na *n* (nom. se sing. svršuje na: *in*, *ina*, *en*, *an*, *un*) primaju pridjevni nastavak *ski* na osnovu: Beočin — beočinski, Bezdin — bezdinski, Bijeljina — bijeljinski, Ceklin — ceklinski, Čokešina — čokešinski, Dečani — dečanski, Dukađin — dukađinski, Kolašin — kolašinski, Kuveždin — kuveždinski, Negotin — negotinski, Paraćin — paraćinski, Požun — požunski, Prizren — prizrenski, Slankamen — slankamenski, Solin — solinski, Solun — solunski, Udbina (Udbinja) — udbinski (udbinjski), Varadin — varadinski, Vidin — vidinski, Zemun — zemunski i t. d.; prema ovim pridjevima iz Ivek.-Broz. rječnika bit će: Bršadin — bršadinski, Brušane — brušanski, Čepin — čepinski, Debrecin — debrecinski, Dobrlin — dobrlinski, Fužina — fužinski (nije dobro: fužinarski, kako se gotovo uvijek govori i piše), Garčin — garčinski, Krapina — krapinski, Ljubljana — ljubljanski, Moslavina — moslavinski, Petrovina — petrovinski, Surčin — surčinski, Veljun — veljunski, Voćin — voćinski i t. d.; prema njima imat će i tuđe riječi: Apenin — apeninski, Atena — atenski, Babilon — babilonski, Jakin — jakinski, Modena — modenski, Palestina — palestinski, Sidon — sidonski, Verona — veronski i t. d.

Mjesna imena s pomičnim *a* grade pridjeve prema nominativnom obliku, t. j. prema obliku, u kojem *a* ostaje, ili prema osnovi riječi s nastavkom *janin* za muško čeljade; pridjevni nastavak *ski* nadovezuje se na osnovu, kaka se nađe, kad se oduzme *in* od nastavka *janin:* Duvno — duvanjski, Hlijevno — hljevanski i hljevanjski, Risan — risanski i rišnjanski; prema njima će biti: Bruvno — bruvanski, bruvanjski i bruvnjanski, Pračno — pračanski, pračanjski i pračnjanski; ovako i tuđe riječi: Livorno — livornjanski, Lemno — lemnjanski, Smirna — smirnjanski; narod bi može biti rekao: livoranski, lemanski, smiranski.

4. Mjesna imena s osnovom na palatale: *j*, *r*, *lj*, *nj* primaju bez izuzetka nastavak *ski* na osnovu; a) osnove na *j*, *r:* Baja — bajski, Bečej — bečejski, Blagaj — blagajski, Kavaj — kavajski, Pocerje — pocerski, Primorje — primorski; prema ovima će biti: Bilaj — bilajski, Doboj — dobojski, Maglaj — maglajski, Radoboj radobojski, Sinaj — sinajski, Svilaj — svilajski; Cerje — cerski,

Digitized by Google

Gomirje — gomirski, Zagorje — zagorski; prema ovakim oblicima bit će i od tuđijeh riječi tako: Ahaja — ahajski, Bombaj — bombajski, Fokeja — fokejski, Malaja — malajski, Kitaj — kitajski, Moreja — morejski, Pirej — pirejski, Pompeji — pompejski (ne valja: pompejanski), Troja — trojski (ne valja: trojanski); b) osnove na *lj:* u Ivek.-Broz. rječniku naišao sam samo na pridjeve od: Homolje — homoljski i Drenopolje — drenopoljski, ali nema sumje, da će biti: Bijelo Polje — bjelopoljski, Bitolje — bitoljski, Drinopolje — drinopoljski, Kompolje — kompoljski, Nestopolje — nestopoljski, Prijepolje — prijepoljski, Suho Polje — suhopoljski, Vrpolje — vrpoljski i t. d.; prema njima bit će tako i od tuđih imena: Bruselj — bruseljski, Napulj — napuljski, Sevilja (Sevila) — seviljski i t. d.; c) osnove na *nj:* Cetinje — cetinjski, Gusinje — gusinjski, Sibinj — sibinjski, Sinj — sinjski, Trebinje — trebinjski; prema ovima bit će: Ašanja — ašanjski, Gunja — gunjski, Kosinj — kosinjski, Lasinja — lasinjski, Lošinj — lošinjski, Petrinja — petrinjski, Rasinja — rasinjski, Sunja — sunjski, Ulcinj — ulcinjski, Zrmanja — zrmanjski i t. d.; tuđe: Champagne — champanjski, Bretagne — bretanjski, Gascogne — gaskonjski, Kazanj — kazanjski i t. d.; s pomičnim *a:* Krupanj (gen. Krupnja) — krupanjski (u Ivek.-Broz. rječniku).

Nađe li se pred *j* labijal *b*, *p*, *v*, nema sigurnoga pravila, kako postaju adjektivi; od imena mjesta: Konavlje (mj. Konavje) trebalo bi da je: konavaljski ili konavljanski; a nije nego: konavoski; ako se uzme, da je ime mjestu: Konavle (Konavli, — to je pluralni oblik muškoga i ženskoga roda), onda je pridjev: konavoski lako protumačiti: konavalski — konava-oski — konavoski (kaogod što je i: Konavoka postalo od: Konavalka — Konava-oka); tako će i biti (ispor. u Ivek.-Broz. rječniku riječ: Konavle); od: Skoplje, Pljevlje ima u Ivek.-Broza: skopaljski, pljevaljski, ali ne će biti rđavo ni: skopljanski, pljevljanski.

5. Mjesna imena s osnovom na *l*, *m* dobijat će uvijek nastavak *ski* na osnovu: Budim — budimski, Ram — ramski, Rim — rimski, Ruma — rumski, Srijem — srijemski; Jerusalim — jerusalimski; prema njima: Lokrum — lokrumski; Amsterdam — amsterdamski, Jokohama — jokohamski, Potsdam — potsdamski, Stokholm — stokholmski i t. d.; Dupilo — dupioski (mj. dupilski), Krušedol — krušedolski; prema njima bit će: Kaštela — kaštelski (kašteoski), Bingula — bingulski, Stambul (Stambol) — stambulski

Digitized by Google

(stambolski); tako će imati i ona imena, kojima je drugi dio riječ „selo“: Divoselo — divoseoski, Dugo Selo — dugoseoski, Ivanovo Selo — ivanoseoski, Klinča Selo — klinčaseoski, Rajevo Selo — rajoseoski i t. d. Mjesna imena ženskoga roda, koja se svršuju na *la* u nom. sing., a osnova im je cd jednoga sloga, prave pridjev prema obliku za muško čeljade s nastavkom *janin*, pošto se *in* oduzme: Kula — kuljanski i kulanski i t. d.

Nađe li se pomično *a* u riječi, i onda će doći nastavak *ski* na osnovu imena za muško čeljade s nastavkom *janin*, pošto od nastavka *janin* otpadne *in:* Tuzla — tuzlanski; prema tome obliku bit će: Čavle — čavljanski, Orle — orljanski, Primišlje — primišljanski; Čalma — čalmanski (mjesto: čalmljanski), Čazma — čazmanski (mj. čazmljanski), Palermo — palermanski (mj. palermljanski), Parma — parmanski (mj. parmljanski) i t. d.

6. Imena, kojima se nominativ sing. svršuje na *ac* (ili plur. oblik na *ci*), dobijaju na singularni nominativni oblik nastavak *ski:* Aleksinac — aleksinački, Karlovac — karlovački, Požarevac — požarevački, Šabac — šabački, Vršac — vršački; Crnci — crnački, Rovci — rovački, Vinkovci — vinkovački; prema ovim pridjevima iz Ivek.-Broz. rječnika bit će: Antunovac — antunovački, Bakarac — bakarački, Biškupac — biškupački, Bukovac — bukovački, Celovac — celovački, Hrtkovci — hrtkovački, Komletinci — komletinački, Križevci — križevački i t. d.

7. Mjesna imena s nominat. sing. na *ica* dobijaju nastavak *ski* na osnovu: Crmnica — crmnički, Đakovica — đakovički, Kostajnica — kostajnički, Lipnica — lipnički, Ljesnica — ljesnički, Loznica — loznički, Podgorica — podgorički, Petkovica — petkovički, Radovašnica — radovašnički, Ribnica — ribnički, Sjenica — sjenički, Studenica — studenički, Subotica — subotički, Užice — užički; prema ovima imat će i sva druga mjesna imena na *ica:* Breznica — breznički, Crkvenica — crkvenički, Delnice — delnički i t. d.

8. Kojim se mjesnim imenima osnova svršuje na palatale: *č, ć, š, š, c*, dobijaju nastavak *ski* ili na osnovu ili na onaku osnovu, kaka se dobije, kad se od oblika za muško čeljade s nastavkom *janin* od toga nastavka oduzme *in*.

Nastavak *ski* dolazi na osnovu: a) kod sviju mjesnih imenica s osnovom na palatal osim onijeh imena, koja su u nominativu singulara od dva sloga, a nominativ se svršuje na *a, e*, i osim imena s pomičnim *a* (koje vidi pod točkom b): Gruž — gruški,

Digitized by Google

Nikšić — nikšićki, Niš — niški, Poreč — porečki, Tronoša — tronoški, Morača — moračkí, Palež — paleški, Peć — pećki, Spuž — spuški, Vilić — vilićki; prema tim oblicima iz Ivek.-Broz. rječnika bit će: Almaš — almaški, Barilović — barilovićki, Belegiš — belegiški, Brestač — brestački, Bunić — bunićki, Čerević — čerevićki, Gospić — gospićki, Kobaš — kobaški, Lukač — lukački, Morović — morovićki, Obreš — obreški, Sarvaš — sarvaški, Stalać — stalački i t. d.; b) od nastavka *janin* oduzima se *in:* α) kod imenica od dva sloga, kojima se nomin. sing. svršuje na *a, e:* Gruža — gružanski, Rača — račanski, Borča — borčanski (ovoga pridjeva nema u Ivek.-Broz. rječniku, ali znam, da se tako govori); tako će biti i od: Foča — fočanski, Mače — mačanski, Ploča — pločanski, Švarča — švarčanski; β) imena s pomičnim *a:* Bihać (gen. Bihaća i: Bišća) — bišćanski: tako će biti i od Gušće — gušćanski, Plešce — pleščanski; od: Jajce ima u Ivek.-Broz. rječniku pridjev: jajački (a trebalo bi: jajčanski), pa će prema njemu biti i: Selce — selački, Žepče — žepački, a ne će biti rđavo ni: selčanski, žepčanski.

9. Mjesna imena s osnovom na *g, h, k* dobijaju gotovo bez izuzetka nastavak *ski* na nominativni oblik; *g, h, k* ispred *ski* prelaze u: *ž, š, č;* ako je riječ s pomičnim *a*, to *a* ne ispada, nego ostaje u pridjevu: Banja Luka — banjolučki, Bečkerek — bečkerečki, Čačak — čačački (i čačanski), Ilok — iločki, Lika — lički, Požega — požeški, Rudnik — rudnički, Stari Vlah — starovlaški, Timok — timočki, Vrdnik — vrdnički, Zvornik — Zvornički; od Travnik je: travnički i: travljanski, travanjski; imena s pomičnim *a:* Brza Palanka — brzopalanački, Gacko (mj. Gatsko) — gatački, Jarak — jarački, Mleci (osnova: Mletk) — mletački; od Grocka je: gročanski (prema: Gročanin, a trebalo bi: grocački), Dubrovnik — dubrovački (prema: Dubrovac; ima i: dubrovnički u pjesmama); ime mjesta: Bačka je zapravo oblik pridjeva, ali ima i: bačvanski. Prema ovim i ovakim oblicima bit će: Cernik — cernički, Brlog — brloški, Drežnik — drežnički i t. d.; tako će biti i kod tuđijeh riječi: Afrika — afrički, Amerika — američki, Damask — damaštanski (a bit će dobro i: damasački), Korzika — korzički, Maroko — maročki, Mejika — mejički i t. d.

10. Imena s osnovom na *d, t* dobijaju nastavak *ski* na osnovu, samo imena od jednoga sloga dobijaju nastavak *ski* prema osnovi za muško čeljade s nastavkom *janin*, pošto se *in* od nastavka *janin* oduzme: Arad — aradski, Brda — brdski (brcki), Carigrad

Digitized by Google

carigradski, Kikinda — kikindski, Novi Sad — novosadski, Perast — peraški (mjesto: perastski); jednosložna imena: Rt — ŕćanski, Trst — tršćanski; tako će biti i kod onijeh imena mjesta, koja imaju palatal ispred *t (d)*: Goražde — goraždanski (i: goraški, goraždski; ispor. u Ivek.-Broz. rječ. Goražde), Gradište — gradišćanski; dakle prema prvima bit će: Bobota — bobotski, Erdut — erdutski, Lopud — lopudski, Prezid — prezidski, Trsat — trsatski i t. d.; tako će i tuđe riječi graditi pridjeve: Beirut — beirutski, Egipat — egipatski, Florida — floridski, Granada — granadski i t. d.; prema: ŕćanski, tršćanski, goraždanski, gradišćanski bit će i od: Bukurešt — bukurešćanski (bolje nego: bukureštanski) i: Pazarište — pazarišćanski. Mjesna imena ženskoga roda s nastavkom *a* u nom. sing., ako imadu osnovu od jednoga sloga, pravit će pridjev prema obliku za muško čeljade, pošto *in* otpadne: Sparta — Sparćanin — sparćanski (nije dobro: špartanski), ali će biti dobro i: spartski, jer i od: Zeta ima: zetski.

11. Mjesna imena s osnovom na *b*, *p*, *v* dobijaju pridjevni nastavak *ski* na dva načina; a) nastavak *ski* dođe na osnovu: Evropa — evropski, Zagreb — zagrepski (i: zagrebački prema: Zagrebac); b) imena s osnovom od jednoga sloga i imena s osnovom od dva sloga, kojima se nomin. sing. svršuje na *a*, dobijaju nastavak *ski* prema imenu za muško čeljade s nastavkom *janin*, pošto *in* otpadne.: (Bijela) Crkva — bjelocrkvanski, Budva — budljanski (mjesto: bud-v-ljanski), Mačva — mačvanski, Novi — novljanski, Piva — pivljanski; prema tim oblicima iz Ivek.-Broz. rječnika bit će: Krupa — krupljanski, Lokve — lokvanski (a nikako: lokvarski), Molve — molvljanski, Župa — župljanski; što ima i: župski (vidi u Ivek.-Broza), ne obara pravila. Ovamo će pripadati i imena mjesna, kojima se nom. sing. svršuje na *„vje“*: Vukovje — vukovljanski i t. d.

12. Mjesna imena s osnovom na *s*, *z* dobijat će nastavak *ski* na osnovu, ako je osnova od dva ili od tri sloga (ili od više slogova); ako je riječ ženskoga roda od dva sloga s nominativnim nastavkom *a*, dobijat će prema imenu za muško čeljade s nastavkom *janin*, pošto *in* od nastavka *janin* otpadne. Potvrde iz Ivek.-Brozova rječnika nema, ali držim, da će ovako biti prema duhu hrvatskoga jezika: Gradusa — graduski, Lovas — lovaski; Englez — engleski, Francuz — francuski, Paris — pariski, Peloponez — peloponeski, Sirakuza — sirakuski (nije dobro: graduški, lovaški, pariški, sirakuški i t. d.); imenice ženskoga roda s nominat. nastavkom *a:*

Digitized by Google

(Duga) Resa — dugoresanski, Piza — pizanski, Staza — stazanski i t. d.; ovo je nalik na ono, što je rečeno pod točkom 8. b. α; 11. b. i pod toč. 5., vidi taka imena i pod I. 2. g.

13. Mjesna imena, kojima se nomin. sing. svršuje na *ija*, dobijat će nastavak *ski* na dva načina: ili nominativni nastavak *ija* sasvijem otpada, pa na ono, što ostane, dolazi nastavak *ski*, ili nominativni nastavak *ija* ostaje u osnovi riječi, pa se na taku osnovu nadovezuje pridjevni nastavak *ski*.

a) Nominativni nastavak *ija* otpada: α) ako se pred *ija* nađe slovo *l*, *m*, *n*, *r*, *v*, a osnova, koja se svršuje na jedno od tijeh slova, mora biti bar od dva sloga: Brazilija — brazilski, Italija — italski (bolje je: italski nego: talijanski), Kastilija — kastilski, Natolija — natolski, Tesalija — tesalski, Mezopotamija — mezopotamski, Maćedonija — maćedonski, Semberija — semberski, Slavonija — slavonski, Slovenija — slovenski (potonja četiri pridjeva nahode se u Ivek.-Broz. rječniku), Abesinija — abesinski, Aragonija — aragonski, Babilonija — babilonski, Kefalonija — kefalonski, Luzitanija — luzitanski, Patagonija — patagonski; Asirija — asirski, Mandžurija — mandžurski, Sibirija — sibirski, Batavija — batavski, Moldavija — moldavski, Skandinavija — skandinavski i t. d.; β) koja mjesna imena na *ija* imaju za muško čeljade nastavak *janin* (vidi I. 1. h. γ.), dobijat će nastavak *ski* na osnovu bez nominativnog nastavka *ija*, ako je osnova (bez *ija)* bar od dva sloga ili od jednoga sloga, a svršuje se na *c:* Andaluzija — andaluski, Dacija — dački, Fenicija — fenički, Galicija — galički, Helvecija — helvečki, Islandija — islandski, Kapadocija — kapadočki, Kurlandija — kurlandski, Livadija — livadski, Lotaringija — lotarinški, Numidija — numidski, Pikardija — pikardski, Tracija — trački, Tunguzija — tunguski (Valencija — Valenčanin — valencijski vidi pod točkom *b)* i t. d.

b) Nominativni nastavak *ija* ostaje u osnovi, ako se ispred *ija* nađe *b*, *el*, *dr*, *tr* i *c*, kad se ispred *c* nahodi kakav konsonant: Austrija — austrijski (austrijanski ne će biti dobro), Baktrija — baktrijski, Silistrija — silistrijski; Besarabija — besarabijski; Filadelfija — filadelfijski; Istrija — istrijski, Kolumbija — kolumbijski; Rumelija — rumelijski, Valencija — valencijski (kao i: financijski što se govori prema imenici: financija); ovamo pripadaju i sva imena s osnovom (bez *ija)* od jednoga sloga, a osnova se može svršivati na kakavgod konsonant osim na *c* (isp. točku a, β): Frigija — frigijski, Frizija — frizijski, Gruzija — gruzijski,

Digitized by Google

Libija — libijski, Lidija — lidijski, Medija — medijski, Nubija — nubijski, Partija — partijski, Pavija — pavijski, Sofija — sofijski (potonji se pridjev nahodi u Ivek.-Broz. rječniku) i t. d. Od: Aleksandrija, Bežanija, Sentandrija i Šumadija imamo: aleksandrijski (i: aleksandrijnački), bežanijski (i: bežaninski), sentandrijnski, šumadijnski; Dalmacija ima: dalmatinski (prema: Dalmatin; Srbija — srbijanski (bilo bi korektnije: srbijski, srbljanski); osim „bežanijski" (bežaninski) nahode se ostali pridjevi u Ivek.-Broz. rječniku.

IV.

Ne će biti, mislim, zališno, ako ovdje navedem azbučnim redom sva mjesna imena, što se spominju u ovoj radnji, i kod svakoga imena kažem, kaki je oblik za muško i žensko čeljade, i kaki je pridjev od svakoga imena. Nastavak *inja* za žensku čeljad spomenut ću samo kod mjesnih imena, koja taj nastavak dobijaju prema II. točki 3.

Abesinija, Abesinac, Abesinka, abesinski; — *Adaševci*, Adaševčanin, Adaševčanka, adaševački; — *Aden*, Adenac, Adenka, adenski; — *Afganistan*, Afganistanac, Afganistanka, afganistanski; — *Afrika*, Afričanin, Afričanka, afrički; — *Ahaja*, Ahajac, Ahajka, ahajski; — *Akvitanija*, Akvitanac, Akvitanka, akvitanski; — *Aleksandrija*, Aleksandrinac (Aleksandrijnac), Aleksandrinka (Aleksandrijnka), aleksandrijski (aleksadrijnački); — *Aleksinac*, Aleksinčanin, Aleksinčanka, aleksinački; — *Algir*, Algirac, Algirka, algirski; — *Almaš*, Almašanin, Almašanka, almaški; — *Alzacija*, Alzačanin, Alzačanka, alzački; — *Amerika*, Američanin, Američanka, američki; — *Amsterdam*, Amsterdamac, Amsterdamka, amsterdamski; — *Anatolija* (ili: Anadolija), Anatolac, Anatolka, anatolski; — *Andaluzija*, Andalužanin, Andalužanka, andaluski; — *Andrijevci*, Andrijevčanin, Andrijevčanka, andrijevački; — *Antunovac*, Antunovčanin, Antunovčanka, antunovački; — *Apenin*, Apeninac, Apeninka, apeninski; — *Arabija*, Arapin (Arap), Arapka ili Arapkinja, arapski; — *Aragonija*, Aragonac, Aragonka, aragonski; — *Arbanija* (Albanija), Arbanas i Arbanac (Albanac), arbanski, albanski; — *Argentina*, Argentinac, Argentinka, argentinski; — *Arkadija*, Arkađanin, Arkađanka, arkadski; — *Asirija*, Asirac, Asirka, asirski; — *Astrahan*, Astrahanac, Astrahanka, astrahanski; — *Asturija*, Asturac, Asturka, asturski; — *Ašanja*, Ašanjac i Ašanjanin, ašanjski; — *Atena*, Atenac (je korektnije

Digitized by Google

nego: Atenjanin), Atenka (Atenjanka), atenski; — *Atika*, Atičanin, Atičanka, atički; — *Australija*, Australac, Australka, australski; — *Austrija*, Austrijac (je korektnije nego: Austrijanac), Austrijka (korektnije nego: Austrijanka), austrijski i austrinski (korektnije nego: austrijanski); — *Azija* ima za muško čeljade: Azijat, za žensko čeljade bit će: Azijatkinja, pridjev: azijski; — *Azov*, Azovac, Azovka, azovski i azovački.

Babilon, Babilonac, Babilonka, babilonski; — *Babilonija*, Babilonac, Babilonka, babilonski; — *Bačka*, Bačvanin, Bačvanka, bački i bačvanski; — *Badljevina*, Badljevinac, Badljevinka, badljevinski; — *Bagdad*, Bagdađanin, Bagdađanka, bagdadski; — *Baja*, Bajac, Bajkinja, bajski; — *Baljevac*, Baljevčanin, Baljevčanka, baljevački; — *Bakarac*, Bakarčanin, Bakarčanka, bakarački; — *Baktrija*, Baktrijac, Baktrijka, baktrijski; — *Banija*, Banijac, Banijka, banijski; — *Banovci* (Novi, Stari), (Novo-, Staro-) Banovčanin, Banovčanka, banovački. — *Banja Luka* (Bajna Luka), Banjolučanin, Banjolučanka, banjolučki; — *Baranja*, Baranjac i Baranjanin, Baranjka, baranjski; — *Barcelona*, Barcelonac, Barcelonka, barcelonski; — *Barilović*, Barilovićanin, Barilovićanka, barilovički; — *Batavija*, Batavac, Batavka, batavski; — *Beč*, Bečanin, Bečkinja i Bečanka, bečki; — *Bečej*, Bečejac, Bečejka, bečejski; — *Bečkerek*, Bečkerečanin, Bečkerečanka i: Bečkerečkinja, bečkerečki; — *Bednja*, Bednjanin, Bednjanka, bednjanski; — *Beirut*, Beirućanin, Beirućanka, beirutski; — *Belegiš*, Belegišanin, Belegišanka, belegiški; — *Belgija*, Belgijac i Belžanin, Belgijka, belgijski; — *Bengalija*, Bengalac, Bengalka, bengalski; — *Benkovac*, Benkovčanin, Benkovčanka, benkovački; — *Beočin*, Beočinac, Beočinka, beočinski; — *Beravci*, Beravčanin, Beravčanka, beravački; — *Berak*, Beračanin, Beračanka, beračkí; — *Berat*, Beraćanin, Beraćanka, beratski; — *Berek*, Berečanin, Berečanka, berečki; — *Berkasovo*, Berkasovac, Berkasovka, berkasovski i berkasovački; — *Berlin*, Berlinac, Berlinka, berlinski; — *Besarabija*, Besarabijac, Besarabijka, besarabijski; — *Bešenovo*, Bešenovac, Bešenovka, bešenovački i bešenovski; — *Beška*, Beščanin, Beškinja, beški; — *Bezdin*, Bezdinac, Bezdinka, bezdinski; — *Bežanija*, Bežani(j)nac, Bežaninka, bežaninski; — *Bihać*, Bišćanin, Bišćanka, bihaćki; — *Bijela Crkva*, Bjelocrkvanac, Bjelocrkvanka, bjelocrkvanski; — *Bijelo Brdo*, Bjelobrđanin, Bjelobrđanka, bjelobrdski; — *Bijelo Polje*, Bjelopoljac, Bjelopoljka, bjelopoljski; — *Bijeljina*, Bijeljinac, Bijeljinka, bijeljinski; — *Bilaj*, Bilajac, Bi-

Digitized by Google

lajka, bilajski; — *Bingula*, Bingulac, Bingulka, bingulski; — *Biograd*, Biogradac i Biograđanin, Biogratka i Biograđanka, biogradski; — *Birač*, Biračanin, Biračanka, birački; — *Birovac*, Birovčanin, Birovčanka, birovački; — *Bistra*, Bistranin, Bistranka, bistranski; — *Biškupec*, Biškupčanin, Biškupčanka, biškupački; — *Bitinija*, Bitinac, Bitinka, bitinski; — *Bitolj*, Bitoljac, Bitoljka, bitoljski; — *Bjelovar*, Bjelovarac, Bjelovarka. bjelovarski; — *Blinja*, Blinjac i Blinjanin, Blinjkinja, blinjski; — *Bobota*, Bobićanin, Bobićanka, bobotski; — *Bogdanovci*, Bogdanovčanin, Bogdanovčanka, bogdanovački; — *Boka kotorska*, Bokokotorac i Bokokotoranin, Bokokotorka, bokokotorski; — *Bolivija*, Bolivijac, Bolivijka, bolivijski; — *Bombaj*, Bombajac, Bombajka, bombajski; — *Borča*, Borčanin, Borčanka, borčanski; — *Borovo*, Borovac, Borovka, borovski i borovački; — *Bosiljevo*, Bosiljevac, Bosiljevka, bosiljevski; — *Bosna*, Bosanac i Bošnjanin (Bošnjak), Bosanka i Bošnjakinja, bosanski, bošnjački; — *Boston*, Bostonac, Bostonka, bostonski; — *Bosut*, Bosućanin, Bosućanka, bosutski; — *Bošnjaci*, Bošnjačanin, Bošnjačanka (isp. II. 2. b.) i: Bošnjačkinja (isp. II. 3. b.), bošnjački; — *Bović*, Bovićanin, Bovićanka, bovićki; — *Brač*, Bračanin, Bračanka i Bračkinja (isp. II. 3. a.), bračkí; — *Bračevci*, Bračevčanin, Bračevčanka, bračevački; — *Brašov*, Brašovac, Brašovka, brašovski i brašovački; — *Brazilija*, Brazilac, Brazilka, brazilski; — *Brckovljan*, Brckovljanac, Brckovljanka, brckovljanski; — *Brda*, Brđanin, Brđanka, brdski; — *Brdovec (ac)*, Brdovčanin, Brdovčanka, brdovački; — *Branibor*, Braniborac, Braniborka, braniborski; — *Braničevo*, Braničevac, Braničevka, braničevski; — *Bregi*, Brežanin, Brežanka, breški; — *Brestač*, Brestačanin, Brestačanka, brestački; — *Bregovo*, Bregovac, Bregovka, bregovski i bregovački; — *Brestovac*, Brestovčanin, Brestovčanka, brestovački; — *Bretagne*, Bretanjac i Bretanjanin, Bretanjka, bretanjski; — *Breznica*, Brezničanin, Brezničanka, brezнički; — *Bribir*, Bribirac, Bribirka, bribirski; — *Brinje*, Brinjanin, Brinjanka, brinjski; — *Britanija*, Britanac, Britanka, britanski; — *Brlog*, Brložanin, Brložanka, brloški; — *Brno*, Brnac, Brnkinja, brnski; — *Brod*, Brođanin, Brođanka i Brotkinja, brodski; — *Brod-Moravice*, Brod-Moravičanin, Brod-Moravičanka, brod-moravički; — *Bruselj*, Bruseljac, Bruseljka, bruseljski; — *Brušane*, Brušanac, Brušanka, brušanski; — *Bruvno*, Bruvnjanin, Bruvnjanka, bruvnjanski; — *Brza Palanka*, Brzopalančanin, Brzopalančanka, brzopalanački; — *Buč*, Bučanin, Bučanka i Bučkinja,

Digitized by Google

bučki; — *Bučanin*, Bučaninac, Bučaninka, bučaninski; — *Budim*, Budimac, Budimka, budimski; — *Budva*, Bud(v)ljanin, Bud(v)ljanka, bud(v)ljanski; — *Buđanovci*, Buđanovčanin, Buđanovčanka, buđanovački; — *Bukovac* (Mali, Veliki), (Malo-, Veliko-) Bukovčanin, (Malo-, Veliko-) Bukovčanka, (malo-, veliko-) bukovački; — *Bukovica*, Bukovičanin, Bukovičanka, bukovički; — *Bukurešt*, Bukurešćanin, Bukurešćanka, bukurešćanski; — *Bunić*, Bunićanin, Bunićanka, bunićki.

Cabuna, Cabunac, Cabunka, cabunski; — *Carigrad*, Carigrađanin, Carigrađanka, carigradski; — *Catanija*, Catanac, Catanka, catanski; — *Cejlon*, Cejlonac, Cejlonka, cejlonski; — *Ceklin*, Ceklinac, Ceklinka, ceklinski; — *Celovac*, Celovčanin, Celovčanka, celovački; — *Cerić*, Cerićanin, Cerićanka, cerićki; — *Cerje*, Cerac, Cerkinja, cerski; — *Cerna*, Cernjanin, Cernjanka, cernanski (isp. III. 3.); — *Cernik* Cerničanin, Cerničanka, cernički; — *Cetinje*, Cetinjanin, Cetinjka, cetinjski; — *Cesarica*, Cesaričanin, Cesaričanka, cesarički; — *Champagne*, Champanjac, Champanjka, champanjski; — *Chikago*, Chikažanin, Chikažanka, chikaški; — *Chile*, Chiljanin, Chiljanka, chilski; — *Cres*, Crešanin, Crešanka i Creškinja, creski; — *Crkvenica*, Crkveničanin, Crkveničanka, crkvenički; — *Crkveni Bok*, Crkvenobočanin, Crkvenobočanka, crkvenobočki; — *Crmnica*, Crmničanin, Crmničanka, crmnički; — *Crna Bara*, Crnobarac, Crnobarka, crnobarski; — *Crna Gora*, Crnogorac, Crnogorka, crnogorski; — *Crnci*, Crnčanin, Crnčanka, crnački; — *Crni Lug*, Crnolužanin, Crnolužanka, crnoluški; — *Cvetković*, Cvetkovićanin, Cvetkovićanka, cvetkovički.

Čabar, Čabranin, Čabranka, čabarski; — *Čačak*, Čačanin, Čačanka, čačački (i: čačanski); — *Čaglić*, Čaglićanin, Čaglićanka, čaglički; — *Čakovac*, Čakovčanin, Čakovčanka, čakovački; — *Čalma*, Čalmljanin, Čalmljanka, čalmanski (isp. III. 5.); — *Čanak*, Čanačanin, Čanačanka, čanački; — *Čavle*, Čavljanin, Čavljanka, čavljanski (moglo bi biti i: čavalski — čavaoski prema: Konavle — konavoski; ispor. III. 4. i 5.); — *Čazma*, Čazmljanin, Čazmljanka, čazmanski (isp. III. 5.); — *Čemernica*, Čemerničanin, Čemerničanka, čemernički; — *Čepin*, Čepinac, Čepinka, čepinski; — *Čerević*, Čerevićanin, Čerevićanka, čerevićki; — *Černovice*, Černovičanin, Černovičanka, černovički; — *Čokešina*, Čokešinac, Čokešinka, čokešinski; — *Čortanovci*, Čortanovčanin, Čortanovčanka, čortanovački.

Digitized by Google

Dabar, Dabranin, Dabranka, dabarski; — *Dacija*, Dačanin, Dačanka, dački; — *Dalmacija*, Dalmatinac, Dalmatinka, dalmatinski; — *Dalj*, Daljanin, Daljanka i Daljkinja, daljski; — *Damask*, Damaščanin, Damaščanka, damaštanski i damasački; — *Danska*, Danjanin, Danjanka i Dankinja, danski; — *Debelo Brdo*, Debelobrđanin, Debelobrđanka, debelobrdski; — *Debrecin*, Debrecinac, Debrecinka, debrecinski; — *Deč*, Dečanin, Dečkinja i Dečanka, dečki; — *Dečani*, Dečanac, Dečanka, dečanski: — *Delfi(j)*, Delfijac, Delfijka, delfijski; — *Delnice*, Delničanin, Delničanka, delnički; — *Desinić*, Desinićanin, Desinićanka, desinićki; — *Dežanovac*, Dežanovčanin, Dežanovčanka, dežanovački; — *Divoš*, Divošanin, Divošanka, divoški; — *Divoselo*, Divoselac, Divoselkinja, divoseoski; — *Divuša*, Divušanin, Divušanka, divuški; — *Dobanovci*, Dobanovčanin, Dobanovčanka, dobanovački; — *Doboj*, Dobojac, Dobojka, dobojski; — *Dobranec(ac)*, Dobrančanin, Dobrančanka, dobranački; — *Dobrinci*, Dobrinčanin, Dobrinčanka, dobrinački; — *Dobrinja*, Dobrinjac i Dobrinjanin, Dobrinjka, dobrinjski; — *Dobrlin*, Dobrlinac, Dobrlinka, dobrlinski; — *Dobrota*, Dobroćanin, Dobroćanka, dobrotski; — *Dorida*, Doriđanin, Doriđanka, doridski (bit će pogrješno, kako se u nas obično piše: Dorani, dorski); — *Draganić*, Draganićanin, Draganićanka, draganićki; — *Dragović*, Dragovićanin, Dragovićanka, dragovički; — *Drenje*, Drenjac i Drenjanin, Drenjkinja i Drenjanka, drenjski; — *Drenovac*, Drenovčanin, Drenovčanka, drenovački; — *Drenovci*, Drenovčanin, Drenovčanka, drenovački; — *Drežnica*, Drežničanin, Drežničanka, drežnički; — *Drežnik*, Drežničanin, Drežničanka, drežnički; — *Drezden*, Drezdenac, Drezdenka, drezdenski; — *Drina*, Drinjanin i Drinjac, Drinjanka i Drinjkinja, drinski; — *Drivenik*, Driveničanin, Driveničanka, drivenički; — *Drniš*, Drnišanin, Drnišanka, drniški; — *Drnje*, Drnjanin i Drnjac, Drnjanka i Drnjkinja, drnjski; — *Dubica*, Dubičanin, Dubičanka, dubički; — *Dublin*, Dublinac, Dublinka, dublinski; — *Dubrava*, Dubravac, Dubravka, dubravski; — *Dugo Selo*, Dugoselac, Dugoselkinja, dugoseoski; — *Dukađin*, Dukađinac, Dukađinka, dukađinski; — *Duga Resa*, Dugorešanin, Dugorešanka, dugoresanski (isp. III. 12.); — *Dupilo*, Dupiljanin, Dupiljanka, dupioski; — *Duvno*, Duvnjanin, Duvnjanka, duvanjski (mj. duvnjanski); — *Dvor*, Dvoranin, Dvoranka, dvorski.

Đakovar, Đakovarac, Đakovarka, đakovarski; — *Đakovica*, Đakovičanin, Đakovičanka, đakovički; — *Đakovo*, Đakovac, Đakovka

Digitized by Google

Đakovkinja i Đakovčanka), đakovski i đakovački; — *Đelekovac*, Đelekovčanin, Đelekovčanka, đelekovački; — *Đula Ves*, Đulovešanin, Đulovešanka, đulaveski; — *Đurđevac*, Đurđevčanin, Đurđevčanka, đurđevački; — *Đurđevo*, Đurđevac, Đurđevka, đurđevski; — *Đurmanec(ac)*, Đurmančanin, Đurmančanka, đurmanački.

Ecuador, Ecuadorac, Ecuadorka, ecuadorski; — *Efez*, Efežanin, Efežanka, efeski; — *Egipat*, Egipćanin, Egipćanka, egipatski; — *Erdevik*, Erdevičanin, Erdevičanka, erdevički; — *Erdut*, Erdućanin, Erdućanka, erdutski; — *Etolija*, Etolac, Etolka, etolski; — *Eubeja*, Eubejac, Eubejka, eubejski; — *Evropa*, Evropljanin, Evropljanka, evropski.

Farkaševac, Farkaševčanin, Farkaševčanka, farkaševački; — *Fenicija*, Feničanin, Feničanka, fenički; — *Filadelfija*, Filadelfijac, Filadelfijka, filadelfijski; — *Finska* (Finlandija), Finac i Finjanin, Finkinja i Finjanka, finski; — *Fiorenca*, Fiorenčanin, Fiorenčanka, fiorenački; — *Flandrija*, Flandrijac, Flandrijka, flandrijski; — *Florida*, Floriđanin, Floriđanka, floridski; — *Foča*, Fočanin, Fočanka, fočanski; — *Fokeja*, Fokejac, Fokejka, fokejski; — *Formoza*, Formožanin, Formožanka, formoski; — *Frankfurt*, Frankfurćanin, Frankfurćanka, frankfurtski; — *Frigija*, Frigijac i Frižanin, Frigijka, frigijski; — *Frizija*, Frizijac i Frižanin, Frizijka, frizijski; — *Fruška Gora*, Fruškogorac, Fruškogorka, fruškogorski; — *Fužina*, Fužinac, fužinka, fužinski (pogrješno je reći: Fužinarac, Fužinarka, fužinarski).

Gaboš, Gabošanin, Gabošanka, gaboški; — *Gacko* (mj. Gatsko), Gačanin, Gačanka, gatački; — *Gaj*, Gajanin (i: Gajac?), Gajanka, gajski; — *Galac*, Galačanin, Galačanka, galački; — *Galicija*, Galičanin, Galičanka, galički; — *Galija*, Galac, Galkinja, galski; — *Galileja*, Galilejac, Galilejka, galilejski; — *Garčin*, Garčinac, Garčinka, garčinski; — *Garešnica*, Garešničanin, Garešničanka, garešnički; — *Gascogne*, Gasconjac, Gasconjka, gasconjski; — *Gašinci*, Gašinčanin, Gašinčanka, gašinački; — *Genova*, Genovac, Genovka, genovski i genovački; — *Georgija*, Georgijac, Georgijka, georgijski; — *Gerovo*, Gerovac, Gerovka, gerovski i gerovački; — *Gibarac*, Gibarčanin, Gibarčanka, gibarački; — *Gibraltar*, Gibraltarac, Gibraltarka, gibraltarski; — *Glina*, Glinjanin i Glinac, Glinkinja i Glinjanka, glinski; — *Gola*, Goljanin (isp. I. B. c), Goljanka, goljanski (golanski; isp. III. 8. b); — *Golubinci*, Golubinčanin, Golubinčanka, golubinački; — *Go-*

Digitized by Google

mirje, Gomirac, Gomirka, gomirski; — *Gora*, Goranin, Goranka, goranski (ispor. III. 2.); — *Goražde*, Goražđanin, Goražđanka, goražđski, goraški i goražđanski; — *Gorica*, Goričanin, Goričanka, gorički; — *Gospić*, Gospićanin, Gospićanka, gospićki; — *Gračac*, Gračanin, Gračanka, gračački; — *Grabrovci*, Grabrovčanin, Grabrovčanka, grabrovački; — *Gradec (ac)*, Gradčanin, Gradčanka, gradački; — *Gradina*, Gradinac, Gradinka, gradinski; — *Gradiška* (Nova, Stara), (Novo-, Staro-) Gradiščanin, (Novo-, Staro-) Gradiščanka, (novo-, staro-) gradiški (isp. III. 9. „bački"); — *Gradište*, Gradišćanin, Gradišćanka, gradišćanski (isp. III. 10); — *Gradusa*, Gradušanin, Gradušanka, graduski; — *Grahovo*, Grahovac, Grahovka, grahovski i grahovački; — *Granada*, Granađanin, Granađanka, granadski; — *Grbalj*, Grbljanin, Grbljanka, grbljanski i grbaljski; — *Grđevac*, Grđevčanin, Grđevčanka, grđevački; — *Grgurevci*, Grgurevčanin, Grgurevčanka, grgurevački; — *Grižane*, Grižanac, Grižanka, grižanski; — *Grobnik*, Grobničanin, Grobničanka, grobnički; — *Grocka*, Gročanin, Gročanka, gročanski; — *Grönland*, Grönlanđanin, Grönlanđanka, grönlandski; — *Grk* (ime mjestu), Grčanin, Grčanka i Grkinja, grčki; — *Grubišno Polje*, Grubišnopoljac, Grubišnopoljka, grubišnopoljski; — *Gruzija*, Gruzijac i Gružanin, gruzijski; — *Gruž*, Gružanin, Gružanka, gruški; — *Gruža*, Gružanin, Gružanka, gružanski; — *Gudovac*, Gudovčanin, Gudovčanka, gudovački; — *Gujana*, Gujanac, Gujanka, gujanski; — *Gundinci*, Gundinčanin, Gundinčanka, gundinački; — *Gunja*, Gunjanin i Gunjac, Gunjanka, gunjski; — *Gusinje*, Gusinjac i Gusinjanin, Gusinjka, gusinjski; — *Gušće*, Gušćanin, Gušćanka, gušćanski (isp. III. 8. a. β).

Hamburg, Hamburžanin, Hamburžanka, hamburški; — *Harastin*, Harastinac, Harastinka, harastinski; — *Has*, Hašanin, Hašanka, haski; — *Helvecija*, Helvečanin, Helvečanka, helvečki; — *Hercegovac*, Hercegovčanin, Hercegovčanka, hercegovački; — *Himalaja*, Himalajac, Himalajka, himalajski; — *Hlebine*, Hlebinac, Hlebinka, hlebinski; — *Hlijevno*, Hlijevnjanin, Hlijevnjanka, hljevanjski i hljevanski (isp. III. 3.); — *Holandija*, Holanđanin, Holanđanka, holandski; — *Hrastovac*, Hrastovčanin, Hrastovčanka, hrastovački; — *Hrastovica*, Hrastovičanin, Hrastovičanka, hrastovički; — *Hrašćina*, Hrašćinac, Hrašćinka, hrašćinski; — *Hreljin*, Hreljinac, Hreljinka, hreljinski; — *Hrtkovci*, Hrtkovčanin, Hrtkovčanka, hrtkovački; — *Hum*, Humljanin, Humkinja i Humljanka, humski; — *Hvar*, Hvaranin, Hvarkinja i Hvaranka, hvarski.

Digitized by Google

Iberija, Iberac, Iberka, iberski; — *Idrija*, Idrijac, Idrijka, idrijski; — *Ilača*, Ilačanin, Ilačanka, ilački; — *Ilirija*, Ilirac, Ilirka, ilirski; — *Ilok*, Iločanin, Iločanka, iločki; — *Imoski*, Imoćanin, Imoćanka i Imotkinja, imoski: — *Indija*, Indijac, Indijka, indijski (nije dobro: Indijanac, Indijanka, indijanski); — *Inđija*, Inđijac, Inđijka, inđijski; — *Insbruck*, Insbručanin, Insbručanka, insbručki; — *Iran*, Iranac, Iranka, iranski; — *Irkuck*, Irkučanin, Irkučanka, irkucki; — *Irska*, Irac i Iranin, Iranka, irski; — *Islandija*, Islanđanin, Islanđanka, islandski; — *Istra*, Istranin, Istranka i Istarka, istranski (ne će biti dobro: istarski; isp. II. 2. d; III. 2.); — *Istrija*, Istrijac, Istrijka, istrijski; — *Italija*, Italac, Italka, italski (tako je korektnije nego Talijan, Talijanka, talijanski, kako se obično govori i piše); — *Ivanac*, Ivančanin, Ivančanka, ivanački; — *Ivankovo*, Ivankovac, Ivankovka, ivankovski i ivankovački; — *Ivanska*, Ivanščanin, Ivanščanka, ivanski; — *Ivanovo Selo*, Ivanoselac, Ivanoselka, ivanoseoski.

Jablanac, Jablančanin, Jablančanka, jablanački; — *Jabukovac*, Jabukovčanin, Jabukovčanka, jabukovački; — *Jadar*, Jadranin, Jadranka, jadarski (i: jadranski); — *Jagodina*, Jagodinac, Jagodinka, jagodinski; — *Jajce*, Jajčanin, Jajčanka, jajački (mj. jajčanski); — *Jakin*, Jakinac, Jakinka, jakinski; — *Jakovo*, Jakovac, Jakovka, jakovski i jakovački; — *Jakšić*, Jakšićanin, Jakšićanka, jakšićki; — *Jalžabet*, Jalžabećanin, Jalžabećanka, jalžabetski; — *Jamaika*, Jamaičanin, Jamaičanka, jamaički; — *Jamena*, Jamenac, Jamenka, jamenski; — *Janina*, Janinac, Janinka, janinski; — *Jarak*, Jarčanin, Jarčanka, jarački; — *Jarmina*, Jarminac, Jarminka, jarminski; — *Jasenovac*, Jasenovčanin, Jasenovčanka, jasenovački; — *Jastrebarsko*, Jastrebarščanin, Jastrebarščanka, jastrebarski (Jaska, Jaskanac, Jaskanka, jaskanski je germanizam); *Jaš*, Jašanin, Jašanka, jaški; — *Java*, Javac i Javljanin, Javljanka, javljanski; — *Jelenje*, Jelenjac i Jelenjanin, Jelenjka, jelenjski; — *Jermenija*, Jermenac, Jermenka, jermenski; — *Jerusalim*, Jerusalimac i Jerusalimljanin, Jerusalimka, jerusalimski; — *Jokohama*, Jokohamac, Jokohamka, jokohamski; — *Jonija*, Jonijac i Jonjanin, Jonijka i Jonjanka, jonski; — *Joškovo*, Joškovac, Joškovka, joškovski i joškovački; — *Jukatan*, Jukatanac, Jukatanka, jukatanski; — *Jüttlandija*, Jüttlanđanin, Jüttlanđanka, jüttlandski.

Digitized by Google

Kairo, Kairac, Kairka, kairski; — *Kalabrija*, Kalabrijac, Kalabrijka, kalabrijski; — *Kalifornija*, Kalifornjanin, Kalifornjanka, kalifornski (ispor. III. 13. a. β); — *Kalkuta*, Kalkućanin, Kalkućanka, kalkutski; — *Kalje*, Kaljanin, Kaljanka, kaljski; — *Kamenica*, Kameničanin, Kameničanka, kamenički; — *Kandija*, Kandijac, Kandijka, kandijski; — *Kaniža*, Kanižanin, Kanižanka, kaniški; — *Kapadocija*, Kapadočanin, Kapadočanka, kapadočki; — *Kapela*, Kapelac, Kapelka, kapelski; — *Kaptol*, Kaptolac, Kaptolka, kaptolski; — *Karamanija*, Karamanac, Karamanka, karamanski; — *Karlobag*, Karlobažanin, Karlobažanka, karlobaški; — *Karlovac*, Karlovčanin, Karlovčanka i Karlovka, karlovački; tako i od plur. oblika: Karlovci; — *Karlovčić*, Karlovčićanin, Karlovčićanka, karlovčićki; — *Kartaga*, Kartažanin, Kartažanka, kartaški; — *Kastav*, Kastavac, Kastavka, kastavski; — *Kastilija*, Kastilac, Kastilka, kastilski; — *Kašina*, Kašinac, Kašinka, kašinski; — *Kaštela*, Kaštelanin i Kaštelac, Kaštelanka i Kaštelka, kaštelski; — *Katalonija*, Katalonac, Katalonka, katalonski; — *Kazanj*, Kazanjac, Kazanjka, kazanjski; — *Kefalonija*, Kefalonac, Kefalonka, kefalonski; — *Kijev*, Kijevac, Kijevka, kijevski; — *Kikinda*, Kikinđanin, Kikinđanka, kikindski; — *Kina*, Kinac i Kinjanin, Kinjanka, kinski; mjesto ovakih oblika običniji su oblici: *Kitaj*, Kitajac, Kitajka, kitajski; — *Kipar*, Kipranin, Kipranka, kiparski; — *Klakar*, Klakarac, Klakarka, klakarski; — *Klanac*, Klančanin, Klančanka, klanački; — *Klanjac*, Klanjčanin, Klanjčanka, klanjački; — *Klasnić*, Klasničanin, Klasničanka, klasnički; — *Klenak*, Klenčanin, Klenčanka, klenački; — *Klinča Selo*, Klinčaselac, Klinčaselkinja, klinčaseoski; — *Klokočevci*, Klokočevčanin, Klokočevčanka, klokočevački; — *Kloštar*, Kloštranin, Kloštranka i Kloštarka, kloštarski; — *Kloštar Ivanić*, Kloštro-Ivanićanin, Kloštro-Ivanićanka, kloštroivanićki; — *Ključ*, Ključanin, Ključanka i Ključkinja, ključki; — *Kobaš*, Kobašanin, Kobašanka, kobaški: — *Kokinkina*, Kokinkinac, Kokinkinka, kokinkinski; — *Kolašin*, Kolašinac i Kolašinjanin, Kolašinka, kolašinski, — *Kološvar*, Kološvarac, Kološvarka, kološvarski; — *Kolumbija*, Kolumbijac, Kolumbijka, kolumbijski; — *Komletinci*, Komletinčanin, Komletinčanka, komletinački; — *Komorske Moravice*, Komorskomoravičanin, Komorskomoravičanka, komorskomoravički; *Kompolje*, Kompoljac, Kompoljka, kompoljski; — *Konavlje* ili *Konavle*, *Konavli*, Konavljanin, Konavoka, konavoski (isp. II. 2. c; III. 4. c); — *Kopanica* (Velika), (Veliko) Kopaničanin,

Digitized by Google

(Veliko) Kopaničanka, (veliko) kopanički; — *Kopar*, Kopranin, Kopranka, koparski; — *Kopenhagen*, Kopenhagenac, Kopenhagenka, kopenhagenski; — *Koprivnica*, Koprivničanin, Koprivničanka, koprivnički; — *Korčula*, Korčulac, Korčulka, korčulski; — *Kore(j)a*, Korejac, Korejka, korejski; — *Korenica*, Koreničanin, Koreničanka, koreničkí; — *Kordova*, Kordovac, Kordovka, kordovski i kordovački; — *Korint*, Korinćanin, Korinćanka, korintski; — *Korođ*, Korođanin, Korođanka, korođski; — *Koruška*, Koruščanin, Koruščanka, koruški; — *Korzika*, Korzičanin, Korzičanka, korzički; — *Kosinj*, Kosinjac i Kosinjanin, Kosinjka, kosinjski; — *Kosovo*, Kosovac, Kosovka, kosovski i kosovački; — *Kostajnica*, Kostajničanin, Kostajničanka, kostajnički; — *Košice*, Košičanin, Košičanka, košički; — *Koška*, Koščanin, Koščanka, koški; — *Kotar*, Kotarac i Kotaranin, Kotarka, kotarski; — *Kovač*, Kovačanin, Kovačanka, kovački; — *Kozarac*, Kozarčanin, Kozarčanka, kozarački; — *Kragujevac*, Kragujevčanin, Kragujevčanka, kragujevački; — *Krakov*, Krakovac, Krakovka, krakovski i krakovački; — *Kraljevec (ac)*, Kraljevčanin, Kraljevčanka, kraljevački; — *Kraljevci*, Kraljevčanin, Kraljevčanka, kraljevački; — *Kraljevčani*, Kraljevčanac, Kraljevčanka, kraljevčanski; — *Kraljevica*, Kraljevičanin, Kraljevičanka, kraljevički; — *Krapina*, Krapinac, Krapinka, krapinski; — *Krapje*, Krapljanin, Krapljanka, krapljanski; — *Krasica*, Krasičanin, Krasičanka, krasički; — *Krašić*, Krašićanin, Krašićanka, krašićki; — *Kratečko*, Kratečanin, Kratečanka, kratečki; — *Kravarsko*, Kravarščanin, Kravarščanka, kravarski; — *Krčedin*, Krčedinac, Krčedinka, krčedinski; — *Kreta*, Krećanin, Krećanka, kretski; — *Krivi Put*, Krivopućanin, Krivopućanka, krivoputski; — *Križ*, Križanin, Krišknja i Križanka, križki; — *Križ Začreće*, Križ-Začrećanin, Križ-Začrećanka, križ-začrećki; — *Križevci*, Križevčanin, Križevčanka, križevački; — *Krk*, Krčanin, Krčkinja i Krčanka, krčki; — *Krka*, Krčanin, Krčanka, krčki; — *Krmpote*, Krmpoćanin, Krmpoćanka, krmpotski; — *Krnjak*, Krnjačanin, Krnjačanka, krnjački; — *Krstinja*, Krstinjac i Krstinjanin, Krstinjka, krstinjski; — *Krupa*, Krupljanin, Krupljanka, krupljanski (isp. III. 11. b); — *Krupanj*, Krupnjanin, Krupnjanka, krupanjski; — *Krušedol*, Krušedolac, Krušedolka, krušedolski; — *Kruševac*, Kruševčanin, Kruševčanka, kruševački; — *Kuba*, Kubljanin, Kubljanka, kubljanski i kubanski (isp. III. 11. b); — *Kukunjevac*, Kukunjevčanin, Kukunjevčanka, kukunjevački; — *Kukujevci*, Kukujevčanin, Kuku-

Digitized by Google

jevčanka, kukujevački; — *Kula*, Kuljanin, Kuljanka, kuljanski i kulanski (isp. III. 5.); — *Kupčina*, Kupčinac, Kupčinka, kupčinski; — *Kupinac*, Kupinčanin, Kupinčanka, kupinački; — *Kupinovo*, Kupinovac, Kupinovka, kupinovski i kupinovački; — *Kurdistan*, Kurdistanac, Kurdistanka, kurdistanski; — *Kurlandija*, Kurlanđanin, Kurlanđanka, kurlandski; — *Kutina*, Kutinac, Kutinka, kutinski; — *Kutjevo*, Kutjevac, Kutjevka, kutjevski; — *Kuterevo*, Kuterevac, Kuterevka, kuterevski i kuterevački; — *Kuveždin*, Kuveždinac, Kuveždinka, kuveždinski; — *Kuzmin*, Kuzminac, Kuzminka, kuzminski.

Labrador, Labradorac, Labradorka, labradorski; — *Laćarak*, Laćarčanin, Laćarčanka, laćarački; — *Lapac* (Donji, Gornji), (Donjo-, Gornjo-) Lapčanin, (Donjo-, Gornjo-) Lapčanka, (donjo-, gornjo-) lapački; — *Laponija*, Laponac, Laponka, laponski; — *Lasinja*, Lasinjac i Lasinjanin, Lasinjka, lasinjski; — *Lastovo*, Lastovac, Lastovka, lastovski i lastovački; — *Ledinci*, Ledinčanin, Ledinčanka, ledinački; — *Lekenik*, Lekeničanin, Lekeničanka, lekenički; — *Leskovac*, Leskovčanin, Leskovčanka, leskovački; — *Lešće*, Lešćanin, Lešćanka, lešćanski (ispor. III. 8. β); — *Letovanić*, Letovanićanin, Letovanićanka, letovanički; — *Levanjska Varoš*, Levanjskovarošanin, Levanjskovarošanka, levanjskovaroški; — *Ležimir*, Ležimirac, Ležimirka, ležimirski; — *Libija*, Libijac, Libijka, libijski; — *Lič*, Ličanin, Ličanka, lički; — *Lidija*, Lidijac, Lidijka, lidijski; — *Lijeva Rijeka*, Ljevoriječanin, Ljevoriječanka, ljevoriječki; — *Lika*, Ličanin, Ličanka, lički; — *Lijon*, Lijonac, Lijonka, lijonski; — *Lipik*, Lipičanin, Lipičanka, lipički; — *Lipnica*, Lipničanin, Lipničanka, lipnički; — *Lipovac*, Lipovčanin, Lipovčanka, lipovački; — *Lipovljani*, Lipovljanac, Lipovljanka, lipovljanski; — *Livadija*, Livađanin, Livađanka, livadski; — *Livonija*, Livonac, Livonka, livonski; — *Livorno*, Livornjanin, Livornjanka, livornjanski; — *Lobor*, Loborac, Loborka, loborski; — *Lokrida*, Lokriđanin, Lokriđanka, lokridski; — *Lokrum*, Lokrumac, Lokrumka, lokrumski; — *Lokve*, Lokvanin, Lokvanka, lokvanski (nije dobro: Lokvarac, lokvarski; ispor. I. 2. f; III. 11. b); — *Lombardija*, Lombarđanin, Lombarđanka, lombardski; — *London*, Londonac, Londonka, londonski; — *Lonja*, Lonjac i Lonjanin, Lonjkinja i Lonjanka, lonjski; — *Lopud*, Lopuđanin, Lopuđanka, lopudski; — *Lorena*, Lorenac, Lorenka, lorenski; — *Lošinj*, Lošinjac i Lošinjanin, Lošinjka, lošinjski; — *Lotaringija*, Lotarinžanin, Lotarinžanka, lotarinški; — *Lovas*, Lovašanin, Lova-

Digitized by Google

šanka, lovaski; — *Lovinac*, Lovinčanin, Lovinčanka, lovinački; — *Lovran*, Lovranac, Lovranka, lovranski; — *Loznica*, Loznićanin, Lozničanka, loznički; — *Ludbreg*, Ludbrežanin, Ludbrežanka, ludbreški; — *Ludina*, Ludinac, Ludinka, ludinski; — *Lukač*, Lukačanin, Lukačanka, lukački; — *Lukovo*, Lukovac, Lukovka, lukovski i lukovački; — *Lupoglav*, Lupoglavac, Lupoglavka, lupoglavski; — *Luštica*, Luštičanin, Luštičanka, luštički; — *Luzitanija*, Luzitanac, Luzitanka, luzitanski; — *Lužica*, Lužičanin, Lužičanka, lužički; — *Ljepoglava*, Ljepoglavac, Ljepoglavka, ljepoglavski; — *Lješnica*, Lješničanin, Lješničanka, lješnički; — *Ljubinje*, Ljubinac i Ljubinjanin, Ljubinjka, ljubinjski; — *Ljubljana*, Ljubljanac, Ljubljanka, ljubljanski; — *Ljubotinje*, Ljubotinjac i Ljubotinjanin, Ljubotinjka, ljubotinjski.

Mače, Mačanin, Mačanka, mačanski; — *Mačva*, Mačvanin, Mačvanka, mačvanski; — *Maćedonija*, Maćedonac, Maćedonka, maćedonski; — *Madagaskar*, Madagaskarac, Madagaskarka, madagaskarski; — *Madeira*, Madeirac, Madeirka, madeirski; — *Madrid*, Madriđanin, Madriđanka, madridski; — *Maglaj*, Maglajac, Maglajka, maglajski; — *Maja*, Majac, Majkinja, majski; — *Majur*, Majurac, Majurka, majurski; — *Malaka*, Malačanin, Malačanka, malački; — *Mala Vašica*, Malovašičanin, Malovašičanka, malovašički; — *Mali Gradac*, Malogračanin, Malogračanka, malogradački; — *Malta*, Malćanin, Malćanka, maltski; — *Manđelos*, Manđelošanin, Manđelošanka, manđeloski; — *Mantova*, Mantovac, Mantovka, mantovski i mantovački; — *Mandžurija*, Mandžurac, Mandžurka, mandžurski; — *Maradik*, Maradičanin, Maradičanka, maradički; — *Maribor*, Mariborac, Mariborka, mariborski; — *Marijanci*, Marijančanin, Marijančanka, marijanački; — *Marija Bistrica*, Marija-Bistričanin, Marija-Bistričanka, marija-bistrički; — *Markuševac*, — Markuševčanin, Markuševčanka, markuševački; — *Markušice*, Markušičanin, Markušičanka, markušički; — *Marselj*, Marseljac, Marseljka, marseljski; — *Martijanec(ac)*, Martijančanin, Martijančanka, martijanački; — *Martinci*, Martinčanin, Martinčanka, martinački; — *Martinska Ves*, Martinskovešanin, Martinskovešanka, martinskoveski; — *Maruševac*, Maruševčanin, Maruševčanka, maruševački; — *Mašić*, Mašićanin, Mašićanka, mašićki; — *Matapan*, Matapanac, Matapanka, matapanski; — *Mavritanija*, Mavritanac, Mavritanka, mavritanski; — *Mazin*, Mazinac, Mazinka, mazinski; — *Mečenčani*, Mečenčanac, Mečenčanka, mečenčanski; — *Medak*, Mečanin, Mečanka, medački; — *Me-*

Digitized by Google

dija, Medijac i Međanin, Medijka i Međanka, medijski; — *Medina*, Medinac, Medinka, medinski; — *Međurič*, Međuričanin, Međuričanka, međurički; — *Mejika*, Mejičanin, Mejičanka, mejički; — *Mesina*, Mesinac, Mesinka, mesinski; — *Metlika*, Metličanin, Metličanka, metlički; — *Metohija*, Metohijac, Metohijka, metohijski; — *Mezija*, Mezijac i Mežanin, Mezijka i Mežanka, mezijski; — *Mezopotamija*, Mezopotamac, Mezopotamka, mezopotamski; — *Mihaljevci*, Mihaljevčanin, Mihaljevčanka, mihaljevački; — *Miholjac* (Donji, Gornji), (Donjo-, Gornjo-) Miholjčanin, (Donjo-, Gornjo-) Miholjčanka, (donjo-, gornjo-) miholjački; — *Mihovljan*, Mihovljanac, Mihovljanka, mihovljanski; — *Milan*, Milanac, Milanka, milanski; — *München*, Münchenac, Münchenka, münchenski; — *Mirkovci*, Mirkovčanin, Mirkovčanka, mirkovački; — *Misir*, Misirac, Misirka, misirski; — *Mitrovica*, Mitrovčanin, Mitrovčanka, mitrovački; — *Mizija*, Mizijac i Mižanin, Mizijka i Mižanka, mizijski; — *Mleci*, Mlečanin, Mlečanka i Mletačkinja, mletački; — *Mljet*, Mljećanin, Mljećanka i Mljetkinja, mljetski; — *Modena*, Modenac, Modenka, modenski; — *Modruš*, Modrušanin, Modrušanka, modruški; — *Mogorić*, Mogorićanin, Mogorićanka, mogorički; — *Moka*, Močanin, Močanka, močki; — *Moldavija*, Moldavac, Moldavka, moldavski; — *Moluci*, Molučanin, Molučanka, molučki; — *Molve*, Molvljanin, Molvljanka, molvljanski; — *Morača*, Moračanin, Moračanka, morački; — *Morava*, Moravac i Moravljanin, Moravka, moravski; — *Moravče*, Moravčanin, Moravčanka, moravčanski (ispor. III. 8. β); — *Moreja*, Morejac, Morejka, morejski; — *Morović*, Morovićanin, Morovićanka, morovički; — *Moskva* ima: Moskov, za žensko čeljade bit će: Moskovka; moskovski; — *Moslavina*, Moslavinac, Moslavinka, moslavinski; — *Mostar*, Mostarac i Mostaranin, Mostarka, mostarski; — *Mrkopalj*, Mrkopaljac, Mrkopaljka, mrkopaljski; — *Muo*, Muljanin, Muljanka, mulski.

Napulj, Napuljac, Napuljka, napuljski; — *Našice*, Našičanin, Našičanka, našički; — *Natolija*, Natolac, Natolka, natolski; — *Nebljusi* (mj. Nebljuhi), Nebljušanin, Nebljušanka, nebljuški; — *Negoslavci*, Negoslavčanin, Negoslavčanka, negoslavački; — *Negotin*, Negotinac, Negotinka, negotinski; — *Neradin*, Neradinac, Neradinka, neradinski; — *Neretva*, Neretljanin, Neretljanka, neretljanski; — *Nestopolje*, Nestopoljac, Nestopoljka, nestopoljski; — *Neštin*, Neštinac, Neštinka, neštinski; — *Neudorf*, Neudorfac, Neudorfka, neudorfski; — *New-Orleans*, Nju-Orlinac, Nju-Orlinka,

Digitized by Google

nju-orlinski; — *Nijemci*, Nijemčanin, Nijemčanka, njemački; mjesto: njemački moglo bi podnijeti i: nijemčanski; — *Nikinci*, Nikinčanin, Nikinčanka, nikinački; — *Nikomedija*, Nikomeđanin, Nikomeđanka, nikomedski; — *Nikšić*, Nikšićanin, Nikšićanka, nikšićki; — *Nin*, Ninjanin, Ninjanka i Ninkinja, ninski; — *Ninive*, Ninivac, Ninivka, ninivski; — *Nizozemska*, Nizozemac, Nizozemka, nizozemski; — *Norvegija*, Norvegijac i Norvežanin, Norvegijka i Norvežanka, norvegijski; — *Nova Kapela*, Novokapelac, Novokapelka, novokapelski; — *Novi*, Novljanin, Novljanka i Novkinja, novski; — *Novi Grad*, Novograđanin, Novograđanka, novogradski; — *Novi Fundland*, Novofundlanđanin, Novofundlanđanka, novofundlandski; — *Novi Marof*, Novomarovac, Novomarovka, novomarovski; — *Novi Pazar*, Novopazarac, Novopazarka, novopazarski; — *Novi Sad*, Novosađanin, Novosađanka, novosadski; — *Novo Čiče*, Novočičanin, Novočičanka, novočičanski (isp. III. 8. α); — *Novska*, Novščanin, Novščanka, novski; — *Nubija*, Nubijac, Nubijka, nubijski; — *Numidija*, Numiđanin, Numiđanka, numidski; — *Nuštar*, Nuštranin, Nuštranka, nuštarski.

Oborovo, Oborovac, Oborovka, oborovski i oborovački; — *Obrež*, Obrežanin, Obrežanka, obreški; — *Odesa*, Odešanin, Odešanka, odeski; — *Odra*, Odranin, Odranka, odranski; — *Ogar*, Ogarac, Ogarka, ogarski; — *Okučani*, Okučanin, Okučanka, okučanski; — *Olimp*, Olimpljanin, Olimpljanka, olimpski; — *Olomuc*, Olomučanin, Olomučanka, olomučki; — *Omiš*, Omišanin, Omišanka, omiški; — *Omšica*, Omšičanin, Omšičanka, omšički; — *Opatovac*, Opatovčanin, Opatovčanka, opatovački; — *Opava*, Opavac, Opavka, opavski; — *Orašac*, Oraščanin, Oraščanka, orašački; — *Oriovac*, Oriovčanin, Oriovčanka, oriovački; — *Orle*, Orljanin, Orljanka, orljanski; — *Oroslavlje*, Oroslavljanin, Oroslavljanka, oroslavljanski; — *Osat*, Osaćanin, Osaćanka, osatski; — *Osijek*, Osječanin, Osječanka i Osječkinja, osječki; — *Osik*, Osičanin, Osičanka i Osičkinja, osički; — *Osor*, Osorac, Osorka, osorski; — *Oštarija*, Oštarac, Oštarka, oštarski; — *Otočac*, Otočanin, Otočanka, otočki mj. otočački; — *Otok*, Otočanin, Otočanka i Otočkinja, otočki; — *Osalj*, Ozljanin, Ozljanka, ozaljski i ozljanski.

Pačetin, Pačetinac, Pačetinka, pačetinski; — *Padova*, Padovac, Padovka, padovski i: padovački (prema: Padovac); nije dobro: padovanski; — *Pag*, Pažanin, Pažanka, paški; — *Pakrac*, Pakračanin, Pakračanka, pakrački; — *Palanka*, Palančanin, Palančanka, palanački; — *Palanjak*, Palanjčanin, Palanjčanka, palanjački; —

Digitized by Google

Palermo, Palermljanin, Palermljanka, palermljanski; — *Palestina*, Palestinac, Palestinka, palestinski; — *Paleža*, Paležanin, Paležanka, paleški; — *Palmira*, Palmirac, Palmirka, palmirski; — *Pamfilija*, Pamfilijac, Pamfilijka, pamfilski; — *Panonija*, Panonac, Panonka, panonski; — *Paraćin*, Paraćinac, Paraćinka, paraćinski; — *Pariz*, Parižanin, Parižanka, pariski; — *Parma*, Parmlianin, Parmljanka, parmanski (isp. I. 2. f; III. 11. b); — *Paraguaj*, Paraguajac, Paraguajka, paraguajski; — *Pazarište*, Pazarišćanin, Pazarišćanka, pazarišćanski (ispor. III. 8. ʒ); — *Partija*, Partijac i Parćanin, Partijka i Parćanka, partijski; — *Patagonija*, Patagonac, Patagonka, patagonski; — *Pavija*, Pavijac, Pavijka, pavijski (ispor. III. 13. b); — *Pazin*, Pazinac, Pazinka, pazinski; — *Pazova* (Nova, Stara), (Novo-, Staro-) Pazovac, (Novo-, Staro-) Pazovka, (novo-, staro-) pazovski ili pazovački (prema: Pazovac); — *Pečuh(j)*, Pečujac, Pečujka, pečujski; — *Peć*, Pećanin, Pećanka, pećki; — *Peking*, Pekinžanin, Pekinžanka, pekinški; — *Pelješac*, Pelješčanin, Pelješčanka, pelješački i pelješki; — *Peloponez*, Peloponežanin, Peloponežanka, peloponeski; — *Pensilvanija*, Pensilvanac, Pensilvanka; pensilvanski; — *Perast*, Peraštanin, Peraštanka i Peraškinja, peraški; — *Perjasica*, Perjasičanin, Perjasičanka, perjasički; — *Perm*, Permljanin, Permljanka, permski; — *Peru(j)*, Perujac, Perujka, perujski; — *Perušić*, Perušićanin, Perušićanka, perušićki; — *Perzija*, Perzijac, Perzijka, perzijski (nije dobro: Perzijanac, Perzijanka, perzijanski); — *Petar-Orehovec(ac)*, Petar-Orehovčanin, Petar-Orehovčanka, petar-orehovački; — *Peteranec(ac)*, Peterančanin, Peterančanka, peteranački; — *Petkovica*, Petkovičanin, Petkovičanka, petkovički; — *Petrijanec(ac)*, Petrijančanin, Petrijančanka, petrijanački; — *Petrijevci*, Petrijevčanin, Petrijevčanka, petrijevački; — *Petrinja*, Petrinjac, Petrinjka, petrinjski; — *Petrograd*, Petrograđanin, Petrograđanka, petrogradski; — *Petrovci*, Petrovčanin, Petrovčanka, petrovački; — *Petrovina*, Petrovinac, Petrovinka, petrovinski; — *Petrovo Selo*, Petrovoselac, Petrovoselka, petrovoseoski; — *Piacenza*, Piacenčanin, Piacenčanka, piacenački; — *Pikardija*, Pikarđanin, Pikarđanka, pikardski; — *Pirej*, Pirejac, Pirejka, pirejski; — *Pireneji*, Pirenejac, Pirenejka, pirenejski; — *Pirot*, Piroćanin, Piroćanka, pirotski; — *Pisarovina*, Pisarovinac, Pisarovinka, pisarovinski; — *Piškorevci*, Piškorevčanin, Piškorevčanka, piškorevački; — *Pitomača*, Pitomačanin, Pitomačanka, pitomački; — *Piva*, Pivljanin, Pivljanka, pivljanski; — *Pivnica*, Pivničanin, Pivničanka, pivnički; — *Piza*,

Digitized by Google

Pižanin, Pižanka, pižanski; — *Plaški*, Plaščanin, Plaščanka, plaški — *Platićevo*, Platićevac, Platićevka, platićevski; — *Plešivica*, Plešivičanin, Plešivičanka, plešivički; — *Plešce*, Pleščanin, Pleščanka, pleščanski; — *Pleternica*, Pleterničanin, Pleterničanka, pleternički; — *Pljevlje*, Pljevljanin, Pljevljanka, pljevaljski i pljevljanski; — *Ploča*, Pločanin, Pločanka, pločanski; — *Plovdiv*, Plovdivac, Plovdivka, plovdivski; — *Pocerje*, Pocerac, Pocerka, pocerski; — *Podgajci*, Podgajčanin, Podgajčanka, podgajski; — *Podgorač*, Podgoračanin, Podgoračanka, podgorački; — *Podgorica*, Podgoričanin, Podgoričanka, podgorički; — *Podlapača*, Podlapačanin, Podlapačanka, podlapački; — *Podlapac*, Podlapčanin, Podlapčanka, podlapački; — *Podunavlje*, Podunavac i Podunavljanin, Podunavka, podunavski; — *Podvinje*, Podvinjac i Podvinjanin, Podvinjka, podvinjski; — *Podvrh*, Podvršanin, Podvršanka, podvrški; — *Pokupsko*, Pokupščanin, Pokupščanka, pokupski; — *Polinezija*, Polinežanin, Polinežanka, polineski; — *Poltava*, Poltavac, Poltavka, poltavski; — *Poljica*, Poljičanin, Poljičanka, poljički; — *Poljska*, Poljak, Poljkinja, poljski; — *Pomorišje*, Pomorišac, Pomoriškinja i Pomoriška, pomoriški; — *Pompeji*, Pompejac, Pompejka, pompejski; — *Popinci*, Popinčanin, Popinčanka, popinački; — *Popovača*, Popovačanin, Popovačanka, popovački; — *Poreč*, Porečanin, Porečanka i Porečkinja, porečki; — *Portoriko*, Portoričanin, Portoričanka, portorički; — *Potsdam*, Potsdamac, Potsdamka, potsdamski; — *Portugalska* (Portugalija), Portugalac, Portugalka, portugalski; — *Posavlje*, Posavac, Posavka, posavski; — *Postojna*, Postojnjanin, Postojnjanka, postojnski; trebalo bi upravo: postojanski, ali će biti blagoglasnije onako; — *Požarevac*, Požarevčanin, Požarevčanka, požarevački; — *Požega*, Požežanin, Požežanka i Požeškinja, požeški; — *Požun*, Požunac, Požunka, požunski; — *Pračno*, Pračnjanin, Pračnjanka, pračanski i pračnjanski (ispor. III. 3.); — *Prag*, Pražanin, Pražanka, praški; — *Pregrada*, Pregrađanin, Pregrađanka, pregradski; — *Prezid*, Preziđanin, Preziđanka, prezidski; — *Priboj*, Pribojac, Pribojka, pribojski; — *Prijepolje*, Prijepoljac, Prijepoljka, prijepoljski; — *Primišlje*, Primišljanin, Primišljanka, primišljanski i primišaljski (prema: Skoplje — skopaljski; ispor. III. 4.); — *Primorje*, Primorac, Primorka, primorski; — *Priština*, Prištinac, Prištinka, prištinski; — *Privlaka*, Privlačanin, Privlačanka, privlački; — *Prizren*, Prizrenac, Prizrenka, prizrenski; — *Prnjavor*, Prnjavorac, Prnjavorka, prnjavorski; — *Prozor*, Prozorac, Prozorka,

Digitized by Google

prozorski; — *Provence* (Provans), Provanšanin, Provanšanka, provanski; — *Pulj*, Puljac i Puljanin, Puljkinja i Puljanka, puljski; — *Punitovci*, Punitovčanin, Punitovčanka, punitovački; — *Putinci*, Putinčanin, Putinčanka, putinački.

Rab, Rabljanin, Rabljanka, rapski; — *Rača*, Račanin, Račanka, račanski; — *Račinci*, Račinčanin, Račinčanka, račinački; — *Račinovci*, Račinovčanin, Račinovčanka, račinovački; — *Radgona*, Radgonac, Radgonka, radgonski; — *Radoboj*, Radobojac, Radobojka, radobojski; — *Radovašnica*, Radovašničanin, Radovašničanka, radovašnički; — *Raić*, Raićanin, Raićanka, raićki; — *Rajevo Selo*, Rajoselac (mj. Rajevoselac), Rajoselka (mj. Rajevoselka), rajoseoski (mj. rajevoseoski); — *Rakovica*, Rakovičanin, Rakovičanka, rakovički; — *Ram*, Ramljanin, Ramljanka, ramski; — *Ramljane*, Ramljanac, Ramljanka, ramljanski; — *Rasinja*, Rasinjac, Rasinjka, rasinjski; — *Raven*, Ravenac, Ravenka, ravenski; — *Ravena*, Ravenac, Ravenka, ravenski; — *Ravna Gora*, Ravnogorac, Ravnogorka, ravnogorski; — *Rebrina*, Rebrinac, Rebrinka, rebrinski; — *Rečica*, Rečičanin, Rečičanka, rečički; — *Resava*, Resavac, Resavka, resavski; — *Rešetari*, Rešetarac, Rešetarka, rešetarski; — *Retfala*, Retfalac, Retfalka, retfalski; — *Retkovci*, Retkovčanin, Retkovčanka, retkovački; — *Ribnica*, Ribničanin, Ribničanka, ribnički; — *Ribnik*, Ribničanin, Ribničanka, ribnički; — *Riga*, Rižanin, Rižanka, riški; — *Rijeka*, Riječanin, Riječanka, riječki; — *Rim*, Rimljanin, Rimljanka, rimski; — *Risan*, Rišnjanin, Rišnjanka, rišnjanski i risanski; — *Rivica*, Rivičanin, Rivičanka, rivički; — *Rovinj*, Rovinjac, Rovinjka, rovinjski; — *Rovci*, Rovčanin, Rovčanka, rovački; — *Rt*, Rćanin, Rćanka, rćanski; — *Rudnik*, Rudničanin, Rudničanka, rudnički; — *Rudopolje*, Rudopoljac, Rudopoljka, rudopoljski; — *Rujevac*, Rujevčanin, Rujevčanka, rujevački; — *Ruma*, Rumljanin, Rumljanka, rumski; — *Rumelija*, Rumelijac, Rumelijka, rumelijski; — *Ruščuk*, Ruščučanin, Ruščučanka, ruščučki; — *Ruševo*, Ruševac, Ruševka, ruševski.

Sahalin, Sahalinac, Sahalinka, sahalinski; — *Sahara*, Saharac i Saharanin, Saharka, saharski; — *Salcburg*, Salcburžanin, Salcburžanka, salcburški; — *Samarija*, Samarac, Samarka, samarski; — *Samarkand*, Samarkanđanin, Samarkanđanka, samarkandski; — *Samobor*, Samoborac, Samoborka, samoborski; — *Saragosa*, Saragošanin, Saragošanka, saragoski; — *Sarajevo*, Sarajevac, Sarajevka, sarajevski; — *Sardinija*, Sardinac, Sardinka, sardinski;

Digitized by Google

— *Sarvaš*, Sarvašanin, Sarvašanka, sarvaški; — *Segedin*, Segedinac, Segedinka, segedinski; — *Sela*, Selac i Seljanin, Seljanka i Selkinja, seoski; — *Selce*, Selčanin, Selčanka, selački; — *Selci*, Selčanin, Selčanka, selački; — *Semeljci*, Semeljčanin, Semeljčanka, semeljački; — *Sentandrija*, Sentandri(j)nac, Sentandri(j)nka, sentandri(j)nski; — *Senj*, Senjanin, Senjanka i Senjka, senjski — *Sesvete*, Sesvećanin, Sesvećanka, sesvetski; — *Severin*, Severinac, Severinka, severinski; — *Sevila*, Sevilac, Sevilka, sevilski — *Sevilja*, Seviljac, Seviljka, seviljski; — *Sibinj*, Sibinjac, Si-; binjka, sibinjski; — *Sibirija*, Sibirac, Sibirka, sibirski; — *Sicilija*, Sicilac, Sicilka, sicilski; — *Sidon*, Sidonac, Sidonka, sidonski; — *Siget*, Sigećanin, Sigećanka, sigetski; — *Sikirevci*, Sikirevčanin, Sikirevčanka, sikirevački; — *Silistrija*, Silistrijac, Silistrijka, silistrijski; — *Sinac*, Sinčanin, Sinčanka, sinački; — *Sinaj*, Sinajac, Sinajka, sinajski; — *Singapur*, Singapurac, Singapurka, singapurski; — *Sinj*, Sinjac i Sinjanin, Sinjanka i Sinjkinja, sinjski; — *Sirakuza*, Sirakužanin, Sirakužanka, sirakuski; — *Sirija*, Sirac, Sirkinja, sirski; — *Sjenica*, Sjeničanin, Sjeničanka, sjenički; — *Skadar*, Skadranin, Skadarka, skadarski; — *Skandinavija*, Skandinavac, Skandinavka, skandinavski; — *Skočaj*, Skočajac, Skočajka, skočajski; — *Skoplje*, Skopljanin, Skopljanka, skopaljski i skopljanski; — *Skrad*, Skrađanin, Skrađanka, skradski; — *Skradin*, Skradinac, Skradinka, skradinski; — *Sladojevci*, Sladojevčanin, Sladojevčanka, sladojevački; — *Slakovci*, Slakovčanin, Slakovčanka, slakovački; — *Slankamen*, Slankamenac, Slankamenka, slankamenski; — *Slatina*, Slatinac, Slatinka, slatinski; — *Slavonija*, Slavonac, Slavonka, slavonski; — *Slovenija*, Slovenac, Slovenka, slovenski; — *Slunj*, Slunjanin, Slunjanka, slunjski; — *Smederevo*, Smederevac, Smederevka, smederevski; — *Smiljan*, Smiljanac, Smiljanka, smiljanski; — *Smirna*, Smirnjanin, Smirnjanka, smirnjanski; — *Sofija*, Sofijac, Sofijka, sofijski; — *Sokol*, Sokoljanin i Sokolac, Sokolka i Sokoljanka, sokolski (sòkôskî); — *Sokolovac*, Sokolovčanin, Sokolovčanka, sokolovački; — *Solin*, Solinac i Solinjanin, Solinka i Solinjanka, solinski: — *Solun*, Solunac i Solunjanin, Solunka i Solunjanka, solunski; — *Soljani*, Soljanac, Soljanka, soljanski; — *Sopje*, Sopljanin, Sopljanka, sopljanski; — *Sošice*, Sošičanin, Sošičanka, sošički; — *Sot*, Sočanin, Sočanka, sotski; — *Sotin*, Sotinac, Sotinka, sotinski; — *Sparta*, Sparćanin, Sparćanka, spartski i sparćanski; — *Spuž*, Spužanin, Spužanka i Spuškinja, spuški; — *Srb*, Srbljanin, Srb-

Digitized by Google

ljanka, srbljanski; — *Srbija*, Srbijac ili Srbljanin, Srbijka i Srbljanka, srbijski i srbljanski; ovako je korektnije nego: Srbijanac, Srbijanka, srbijanski; — *Srebrnica*, Srebrničanin, Srebrničanka, srebrnički; — *Srijem*, Srijemac, Srijemkinja i Srijemka, srijemski; — *Stalać*, Stalaćanin, Stalaćanka, stalaćki; — *Stambul(ol)*, Stambulac, Stambulka, stambulski; — *Stankovac*, Stankovčanin, Stankovčanka, stankovački; — *Stari Vlah*, Starovlašanin, Starovlašanka, starovlaški; — *Staro Petrovo Selo*, Staro-Petrovoselac, Staro-Petrovoselkinja, staro-petrovoseoski; — *Staza*, Stažanin, Stažanka, stažanski; — *Stefanje*, Stefanjac, Stefanjka, stefanjski; — *Stenjevec(ac)*, Stenjevčanin, Stenjevčanka, stenjevački; — *Stokholm*, Stokholmac, Stokholmka, stokholmski; — *Stražeman*, Stražemanac, Stražemanka, stražemanski; — *Strošinci*, Strošinčanin, Strošinčanka, strošinački; — *Stubica* (Donja, Gornja), (Donjo-, Gornjo-) Stubičanin, (Donjo-, Gornjo-) Stubičanka, (donjo-, gornjo) stubički; — *Studenica*, Studeničanin, Studeničanka, studenički; — *Stupnik*, Stupničanin, Stupničanka, stupnički; — *Subotica*, Subotičanin, Subotičanka, subotički; — *Sudan*, Sudanac, Sudanka, sudanski; — *Suho Polje*, Suhopoljac, Suhopoljka, suhopoljski; — *Sunja*, Sunjac i Sunjanin, Sunjanka i Sunjkinja, sunjski; — *Surčin*, Surčinac, Surčinka, surčinski; — *Surduk*, Surdučanin, Surdučanka, surdučki; — *Susek*, Susečanin, Susečanka, susečki; — *Sušak*, Sušačanin, Sušačanka, sušački; — *Suvaja*, Suvajac, Suvajka, suvajski; — *Sveta Gora*, Svetogorac, Svetogorka, svetogorski; — *Sveta Jana*, Svetojanac, Svetojanka, svetojanski; — *Sveta Nedjelja*, Svetonedjeljac, Svetonedjeljka, svetonedjeljski; — *Sveti Ivan Zelina*, Sveto-Ivanzelinac, Sveto-Ivanzelinka, sveto-ivanzelinski; — *Sveti Ivan Žabno*, Sveto-Ivanžabnjanin, Sveto-Ivanžabnjanka, sveto-ivanžabnjanski; — *Sveti Juraj*, Svetojurajac, Svetojurajka, svetojurajski; — *Sveti Martin*, Svetomartinac, Svetomartinka, svetomartinski; — *Svilaj*, Svilajac, Svilajka, svilajski; — *Svinjarevci*, Svinjarevčanin, Svinjarevčanka, svinjarevački.

Šabac, Šapčanin, Šapčanka, šabački; — *Šamac*, Šamčanin, Šamčanka, šamački; — *Šaptinovci*, Šaptinovčanin, Šaptinovčanka, šaptinovački; — *Šarengrad*, Šarengrađanin, Šarengrađanka, šarengradski; — *Šašinci*, Šašinčanin, Šašinčanka, šašinački; — *Šestine*, Šestinac, Šestinka, šestinski; — *Šibenik*, Šibeničanin, Šibeničanka, šibenički; — *Šimanovci*, Šimanovčanin, Šimanovčanka, šimanovački; — *Škare*, Škaranin, Škaranka, škaranski (isp. III.

Digitized by Google

2.); — *Škotska*, Škoćanin, Škoćanka, škotski; — *Šljivoševci*, Sljivoševčanin, Šljivoševčanka, šljivoševački; — *Šolta*, Šolćanin, Šolćanka i Šoltkinja, šolćanski; — *Španija* (Spanjolska), Španjolac (narod govori i: Španjur), Španjolka, španjolski; — *Špišić-Bukovica*, Špišić-Bukovičanin, Špišić-Bukovičanka, špišić-bukovički; — *Štikada*, Štikađanin, Štikađanka, štikadski; — *Štitar*, Stitarac, Stitarka, štitarski; — *Štivica*, Štivičanin, Štivičanka, štivički; — *Štrasburg*, Štrasburžanin, Štrasburžanka, štrasburški; — *Štutgart*, Štutgarćanin, Štutgarćanka, štutgartski; — *Šumadija*, Šumadi(j)nac, Šumadi(j)nka, šumadi(j)nski; — *Švajcarska*, Švajcarac, Švajcarka, švajcarski; — *Švarča*, Švarčanin, Švarčanka, švarčanski; — *Švedska* (Švedija), Šveđanin, Šveđanka, švedski; — *Švica*, Švičanin, Švičanka, švičanski.

Tamnava, Tamnavac, Tamnavka, tamnavski; — *Taškend*, Taškenđanin, Taškenđanka, taškendski; — *Teba*, Teblianin, Tebljanka, tebljanski i tebanski; — *Teheran*, Teheranac, Teheranka, teheranski; — *Temišvar*, Temišvarac, Temišvarka, temišvarski; — *Tenje*, Tenjac i Tenjanin, Tenjanka i Tenjkinja, tenjski; — *Tesalija*, Tesalac, Tesalka, tesalski; — *Tibet*, Tibećanin, Tibećanka, tibetski (nije dobro: Tibetanac, Tibetanka, tibetanski); — *Tiflis*, Tiflišanin, Tiflišanka, tiflиski; — *Timok*, Timočanin, Timočanka, timočki; — *Tobolsk*, Tobolščanin, Tobolščanka, tobolski; — *Tokio* (Tokij), Tokijac, Tokijka, tokijski; — *Tomin Gaj*, Tomin-Gajac, Tomin-Gajka, tomin-gajski; — *Tompojevci*, Tompojevčanin, Tompojevčanka, tompojevački; — *Tomsk*, Tomščanin, Tomščanka, tomski; — *Toplica*, Topličanin, Topličanka, topлički; — *Topolovac*, Topolovčanin, Topolovčanka, topolovački; — *Topusko*, Topuščanin, Topuščanka, topuski; — *Tordinci*, Tordinčanin, Tordinčanka, tordinački; — *Toskana*, Toskanac, Toskanka, toskanski; — *Tounj*, Tounjac i Tounjanin, Tounjka, tounjski; — *Tovarnik*, Tovarničanin, Tovarničanka, tovarnički; — *Trakija*, Tračanin, Tračanka, tračanski; — *Trator*, Tratorac i Tratoranin, Tratorka, tratorski; — *Travnik*, Travničanin i Travljanin, Travničanka (Travljanka), travnički, travljanski i travanjski (ispor. u Ivek.-Broz. rječn.); — *Trebinje*, Trebinjac i Trebinjanin, Trebinjka, trebinjski; — *Trijent*, Trijenćanin, Trijenćanka, trijentski; — *Trnovo*, Trnovac, Trnovka, trnovski i trnovački; — *Trnjani*, Trnjanac, Trnjanka, trnjanski; — *Trnje*, Trnjanin, Trnjanka i Trnjkinja, trnjski; — *Troja*, Trojac, Trojka i Trojkinja, trojski (ne će biti dobro: Trojanac, Trojanka, trojanski); — *Trojstvo*,

Digitized by Google

Trojstvljanin, Trojstvljanka, trojstvljanski; — *Tronoša*, Tronošanin, Tronošanka, tronoški; — *Trpinja*, Trpinjac, Trpinjka, trpinjski; — *Trsat*, Trsaćanin, Trsaćanka, trsatski; — *Trst*, Tršćanin, Tršćanka, tršćanski; — *Tuhelj*, Tuheljac, Tuheljka, tuheljski; — *Tungusija*, Tunguzanin, Tunguzanka, tunguski; — *Turin*, Turinac, Turinka, turinski; — *Tusla*, Tuzlanin, Tuzlanka, tuzlanski.

Ub, Ubljanin, Ubljanka, ubljanski; — *Udbina* (Udbinja), Udbinjanin i Udbinac, Udbinjanka i Udbinka, udbinski (udbinjski); — *Ugrinovci*, Ugrinovčanin, Ugrinovčanka, ugrinovački; — *Ukrajina*, Ukrajinac, Ukrajinka, ukrajinski; — *Ulcinj*, Ulcinjac, Ulcinjka, ulcinjski; — *Uljanik*, Uljaničanin, Uljaničanka, uljanički; — *Užice*, Užičanin, Užičanka, užički.

Vaganac, Vagančanin, Vagančanka, vaganački; — *Valencija*, Valenčanin, Valenčanka, valencijski (ispor. III. 13. a. β); — *Vališ Selo*, Vališ-selac, Vališ-selka ili Vališ-selkinja, vališ-seoski; — *Valpovo*, Valpovac, Valpovka, valpovski i valpovački; — *Valjevo*, Valjevac, Valjevka, valjevski; — *Varadin*, Varadinac, Varadinka, varadinski; — *Varaždin*, Varaždinac, Varaždinka, varaždinski; — *Vareš*, Varešanin, Varešanka, vareški; — *Varna*, Varnjanin, Varnjanka, varnjanski; — *Varšava*, Varšavac, Varšavka, varšavski; — *Washington*, Washingtonac, Washingtonka, washingtonski; — *Velika*, Veličanin, Veličanka, velički; — *Velika Gorica*, Velikogoričanin, Velikogoričanka, velikogorički; — *Velika Pisanica*, Velikopisančanin, Velikopisančanka, velikopisanički; — *Velika Popina*, Velikopopinac, Velikopopinka, velikopopinski; — *Veliki Radinci*, Velikoradinčanin, Velikoradinčanka, velikoradinački; — *Veliko Trgovište*, Velikotrgovišćanin, Velikotrgovišćanka, velikotrgovišćanski; — *Veljun*, Veljunac, Veljunka, veljunski; — *Venezuela*, Venezuelac, Venezuelka, venezuelski; — *Verona*, Veronac, Veronka, veronski; — *Vidin*, Vidinac, Vidinka, vidinski; — *Vidovec(ac)*, Vidovčanin, Vidovčanka, vidovački; — — *Vilić*, Vilićanin, Vilićanka, vilički; — *Vilindar*, Vilindarac, Vilindarka, vilindarski; — *Vilna*, Vilnjanin, Vilnjanka, vilnjanski; — *Viljevo*, Viljevac, Viljevka, viljevski; — *Vinica*, Viničanin, Viničanka, vinički; — *Vinkovci*, Vinkovčanin, Vinkovčanka, vinkovački; — *Virginija*, Virginac, Virginka, virginski; — *Virje*, Virac i Viranin, Viranka i Virkinja, virski; — *Virovitica*, Virovitičanin, Virovitičanka, virovitički; — *Vis*, Višanin, Višanka i Viškinja, viski; — *Viškovci*, Viškovčanin, Viškovčanka, viško-

Digitized by Google

vački; — *Vivodina*, Vivodinac, Vivodinka, vivodinski; — *Voćin*, Voćinac, Voćinka, voćinski; — *Vođinci*, Vođinčanin, Vođinčanka, vođinački; — *Voganj*, Voganjac i Voganjanin, Voganjka, voganjski; — *Vojakovac*, Vojakovčanin, Vojakovčanka, vojakovački; — *Vojka*, Vojčanin, Vojčanka i Vojkinja, vojački (isp. III. 9.); — *Vojnić*, Vojnićanin, Vojnićanka, vojnički; — *Voloska*, Vološčanin, Vološčanka, voloski; — *Vranja*, Vranjac i Vranjanin, Vranjanka i Vrankinja, vranjski; — *Vratnik*, Vratničanin, Vratničanka, vratnički; — *Vrbanja*, Vrbanjac, Vrbanjka, vrbanjski; — *Vrbica*, Vrbičanin, Vrbičanka, vrbički; — *Vrbovec(ac)*, Vrbovčanin, Vrbovčanka, vrbovački; — *Vrhovina*, Vrhovinac, Vrhovinka, vrhovinski; — *Vrbovsko*, Vrbovščanin, Vrbovščanka, vrbovski; — *Vrdnik*, Vrdničanin, Vrdničanka, vrdnički; — *Vrebac*, Vrepčanin, Vrepčanka, vrebački; — *Vrgin Most*, Vrgomošćanin, Vrgomošćanka, vrgomoski; — *Vrpolje*, Vrpoljac, Vrpoljka, vrpoljski; — *Vršac*, Vrščanin, Vrščanka, vršački; — *Vuka*, Vučanin, Vučanka, vučki; — *Vukmanić*, Vukmanićanin, Vukmanićanka, vukmanićki; — *Vukovar*, Vukovarac, Vukovarka, vukovarski; — *Vukovina*, Vukovinac, Vukovinka, vukovinski; — *Vukovje*, Vukovljanin, Vukovljanka, vukovljanski.

Zabok, Zabočanin, Zabočanka, zabočki; — *Zadar*, Zadranin, Zadarka i Zadranka, zadarski; — *Zagorje*, Zagorac, Zagorka, zagorski; — *Zagreb*, Zagrebac i Zagrepčanin, zagrepski i zagrebački; — *Zajezda*, Zaježdanin, Zaježdanka, zajezdski; — *Zalužnica*, Zalužničanin, Zalužničanka, zalužnički; — *Zanzibar*, Zanzibarac, Zanzibarka, zanzibarski; — *Zavalje*, Zavaljac, Zavaljka, zavaljski; — *Zemun*, Zemunac, Zemunka, zemunski; — *Zeta*, Zećanin, Zećanka, zetski i zećanski(?); — *Zlatar*, Zlatarac, Zlatarka, zlatarski; — *Zrinj*, Zrinjanin, Zrinjanka i Zrinjkinja, zrinjski; — *Zrmanja*, Zrmanjac, Zrmanjka, zrmanjski; — *Zürich*, Zürišanin, Zürišanka, züriški; — *Zvornik*, Zvorničanin, Zvorničanka, zvornički.

Žepče, Žepčanin, Žepčanka, žepački i žepčanski; — *Žirovac*, Žirovčanin, Žirovčanka, žirovački; — *Župa*, Župljanin, Župljanka, župljanski i župski; — *Županja*, Zupanjac, Županjka, županjski.

Digitized by Google

Drugi padež množine s uastavkom *î* u imenica ženskih, koje imaju u prvom padežu jednine nastavak *a*.

Primljeno u sjednici historičko-filologičkoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 26. studenoga 1904.

Napisao počasni član dr. F. Iveković.

A. Takvih se ženskih imenica nalazi u narodnim umotvorinama, u V. Karadžića i ponješto u Gj. Daničića. Evo ih u narodnim umotvorinama: Nestade *aspri*. Npr. 96.[1] Vi nejmate takovijeh *crkvi*. Npj. 2, 211. I dovede šezdeset *divojki* HNpj. 4, 180. Kad dogore do bijeli *dojki*. Npj. 3, 44. Iznijeće do deset *forinti*. Rj. 227b. Naš je care . . . sedam *hazni* potrošio. HNpj 3, 33. Šest je *kasi* svojih izgrabio 3, 36. *(kamzi)* Rj. 29a. Iz *kovči* su sindžiri od zlata. Npj. 3, 119. Sve po izbor šezdeset *madžarki*. HNpj. 4, 220. Tu mnogo su *majki* ucv'jelili. Npj. 4, 345. Kažu, brate, sedam *mazgi* blaga. Npj. 3, 301. Mog ti posta i sviju *okletvi*. HNpj. 4, 346. A pokraj njih sedam britkih *sablji*. Npj. 3, 280. Pet je *sačmi* po od osam drama. Npj. 3, 423. Istrgne jednu srebrnu talpu . . . što joj nema i onih dveju *talpi*. Npr. 89. — U V. Karadžića: Ova je plata . . . davala se u srebru do *banki*. Žitije 29. Da odoremo još nekoliko *brazdi*. Rj. 447a. U Srbiji ima dosta . . . *breskvi*. Danica 2, 104. Takovi se sabori kupe i kod *crkvi*. Danica 2, 109. Igra se i drugijeh različnijeh *igri*. Živ. 18. Jäspre, *jäsprî*, f. pl. Rj. Bilo je šegrta, *kalfi*, trgovaca. Nov. Srb. 1817, 663. Igrati se *karti*. Priprava 118. Trećina *lagji* propade. Otkriv. 8, 9. Nekoliko natovarenijeh *mazgi*. Odbr. od ruž. 10. Po nekoliko momčadi, gjevojaka i *mlâdî*. Rj. 365b. Opomenuvši se mojih ustmenih i pismenih *molbi*. Npj.[1] 4, XIV. Pite . . . druge su od prostrtijeh

[1] Izvori se ovdje navode kao u Rječniku Ivekovićevu i Brozovu V.

Digitized by Google

po tepsiji *obgi*. Rj. 503a. ômče, ômčî, f. pl. Rj. *Pogrješki* pečatanja ovde ima premnogo. Spisi 1, 7. Narod naš ima svakojakih *pripovijetki*. Rj.[1] IX. S 5 *regementi*. Žitije 49. Jedan uzme onoliko *slamki*, koliko ima žetelaca. Vuk. Npj. 1. 173. Da nema lazareta i drugijeh *smetnji*. Rj. 395a. Pod kulom su sovre postavljene, oko *sovri* sluge i sluškinje. Npj. 2. 474. Radi kojekakih *svjedodžbi* o postanju ove bune. Miloš 179. Bilo poznato iz različnih turskih *tužbi*. Danica 3, 153. Nekakvo jako piće od meda, *urmi* i palmova soka. Nov. Zavj. XII. Da nalože *vatri* što se više može. Žitije 44. Upravitelj sviju *vojski*. 58. Ovakih reči ima mlogo i od različnih *vrsti*. Opit. XIV. Napravi nekoliko stotina *zamki* na jedan put. Priprava 148. Da je koja od ovijeh *zvjerki* unutra. Rj. 755a. Ovake se pjesme spjevavaju ponajviše oko *ženidbi* . . . osobito kad se ženidba pokvari. Npj.[1] 1, XXVI. Da jošte iz Vukove Pismenice izašle u Vienni (Beču) 1814. navedemo takvih imenica. 4. Imena koja pred *a* imaju dva soglasna pismena jedno do drugoga, ona imaju dvojako u rod. množ. (gen. pl.): a) Neka dobivaju megju ona dva soglasna pismena jedno *a* n. pr.: puška, kruška, tikva, zemlja; u rod. množ. pušaka, krušaka, tikava, zemalja, ovaca. b) Neka opet ne primaju *a*, jerbo bi vrlo ružno bilo, nego ona dva soglasna pismena ostaju zajedno, a ona na kraju na mjesto *a* dobivaju *i* n. pr. brazda, vrsta, glista, Slovanka, Bugarka, kolevka, svatba, vatra, čavka, u rod. množ. *brazdi*, *vrsti*, *glisti*, *Slovanki*, *Bugarki* i t. d. Spisi 1, 22. — U Gj. Daničića još su regji takvi drugi padeži na *i*: Do 290 *aspri* išlo u jednu litru. DRj. 1, 19. Lâgja ima u drugom padežu množ. *i*: *lâgjî*, ali se govori i lâgjâ; uz take je riječi došlo te i mlâda ima u tom pad. *mlâdî*, a vŕsta ima i *vŕstî* i vŕstâ; tako äspre: *äsprî*. Obl. 21. U spomenicima imamo još nekoliko *službi*, koje su nam sada tamne. DM. 65. Bilo velikih manastira, *lavri*, pod koje su se stavljali drugi manastiri. 58. Iz starijih knjiga pokazuje Daničić u Istoriji oblika takvih gen. pl. na kraju XV. i svega XVI. vijeka: *aspri*, *besidi* (besjedi), *zlobi*, *kosi*, *magli*, *papi*, *strili* (strijeli), *suzi*, *usni*. XVII. vijeka: *vojski*, *jaspri*, *kosi*, *korbi*, *palmi*, *pomnji*, *službi*, *srčbi*, *stazi*, *strili*, *uri*, *hvali*, *hiljadi*. Istor. 85. Ali od ovijeh gen. plur. ostali su do danas samo oni, koji pred *i* imaju dva suglasna: *aspri*, *magli*, *usni*, *vojski*, *jaspri*, *karbi*, *palmi*, *pomnji*, *službi*, *srdžbi*; a u kojih pred *i* nijesu dva suglasna, njih je opet ponestalo: *besjedi*, *zlobi*, *kosi*, *papi*, *strijeli*, *suzi*, *stazi*, *uri*, *hvali*, *hiljadi*. Što u HNpj. 3, 36: Šest je *kasi* svojih izgrabio — od *kasa*

Digitized by Google

ima gen. pl. i sad još *kasi*, bit će tome razlog, što ova tugja riječ u originalu ima pred *a* dva suglasna: *cassa*, pa i u nas izgovara se, kao da ima dva suglasna: *kàsa*. — Napokon jošte samo dvije take riječi, od M. A. Reljkovića: Na misto onih drvenih kuća i *kasarni* uzidane su . . . ARj. IV. 878b. i od M. Gj. Milićevića: Košulja, ne imajući *kopči* ni sapetljača, razdrljila mu se. Zim. 274.

B. Gdjekoje od napomenutih imenica imaju: a) i još drukčiji gen. plur., a b) gdjekoje nikako drukčije.

a) crkvi i *crkava*, djevojki i *djevojaka* (u pjesmi i *djevojak)*, dojki i *dojaka*, majki i *majaka* (u pjesmi i *majak)*, okletvi i (prema *molitava) okletava*, sablji i *sabalja*; sačmi i *sačama*, banki i *banaka*, breskvi i *bresaka* (upravo od *breska*, koje se takogjer govori), igri i *igara*, karti i *karata*, pogrješki i *pogrješaka*, pripovijetki i *pripovijedaka*, zvjerki i *svjeraka*, lagji i *lagja*, vrsti i *vrsta;* palmi i *palama*, usni i *usana*. Potvrde tima drukčijim genitivima plur. nalaze se u Rječniku Ivekovićevu i Brozovu.

b) Samo nastavak *i* imaju ponajprije mnoge tugje riječi: *aspri*, *jaspri*, *forinti*, *hazni*, *kamzi*, *kasi*, *kopči*, *kovči*, *sovri*, *talpi; kalfi*, *obgi*, *regementi*, *rušpi*, *urmi; lavri*. A i naše: *madžarki*, *mazgi*, *brazdi*, *molbi*, *omči*, *slamki*, *smetnji*, *svjedodžbi*, *tužbi*, *vatri*, *vojski*, *ženidbi; glisti*, *Slavonki* (bit će griješkom štamparskom *Slovanki)*, *Bugarki*, *kolijevki*, *svadbi*, *čavki*, *službi; maqli*, *korbi*, *pomnji*, *srdžbi (srčbi)*. Istina, Daničić ima Mojs. IV. 31, 50: „Za to prinosimo Gospodu prinos, svaki što je ko dobio, zlatnijeh zaklada, *kopača*, narukvica", mjesto *kopči;* ali protiv njega svjedoči narod Npj. 3, 119 (gen. pl. *kovči)* i Milićević Zim. 274 *(kopči* gen. pl.). Ima i *molaba:* Danas evo još i novih *molaba*. Pom. 42., ali i protiv toga imamo Vuka: Opomenuvši se mojih . . . *molbi*. Npj.[1] 4, XIV., pa i sam Daničić ne piše *slušaba* nego *službi!* Što ima i Vuk u Rječniku kod riječi *rûšpa* pl. gen. *rûšpâ*, bit će kakvom god zabunom, kad narod ima: Zalivena Latinskijeh *rušpi*. Npj. 3, 438.

C. Postanje takvih genitiva množ. na *i* u ženskih imenica sa osnovom na *a* tumači se tako, što je i u njekih riječi muških i srednjih s osnovom na *ja* bio drugi padež množ. i prema riječima s osnovom na *i*, pa je taj padež bio i u nekih ženskih s osnovom na *ja* i imao završetak *ij*, od kojega završetka otpade po vremenu *j* i ostade *i*, a riječi s osnovom na *ja* povukle su za sobom i druge ženske riječi s osnovom na čisto *a*. Isp. Istor. 84. Bit će *i* mjesto *a* i razjednačivanja radi; jer ako se n. pr. *brázda* i samim akcentom razlikuje od *brázdâ*, ali se opet još više ističe razlika, kad se

Digitized by Google

kaže *brázdî*. Kod gdjekojih riječi znade se naročito razlog, za što imadu u gen. plur. završetak *i*. Tako *lagja* ima gen. pl. osim *lâgjâ* i *lâgjî*, za to što je u staro vrijeme glasila *ladija*, a gen. pl. glasio je po pravilu *ladij*, pa i sad još ima *i:* lâgjî. Obl. 21. Imenica *mlâda* postala je od pridjeva mlâdî, *mlâdâ*, mlâdô, pa joj i *i* ostalo od pridjevnoga nastavka *ih*. Što Vuk kaže, da nekoje ženske riječi, koje pred *a* imaju dva suglasna, ne primaju *a* megju njih, jerbo bi vrlo ružno bilo, to će biti zato, što se u naroda već kao pozaboravilo na postanje riječi, n. pr. *gozba*, *svadba*, *ženidba*, pak bi mu bilo ružno reći *gostaba*, *svataba*, *ženitaba*, nego narod voli kazati *gozbi*, *svadbi*, *ženidbi*. Isp. u Akad. Rječniku kod riječi *gozba:* Neka se uklanjaju od *gostbih*. M. Bijanković (*gostbih* čitaj *gozbi*, za dometnuto *h* isp. Istor. 89). G. Armin Pavić u svojim studijama o hrvatskom akcentu, Rad 59, na strani 76 kaže: Kao *sèstra*, koje vidi na str. 70, imaju akcenat: . . . mazga, pomnja, nošnja, pažnja, gozba, himba, ližba, služba, srdžba i t. d., dakle prema *sestárâ:* mazágâ, pománjâ, nošánjâ. pažánjâ, gozábâ (ili gostábâ), himábâ, ližábâ, služábâ (od čega se sam Daničić žacao), srdžábâ i t. d. Bez sumnje većina ondje postavljenih riječi imaju gen. plur. na *i*. Na str. 73: kao smȍkva (smȍkâvâ): svädba, dakle *svȁdâbâ* ili *svȁtâbâ?*, kopča, kovča, *kȍpâčâ*, *kȍvâčâ?* Narod kao osjećajući, da bi mogao povrijediti riječ tugju, kad bi u nju umetnuo *a*, voli je ostaviti, pa joj dodati na kraju *i* u gen. pl., valja da i razjednačivanja radi; odatle onoliko tugjih riječi s genitivom na *i*. Na str. 78 ima g. Pavić od *vójska* gen. pl. *vójskâ*, *vójskî*, *vojsákâ;* samo srednje obličje valja. Na str. 80 paradigma: vjèridba . . . gen. pl. *vjèritâbâ;* kako ima *žènidba* u gen. pl. samo *žȅnîdbî*, tako ima i *vjeridba* samo *vjȅrîdbî*. Narod se žaca, da istražuje postajanje riječi, pa kako mu glase, onako ih uzima i sklanja; odatle *usne* mj. *ustne*, *trska* mj. *trstka*, pa ne obzirući se više na *ustne*, *trstka* dalje ih sklanja: *usana*, ali i *usni*, *trsaka*, a jamačno i *trski;* tako kod *vjeridba*, *ženidba* i t. d. ne ispituje, odakle je ono *d* pred *b*.

D. Na pošljetku da odredimo akcentuaciju za takve imenice ženske u genitivu plur. na *i*. Ima ih od dva sloga, od tri i četiri.

I. One od dva sloga mogu u nominativu sing. imati svaki od četiri akcenta: *vŕsta*, *lâgja*, *màzga*, *àspra*.

1. sa akcentom ': *brázda*, *kárba*, *glísta*, *pálma*, *smétnja*, *vójska*, *vŕsta*. U Obl. 21. *vŕsta* gen. pl. *vŕstî;* dakle riječi s tijem akcentom idu po paradigmi *srđa* Rad 59, 5: *brázdî*, *glístî*, *pálmî* i t. d. Prema

Digitized by Google

smétnjî bit će ih više s takim gen. od riječi kod *cígla* Rad 59, 78, osobito one sa nastavkom *nja* i *ka*.

2. sa akcentom ^: *bânka*, *cr̂kva*, *čâvka*, *dôjka*, *kâlfa*, *kârta*, *lâgja*, *lâvra*, *mâjka*, *mlâda*, *ômča*, *slâmka*, *tâlpa*, *zâmka*. U Obl. 21: *lâgja*, gen. pl. *lâgjî;* dakle ove riječi idu po paradigmi *prîča*, gen. pl. *prîčâ* Rad 59, 4: gen. pl. *bânkî*, *cr̂kvî*, *čâvkî*, *dôjkî* i t. d. Riječi takve Rad 59 na str. 74 kod *dojka* mogu gotovo sve imati i taki gen. pl. na *i*, a njeke samo taki.

3. sa akc. `: *gòzba*, *hàzna*, *ìgra*, *kàmze*, *màgla*, *màzga*, *mòlba*, *pòmnja*, *sàčma*, *slùžba*, *srdžba*, *tùžba*, *ùrma*. Ove imenice, i još većma koje odmah idu pod 4, i samom se akcentuacijom izjednačuju u genitivu pl. sa imenicama ženskim s osnovom na *i;* jer dok paradigma Rad 59, 4: *žèna* ima gen. pl. *žénâ*, ove imenice imaju akcenat u gen. pl. poput paradigme Rad 59, 92: *pêć*, *pẽći* . . . gen. pl. *pèćî*, dakle: *gòzbî*, *hàznî*, *ìgrî* i t. d. Vidi tako akcentovane imenice u dra. T. Maretića Gramatici i stilistici str. 171; *màzgî*, *mòlbî*, *tùžbî*, *kàmzî*, *sàčmî*, *slùžbî*. Vidi i malo više pod C kod riječi *sestra*.

4. sa akc. ": *àspra*, *brẽskva*, *jâspra*, *kâsa*, *kòpča*, *kòvča*, *ôbga*, *rûšpa*, *sâblja*, *sôvra*, *svädba*, *ùsna*, *vàtra*, *zvjẽrka* U Obl. 21: *âspre*, gen. pl. *âsprî;* prema paradigmi Rad 59, 92: *pẽst*, *pẽsti* . . . gen. pl. *pẽstî*. Dakle: *brẽskvî*, *kâsî*, *kòpčî*, *kòvčî*, *ôbgî*, *rûšpî* i. t. d., isp. takve imenice u Radu 59, 73 kod *smõkva*.

Kao što se odavle vidi, imenice 1—4, one sa dugim akcentom (1—2) zadrže dugi akcenat i u gen. pl. sa nastavkom *i*, isto tako one sa kratkim (3—4) zadrže ga i u gen. pl.

II. Imenice od tri i četiri sloga.

1. imenice od tri sloga sa teškim akcentom na trećem slogu s kraja, ne primajući u gen. plur. pomično *a*, sklanjaju se po paradigmi Rad 59, 18 *bèsjeda* . . . gen. pl. *bẽsjêdâ;* dakle: *pògrješka*, *svjèdodžba*, *žènidba*, gen. pl. *pògrjẽškî*, *svjẽdôdžbî*, *žẽnîdbî;* sa umetnutim *a: pògrješâkâ*, po paradigmi Rad 59, 80 *vjèridba* . . . vjèritâbâ; ali će malo od onijeh riječi, koje se na str. 82 navode, da pripadaju pod paradigmu *vjeridba*, doista imati onaki gen. pl. sa umetnutim *a*.

2. *djèvôjka*, *Màdžârka*, *kòlijevka*, *òklêtva*, *Slàvônka*, ne primajući u gen. pl. *a*, mijenjaju se po paradigmi Rad 59, 52: *bjèlîlja* . . . gen. pl. *bjèlîljâ;* dakle gen. pl. *djèvôjkî*, *Màdžârkî*, *kòlijevkî*, *òklêtvî*, *Slàvônkî*. Primajući *a* u gen. pl. sklanjaju se po paradigmi Rad 59, 84: *lùbârda*, gen. pl. *lùbarâdâ*, dakle *djèvojâkâ;* ali megju onima na str. 90 kod riječi *lubarda* ne će ih mnogo primati u

Digitized by Google

gen. pl. pomično *a;* n. pr. u Akad. Rječniku kod *kolijevka* kaže se: gen. pl. valja da je *kòlijevâkâ*. Ali se kaže i *kolijepka*, postavši od *koljebati*, pa se *b* pred *k* pretvorilo u *p*, i opet *p* u *v*, pa kako će gen. pl. sa umetnutim *a* biti: *kolijebaka*, *kolijepaka* ili *kolijevaka?*

3. *forínta* gen. pl. *forintî* prema paradigmi Rad 59, 6: *odíva*... gen. pl. *odívâ;* takve imenice na str. 18.

4. *kàsârna* (i *kàsârma)*, *Bùgârka*, ne primajući u gen. pl. *a*, sklanjaju se po paradigmi Rad 59, 83: *pàstôrka* ... gen. pl. *pàstorâkâ;* dakle gen. pl. *kàsârnî* (i *kàsârmî)*, *Bùgârkî;* imenice poput paradigme *pàstôrka* vidi na str. 89. Imenice ženske od tri sloga s takvom akcentuacijom (kàsârna), u koje pred pošljednjim *a* ne bi bila dva suglasna, ne nalazi se u jeziku našem.

5. *pripòvijetka*, *regèmênta*, ne primajući *a* u gen. pl., idu po paradigmi Rad 59, 53; *poròdîlja* ... gen. pl. *poròdîljâ*; dakle gen. pl. *pripòvijetkî*, *regèmêntî;* a primajući *a* u gen. pl. po paradigmi Rad 59, 84: *žutòvôljka* ... gen. pl. *žutòvoljâkâ* imaju: *pripòvijedâkâ*. Imenice, koje idu po paradigmi *žutovoljka*, nalaze se na str. 90, ali gotovo sve mogu imati gen. pl. na *i* bez umetnutoga *a*.

Digitized by Google

Jambrešićev „Lexicon Latinum“.

Čitao u sjednici historičko-filologičkoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 30. ožujka 1905.

Vladoje Dukat.

O Andriji Jambrešiću malo nam je što poznato[1]. On sam veli na pročeljnom listu svoga rječnika, da je Hrvat, rodom iz Zagorja i član jezuitskoga reda. Pored toga imamo još tri, čini se, izvjesna podatka iz njegova života: godinu i dan rođenja, godinu, kad je stupio u red, najzad godinu i dan smrti. Rodio se 20. rujna 1706., u red je primljen god. 1725., a umr'o je 13. ožujka 1758. Isp.: Stoeger[2], Collectio Script. Societ. Jesu, I. (Scriptores Provinciae Austriacae Societ. Jesu) p. 160; Sommervogel, Bibliothèque de la compagnie de Jésus IV., stupac 728. Ostale vijesti o njegovu životu dosta su nesigurne i gdjegdje se kose s vlastitim izjavama našega pisca. Tako Sommervogel u pomenutom djelu veli, da se Jambrešić rodio u Zagrebu, no sam pisac izrijekom ističe, da je „Croata Zagoriensis“. Izvjesno je toliko, da je sav gotovo život

[1] O njemu je dosele pisao Ivan Milčetić u „Vijencu“ god. 1887. str. 158, 172., 187., 206. i 235.

[2] Kratkoće radi i povodeći se za dosadašnjijem običajem citiram to djelo pod imenom Stoegerovim, no ovdje ističem, da navode svoje uzimam iz onoga izdanja, koje je izašlo bez autorova imena. To izdanje ima natpis (izvana): Collectio Scriptorum Societatis Jesu. Tomus Primus. Scriptores Provinciae Austriacae. (iznutra): Scriptores Provinciae Austriacae Societatis Jesu. Collectionis Scriptorum Ejusdem Societatis Universae Tomus Primus. Viennae Typis Congregationis Mechitharisticae. 1855. Istom godinu dana poslije izašlo je djelo pod imenom Stoegerovim, a pod novim natpisom (ovaj natpis ispisujem iz Sommervogela): Scriptores Provinciae Austriacae Societatis Jesu ab ejus origine ad nostra usque tempora. Opera Joannis Nep. Stoeger Societatis Jesu Presbyteri. Viennae, Typis Congr. Mechit. Ratisbonae, Georg. Joan. Manz, 1856. Da li ono prvo izdanje odista potječe od Stoegera, nije utvrđeno.

Digitized by Google

Jambrešićev bio posvećen školskome radu. Stoeger u svom djelu daje o njemu ovaj „curriculum vitae“: U zagrebačkoj je akademiji predavao filozofiju, zatijem „Casus et Canones“; jedno je vrijeme učiteljovao u Trnavi, pa je i tu predavao „Casus et Canones“, a onda se vratio opet u Zagreb, gdje je predavao „Theologiam dogmaticam“[1]. Poslije je, nastavlja Stoeger, rukovao varaždinskijem sjemeništem, a najzad bijaše „minister“ u Požezi, gdje je i umr'o. Sa Stoegerom se slaže i Sommervogel, koliko se tiče Jambrešićeva učiteljovanja u Zagrebu, no o Trnavi ne zna ništa, već nastavlja: „Il gouverna ensuite (poslije učiteljovanja u Zagrebu) le collége de Varasdin, *où il mourut* le 13 mars 1758.“ Ja sam raspitkivao i u Požezi i u Varaždinu, ima li kakovijeh vijesti o smrti Jambrešićevoj, no ni u jednom ni u drugom gradu nema o tome nikakove potvrde[2]. Još ima kratka bilješka o Jambrešiću u madžarskom konverzacionom leksiku („A Pallas Nagy Lexikona“ od godine 1895.), koja se u nekim stvarima razilazi i od Stoegera i od Sommervogela. Tu naime čitamo, da je Jambrešić od 1741. do 1751. učiteljovao u Trnavi („tanitott . . . . . a nagyszombati egyetemen“), a potkraj života da je bio glavar jezuitskoga manastira u Požezi („a pozsegai rendház feje volt“). I leksik krivo pominje, da se Jambrešić rodio u Zagrebu, a isto je tako valjada pogrješno, kad se veli, da je umr'o 13. svibnja (máj. 13.) 1758. god.[3]

---

[1] Ovako shvaćam riječi originala: . . . . . Zagrabiae Philosophiam primum triennalem, tum Casus et Canones, hos item Tyrnaviae, ac Zagrabiae rursus Theologiam dogmaticam tradidit.

[2] „Libri mortuorum“ u varaždinskoj gradskoj župi, kao i kod sv. Vida, ne pominju imena Jambrešićeva; isto tako nema mu glasa u mrtvačkom registru požeške župe.

[3] Taj je članak napisao Bojničić („B-ć“). S njime se u glavnome slaže članak o Jambrešiću u V. svesci djela „Magyar irók élete és munkái“, koje izdaje Szinnyei József (V. je sveska štampana g. 1897.). Od starijih pisaca madžarskijeh pominju Jambrešića Pauler Tivadár (Magyar Akadémiai Értesítő IV. 1863. 1 sz., str. 39.—40. u članku „A Nagyszombati egyetem kanonistáinak jogirodalmi tevékenysége“) i Katona (Historia Critica Regum Hungariae stirpis austriacae. Budae 1809. Tom. XX., ord. XXXIX., str. 961.). I Pauler i Szinnyei, kao i Bojničić, navode kao dan smrti Jambrešićeve 13. svibnja, a rodno mjesto njegovo kazuju da je Zagreb. Ovo je „Zágrábban“ (született) možda skrivio Katona, koji veli, da je Jambrešić „Zagoriae natus“; „Zagoriae“ se lako moglo uzeti za „Zagrabiae“, osobito od pisaca, koji ne znaju za Zagorje. I vijest Sommervogelova, da je umr'o u Varaždinu, potječe

Digitized by Google

U predgovoru k svom rječniku pominje Jambrešić na jednom mjestu i svoje prilike u vrijeme, kad je, nakon Sušnikove smrti, preuzeo da izradi i dogotovi rječnik, što ga je Sušnik bio započeo. On naime veli, da se prihvatio teškoga posla oko rječnika, premda ga je mnogo sprečavao školski rad, kojijem se u ono vrijeme bavio. Mjesto u predgovoru upravo glasi: „(nequicquam) repugnante Peripato, cui etiamtum praeeram", a to bi moglo značiti, da je bio predstojnik kojega školskoga zavoda[1]; kako nemamo o tom drugijeh vijesti, teško je osjeći, što zapravo te riječi znače. Svakojako je vjerojatno, da je Jambrešić u vrijeme, dok je radio oko rječnika (a to je bile otprilike g. 1739. do g. 1742.) živio u Zagrebu. I g. 1751. bijaše Jambrešić u Zagrebu; za ovu godinu imamo svjedočanstvo Krčelićevo, koji ga pominje u svojim „Annuama" (na str. 76. akad. izdanja). U parbi, što ju je autor „Annua" imao s biskupom Tauszyjem, stavio se Jambrešić na stranu biskupovu: „Pater Jambressich", veli Krčelić, „theologiae secundarius professor, putans se regale quodpiam habiturum, per dialectica ratiocinia tulit pro electo sententiam". Po drugi ga put pominje ondje, gdje navodi hrvatske pisce svoga vremena (u dodatku „Annua", pod natpisom „Scriptores"), pa kazuje, da je Jambrešić izdao „dictionarium utile et bonum latino-croaticum[2] ..... in 4. maiori" (p. d. str. 552.). Inače ga Krčelić nigdje više ne pominje, po čemu bi se dalo suditi, da je Jambrešić vrlo čedno živio, pa da se malo isticao u javnom životu. Sva je prilika, da je vijek svoj proveo koje u školskoj sobi, koje za pisaćim stolom.

Književnijem se je radom Jambrešić zarana počeo zanimati. Stoeger (u pomenutom djelu) kazuje, da je prva knjiga Jambrešićeva izišla već g. 1726. — dakle kad je piscu njezinu bilo istom

---

valjada iz Katone, koji veli: „Traditis Zagrabiae philosophicis theologicisque scientiis, Varasdini seminarium rexit, ac decessit 1758." Koliko je vremena Jambrešić boravio u Trnavi, sasvijem je nepouzdano; Bojničić veli od g. 1741.—1751., Szinnyei od 1749.—1751., ostali pisci ne navode nikakovijeh podataka. Najzad još hoću da pomenem, da Szinnyei Jambrešiću pridaje čast „doktora filozofije" (bölcseleti doktor).

[1] U njegovu je rječniku „peripatus" = Lycaeum, Athenaeum, a „praesum" = ante alios sum, praefectus sum, curam alicujus rei habeo, guberno, administro, rego.

[2] Ova bilješka nije dašto tačna: Jambrešićev rječnik nije samo „latinsko-hrvatski", već latinsko-hrvatsko-njemačko-madžarski.

Digitized by Google

dvadeset godina. Ta je knjiga: Syllabus vocabulorum Grammaticae Em. Alvari in Illyricam seu Croatis et Slavonibus vernaculam conversorum, cum appendice generum et declinationum“. Safařík (Gesch. der illyr. u. kroat. Lit., str. 316.), pominjući natpis toga djela, dodaje riječi „auctore Andrea Jambressich“, no Kukuljević opet veli, da je „Syllabus“ napisao Juraj Habdelić, a da je istom poslije smrti piščeve, g. 1726.[1], izdan štampom; ispor. Književnici u Hrvata iz prve polovine XVII. vijeka, str. 36[2]. Kukuljević će valjada imati pravo, jer je ponekuda nevjerojatno, da bi dvadesetogodišnji mladić izradio onakovo djelo, ali moguće je i to, da se Jambrešić starao oko štampe i izdanja Habdelićeva rukopisa, pa se odavde zarodila misao o njegovu autorstvu. Isti

[1] Habdelić je umr'o 27. studenoga 1678.

[2] U „Bibliografiji hrvatskoj“ Kukuljević kao da razlikuje dva različita „Syllabusa“; pod imenom Habdelićevim naime (br. 556.) čitamo: „Sillabus vocabulorum grammaticae Em. Alvari in Illyricam sive Croatis et Slavonibus vernaculam conversorum. Cum appendice generum et declinationum. Zagr. typ. Joan. Bart. Pallas. *12.* str. 164.“ Naprotiv pod imenom Jambrešićevim (br. 667.) zabilježeno je ovo: „Sillabus vocabulorum grammaticae in Illyricam vernaculam conversorum, cum appendice generum Declinationum (sic) Em. Alvari. Zagrabiae typis Joannis Babt. (sic) Pallas 1726. in *8.* II. izd. u Zagrebu pri Iv. Weitzu 1735. 8.“ Teško je štogod osjeći o knjizi, koju nijesi imao u rukama, no ja ipak držim, da se stvar ima ovako: Kukuljević je znao za „Syllabus“ od g. 1726. da je Habdelićev, pa pored toga imao je u ruci „Syllabus“ od g. 1735. i u njemu čitao, da je djelo Jambrešićevo, da je drugi put izdan, a prvi put da je ugledao svijet g. 1726. Prema tomu je možda na svoju ruku napisao natpis prvoga izdanja i dodao, da je g. 1726. štampano „u 8⁰.“ On valjada nije pomišljao, da su Habdelićev „Syllabus“ od g. 1726. i tobožnji „Syllabus“ Jambrešićev od g. 1726. po svoj prilici jedna ista knjiga. Još je veću zbrku s tim „Syllabusom“ napravio Sommervogel. Kod Jambrešića pominje on ovako to izdanje: „Syllabus vocabulorum Grammaticae in Illyricam translatus cum appendice generum, declinationum Emanuelis Alvari, Zagrabiae, typis Jo. Barthol. Pallas, 1726, 8⁰. — Ibid., typ. J. Weitz, 1735, 8⁰. — Em. Alvari Syllabus vocabulorum Grammaticae in Illyricam vernaculam conversorum. Zagrabiae, typis J. Weitz, 1735, 8⁰ *(C'est une 2e edition)*“ pa dodaje „Voir Habdelich“. Kod Habdelića (IV., 6, 7) čitamo: „Syllabus vocabulorum grammaticae Em. Alvari in Illyricam sive Croatis et Slavonibus vernaculam conversorum. Cum appendice generum et declinationum. Zagrabiae, typis Joan. Bart. Pallas, 1726, 12⁰, p. 164.“ Uzato je ova bilješka: „Safarik attribue cet ouvrage au P. Jambressich, Kukuljevic, au P. Habdelich; il affirme qu' il fut imprimé après sa mort“.

*

Digitized by Google

je „Syllabus“, čini se, već g. 1735. po drugi put na svijet izašao (isp. Šafařík, str. 316.), i ovaj put trudom Jambrešićevim. Dalja djela Jambrešićeva izlazila su ovim redom: g. 1732.: Manuductio ad Croaticam orthographiam; g. 1738.: Index vocum croaticarum et germanicarum cum brevi introductione ad linguam croaticam[1]; najzad g. 1742. rječnik[2].

Potpuni je natpis rječniku ovaj: Lexicon | *Latinum* | Interpretatione | *Illyrica, Germanica,* | *Et Hungarica* | Locuples, | In Usum Potissimum | *Studiosae Juventutis* | Digestum, | Ab | *Andrea Jambressich,* | Societatis Jesu Sacerdote, | Croata Zagoriensi. | *Cum Privilegio Sacrae Regiae Majestatis, et Superiorum Permissu.* | *Zagrabiae,* | Typis Academicis Societatis Jesu, per Adalbertum Wilh. Weiseli | Anno 1742.[3] — Što je ovdje kurzivno, to je štampano crvenijem slovima. „Facultas R. P. Provincialis“ (dopuštenje, da se knjiga štampa) izdana je „Jaurini, 4. Octobris, Anno 1741.“; potpisan je Antonius Vanoffi, „Societatis Jesu per Provinciam Austriae Praepositus Provincialis“. Svega opseže rječnik, pored predgovora (jedan tabak), 1068 paginiranih strana; zatijem devet tabaka nepaginiranih (hrv.-lat. rječnik), najzad 20 strana (+, + 2, + 3 i t. d.) s različnijem dodacima; kako tabak ima 8 strana, to je čitavi opseg rječnika: 8 + 1068 + 4[4] + 72 + 20 = 1172

---

[1] Šafařík u p. d. (str. 315.) veli, da je ovo djelce više puta izdano, i navodi izdanja od g. 1765., 1815. i 1821.

[2] Stoeger, Sommervogel i madžarski pisci pominju još i ovo djelo Jambrešićevo: „Municipale Croatiae Jus, commentario illustratum. Zagr.“ Šafařík i Kukuljević ga ne pominju, pa i Pauler, govoreći o njemu u pomenutom članku, kazuje, da se trudio da ga nađe, no da mu je sav trud bio uzaludan, zašto misli, da to djelo, ako ga je uopće napisao Jambrešić, zacijelo nikad nije bilo štampano. — Da naš pregled bude potpun, pominjem još, da madžarski leksik među djelima Jambrešićevim navodi: „Manuductio ad croaticas dictiones debite scribendas (u. o. [Zágráb] 1745.)“, a Szinnyei djelo: „Divus Ivo, oratio panegyrica, ... oratore Zobothin László de Mura-Szombat. Tyrnaviae 1750.“

[3] Sommervogel, ispisavši natpis rječnika, dodaje: „Puis: Lateinisch-kroat.-deutsch-ungr. Wörterbuch, ff. 36.“ Ovo nije možda kakov novi odjeljak u rječniku, već je prijevod latinskoga natpisa, kako ga ima Šafařík, a Sommervogel ga je krivo prepisao.

[4] Prva četiri lista rječnika paginirana su pogrješno samo na jednoj strani, tako da je strana 5. zapravo strana 9. Prema tome treba broju nepaginiranih strana još 4 strane pribrojiti.

Digitized by Google

strane[1]. O postanju svoga rječnika daje pisac opsežniji izvještaj u predgovoru („Praefatio et Declaratio Operis“). Da stvar bude jasnija, donosim početak toga predgovora, koliko pripovijeda historijat Jambrešićeva djela, u (slobodnu) hrvatskom prijevodu.

„Rodoljubivo osjećanje (pia in patriam studia) pozivaše *Franja Sušnika* (Sussnik), prezbitera, člana reda Isusova — kad je boravio u Zagrebu, da se oporavi od svoga apostolskog posla — da bi izradio kakov rječnik, budući da je Habdelićev[2] već suviše zastario; njime da će se školska mladež ilirske narodnosti zacijelo više koristovati nego onim starijim Habdelićevim djelom. Ovome se unutrašnjem pozivu čestiti čovjek rado odazvao, premda mu zdravlje nije najbolje služilo, jer je i sam od naravi bio vrlo naklon knjizi i nauci. I doista privede do g. 1739. tegotni posao dotle, da je sastavio spisak hrvatskijeh riječi azbučnijem redom — ja sam ga s dodanijem drugim spisima pridržao, da uštedim troška — i naštampao, uz moju pomoć, početak samoga rječnika priskrbivši za to štamparska slova. Za izdavanje djela bijahu mu slavni staleži i redovi kraljevine Hrvatske godinu dana prije (anno superiore)[3] podatljivo odredili novčanu potporu, ali započeti posao prekide najprvo živčana bolest, onda smrt[4]. A umalo što smrt piščeva nije ubila i djelo njegovo, jer su vrlo mnogi, svak prema svojoj ćudi, tvrdili, da bi negotovo djelo trebalo sasvim preraditi, a nitko nije htio da se prihvati vrlo tegotnoga i nezahvalnoga posla. Najzad se riješih ja, da preuzmem posao — bilo što me nagnala iskrena ljubav prema domovini, bilo što sam bio potaknut laskavijem nalogom starijih ili usrdnijem molbama prijatelja, bilo što sam htio da ugodim uspomeni čovjeka, kojemu dugujem toliko zahvalnosti, pa premda me sprečavaše školski rad, kojijem sam se tada još bavio[5], prihvatim se posla stijem radije, što sam vidio,

---

[1] Petrik (Bibliographia Hungariae 1712—1860. II., 259) broji ovako: 4-r. 4 lev., 1068 l. és 54 lev. Ovo brojenje nije dobro.

[2] Dictionar, ili Réchi Szlovenſzke zvexega ukup zebrane i t. d. Stampano u Nemskom Gradczu 1670.

[3] Šafařík (str. 314.) veli, da se to desilo g. 1740., no prema gornjemu tekstu moralo je biti g. 1738.

[4] Umr'o 3. ožujka 1739. (Stoeger, str. 344.). Prema tome valja ispraviti Šafařika, koji na str. 314. veli, da je umr'o g. 1740. Na str. 282. godina je smrti dobro zabilježena.

[5] . . . . . nequicquam repugnante Peripato, cui etiamtum praeeram . . . . .

Digitized by Google

da ću ovako, uz najveći dašto trošak, a najmanji dobitak svoj poslužiti koristi mnogijeh. Primivši se dakle smjesta posla opazim, da mnogo štošta u djelu nedostaje, koješta da je zališno, a veći dio svega da treba dotjerati, što će iziskivati mnogo vremena. Stoga sam odmah zaputio sasvijem drugojačijim putem, nego što je stupao moj prethodnik, i otpočeo sam da radim sasvijem novo djelo; a kraj toga mi je štampar sjedio na vratu i vazda tražio rukopisa (laborem praelo subjiciendum), ako ne ću, da moj nerad njemu nanese štete. Ovakijem poslom zaokupljen, pa tišten još i drugijem brigama, na meni samomu ostajaše i izrađivanje novoga rječnika i popravljanje štamparskijeh griješki. Zato se ne treba čuditi, što su osobito u početku (izuzmeš li prve tabake i nekoliko drugijeh, koje sam ispravio i nanovo dao štampati) mnoge riječi izostavljene — ove sam kasnije u dodatku dometnuo[1] — pa što nije sve s jednakom pomnjom izrađeno, i što nijesu sve štamparske griješke popravljene . . . . .“

U drugom dijelu predgovora tumači pisac unutrašnje uređenje svoga djela i ističe neke osobine, koje će rječnik mladeži učiniti prikladnijim i zgodnijim. Te se osobine navode ovijem redom:

1. Na pojedinijem je riječima zabilježen kvantitet slogova.
2. Pojedinijem su imenicama dodani njihni sinonimi.
3. Prikupljene su biranije fraze, a pomenuto je, koji ih pisac upotrebljava.
4. Uzete su i riječi od lošijih pisaca, jer pisac hoće, da bi rječnik obuhvatio „totam latinitatem“. Ako i ne valja ovakove riječi u govoru upotrebljavati, ipak ih treba razumjeti, kad se nađu u knjizi[2].
5. Umetnute su i riječi, koje ne dolaze uopće kod klasičnijeh pisaca, ali zato ih ne treba odmah držati za varvarske. Ako su takove riječi građene po zakonima latinskoga jezika, nema razloga izbaciti ih iz latinskoga rječnika. Isto vrijedi za riječi upotrebljavane od lošijih pisaca: i one se moraju držati valjanima, ako

[1] „Supplementum vocum usitatiorum, quae in serie alphabetica hujus lexici desiderantur“ str. 1058.—1068.

[2] Isticanje vrlina, kojima se odlikuje ovaj rječnik, napereno je bez sumnje protiv hrvatskijeh rječnika, u prvom redu valjada protiv Belostenčeva „Gazophylaciuma“. Ovako shvaćam i riječi potkraj predgovora: „Atque haec de Lexico nostro, quod *unum plurium aliorum inopiam sarciet*“.

Digitized by Google

se riječi, od kojijeh su izvedene, nalaze kod kojega pisca zlatne dobi.

6. Umetnute su mnoge grčke riječi, ma da ih ne preporuča „latini cujuspiam scriptoris, sed vulgi duntaxat usus“. Ove su riječi naznačene zvjezdicom.

7. Umetnute su i varvarske riječi, a gdješto je dodano, kako bi se dale zamijeniti čistolatinskijem riječima; naznačene su krstićem.

8. Zastarjele riječi naznačene su kraticama: *Obsol.* [etum], *Inus.* [itatum], *Antiq.* [uum] (ili) [uatum].

9. Kod modernijeh tehničkijeh (naučnijeh) riječi, koje su uzete u rječnik, naznačeno je, kojoj nauci pripadaju (Theol., JCti., Phil.), da bi se ovako znalo, da nijesu klasične.

10. Mnoga su „derivata“ i „composita“ izostavljena, ako je lako pogoditi njihovo značenje prema značenju riječi, od kojijeh su izvedena.

11. Kod glagolâ zabilježen je perfekt i supin, kod imenicâ rod, deklinacija i što je još pored toga potrebno.

12. Različita značenja pojedinijeh riječi rastavljena su arapskijem brojevima, no treba paziti, ako uz koje značenje ima bilješka „V. Syn. pro“ ili „Transl. Metaph. Meton“.

13. Znatniji su krajevi i gradovi u rječniku ukratko opisani, napose ugarski i ilirski, jer rječnik ima u prvom redu služiti Ilircima i Madžarima.

14. Njemačkijem je imenicama dodan član, jer u upotrebljavanju člana najviše griješe Ilirci i Madžari.

15. Običniji oblici glagolâ (Usus verborum frequentiores) kazani su ilirski, njemački i madžarski zato, „ut has linguas discere volentes molestiâ levarem“.

16. Pravopis ilirski, njemački i madžarski, veli pisac „ad calcem attexui“. To mu je valjada bila nakana, kad je pravio plan za djelo, ali on je nije potpuno izveo. Dodani su rječniku samo hrvatski i njemački pravopis, madžarskoga nema[1].

17. Zapamtiti valja neke dijalektične razlike u ilirskom jeziku: 1. *e* i *a* se rado zamjenjuju (Mladenecz, Mladenacz); 2. isto se

[1] Milčetić (str. 158.) kazuje to tako, kao da bi moguće bilo, da samo njegov eksemplar nema toga madžarskoga pravopisa. Ja držim, da ga uopće nije bilo. Nijesam ga našao u ona tri eksemplara, što sam ih imao u rukama, a i Petrik (II., 259.) pominje samo hrvatsku ortografiju.

Digitized by Google

tako zamjenjuju *i*, *e*, *ie* (Vera, Vira, Viera) — „Atque his recte scribendis adhibent Illyri certas diphtongos, ex alphabeto Cyrilliano, aut Hieronymiano desumptas, quas idcirco indifferentes nominant“; 3. zamjenjuju se *l* i *o* (poſzao, poſzal).

Najzad — u 18. tački — kazane su četiri dobi, po kojima se dijele latinski pisci. Prva se dob, koja obuhvaća najbolje pisce, zove „zlatna“ — „quemadmodum enim Aurum caeteris metallis, ita haec secutis Aetatibus ingenio, nitore, et auctoritate praestat“. Ona traje od g. 200. pr. Hr. do g. 14. poslije Hr. Druga je dob „srebrna“ (do g. 117.), treća „mjedena“ (do g. 400.); obje zaostaju za prvom dobi i čistoćom jezika i vrsnoćom pisaca. Četvrta pak dob zove se „Ferrea“, „Lignea“ seu „Lutea“ — „honestiore cognomento omnino indigna“. Ova varvarska dob traje do g. 1500. — „quo tandem lingua Romana denuo excoli, et Cicero, aliique primi Scriptores, e tenebris protracti, venerationi esse coeperunt“.

Sada dolazi spisak latinskijeh pisaca podijeljenih po dobi. Taj spisak nije potpun, no većina je pisaca, napose znatnijih, ipak napomenuta; u hronologiji ima amo tamo pogrješaka. — I. U „zlatnu dob“ pripadaju po Jambrešiću ovi pisci (bilješke u zagradama potječu od mene):

(L. Livius) Andronicus; (Cn.) Naevius; (Statius) Caecilius; (Q.) Ennius; (M.) Pacuvius; (L.) Attius (Accius); (C.) Lucilius; Turpilius; (L.) Afranius; (L.) Cornelius Sisenna; (P.) Nigidius Figulus; Decius (zapravo: Decimus) Laberius; (M.) Verrius Flaccus (umr'o za vladanja Tiberijeva); (T.) Accius (t. j. Maccius) Plautus; (P.) Terentius Afer; (M.) Portius (Porcius) Cato; (T.) Lucretius Carus; (C.) Valerius Catullus; (Publilius) Sirus (Syrus); (C.) Julius Caesar; Cornelius Nepos; M. Tullius Cicero; Sex. Aurelius Propertius (samo: Sex. Propertius); (C.) Sallustius Crispus; Varro (ima ih dva: P. Terentius Varro [Atacinus] i M. Terentius Varro Reatinus. Jambrešić valjada pomišlja samo na Reatinca); (Albius) Tibullus; (P.) Virgilius (Maro); T. Livius (umr'o g. 17. poslije Hr.); (M.) Manilius; Vitruvius (Pollio); (P.) Ovidius (Naso; umr'o g. 17. ili 18. poslije Hr.); (Q.) Horatius Flaccus; Pedo Albinovanus (Albinovanus Pedo); Gratius Faliscus (Grattius; „Faliscus“ naznačuje njegovo podrijetlo); Phaedrus (živio za vremena Tiberija i Klaudija); Cornificius, „cui nonnulli tribuunt libros quatuor Rhetoricorum ad Herennium“ (danas se dosta pouzdano drži, da je tako); Aulus Hirtius, vel Oppius, „quorum alteruter Caesaris Commentarios supplêsse creditur“ (VIII. je komentar zacijelo napisao Hirtius); Cornelius Severus, „cui adscribitur Carmen de Aetna“ (Corn. Severus jest doduše pjesnik, ali jamačno nije autor „Etne“; ovo djelo potječe možda od Lucilija); (Q.) Mutius (Mucius) Scaevola; (P.) Alfenus Varus; (M.)

Digitized by Google

Antistius Labeo; Masurius Sabinus (živio poslije g. 14., u vrijeme cara Tiberija i poslije).

II. „Aetas argentea“: (Q.) Curtius Rufus; (C.) Vellejus (Velleius) Paterculus; Valerius Maximus; Petronius Arbiter; Pomponius Mela; (Cornelius) Tacitus; (P.) Annius Florus; (C.) Plinius (Secundus) major; Annaeus Seneca, pater (Rhetor Seneca) et filius (L. Annaeus Seneca); (M.) Annaeus Lucanus; (A.) Persius Flaccus; (D.) Junius Juvenalis; (C.) Plinius (Caecilius Secundus) junior; (C.) Julius Hyginus (Jambrešić dodaje imenu: fabularum scriptor. Ali ovaj je Higin bibliotekar; mitograf je drugo lice, o kojemu se ništa, pa ni potpuno ime njegovo, ne zna); (A. Cornelius) Celsus; (C.) Suetonius Tranquillus (u naponu života bijaše u vrijeme cara Hadrijana); (M.) Fabius Quintilianus; Scribonius Largus; (L.) Junius (Moderatus) Columella; (Q.) Asconius (Pedianus); (Ti. Catius) Silius Italicus; (C.) Valerius Flaccus (Setinus Balbus); (P.) Papinius Statius; (M.) Valerius Martialis; (Sex.) Julius Frontinus.

III. „Aetas aenea“: Aulus Gellius; (C.) Julius Solinus; (M. Junianus) Justinus; Palladius; Claudius Claudianus (umr'o u V. vijeku); Licinius Proculus (valjada: Sempronius Proculus, no taj je pravnik živio u vrijeme Tiberijevo); Neratius Priscus (živio za Trajana i Hadrijana); P. Juvencius Celsus (živio u vrijeme Vespazijanovo); Priscus Jabolenus (Javolenus; rodio se g. 79., a umr'o g. 138.); Domitius Ulpianus; Herennius Modestinus; Salvius Julianus; J. Cajus (samo: Gaius); Callistratus; Aemilius Papinianus; Julius Paulus; Sex. Pomponius; Venulejus Saturninus; Aelius Martianus (Marcianus); (C.) Aelius Gallus (živio u Ciceronovo vrijeme); L. Apulejus (Madaurensis); (Q.) Septimius (Florens) Tertullianus; Serenus Sammonicus (ima ih dva, otac i sin; Jambrešić valjada misli sina, koji se zvao „Q.“); Censorinus; (Thascius) Caecilius Cyprianus; Julius Calpurnius (zapravo: T. Calpurnius Siculus; živio valjada za Nerona); (M.) Aurelius (Olympius) Nemesianus; Aelius Spartianus; Julius Capitolinus; Aelius Lampridius; Vulcatius (Vulcacius) Gallicanus; Trebellius Pollio; Flavius Vopiscus; Caelius Aurelianus (Methodicus Siccensis; živio u V. vijeku); Flavius Eutropius (Fl. Eutropius, emendator Flavija Vegetija Renata, konzul g. 450., malo poznat književnik; Jambrešić valjada pomišlja na historika Eutropija, ali od ovoga je poznato samo ime „Eutropius“); Rhemnius Fannius (zapravo: Remmius Favinus; ide u IV. i V. vijek); Arnobius Afer („Afer“ naznačuje samo rod): (L.) Caecilius (Firmianus) Lactantius; Aelius Donatus; Commodianus; (C.) Vettus (Vettius) (Aquilinus) Juvencus; Julius Firmicus (Maternus); D. Hilarius (biskup u Poitiersu); Fab. (valjada: C.) Marius Victorinus; (Sex.) Pompejus Festus; (Rufius) Festus Avienus; Ammianus Marcellinus; (Flavius) Vegetius Renatus; Macrobius ([Ambrosius] Macrobius Theodosius; živio u V. vijeku); Symmachus (ima ih tri; Jambrešić valjada misli onoga, koji se zove „Q. Aurelius Symmachus“); (D.) Magnus Ausonius; Aurelius Victor; D. Ambrosius; Marcellus Empiricus (Burdigalensis); Proba Falconia (Anicia Faltonia Proba); Priscianus, „dictus ab aliis Octavius Horatianus“ (Theodorus Priscianus; u izdanju njegove „Medicinae praesentaneae“ od g. 1532. zovu ga krivo: Q. Octavius Horatianus; IV.—V. v.).

Digitized by Google

IV. „Aetas ferrea“. Pisci ove dobi poređani su po vijekovima. Prema tome pripadaju

u peti vijek: Servius Honoratus (Serv. Maurus H.); Rutilius Numatianus (R. Namatianus); D. Hieronymus (331.—420.); D. Augustinus (Aurelius A.; 354.—430.); D. Damasus (305.—384.); Rufinus (valjada: Tyrannius [Turanius] R.; 345.—410); Sulpicius Severus (365.—425.); Paulus Orosius; Caelius Sedulius (ime „Caelius“ nije utvrđeno); Paulinus Nolanus (Meropius Pontius Anicius P., „Nolanus“ mu je pridjevak, jer je bio biskup u Noli; 353.—431.); Codex Theodosianus; (Blossius Emilius) Dracontius; Salvianus; Petrus Chrysologus; Prosper Aquitanius (Tiro Prosper); Martianus Capella (M. [Minneus Felix] Capella Afer Carthaginiensis; ide više u IV. vijek); Paulinus Petrocorius (ili Petrocordiensis [Périgueux]); Claudianus Mamertus (Mam. [Ecdicius] Claudianus); Sidonius Apollinaris (C. Sollius Apollinaris Sidonius); Plinius Valerianus (ime izmišljeno; zapravo je to neki anonymus, koji je napravio ekscerpt iz Plinija. Ide u IV. vijek); Latinus (Drepanius) Pacatus (IV. vijek); Claudius Mamertinus (IV. vijek); Nazarius (IV. vijek); Eumenius (ide čak u III. vijek; rodio se oko g. 255.);

u šesti vijek: D. Fulgentius (ima ih dva: Fabius Planciades F. 480.—550. i biskup F. 468.—533.; Jambrešić pomišlja na ovoga drugoga); Alcimus (Ecdicius) Avitus († 525.); Orientius (ide u V. v.); (Magnus Felix) Ennodius (473.—521.); Manl. Severinus Boëthius (Anicius Manlius Torquatus Severinus B.; smaknut 524.); Priscianus (Grammaticus); Nonius Marcellus (ide u III. ili IV. v.); Diomedes (IV. v.); Justiniani Institutiones; Justiniani Codex; Arator; Jornandes (zapravo: Jordanis); Aurelius Cassiodorus (Magnus A. Cassiodorius Senator; 480.—575.); (Flavius) Cresconius Corippus; Venantius (Honorius Clementianus) Fortunatus; Gregorius Magnus; Gregorius Turonensis;

u sedmi vijek: Isidorus Hispalensis (570.—636.); Eugenius Toletanus; Drepanius Florus (živio?); Marculphus; Anonymus Ravennas (Geographus Ravennas);

u osmi vijek: Aldhelmus (Adelhelmus; umr'o 709., ide dakle u VII. v.); Beda (Venerabilis; 672.—735.); Flaccus Alcuinus („Flaccus“ je nadimak); Paulus Diaconus;

u deveti vijek: Rabanus Maurus (Hrabanus M.; 776.—856.); Freculphus; Eginhardus (770.—840.); Strabus Gallus; Aimonius; Theodulphus Aurelianensis.

V. „Aetas incerta“: Terentianus Maurus (bez sumnje III. v.); (M.) Minucius Felix (valjada II. v.); (Fl.) Sosipater Charisius (IV. v.); Aemilius Macer (savremenik Vergilijev); Messala Corvinus (M. Valerius Mess. C.; Augustovo doba); Vibius Sequester i Jul(ius) Exsuperantius (obadva idu u svršetak IV. i početak V. vijeka); Jul(ius) Obsequens (možda IV. v.); L. Ampelius (možda II. v.); (Caelius) Apicius (možda III. v.); Chalcidius (valjada IV. v.); Zeno (IV. v.); (M. Valerius) Probus (živio u vrijeme Klaudija i Nerona); Fulgentius Planciades (480.—550.); C. Caesaris Germanici Aratea (Augustovo doba); P. Victor de Regionibus Urbis Romae (IV. v.); (Fl.) Vegetius de re veterinaria (IV. v.;

Digitized by Google

valjada istovetan s piscem: Flavius Vegetius Renatus); Auctores Priapeorum (Augustovo doba); Auctores Catalectorum, quae Virgilio et Ovidio tribui solent (Augustovo doba); Auctor Elegiarum, quae Cor(nelio) Gallo tribuuntur (krivotvorina XVI. vijeka); Auctor Orationis Sallustii in Ciceronem, et Cic. in Sallustium (nastali su prije Kvintilijana), item illius Antequam Cic. iret in exsilium (pridie quam in e. iret); Auctor Epistolae ad Octavium, quae Ciceroni tribuitur (podvaljeno, no mora biti staro); Auctor Panegyrici in Pisonem, quem alii Statium, alii Lucanum putant (pisac je možda bukolik Calpurnius, koji je živio u Neronovo doba); Declamationes, quae tribui solent Quintiliano (ima dva zbornika; zbornik kraćijeh deklamacija mogao bi potjecati od Kvintilijana), item quae Porcio Latroni (M. Porcius Latro ide u Augustovo doba), item quae Calpurnio Flacco (možda Hadrijanovo doba); Interpres (= prevodilac) Irenaei (valjada II. v.); Interpres Daretis Phrygii (V. v.) et Dictyos Cretensis (IV. v.); Catonis Disticha moralia (III.—IV. v.); Scholiastae veteres; Grammatici antiqui; Rhetores antiqui; Medici antiqui; Rei agrariae Scriptores; Catalecta Petroniana et Errores Venerei, qui cum Petronio edi solent; Pervigilium Veneris (možda II. v.) cum variis opusculis, quae inscribuntur Baudii Amores; Poëmatia et Epigrammata vetera a Pithaeo et Almelovenio collecta; Fragmenta Historicorum collecta ab Augustino et Riccobono; Monumenta antiqua a Georgio Fabricio collecta; Fasti Consulares (idu svakojako u prvo doba); Inscriptiones veteres; Legum antiquarum fragmenta; Notitia dignitatum utriusque Imperii (IV. v.), „et caeteri hujusmodi Scriptores . . . . .“

Jambrešić završava svoj predgovor ovijem samosvijesnijem riječima: „Atque haec de Lexico nostro, quod unum plurium aliorum inopiam sarciet. Utere igitur, candide Lector, labore tuis commodis devoto; lividum vero Momorum gregem in prurientem post solis ortum sale lacum vindex compelle: vel, si mavis, insulsos Erythraeis committe gurgitibus sallendos; ac tum vale“.

Jambrešić tumači latinske riječi u tri jezika: hrvatski, njemački i madžarski. Do hrvatskoga mu je tumačenja najviše stalo, zato i jest ono obično najopsežnije; njemačko je obično kraće, madžarsko najkraće. Isp. na pr.:

„Cĕnŏtăphĭum, ii, n. Lampr. est sepulchrum honorarium, *Prazni lèſz, Prazna grobnicza, prez trupla, ſzamo na ochi y ſzpomenek napravlyena.* Ein leeres Grab das allein zum Schein gemacht ist. *üres koporsó*“.

Slično je, na pr., kod riječi „diabolus“, gdje je kazano deset hrvatskijeh (Vràg, Málik, Szumrak, Szotona, Nápaſztnik, Skrápecz, Zlódi, Paklenik, Hudich, Djaval), dva njemačka (r. Teuffel, böse feind), jedno madžarsko tumačenje (ördög). Rjeđi su primjeri, gdje je madžarsko i njemačko tumačenje opsegom otprilike jednako hrvatskomu, kao, n. pr., u riječi „dioryx“, koja je tumačena:

Digitized by Google

„Jarek, (graba) na polye iz potoka velikoga izpelyan. r. Wasser-Graben, auf die Wiesen von einem Fluss ausgeführt. *Tſorgo patakotska, mely az nagy vizbül az mezöre kibotsáttatott, ereſztetett“.* Isto su tako rijetki primjeri, u kojima je, recimo, madžarsko tumačenje nešto opsežnije od hrvatskoga; isp.: dives bogat, madž. gazdag, dús. Čudno je tumačenje u riječi „dulciarius“, gdje u hrvatskom tumačenju dolazi madžarska riječ, a u madžarskom se tumačenju stvar opisuje; hrvatsko je tumačenje: „Szladkochin, ſzladko-pek, Czukoràſz“ (ovo je madžarska riječ), a u madžarskom dijelu čitamo: „Tzukor vagy mézes pogátsa sütö“.

Jambrešić je kajkavac, pa zato se posvud, gdje govori hrvatski, služi svojijem domaćijem narječjem, no ipak amo tamo u tumačenju latinskijeh riječi, kad znade za kakovu dobru štokavsku ili čakavsku riječ, ne žapa se metnuti je u svoj rječnik; i on, kao i prethodnik njegov Belostenec[1], uvjereni su, da su kajkavski, čakavski i štokavski govor dijalekti jednoga istoga jezika[2]. Zato, na pr., čitamo s. v. pomarium: „Ternacz Jabuchnyak, z-ſzadovnim drévjem zaſzadyen vert, *Vochnyàk, Vochiſche, Vochnicza“;* drugi su primjeri:

s. v. arx: „Grad, Tvérdina, *Tvêrdgyava“;*

s. v. asinus: „Oſzel, *Magaracz“;*

s. v. color: „Licze, *Boja*, vulgo Farba“;

s. v. fanum: „Czirkva, *czrikva, czerkva“;*

s. v. farina: „Melya, *Braſſno*, Múka“;

s. v. fax: „*Duplyèr,* Baklya. Lùch“;

s. v. flabellum: „Branilnicza, Mahalnicza“ i t. d., pa onda *„Hladnik“;*

[1] Djelo Belostenčevo izišlo je g. 1740. u Zagrebu. Natpis mu je: Gazophylacium seu Latino-Illyricorum Onomatum Aerarium etc. 4°. Str. 24 + 1288. Drugi, hrvatsko-latinski dio, posebno je paginiran, pa broji str. 40 + 650.

[2] To se razbira iz predgovora, gdje u tački 17. raspravlja o dijalektičnim razlikama hrvatskoga jezika, a otpočinje svoje raspravljanje riječima: „Scito praeterea, multas esse voces Illyricas, quas Illyrorum alii per e, alii per a . . . . . offerunt“. Isp. i riječi s. v. Illyricum str. 380., stupac 1.: „Ab his (i. e. Szlavones) enim lingua ſzlavica (corrupte) ſclavonica, quam recepto hucusque apud eruditos more Illyricam (alii Croaticam, Dalmaticam etc.) dicimus . . . . .“; na istoj strani, stupac 2.: „Et quamvis a frequentibus gentium migrationibus, quas confusio linguarum comitari consuevit, lingua Slavonica in compluribus Provinciis multum detrimenti acceperit, ea tamen in Illyrico stricte tali ab omni fere corruptela immunis perstitit . . . . .“

Digitized by Google

s. v. frontale: „Senzki fézir, *Nachelak*“;
s. v. hortus: „Vert, *Baſcha*“,
s. v. pingo: „Obrazim, z-bojum piſſem, *ſzlikujem*“;
s. v. piper: „pérper, *papar*“;
s. v. recisamentum: „Odrezek, Odſzek, *Tréſzka*, *Iver*“;
s. v. serpens: „Kacha, *Zmija*“ i t. d.

Dašto, Belostenec, koji je proputovao veliki dio hrvatskijeh krajeva, poznaje bolje jezik i služi se mnogo više čakavskijem i štokavskijem riječima; razlika je među oba leksikografa još i ta, da Belostenec tačno naznačuje, kojemu kraju koja riječ pripada, i to kraticama: D. (Dalmatice), Scl. (Sclavonice), Cr. (Croatice), Turc.-Scl. (Turcico-Sclavonice), Jambrešić pak postavlja riječ do riječi bez ikakove bilješke. Zato ga je i prekorio Dobrovski u svojoj „Slovanki“ (I. 187), „Jamb. giebt den Unterschied zwischen dem Kroatischen und Illyrischen nicht an, wie Bellosztenecz, sondern mischt beydes unter einander“.

Kad već govorim o jeziku Jambrešićevu, dobro će biti, da u svezi s tijem reknem koju o hrvatskom pravopisu njegovu. Jambrešić se mnogo zanimao hrvatskijem pravopisom; dokaz je tomu djelce o pravopisu, što ga je g. 1732. izdao, pa raspravica, što ju je dodao potkraj svoga rječnika[1]. Toj je raspravici natpis „Orthographia seu recta Croatice (generali vocabulo Illyrice, seu Szlavonice) scribendi ratio“. Glavne su joj misli ove: Hrvati, a tako i većina ilirskijeh plemena, služe se u pisanju latinskijem slovima; njima nadomjestiše svoja vlastita slova, koja izumi najprvo sv. Jerolim, kasnije biskupi Ćiril i Metod. Glagolska ili jerolimska slova jesu dvostruka: jednostavna (simplices), koja su sastavljena „simplici figura“ (premda su neka ekvivalentna dvjema latinskijem slovima); složena (compositae), sastavljena od oblikâ od dvaju slova. Za ogled preštampava Jambrešić alfabet „ilirski“, zajedno s imenima slovâ, njihovom brojnom vrijednošću i izgovorom, ali taj alfabet nije glagolski, već ćirilovski[2], i obuhvaća samo velika slova; pisac dodaje, da je uzeo samo onakova slova, koja su običajna u štampanijem ilirskijem knjigama. U daljem

[1] Ali ne u svijem eksemplarima, kako tvrdi Šafařík (str. 306. i 314. [„ist nur einigen Exemplaren beigelegt“]). U ona tri eksemplara, što sam ih imao u rukama, našao sam svuda taj naputak. I Petrik i Milčetić ga pominju.

[2] „Vjerojatno je, da je Jambrešić pretiskao svoj ćirilovski alfabet iz njekog bosanskog pisca“ (Milčetić str. 159.).

Digitized by Google

raspravljanju o pravopisu ne bavi se više glagolskijem (ćirilovskijem, jer ih Jambrešić pravo ne razlikuje) alfabetom; kako se većina pisaca, veli on, sada služi latinskijem slovima, on će samo na njih da se osvrće.

Rasprava se otpočinje s vokalima. Kao kod Jevrejâ, tvrdi pisac, tako su i kod Hrvatâ vokali čas otvoreniji i dublji (magis aperti et demissi), čas manje otvoreni i viši (minus aperti et magis elevati) — prema tome, kako se usta pri izgovaranju više ili manje otvaraju. Tako se, na pr., u riječi „vedro" (= serenum) *e* otvorenije izgovara, a u „vedro" (= urna) manje otvoreno. Ovakovo se manje otvoreno *e* naznačuje oštrijem akcentom (védro), izuzevši u posljednjem slogu, gdje mjesto oštroga dolazi teški naglasak. Kad *e* stoji pred *r*, onda „quodammodo absorbetur", pa se bilježi cirkumfleksom (ê).

Vokali su ili nepromjenljivi (solidae et immutabiles) ili promjenljivi (non solidae seu mutabiles). Nepromjenljivi su: *a*, *e*, *o*, promjenljivi: *i*, *u* — ovi potonji mogu postati i konzonanti. Za *a* veli pisac da „dum longius effertur, maxime in monosyllabis, aequivalet duobus aa". Ovakov se *a* bilježi teškijem naglaskom: vlàk, ſzàg. Zanimljivo je, što govori o slovu *y*. *Y*, kad ne znači „et", „liquescit et non est vocalis", a po izgovoru svome ponešto podsjeća na glas *i*, ponešto na konzonant, „cui postponitur". Ne bi bilo dobro, mjesto „lyulyek" pisati: ljuljek, lulek ili liuliek. Kad pak *y* znači „et", bolje je služiti se ovijem slovom, nego slovom *i*, „eo quod major mole sua ..... facilius a sequente et praecedente voce distincta observetur".

Akcenata ima u hrvatskom jeziku tri: 1. acutus, qui attollit et protrahit syllabam (péſzek arena, peſzek caniculus), ne dolazi nikad na posljednji slog; 2. gravis meće se samo na posljednji slog, pa ako je vokal „elevatus", onda ga samo produžuje (producit); druge pak glasove, koji nijesu „elevati", „deprimit"; 3. circumflexus se meće na kontrahirane glasove: „kî" od „koi", „âk" pro „ako", pa na „v" i „z", ako su postali od „vu" i „iz" — na pr.: ŝ-vina, v̂-lagvu. Na drugom pak mjestu bilježi: sed quia in typo eam (litteram v) cum hoc (circumflexu) non reperio, ideo nec scribentes ad hoc faciendum adstringo; kod *z*: quia a Chalcographis fundi sic signata hactenus non consuevit, ideo modum etiam hunc scribentium arbitrio relinquo.

Zanimljiv je odjeljak „de spiritibus". Spirite treba za određivanje glasa *s*. Ako se na *s* metne „spiritus asper", onda označuje

Digitized by Google

tvrdi izgovor (na pr.: šojka); „spiritus lenis“ označuje mekši izgovor (na pr.: šuna). Ovaj mekši *s* može ostati i bez spirita. Na drugom mjestu dodaje: Kad je ilirsko *u* označeno spiritom (š), može se još dodati oštri akcenat (to bi bilo š, ali u njegovoj je štampi taj oblik nejasno istaknut); ovako označeno *s* (š) smije uopće stajati samo u početku riječi; u sredini dolazi ſſ, na kraju ß: ſiſſmiß (on piše i: ſiſſmiße). Pored toga, veli pisac, imaju još dva načina za označivanje ilirskog *u*: 1. Način Habdelićev i Ritterov, da se redovno meće ſſ, na pr.: ſſiſſmiß; 2. češki način, da se piše *sh*. On drži, da je njegov način najbolji, i obrazlaže to[1]. Ilirsko je *ж* bolje označivati slovom *s*, negoli š. Dalmatinci i Bošnjaci pišu *x*, ali to se suviše razlikuje od latinskoga izgovora. Ilirsko *C* piše se *ſz*; pred *k*, *t*, *p* dovoljno je pisati samo *s*

Još ćemo pomenuti, što Jambrešić govori o slovu *c*. *C*, kad je = *ц*, pred *a*, *o*, *u* ište još *s*. Dakle czapàk, nequaquam capàk. Pred *e*, *i* ne treba toga *s* (cigan). Ilirsko *ч* piše se po najstarijoj metodi *ch*; u novije su ga vrijeme počeli pisati *cs*, ali to, kaže Jambrešić, ne valja. Uopće čini se da je Jambrešić prijatelj fonetičkom pisanju, jer veli: „Ultima et universalis regula est . . . . . bene advertere ad genuinam, usuque receptam, hujus linguae gnarorum pronunciationem, atque ita juxta tonum pronunciationis vocem quampiam . . . . . chartae mandare“.

Pravopis, kojijem se Jambrešić odista služio u rječniku, ne slaže se vazda s pravilima, kako su u njegovoj „Ortografiji“ izložena. To je već istakao i Šafařík (str. 314.: „die darin vorgetragenen Regeln harmoniren nicht ganz mit der im Wörterbuche selbst befolgten Schreibweise“). Tako na pr. u naputku ne kazuje ništa o udvostručivanju suglasnika, no u rječniku piše: mu*kk*a, tego*tt*a (s. v. difficultas; u hrv.-lat. rječniku: muka); u naputku veli, da ne valja pisati „lj“, već „ly“, pa ipak čitamo s. v. oleum i eloeomeli: olje, ulje (isto tako u hrv.-lat. rječniku). Najjače se ističe nedošljednost Jambrešićeva u pisanju slovâ *s* i *š*. Za *s* veli da se piše *ss*, a pred *k*, *t*, *p* samo *s*, ali u rječniku čitamo ove primjere: jadovitoſzt, (okrutnozt), prelyutoſzt (diritas); (razteplyem), raſzte-

[1] Ovo *s* označeno oštrijem hakom je sasvijem originalan izum Jambrešićev. U Maretićevoj „Istoriji hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima“ (Zagreb 1889.) nema nijednoga pisca, koji bi ovako označivao *š*. U drugijem događajima pristaje Jambrešić više manje za ostalijem kajkavskijem piscima.

Digitized by Google

pavam, razhitam (disjicio); izſztruſujem (dispungo); bélokoſztchak (ebur) i t. d. *Š* je u početku riječi *ś*, u sredini ſſ, na kraju ß; s tijem neka se isporede primjeri; razſsirliv (diffusilis); razſſirujem (distento); raſſirujem (dilato); naperſsnyak[1] (digitale); oſtro (dijudicatio); oſter (acer); pomenyſſujem, pomenyſsavam (diminuo); odpuſchenye (dimissio); piſchiv (fistulosus); prepuſſchavecz (dissimulator); Biskupia (dioecesis); razskroplenye (dispersio); moßnyicza (echinus); zaneßen (ecstaticus); Siba (radius) i t. d. *C*, uči on, piše se *cz* pred *a*, *o*, *u*, a sămo *c* pred *e*, *i*, no ipak čitamo: czerkva (fanum), czirkvicza (sacellum), czirkveni ſzluga (sacellanus) i t. d. Već i po navedenijem primjerima dade se razbirati, da Jambrešić ni u samom rječniku nije vazda došljedan. Karakterističan je primjer hrvatska riječ za „ebur“, koja se na istoj strani (238.) tri puta drukčije piše: belokoſchak, bélokoschak, bélokoſztchak, a pored toga čitamo još s. v. „elephantus“: belokosztchak. Glas *č* piše obično slovima *ch*, ali katkad služi se madžarskijem znakom *ty*. Isp.: prikratyújem (abbrevio), podkratyenye (abbreviatio), odhityenye (abjectio).

Potkraj rječnika, iza raspravice o hrvatskom pravopisu, dodan je još sasvijem mali naputak za pravilno izgovaranje njemačkijeh riječi (Brevis Instructio. In eorum gratiam hoc loco addita, qui voces germanicas latino typo, germanicum scribendi modum, et Orthographiam Servante, editas, rite enunciare et expedite legere cupiunt). Taj svoj dodatak opravdava on ovijem riječima: Cum non paucos e Patriae nostrae filiis idiomatis germanici, *cujus utilitatem, hoc potissimum tempore, nullus non clare perspicit*[2], condiscendi cupidos esse non ignorem: Horum commodo, qua licuit methodo, consulturus, aliquot ad calcem Orthographiae Illyricae adnecto Regulas; ad quas advertens Lector Croaticae Linguae et Orthographiae gnarus, etsi non plenam Orthographiae Germanicae (hanc enim hîc non profiteor) notitiam, sufficientem certe consequetur facilitatem, ad eas, quae in nostro isthoc[3], aliove simili opere[4], continentur, voces germanicas idonee, debiteque efferendas. Cijeli naputak opseže jedva dva stupca i dokazuje, da je Jambrešić u kojem austrijskom kraju — ili dajbudi među Austrijan-

[1] U obranu Jambrešiću pominjem, da on i u svom naputku ne pravi razlike između ſ i *s*.

[2] ove riječi nijesu u originalu štampom istaknute.

[3] t. j. u rječniku.

[4] Index vocum croaticarum et germanicarum i t. d.

Digitized by Google

cima — naučio njemački. Tako, na pr., veli, da se njemačko *a* izgovara gotovo kao hrvatsko *o* — izuzevši tamo, gdje je *a* složeno s *u*, kao: auch. Slovo *o* „pronuncianda est tono medio inter literam Croaticam O et U“. *Ä* i *Ö* glase kao *e*. *B* izgovara se gotovo kao *p*, *D* (osobito pred *u)* kao *t*, a *W* „eo tono enunciatur, quo a Croatis litera B“ i dr.

Njemačka tumačenja u rječniku odavaju inače dobra znalca toga jezika; za ogled navodim ovo nekoliko karakterističnih primjera: „Eine weiſse Ruthen, oder Stäblein, so die Bothen trugen, wann sie wollten Fried machen“ (s. v. caduceus); „Einem sein Stimm geben“ (calculus); „Reines Leinwand“ (caesicium; srednji je rod sasvim običan u starijem jeziku); „blind zu sein anfahe (= anfange; caligo); „den Zehenden aus der Legion auf den Todt gebe“ (decimo); „Lehr-Magd“ (discipula); „*poding*“ (cadus); „Spanische *Mucken*, für die verblende (verblendete?) Lieb“ (cantharis); „Ein *Lab*, oder Kuchen aus *Weitz*mehl“ (farreum); „der Stadel, Getreyt-Kasten“ (ibid.). Jambrešić se naočigled trudi da piše književnijem njemačkim jezikom, no uzato mu se potkradaju oblici južnonjemačkoga dijalekta, kojim je sam govorio; gdjekoji neknjiževni oblici potječu možda i iz vrelâ, kojima se služio sastavljajući njemački dio rječnika. Zanimljivo je, da „crepusculum“ tumači: „Zwischen Lichten, die Zeit wann zu Abend Tag und Nacht scheidet“, a riječ „diabathrarius“ (= papuchar): Schlitt-Schuhmacher. Čudan je slog u tumačenju riječi „cilicium“: „Ein von Geiſs harten Haaren gemachtes Kleid“ (hrv.: „Halya, Bily, Pojasz iz kozje etc. oſtre vune napraulyen“). Gdješto ne pazi dosta na čistoću svojijeh oblika; tako, s. v. conditor, čitamo: „Zucker-*Bacher*“, a s. v. conditrix: „Zucker-*Beckerin*“. I pravopis mu je kadšto nedošljedan: s. v. flagello čitamo jedamput: „dreschen“, drugi put „treschen“.

Hrvatska su tumačenja uopće opsežna i točna. Neke riječi tumači Jambrešić tako natanko, kao da mu je rječnik kakov konverzacioni leksikon; na pr. denarius, diphtera, fascis, feudum, Rhamnos. S. v. fascis čitamo ovo: „Znamenye Rimſzkeh negda Chaſztnikov najvekſſih y Vechnikov, vulgo ſenatorov. Znamenye pak ovo bili jeſzu ſznopi, peregr. puſslyi iz brezovoga ſibja, z-remenom obviti; vu kojeh ſzekira haharſzka tak je bila obmotana y zavezana, daſze je od zgor ſznopa ſzama oſtrina ſzekire videti mogla. Po tom Poglavari Rimſzki na znanye dati hoteli jeſzu, da Vechniki vu kaſtiganyu malovrédneh nagli biti nemoraju; pokeh

Digitized by Google

dob ſznope one, iz kojih oſtrina ſzekire jeſze videla, pred nyimi y za nyimi vſzegdar dobro zvezane ſzlugi Varaſski (Hahari, Grabanti) noſzili jeſzu". Latinsko tumačenje, koje je dodano, još je duže. Kod nekijeh pak riječi ima neobično mnogo hrvatskijeh značenja; riječ „receptaculum", na pr., ima ih deset: (Prijemaliſche, Primaliſche, Naſztaniſche, Zkrivaliſche, Utechische, Utekaliſche, Zavetje, Zavetiſche, Zaderſavaliſche; Vſzako meſzto y dugovanye, vu kojemſze kaj zadersáva. Belostenec ima šest značenja. Isp. i „diabolus"). Kadšto ipak tumačenje kraj sve svoje dužine nije sasvijem jasno i lako razumljivo. Kod riječi „embolus" čitamo: „Drevo z-ſelezom ali z-brunczom na dolynem kraju vu okrug oboruſeno, po kojem vu Czevi poſztavlyenem iz dencza (= zdenca) voda ſze vléche"; njemački je prosto: „Runder Stöpsel", madžarski: „Vizet a' kútból felſzítató rúd". Ovakovijem tumačenjima, dašto, ponajviše nije toliko kriv sam pisac, koliko dijalekt hrvatski, kojijem se služi, i stil, što su ga stvorili kajkavski pisci. Ispor. riječi: caduceator, calculus (adicere alcui album c.), classis, consolor, definitio. definitor, dico (= cano), dimachae, dium, radix i dr. Riječ „definitio", na pr., ovako je tumačena: „Kratko cheſza, kaj je, Izpiſzanye, ali Imenuvanye; Oddrugoga razluchenye"; definitor: „Dugovanya kakvoga, kaj je? Izpiſzavecz". S. v. „radix" tumače se riječi: Montis radices = Dolnya ſztran gore, nizina (!) gore; riječ „realis" (sa †) ovako je hrvatski kazana: „Dugovanyzki, Vu chinu takov, Iſztinzki, Pravedni". Za „Ebbe" i „Fluth" ne zna hrvatske riječi; s. v. „recessus" čitamo: „Pritékanye ali naraſztenye, y odtekanye iliti oplahnenye morja". „Refert" se kazuje: „vu tom je poſztavlyeno" (= es ist daran gelegen). Citat s. v. dico: „Alternis dicetis, amant alterna Camaenae (sic)" prevodi ovako: „Premenczè popevali budete: kajti jednoga naproti drugomu popevajuchega rade chuju Pêvk Bosicze". Na drugom opet mjestu umije citat prevesti prema duhu jezika; na pr.: (caballus) Optat ephippia bos, piger optat arare caballus (Hor.) „Nijeden neche biti zadovolyen z-ſztaliſſem ſzvojem". Ovako je i s. vv. caementum (caementa calce durata), caminus (ne frigeas in hibernis, camino luculento utendum censeo), duro (durari ad plagas); isp. i tumačenja uz: engibata, falsiparens, fullonica, fusorium. Njemački varvarizmi, koji su se uvukli u kajkavski govor, izbijaju i u Jambrešićevu rječniku na površinu, no redovno s dodatkom: peregr. Na pr.: radula = Sztrugacha, ſztrugalo, peregr. Ribeſeny (Reibeisen). Pokadšto ima i vrlo smionijeh kovanica; isp.: raritas

Digitized by Google

= Rédkobivnozt. Bolja je: reclinatorium (†) = naslonjica. Zanimljivo je, da je „regina“ = kralyicza, a „regnatrix“ = kralyuvavicza. Neka će tumačenja u moderna čitača pobuditi smiješak. S. v. „castoris“ čitamo: „Riba morſzka nemilo zavijajucha, tak da koj nyu chuje, znamenuje *(najveruje gdo hoche)* nyemu ſzmert“; s. v. crambe: „Zeleno ochehrano, ochehano Zelje, dvakrat kuhano gruſztiſze. Dobro je jeſzti pianomu, arga raztrézni“. Za kameleona veli da je „od ſzamoga zraka ſiva“, za „dryophyte“: „Cherna ſabicza, kâ iz oblaka z-Deſgyom opada“, a „Ichneumon“ se tumači = Egiptonſzki miſs. U nekijem tumačenjima nije mu samo do toga, da kaže hrvatski latinsku riječ, već odmah nadovezuje moralni nauk, koji je pun gnjevnoga patosa; ispor. adultera, frugiperda, pa osobito: meretrix. S. v. „disciplina“ čitamo ove fraze: „Poenae nomine se acerrime verberare, voluntariam de se poenam verberibus sumere. Voluntariâ verberatione corpus coërcere, se flagellis caedere, flagris, verberibus in suum corpus animadvertere“ i t. d.

Osobita je pažnja navraćena geografskijem imenima, pa i tijem se Jambrešić znatno razlikuje od modernijeh rječnika ove ruke. Piscu nije dosta, da latinsko ime prosto kaže hrvatskijem (njemačkijem, madžarskijem) imenom, već uza svaku ovakovu riječ nadovezuje historički ekskurz, koji je prema važnosti mjesta sad duži, sad kraći. Tako ime „Cilea“ (Czelje, Czelovecz [?]) opseže 23 retka, „Crisium“ (Kriſevecz) 27, Essekinum (Oſzèk) 37 redaka, Zagrabia (Zágreb, madž. Zábrág, [Zágráb]) podrug stupca, Croatia (Horvaczko Kralyeſztvo) dva stupca, Hungaria (Vugerſzka Zemlya) dva stupca, Illyricum (Veliko ſzlovenſzko Czarſztvo, Kralyevſztvo [sic], koje vu ſzebi vech kralyeſztvih, kakti Horvatzko, Dalmatinſzko, Boſzanſzko, Bogarſzko, Szerblinſzko, ſzadaſſnye ſzlovenſzko etc. Zaderſava) čak pet stupaca. Pisac kao da je i sam osjećao, da je način, kako on tumači geografska imena, neobičan, pa se zato ispričava u predgovoru: „Hungaricis, et Illyricis cum recensendis, tum et describendis plusculum tribui: Illyrorum enim, et Hungarorum cumprimis gratiâ, labor iste a me susceptus“. Imena iz klasične starine također su umetnuta (na pr. Roma), ali tu je Jambrešić dosta nedošljedan. Imena „Caesar“ i „Fronto“ jesu. na pr., umetnuta, ali imena „Virgilius“ nema. Čudno je, da „Cicero“ nije pomenut u rječniku, no zato je pomenut „Diodotus“, pa uza nj čitamo: „Ciceronis Praeceptor, Philosophus Stoicus“. Čini se, da

*

Digitized by Google

Jambrešić nije imao stalne osnove, po kojoj će vlastita imena umetati, pa ih je metao nasumce, kako mu se koje nadavalo.

O tome, da je Jambrešić dobro znao latinski, ne može biti nikakove sumnje, osobito ako uzmemo na um stalež, kojemu je pripadao, i vrijeme, u koje je živio. Zacijelo mu je znanje latinskoga jezika bilo dublje negoli znanje njemačkoga i madžarskoga, pa i njegova vlastitoga materinjega jezika. Gdjegod govori latinski, govori vješto i okretno, pa i pravilno; neobičnijeh fraza kao „in sumitate" (summitate; s. v. fascis) ima malo. Sa svijem time ima, dašto ne mnogo, mjestâ, gdje tumačenje njegovo prema današnjem stanju latinske filologije nije ispravno. Riječ „caestus", na pr., tumači ovako: „Bat na lanczu viſzechi z-chavli naperjen. Ein Streit-Kolben, mit Leder und Bley, oder Nageln gefüttert. Kemény börbül ólomal boritott buzogány". „Caestus" bijaše kod Rimljanâ = Kampfriemen, Kampfhandschuh (Klotz, Handwörterbuch der lat. Spr.[1]). S. v. „caligae" čitamo: „Hlache, e. Hosen, Nadrág": „caligarius" = „krajach, śivàch, Schneider. Szabó" i t. d. „Caliga" je = čizma, a „caligarius" = čizmar (Stiefelmacher, Herrenschuster K.[2]). „Deciremis" je tumačeno: „Ladja z-deſzetemi veszli. Ein Schiff mit zehen Ruderen. Tiz evedzöjü hajó"[3]) — ali „triremis": „ladja... tri rede veſzel imajucha" (.... so drey Reihen der Rudern hat. Három rend evezös hajó). „Decumbo" dakako ne valja: „k-ſztoluſzédam, Priſztolu ſzedim" (Zu Tisch sitze. Aſztalhoz ülök). Tumačenje od „ecnephias" (Razpuchenye oblaka ſzuhoga. Ein dührer Wolcken-Bruch) ne bi pristajalo u moderni rječnik[4]. Netočnost neka razbira se i u tom, što se gdjegdje hrvatsko (madžarsko) tumačenje ne slaže s njemačkijem. Ispor. „decemviri"; hrvatski je kazano: „Deſzet Sztareſſin, Deſzet zmed perveh vu Rimſzkom negda Vechnichtvu" (madž.: Tiz tiſztbéli igazgató emberek Rómában), njemački: „Zehen Männer zu Rom, *so die zwölff Taffeln ihrer Gesetze bestätigten und in Ordnung brachten*". Slično je

[1] Jambrešić se povodi za tumačenjem, koje citira i Ducange (Glossarium mediae et infimae latinitatis) s. v.: „cestus est corium cum plumbo infuso, vel est baculus pugilum. Germ. ein strytkolb".

[2] I za „caliga" ima Ducange (p. d.) citat, gdje se veli: „Germ. ein hosz" (Gemma gemmarum).

[3] Forcellini (Totius Latinitatis Lexicon) veli: „deciremis = decemremis, navis decem remorum ordinibus instructa".

[4] Forcellini (p. d.) tumači tu riječ ovako: „Venti majore illati pondere incursuque, si late siccam rupere nubem, procellam gignunt, quae vocatur a Graecis ecnephias".

Digitized by Google

s. v. demiurgus: hrv. „Najvekſe pri Gêrkeh vechnichtvo“; njem. „Der höchste Rath bey *etlichen* Griechischen Städten“; madž. čak samo veli: Legfelsöbb Tanáts. S. v. ferriterium: hrv. „Vúza okovaneh, kadi vu ſelezju hodech nye dodiraju“; njem. „e. Gefängnuss, allwo die Gefangene ihre Fesseln *an Händen und Füssen abreiben und abnutzen*“. S. v. ranco: hrv. „Krichim kakti *Riſs*“; njem. „Schreye wie ein *Tieger* Thier“; madž. „Rikóltok mint a' tigris“[1]. S. v. ratus: hrv. „Stimajúchi, ſzudéchi, tak derſechi, kî je ſtimal, ali tak derſal iliti ſzudil“; njem. „Der gemeynt, oder gedacht hat“ (bez part. prez.); madž. „A' ki felöl vélték“.

U navođenju citatâ iz klasičnijeh pisaca Jambrešić je dosta nedošljedan; kadšto ih navodi sasvijem točno, kadšto netočno ili površno. Tako, na pr., imamo točnijeh citata s. v.: cacumino (Ovid. 3. [2?], Met. Vers. 195.), digitus (Hor. l. 4. od. 3. vers. 22.; Cic. Att. l. 2. ep. I.), dives (Cic. 3 de Orat. c. 48.; Ovid. Heroid. ep. 16. v. 31.; ali uzato: Cic. de Am.), fero (Virg. Ecl. 4. v. 39.) i t. d.; netočnijeh pak s. v.: coralium (Gallus in Lyrico), differo (pominju se samo pisci: Terent. Tacit. Cic. i t. d.), dignor (Cic. in oecon.), fascis (apud Jul. Caes. 8. bell. Gall.; apud Mart. lib. 14.), fatum (Virgil. l. 5. Aeneid.) i t. d. Tu dakle Jambrešić nije radio po izvjesnoj osnovi.

Kadšto daje Jambrešić i etimološka tumačenja, a kadšto ima gramatičkijeh primjedbi. Njegove su etimologije, dašto, prema lingvističkijem prilikama onoga vremena, vrlo naivne. Za riječ „caro“, na pr., veli: „a careo, quod careat anima“; s. v. „Croatia“ čitamo: „Croatia Veteribus Corvatia a Corvino Messala, qui eam Illyrii partem subjugavit, dicta“, a s. v. „Curetes“: „Populus Illyricus, a quo aliqui nomen Croatiae deducunt“; „detriumphatus“: a graeco Triambos; „fretum“: a fervendo dictum quasi fervetum, quod eo semper concurrant aestus et effervescant. Hrvatsku etimologiju imamo s. v. fenestra: „oblok (Deriv. ab obloſen)“. Gramatičkijeh primjedbi ima, na pr., s. v. careo (Supino. Caritum et Cassum apud Priscianum, cariturus apud Juven.); defetiscor: „Adverte autem fessus et defessus (ut vult Diomedes contra Priscianum) Adjectiva potius esse quam Participia, eo quod cum tempore non

[1] Uostalom, Jambrešiću je „riſz“ i inače = tigar. S. v. „Tigris“ čitamo: „Riſz, tigra“; u hrv.-lat. rječniku: „Riſz v. Tigris“, a „Riſz z-velikemi pikami. v. Panthera, Pardus“. (U rječniku je „panthēra = Pard-ſzamicza“, a „pardus = Leuhart, Pard-ſzamecz“.)

Digitized by Google

significent; eaque differre a Particip. defatigatus, sicut calidus differt a calefactus"; primoris (da nema nominativa i t. d.); recello (pominje Alvareza i veli, da je „apud quosdam contra Alvarum sup. excelsum"). Askonija Pedijana citira s. v. refragator (i piše ga: Ascon. Paedian.).

Jambrešićev nam se rječnik posvud ukazuje kao čedo novijega vremena — vremena, kadno se leksikografija trudom francuskog učenjaka Roberta Estiennea (Robertus Stephanus) izdigla nad skromne pokušaje srednjega vijeka i snažno se uhvatila u kolo s ostalijem disciplinama klasične filologije — no sa svijem time ipak ima amo tamo nedostataka, koji dokazuju, da rječnik nije djelo jednoga čovjeka, pa da je u prekratko vrijeme i na brzu ruku izrađen. Mnoge su riječi u njemu zališne; nije bilo potrebno, na pr., da se „cacuminatus" napose navede, kad imamo „cacumino" ili „dedolatus, depretiatus, famosa (orum)", kad imamo „dedolo, depretio, famosus". Isto je tako zališno, da se napose pominju: „caesius, ii" (Szvetlomodreh ochih) i „caesia, ae" (Senſzka glava, machkine ochi imajucha), kad već ima „caesius, a, um" (Szvetlomoder). Kod riječi „decor" čitamo ove sinonime: decoramen, decus, decoramentum; ovo nije dobro, jer bi svaki sinonim trebalo pominjati na svom mjestu i kod svakoga upućivati na najobičniju riječ, dakle u ovom događaju na „decus". Još jače se protiv toga leksikografskog načela ogriješio pisac na str. 446., gdje uz „interscindo" ima *pedeset* glagola složenijeh sa „inter" (na pr. interseco, intervaco, interlabor, intermico, internascor, interniteo, interpremo i t. d.; uza svaki glagol kazan je pisac, u kojega onaj glagol dolazi). Na koncu dodaje Jambrešić: „Vid(e) Praepositiones et Verba Simplicia, ex quibus componuntur", pa nastavlja: „Nonnulla autem Composita eandem prorsus significationem cum simplicibus habent, perinde ac si nullam penitus praepositionem sibi sociatam haberent. Idem esto judicium de plurimis aliis Compositis et Derivatis, quae data opera praetermisi, ne a superfluis vocibus nimium tumeret liber". To je sve lijepo, ali kad je već koji kompozit htio zabilježiti, trebalo ga je zabilježiti na svom mjestu u azbučnom redu. Kadšto on to i radi; isp. „deformis" i „deformosus". Oblik „deter" navodi se kao posebna riječ, s bilješkom: „inusitatus Positivus, a quo apud Plaut. Compar. Deterior"; moderni će leksikograf pomenuti samo „deterior".[1]

[1] Belostenec čak i ne pominje, da je „deter" — inusitatus Positivus, već prosto meće: Deter l. (vel) Deterus, a, um g. o. (generis omnis) Vetus. Zlocheſzt, Malovreden.

Digitized by Google

„Frigilla“ i „fringilla“ jesu doduše dvije riječi, pa ih treba rastaviti, no zališno je, da se kod svake napose kazuje cijelo tumačenje. Za grčke riječi obećava pisac da će ih označivati zvjezdicom, no na to obećanje svoje suviše često zaboravlja. Premnoge grčke riječi nijesu istaknute zvjezdicom (isp. diaconatus, diadosis, dynastes, dynastia, eclipsis, encranium, sve grčke riječi sub „h“ i t. d.). Moderni leksiograf uopće ne bi bio umetnuo toliko grčkijeh riječi, koliko ih umeće Jambrešić; u njegovo se vrijeme još nije osjećalo, da su nepotrebne grčke riječi u latinskom govoru baš tako nakazne, kao, recimo, zališni turcizmi u hrvatskom. Istina, mnoge su takove riječi term. techn., koji dolaze i kod latinskijeh pisaca, no sa svijem time mogao je malen rječnik, kao Jambrešićev, biti i bez njih (ispor. hyposphagma, hypozygia, hystera, hysteralgia, hysterologia, hysterotomia i dr.). Za varvarske riječi obećava pisac da će ih označivati krstićem; on to i čini — ja se ne opominjem, da bih našao koju riječ neoznačenu — no opet i tu bismo danas prigovarali, da ima suviše takovijeh riječi u rječniku. Ako su već umetnute riječi kao „falconarius“, „pileo“, pa i „limonada“, to bi se još dalo opravdati, jer su moderni pojmovi, no nije opravdano, kad čitamo na pr.: „fortalitium“, jer ima dosta lijepijeh latinskijeh riječi za taj pojam. Jambrešić se doduše mnogo stara oko čistoće latinskoga jezika, ali ipak ne može da se sasvijem otrese utjecaja svoga vremena, koje se u običnom govoru mnogo služilo varvarizmima, ako ih se i klonilo u pismu. Što se tiče opsega pojedinijeh članaka, tu nema prave ekonomije, pa se i tu pokazuje, da rječnik nije djelo jednoga čovjeka i po jednom planu zasnovano. Neke su riječi obilato protumačene; ovamo idu, na pr.: do, dormio (gdje je mnogo fraza navedeno), exuo, facio (podrug stupca), foetor i dr. Kod riječi „cado“, na pr., već nijesu navedene sve fraze, koje bi trebalo; njegov prethodnik Belostenec navodi u svom rječniku petnaest različitijeh značenja (1. pasti, 2. umrijeti, 3. = incido, venio, 4. cadere in judicio, 5. = contingit, 6. dokanchamſze, 7. cadere cursu, 8. non cadit in alium tale opus, 9. si cadit in sapientem dolor, 10. cadere post aliquam rem, 11. pronum cadere, 12. supinum cadere, 13. cadere praecipitanter, 14. prono capite cadere, 15. obliquum cadere[1]), Jambrešić samo osam (1. pádam,

[1] I tu nijesu iscrpljene sve fraze, u kojima dolazi „cado“ s posebnijem značenjem; nema, na pr.: 1. sidera cadentia, 2. utjecati (za rijeke), 3. jenjati (o vjetru), 4. iz porabe izići (verba).

Digitized by Google

2. = evenio, 3. = venio, incido, 4. = amitto, 5. = morior, 6. = debilitor, 7. = sub aspectum venio, 8. = remitto, cesso). I u drugijem člancima pokazuje se dosta velika razlika između Jambrešića i Belostenca. Riječ „bellum" opseže u Jambrešića tri retka, u Belostenca 31[1]; „caput": Jambrešić 25, Belostenec 38; „rogare": Jambrešić 4, Belostenec 14. Na nekijem se mjestima opseg u obadva rječnika prilično slaže: „domus" Jambrešić 12, Belostenec 13; „tueor" Jambrešić 7, Belostenec 8; ali „orare" Jambrešić 8, Belostenec 3, a „integer", koja u Belostenca broji 17 redaka, zaprema u Jambrešića čak čitava dva stupca.

Rječnici Belostenčev i Jambrešićev izišli su gotovo u isto vrijeme; ne će dakle biti na odmet, ako kažem štogod uopće o karakteru obadvaju djêlâ. Belostenčev je rječnik uopće obilatiji i potpuniji. U slovu *B*, na pr., od članka „B" do „Balbucinor" Belostenec ima 32 riječi, kojih Jambrešić nema, a Jambrešić samo 3 (Babalus, Babecalus, Babulus), kojijeh nema stariji pisac; u slovu *N* od „Navita" do „Nectar" Belostenec ima 23 riječi više nego Jambrešić, a Jambrešić samo 6, kojijeh nema Belostenec (Nauseabilis, Nauseabundus, Nauseosus, Naustibulum, Nautalis, Neapolis); od „Slavonia" do „Sophistico" (koje Jambrešić nema) ima Belostenec 40 riječi, koje nedostaju Jambrešiću, dok Jambrešić ima samo 6, koje nijesu u Belostenca (Soccifer, Sodomia, Solago, Solide, Solutor, Sonor). Samo na jednom sam mjestu razmjerje našao obratno[2]: u slovu *L* do riječi „Lambo" ima Belostenec 20 riječi više od svoga nasljednika, no zato je Jambrešić skupio 37 riječi, koje su nepoznate Belostencu. Sa svijem time, što je Belostenec obilatiji, ipak nam Jambrešić, ako ih isporedimo sa stajališta latinske filologije, pokazuje znatan napredak u hrvatskoj leksikografiji. Belostenec naime postizava svoje obilje tijem, što umeće u rječnik „sine discrimine" sve latinske riječi, što ih znade i što mu dolaze pod ruku. Jambrešić naprotiv u glavnom pomnjivo izbira svoju građu te izbacuje nepotrebne oblike, zališne tuđice (grčke), pa sumnjive i varvarske riječi; ako već koju mora primiti, onda je označuje posebnijem znakom. Prema tome je opravdan sud Šafaříkov, koji veli (str. 313.), da „Jambrešić mehr, als unser Verfasser

[1] Uostalom ne valja zaboraviti, da je prve tabake rječnika izradio Sušnik.

[2] Možda toga ima i više, jer nijesam cijeli rječnik isporedio s Belostenčevim.

Digitized by Google

(t. j. Belostenec), auf reines Latein sieht“. U slovu *B* na priliku, kako sam prije pomenuo, Belostenec ima 32 riječi, kojijeh nema Jambrešić, no kakve su to riječi? Evo ih redom:

Baal. (Nije latinska riječ.)

Babae. (Običniji je oblik „papae“, παπαῖ, što ga Jambrešić također ima.)

Babylon, Babylonia, Babylonicus, Babylonius. (Vlastita imena. Jambrešić ne umeće redovno vlastita imena.)

Baccabunda. Bobunyak, trava vodena. Plin. (Nijesam našao te riječi ni u modernijem rječnicima.)

Baccalaureus. (Sredovječna riječ.)

Baccalja (t. j. Baccalia, bacalia eine beerenreiche Lorbeerart. Riječ dolazi u Plinija[1].)

Baccans. Okrugel. (Nema je u modernijem rječnicima.)

Baccapulus. (Nije klasična riječ.)

Baccatus. (= biserjem iskićen. Ova je riječ nepravom izastavljena u Jambrešića.)

Bacchae. (Grčka riječ i vlastito ime.)

Bacchans. (Ne treba, jer je oblik od „bacchor“.)

Bacchar. (Jedna biljka. Piše se i: baccar, baccaris, baccharis. Jambrešić ima „bacar“, ali tumači ovu riječ „poſzuda vinſzka“).

Bacchatim. (Nije klasična riječ. Dolazi jedamput u Apuleja, Metam. 1, 13.)

Baccifer. (= bacifer. Ovu je riječ Jambrešiću trebalo uzeti, jer dolazi i u Ovidija, Am. 2, 16, 8.)

Bacelus. (Zapravo: Baceolus = stultus; grčki je βάκηλος. Riječ dolazi u Svetonija, Aug. 87.)

Bacrion. (Bacrio. Riječ uzeta iz Paula Dijakona, p. 31., 1: bacrionem dicebant genus vasis longioris manubrii. Klotz).

Bactes. (Babactes. Grčka riječ, „a Bazo“.)

Badizo. (= βαδίζω. Jedamput u Plauta, Asin. 3, 3, 116. Klotz.)

Baeon. Ribicza k-glavachu ſzpodobna. (Moderni rječnici nemaju te riječi.)

Baeticus. (Vlastito ime.)

Baeticatus. (= in baetischen Wollstoff gekleidet. Jedamput u Marcijala, I, 96, 5.)

Bajulatio. (Riječ dolazi samo u glosama.)

---

[1] „Thesaurus linguae latinae“ razlikuje dva oblika: bacalia, ae (Plin. nat. 15, 129) i bacalis, e (Plin. nat. 17, 60).

Digitized by Google

Bajulator. (Ima samo „bajulatorius“; oblika „bajulator“, rekao bih, nema u književnijem spomenicima.)

Bajus. (Vlastito ime.)

Balanites. (Vrsta dragulja. Riječ dolazi jedamput u Plinija, 37, 50 [55], 149. Klotz.)

Balanus. (Riječ je grčka, latinski se kaže: glans, no ipak ju je Jambrešiću trebalo umetnuti.)

Balaustinus. (Valjada sredovječna kovanica.)

Balaustium. (Blüte des wilden Granatbaumes, Klotz. Dolazi samo u nekih kasnijih pisaca, kao što su Kolumela, Vegetije i dr.)

Balbe. (Jambrešić ima samo oblik „balbus“.)

U slovu *N* od „Navita“ do „Nectar“ ove 23 riječi nema Jambrešić:

Naumacha, orum.

Naupego. (Dolazi samo u glosama.)

Nauscio. (Samo „nauscit“; „von der Bohne, die sich in Gestalt eines Schiffes öffnet“. Klotz. Paul. Diac. Fest.)

Nautella. (Dolazi samo u glosama.)

Nautepibata. (Latinskogrčka kovanica.)

Nautobata. (Latinskogrčka kovanica.)

Naxa. Idem quod „Nassa“. (Ovu riječ Jambrešić ima.)

Nazar. (Belostenec sam dodaje, da je jevrejska riječ = oleum.)

Nazareus. (Vlastito ime.)

Nebrida. (Dolazi samo u glosama. Moderni rječnici imaju „Nebridae“ Nebristräger, Arnob. 5, 185. Klotz.)

Nebularium. (Tumačeno: „Stagel, ili ſztroha na polyu za ſitka vugnenye v-deſgyenom vremenu“.)

Nebulo, 1. (Zapravo: nebulor, 1.)

Necdum. (Jambrešić s. v. nec.)

Necessaria, ae. (Sredovječna riječ.)

Necestuosus. (Necessuosus? Sredovječna riječ.)

Necis. (Genitiv od „nex.)

Necne. (Jambrešić s. v. nec.)

Necquidquam. (Jambrešić ima samo: Nequicquam i Nequidquam.)

Necopinato. } (Jambrešić je valjada ove oblike držao za dvije
Necopinatus. } riječi.)

Necrophorus. (Grčka riječ.)

Necros. (Grčka riječ.)

Naprotiv ono šest riječi Jambrešićevih, što ih nema Belostenec (Nauseabilis, Nauseabundus i t. d.), sve se nalaze u književnijem spomenicima latinskim.

Digitized by Google

Da se vidi, kako Belostenec tumači pojedine riječi, a kako Jambrešić, ispisujem ove neke primjere (koji su opsegom otprilike jednaki). Za „Labarum, ri, n. p. c.“ veli Belostenec: „*Zaſztava konyanichka. Rhoding* 2. vellixum (= vexillum) sacrum, *zaſztava czirkvena. Ambr.*“; Jambrešić: „Vexillum erat ab auro, gemmisque dives, quod Imperatoribus exercitum ducentibus praeferri solebat: Huic subinde *Constantinus M.* crucis insigne suffecit. Inde autem nomen *Labari* ad significanda etiam alia vexilla est translatum: Vid. vexillum. Hodie tamen hoc nomine potissimum piorum Coetuum rotunda vexilla compellamus. *Bratovſzka zaſztava* peregr. *Labarum*“ (dolazi njemačko i madžarsko tumačenje). — Riječ „Labefacio“ tumačena je u Belostenca: „ſzlabim, oſzlablyujem, gingavem, majam — omajati, obalyam, ruſſim; labefacere dentes alicui omajati zube nekomu; u Jambrešića: „habim, kvarim, ruſſim, poruſſujem; kaj mlahavo, gibúche, padajuche chinim. Dentes alicui labefacere. Kômu gibuche zube vuchiniti“. — Uz „Lacerta“ veli Belostenec: „minor seu zygnis, dis, et chalcis, dis. Guſcherecz. 2. major saura, guscher veliki zeleni“; Jambrešić: „Kuſchar, guſcher dvoje felye; jedniſzu menyſſi z-chernkaſztemi piknyiczami; drugi zeleni y vekſſi, drugach: zelembak, zelembaki (dolazi njemačko i madžarsko tumačenje). Belostenec je zacijelo bolji znalac hrvatskoga jezika, no ipak Jambrešić kadšto okretnije prevodi. Ispor.: Labyrinthus; Belostenec veli: „vĕrt zavod, zahodnyak, meſzto zahodlyivo, bludni nachin na zahode“; Jambrešić: „preprechen vert, *zahodiſche*“.

Ispoređenje Belostenčeva i Jambrešićeva rječnika uvjerilo me je, da se Jambrešić, ako se ikako, vrlo malo koristovao svojijem prethodnikom, pa da je u školskoj praksi Jambrešićeva knjiga bez sumnje bila više tražena od Belostenčeve. Za ono, što nam danas čini Belostenca važnim i dragim, osamnaesti vijek, dašto, nije mario. (Ispor. Safaříkovu hvalu, str. 313.)

Šafařík, govoreći o obadva rječnika, dodaje ovu bilješku (str. 314. i 315.): „Es ist übrigens auffallend, dass der kleine Stamm der Kroaten[1] fast zur nämlichen Zeit (u razmaku od dvije godine) zwei Wörterbücher von solchem Umfange und Gehalt erhalten hat“. Jedan razlog, kako se Jambrešić mogao odvažiti, da poslije Belostenca izdade svoj rječnik, navodi on sam: „Die beigefügte deutsche und ungarische Erklärung mag den Werth des Jambre-

[1] Šafaříku su samo kajkavci „Kroaten“.

Digitized by Google

šić'schen zur Zeit seiner Erscheinung nicht wenig erhöht haben". Jambrešićev je rječnik izdao jezuitski red s potporom staležâ; zacijelo je to djelo bilo plod neke književne konkurencije naperene protiv Pavlinâ, kojima pripadaše stariji leksikograf. Za prođu knjige mogli su nakladnici njeni biti mirne duše, jer se u jezuitskijem školama u Ugarskoj i Hrvatskoj jamačno ponajviše upotrebljavao Jambrešić. I naklada toga rječnika morala je biti kud i kamo veća; ovo sudim po tome, što je Belostenec danas dosta rijetka knjiga, dok je od Jambrešićeva još sačuvano vrlo mnogo eksemplara.

Drugi stariji prethodnik Jambrešićev na polju leksikografije u Hrvatskoj bijaše Đuro Habdelić. Njegov hrvatsko-latinski rječnik: „Dictionar, ili Réchi ſzlovenſzke zvexega ukup zebrane, u red poſztaulyene, i Diachkemi zlahkotene Trudom Jurja Habdelicha" i t. d., štampan je u „Nemskom Gradczu pri Odvetku Widmanſtadiuſſa" god. 1670. S njime sam isporedio našega Jambrešića osobito stoga, što je o postanju Jambrešićeva rječnika i o njegovu odnošaju prema Habdeliću Mikloušić zabilježio čudnu vijest. U „Izboru Dugoványh Vszakoverztnéh" (Zagreb 1821.), u rubrici: Piszczi Ztòlétja XVIII. Y: XIX. čitamo naime na str. 96. ovu bilješku: „P. Jambreshich Fer.[1] Réchnik Diachko-Horvatzko-Vugerzko-Nemski[2] 1742 kojega pochel je Habdelich, szlàgal P. Fer. Szushnik, y Jambreshich dovershil 1742."[3] Otkud Mikloušiću ta vijest, to ne znam, no moram reći, da se čini dosta nevjerojatna. Ponajprije držim, da bi Jambrešić, da je stvar istinita, zacijelo bio pomenuo to u predgovoru rječnika; kad je onako iskreno rekao, koliko ima dijela u rječniku Sušnik, zašto bi onda prešutio zasluge starijega radnika? A da Jambrešić nije znao, što osamdeset godina kasnije zna Mikloušić, to je ponekuda teško vjerovati. Drugí razlog, zašto Mikloušićevu vijest držim nevjerojatnom, jest taj, što je Sušnik opisan kao čovjek izvanredno obrazovan, te mu nije trebalo sezati za predradnjama Habdelićevim, kad je prionuo pisati rječnik. U pomenutoj već Stoegerovoj „Collectio

[1] Lapsus calami! On se zove Andrija.

[2] T. j. Nemsko-Vugerzki.

[3] Iz Mikloušića prešla je onda vijest u Šafařika. Ispor. str. 312.: „Habdelić hat auch an einem ausführlichen lateinisch-kroatischen Wörterbuche gearbeitet. Seine Vorarbeiten sollen in die Hände Franz Sussiuli's (= Sušnik) gekommen sein, der die Arbeit fortführte, bis sie dann Jambrešić vollendet hat. (Mikloušić.)"

Digitized by Google

Script. Societ. Jesu“ (str. 344.) čitamo: „Sussnik Fr. Zagrabiae 25. XI. 1686. natus et aet. 24. Societ. adnumeratus . . . . . Reliquit imperfectum Lexicon 24 linguarum, opus insigne, si absolvisset. Fors idem, aut certe ex parte, quod elaboravit Andreas Jambressich“. Najzad, i u riječima, kojima Jambrešić u predgovoru pominje, zašto se Sušnik pothvatio izrađenja rječnika: „(Pia in Patriam studia Francisco Sufſnik) . . . . . suadebant, Lexicon quodpiam *Habdelichiano vetustate absumpto* sufficeret, e quo major, *atque ex illo*, ad Studiosam Illyricae nationis Juventutem utilitas dimanaret . . .“ izbija kao priznanje, koje, po mom sudu, a limine odbija Mikloušićevu tvrdnju.

Sa svijem time ja sam isporedio Jambrešićev s Habdelićevim rječnikom, pa sam stekao uvjerenje, da sve kad bi i bilo istina, što javlja Miklouſić, ipak su Sušnik i Jambrešić, služeći se ostavštinom starijega druga, toliko je preradili i preinačili, da je rječnik kraj svega toga njihovo — ili zapravo njegovo (Jambrešićevo) — sasvijem originalno djelo. Između Habdelićeva i Jambrešićeva rječnika ima toliko razlike, da je teško pomišljati, e bi stariji leksikograf imao uopće kakova dijela u rječniku od god. 1742. — ili, ako je zbilja ostavio neke predradnje, koje su kasnije poslužile Sušniku i Jambrešiću, onda je morao s vremenom steći mnogo veću vještinu i opsežnije znanje, nego što je ono, što ga pokazuje u svom štampanom rječniku.

Neke od tijeh razlika pomenut ću ovdje za ogled. Ne osvrćući se na to, da je Habdelić u svoj rječnik metao samo kajkavske („szlovenszke“) riječi, a Jambrešić još i čakavske i štokavske, valja u prvom redu istaći, da se i kajkavske riječi obaju pisaca često ne slažu, pa da Jambrešić kadšto tumači latinsku riječ drukčije nego Habdelić; k tome ima Jambrešić mnogo riječi (dašto kajkavskijeh), kojijeh Habdelić ne poznaje. Za riječ „abavus“, na pr., veli Habdelić da je hrvatski „preded“; Jambrešić tumači: prededov otecz, dedov ali babin ded, dedek vu chetertom kolenu. „Abyssus“ je u Habdelića: Iezero, glubina velika; u Jambrešića: propazt, dubina nedohitna, jezeriſche („jezeriſche“ je u Habdelića = lacus). „Parapherna“ (= paraphernalia) tumači Habdelić: dar zaruchnika, ali zaruchnicze ſzvan dote; Jambrešić: laſztoviti zakonſzke ſene imétek zvan zapiſzka, kojega je ona múſu, y mùſ nyoj zapiſzal. Ovijeh riječi, na pr., iz slova *A*, Habdelić uopće ne poznaje: odgonitel, odganyavecz (abactor), odtiravka (abactrix), odgon, odgnanye, odganyanye (abactus), potugyenye, odſzvojenye

Digitized by Google

(abalienatio), odſzvájam, odvergávam (abdico), podterbuh, tuſzto-terbuh (abdomen), puto-zgubje, zkrivenye, falenye, fulyanye (aberratio), durimiſze (abhorreo), proſsaſztje (abitus), odpitavam (abjudico), jemavecz, priimavecz (acceptor) i t. d. Kajkavske riječi, ili dajbudi oblici riječî, obaju pisaca često se ne slažu: abalienatio = odtugyenye (H.), odtujenye (J.): vectigal = dacha od voſnye (H.), placha od voſnye (J.). Ispor. i ove riječi:

acanthis = H. sterglinecz
J. sterlinecz
halitus = H. dahnenye, dehnenye, ſzapa
J. dehnenye, hukanye, ſzapa, duh (H. = spiritus), duſſecz, duſsàk
upupa = H. déb
J. déb, fútach, ſzmerdéchi dedek
puellula = H. deklicza, divoychicza
J. deklichicz, deklicza, divojchicza i t. d.

Jambrešić je bolji znalac jezika, pa je i smioniji u kovanju riječi; kad nema u hrvatskom jeziku za koji pojam riječi, Jambrešić je kuje, dok Habdelić pojam opisuje. Ispor.:

solstitium = H.: dan naykraiſi u letu; ſzuncze gdaje nayvexi den, ſzuncze gdaje nayvexa noch;
J.: ſzunczo-ſztaja, ſzunczo-povratek, pochetek da noraſztja ali nochno-raſztja;
aequinoctium = H.: ſzuncze gdaje jednaka noch z dnevom:
J.: jednakoſzt duſine dneva y nochi;
xenium = H.: dar novoga leta;
J.: novo-letni dar;
cursor = H.: ki derche — poſtar peſicze;
J.: derkavecz, tekavecz, lafar, poſtarſzki ſzluga:
incantator = H.: ki chara;
J.: bajavecz, charavecz, šatrivecz, czopravecz (H.: czopernik = sagus, magus, maleficus);
gubernator = H.: ki ladju rauna;
J.: ladjo-ravnitel;
mensor = H.: ki meri;
J.: merecz, mernik, meritel.

Pored toga ima dašto dosta riječi, gdje se Habdelić i Jambrešić slažu; to su onakove riječi, koje svaki kajkavac zna i upotrebljava, te o njima ne može biti nikakove sumnje. Ispor.:

Digitized by Google

abacus ſztol peharni (J. H. — pravopis je, dašto, često drukčiji);
abbatissa opaticza;
abditum (latibulum) ſzkroviſche;
abecedarium abecedar;
accedo priſztupiti;
accensio vusganye (vuſganye H.);
distantia dalekocha;
lucifer danicza zvezda;
pluvia desgy, godina;
tributum harach, dacha i t. d.

Više sličnosti ima Jambrešićevo djelo s Habdelićevim, kad poredimo njegov kratki hrvatsko-latinski odjeljak (Index Illyrico, sive, Croatico-Latinus) s dikcionarom Habdelićevim. Iz predgovora znamo, da je ovaj hrvatsko-latinski vokabular djelo Sušnikovo; Jambrešić nije u nj dirao, već ga je prenio u svoj rječnik onako, kako ga je primio s ostalom ostavštinom Sušnikovom, a nije ni kušao, da se koristuje njime. Otuda dolazi, da ima između latinsko-hrvatskoga i hrvatsko-latinskoga dijela u Jambrešićevu rječniku nekijeh dosta znatnih razlika. U „indeksu“ (tako ću kratkoće radi zvati hrvatsko-latinski dio; „rječnik“ je latinsko-hrvatski dio), na pr., dolazi riječ „otok“ (= insula); Habdelić je također poznaje, no Jambrešić je u rječniku vrlo rijetko upotrebljava. Ja sam je uopće samo na jednom mjestu našao, i to uz riječ „peninsula“, koju Jambrešić tumači: „napol *otok;* medmorje, medvodje, kojeſze ſzamo pri nekojemu teſznomu kraju zemelskoga kotára dotiche“. Ali „insula“ tumači se: „medgyimorje, kotàr z-vodami okolo y okolo obſztert“, „insulanus“ je = medgyimorſzki, „insularius“ = megyimorchan (sic), „insulatus“ = medyimorjom (sic) vuchinyen, „insulosus“ = medyimorjen (sic), pun medyimorja (sic) — a indeks nema ni „medmorje“, ni „medgyimorje“, ni „medvodje“, ni drugijeh riječi izvedenijeh od ovijeh imena, baš kao što ih nema ni Habdelić. Naprotiv ima u rječniku riječi, kojijeh nema indeks; na pr.: modricza (vibex). S. v. „bardier“ čitamo u indeksu: „okolu Varaſſa, ſzeyma etc. obhaiavecz, chuvàr varaſſa etc. V. Circator“. S. v. „circator“ naprotiv u rječniku stoji: „Varaſski chuvar, obhágyavecz, obhodnik, peregr. *Vardier*“. A te riječi opet ne poznaje indeks.

Poredeći Jambrešićev hrvatsko-latinski indeks s Habdelićevim rječnikom dobio sam ove rezultate: u slovu *B*, na pr., do riječi

Digitized by Google

„Besjan“ Jambrešić ima 111, Habdelić 126 riječi; Jambrešić ima 20 riječi, kojijeh Habdelić nema, a Habdelić 33, kojijeh ne poznaje Jambrešić. Od onijeh 20 riječi, što ih nema Habdelić, 8 ih ima Belostenec. U izboru riječî, koje dolaze u sva tri rječnika, pokazuje se neka sročnost između Jambrešića i Belostenca s jedne, a Habdelića s druge strane, po čemu bi se dalo nagađati, da su se i Jambrešić (Sušnik) i Belostenec u hrvatsko-latinskijem dijelovima svojijeh rječnika služili starijim prethodnikom. Riječ „bardier“, na pr., koju smo prije pomenuli, tumači Habdelić ovako: „Barderi ali chuvari nochni ſzenyma, varaſa etc.“; — „Alipes“ se riječ po riječ slaže u Jambrešića i Habdelića: „Bêrz (H. Berz) kak dabi peruti na nogah imal“; — „Ephialtes“ tumači Habdelić: „Beteg nochni ki na zpechke kakti breme opada“; Jambrešić: „Beteg nochni kî ſzpechega kakti breme kakvo pritiſzka“; Belostenec: „(Beteg) Nochni, ili koi na ſzpechke kakti breme opada“[1].

Da bi se svak sam mogao uvjeriti o sličnosti između rječnikâ Jambrešićeva (t. j. njegova indeksa) i Habdelićeva, ispisujem iz slova *M* ovaj, nasumce izabrani, niz riječî i postavljam ispisane riječi uporedo; koje su od njih štampane kurzivno, onijeh nema u drugom rječniku.

(Jambrešić.)	(Habdelić.)
mech (ensis)	mech (gladius, ensis)
	mechet turſzki (delubrum Turcicum)
	meczely (sextarius)
mèd (mel)	mêd (mel)
mèd chinim (mellifico)	méd chinim (mellifico)
	medalya (numisma)
	meden (aereus)
medenicza zdela (pelvis, pollubrum)	medenicza (peluis, polubrum, maluvium)
medenicza za gibanicze (testum)	medenicza za gibanicze (testus)
medìcza (mellina)	
medom nachinyen (mellitus)	
medo chin (mellificus)	

[1] Uza sve to, dašto, ima i tu štošta kod svakoga napose samostalno izrađeno; tako, na pr., Jambrešić (Sušnik) ima od općene riječi „bol“ šesnaest varijanata, Belostenec deset (ali se ne slaže s Jambrešićem), a Habdelić navodi samo jednu riječ.

Digitized by Google

medo czur (mellifluus)	
medméſſam (immisceo)	medmeſſatiſze (immisceo me) medmeſan (immistus, immixtus)
medméſſanye (immixtio)	medmeſſanye (immixtio)
medo (metal[l]um)	medo uſzakojachko (metallum)
medo ſúto (orichalcum)	medo ſuto (orichalcum) *medovicza* (mellina, mulsum, mellicrutum)
medved (ursus)	medved (ursus) *medvedich* (ursulus) *Medvednicza gora* (Mons Ursinus)
medven (mellitus)	medven (mellitus, melleus)
medveno vino (mulsum)	medveno vino (mulsum)
megy (inter, intra)	megy (infra [sic], inter) *megy ſzobum* (invicem) *megy temtoga* (interim, interea)
megya med zemlyami (limes)	megya megy zemlyami (limes, terminus).

U ovom nizu ima devet (deset, ako pribrojimo oblik „medmeſſan“) riječi Habdelićevih, kojijeh nema u Jambrešićevu indeksu. Zašto ih nema, lako se dade tumačiti. „Mechet“, „meczely“[1] i „medalya“[2] jesu tuđice; „medo = aes“ nije uzeto, jer „aes“ znači Jambrešiću (i Sušniku, koji je izradio slovo *A)* „bruncz“, prema tome nema ni „meden = aereus“ („aereus“ je = brunchen, iz bruncza). Za „medovicza“ uzeta je običnija riječ „medicza“; „Medvednicza gora“ je vlastito ime, „medvedich“ deminutiv od „medved“ (riječ „ursulus“ nema u latinskom dijelu Jambrešićevu), najzad: „megy ſzobum“ i „megy temtoga“ jesu fraze od „megy“, kojima ne pristaje samostalno mjesto. Ostalijeh se 15 riječi začudo slaže s riječima u indeksu[3].

---

[1] „meczely“, madžarski „messzely“; Jambrešić ima uostalom tu riječ s. v. quadrans (vini). Tamo je madžarski oblik: méſzſzely.

[2] S. v. numisma veli Jambrešić: Sulenczia, Medalicza.

[3] Belostenec ima sve riječi Habdelićeve, izuzevši što i on mjesto „medovicza“ kaže „medicza“, mjesto „méd chinim“ = med napravlyam; izostavljene su samo fraze „medveno vino“ (ali zato ima: medvene rechi, medven kot voda, medven ſzok i t. d.) i „megy temtoga“; — „megya“ ima se tražiti s. v. mèja.

Digitized by Google

Ove i druge sličnosti opravdavaju hipotezu, da se Jambrešić (t. j. Sušnik), sastavljajući svoj hrvatsko-latinski indeks, poslužio štampanijem već dikcionarom Habdelićevim; a moguće je i to, da se otuda rodio glas, što nam ga je onda zabilježio Mikloušić u svojem „Izboru".

Izuzmemo li dakle Sušnikov „Index", Jambrešić se vrlo malo poslužio svojijem kajkavskijem prethodnikom. Ovo baš i nije nikakovo čudo; Jambrešić je zacijelo i sam dobro znao kajkavski, pa je i bez svojijeh prethodnika umio skupiti jezičnu građu za svoj rječnik. Ali sad nastaje drugo pitanje. Jambrešić ima u svom rječniku i riječi štokavskijeh i čakavskijeh; je li i njih sam skupio, ili se dajbudi za ovaj dijelak svoje knjige poslužio svojijem prethodnicima, i to onijem, koji su upotrebljavali čakavski (štokavski) dijalekt? Pitanje je zacijelo vrijedno, da ga izbliže ogledamo. Tri su takova rječnika štampana prije rječnika Jambrešićeva: prvomu, koji je vremenom Jambrešiću najbliži, bijaše autor *Ardelio Dellabella* (Della Bella), drugomu, starijemu, *Jakov Mikalja*, trećemu (a prvomu djelu te vrste u hrvatskoj literaturi) *Faust Vrančić*.

Dellabellin je rječnik štampan četrnaest godina prije rječnika Jambrešićeva — godine 1728. Natpis mu je: Dizionario Italiano, Latino, Illirico, cui si permettono alcuni Avvertimenti per iscrivere, e con facilità maggiore leggere le Voci Illiriche, scritte con Caratteri Italiani etc. (In Venezia 1728.) Poredeći to djelo s djelom Jambrešićevim svak će tu i tamo naći doduše neke sličnosti, no one su toliko neznatne, da nas ne mogu uvjeriti, e bi se Jambrešić odista bio poslužio djelom učenoga Talijanca iz Foggie. Za ogled ispisujem ovdje neke latinske riječi, koje dolaze u obadva rječnika (Dellabellin je rječnik, dajbudi u svom latinskom dijelu, kud i kamo mršaviji i oskudniji od Jambrešićeva), pa dodajem uz njih hrvatska značenja, najprvo Jambrešićeva, zatijem Dellabellina.

Slovo *G*.

galbula (J.) vuga pticza, (D.) vugga, xugna;
galea (J.) ſiſſak, (D.) kaziga (ilir. barb. sciscjak);
galla (J.) ſiska, ſisketa, jabuchicza ali zerno na hraſztu raſztuche, (D.) sciſska;
ganeo (J.) burdelnik, (D.) sladokuſaz;
gannio (J.) lajem, ſchavkam kakti liſzicza, (D.) sqvicjati;

Digitized by Google

garrio (J.) krichim, neprilichno govorim, fêrfram, (D.) xuberitti, xâmoriti, bighliſſati.

Slovo *M.*

maceratio (J.) mlédenye, merſſavenye, namakanye vu vodi etc., vperhkotenye, mochenye, kiſznutje. (D.) omekſcjanje, pomocenje, kiſnutje — ſatrènje tjéla, muccenje, sháranje tjéla;

machaera (J.) haharſzki mech, hangyar, dug nos, ſzablya, (D.) sabglja, kórda;

machaerophorus (J.) mecho-noſz, ſzablyo-noſz etc., (D.) tkò màc noſsi;

machina (J.) poleg razuma y meſtrie napravlyeno orudelje, naſſaſzt, ſzlóga, ſztvor, peregr. Gruſt za podignuti, ali potegnuti kaj, (D.) sloogh, hitra ʒgràdja, iʒhitrènje za uʒtêzati, stvor za ſctogòd uʒpotêghnuti, stvòr za uʒpotêʒanja;

macula (J.) oſzkernya, pika od ſzmrada, zámaza, (D.) prîrok, prîkor, màrgl, oghnûsjenye, oʒkvargnenje, ʒqvàrna, ʒqvàrnos, ʒqvàrn, pjèga;

magicus (J.) czoperni, charovni, (D.) vilovit.

Slovo *T.*

tabellarius (J.) liſzto-noſzecz, poſzel, koi liſzte noſzi, (D.) ulàk, kgnigonòſcja, teklic;

talaris (J.) do gleſnya dug, gleſnyo-dug, (D.) haglina dopetna, haglina dugga.

Neka se isporede još i ovi primjeri:

color (J.) licze, boja, farba, (D.) ʒâmjera, máſt, pomáſt;

fax (J.) duplyèr, baklya, lùch, (D.) ʒubglja, xaʒd;

hortus (J.) vert, baſcha, (D.) vàrt, vàrtao;

flabellum (J.) branilnicza, muhalnicza, branilcze, mahalnicza, mahalcze, vetrenik, hladnik, (D.) mâhalo, pahaglizza, mahálnizza;

pomarium (J.) ternacz, jabuchnyak, z-ſzadovnim drévjem zaſzadyen vert, vochnyàk, vochiſche, vochnicza, (D.) vòchniza, vocchiſcte, vochgnâk.

Kako se vidi po navedenijem primjerima, kod nekijeh se riječi (na pr. pomarium) značenja obaju pisaca začudo slažu, a kod drugijeh (na pr. color) nikako; ja bih stoga prije uzeo, da je ono slaganje slučajno, nego da pristanem, da se Jambrešić poslužio

Digitized by Google

Dellabellom. Da ga je doista upotrebljavao, mislim, da bi se sve riječi Dellabelline, ili bar većina njih, morale naći u Jambrešićevu rječniku.

Mikaljin je rječnik („Blago Jezika Slovinskoga Illi Slovnik ù komu izgorarajuſe [sic] rjeci slovinſke Latinski i Diachki") štampan godine 1649. Ovo je hrvatsko-latinski rječnik, pa se onaj, koji sastavlja rječnik latinsko-hrvatski, već a priori mogao njime teže poslužiti. Koliko je pak Jambrešić nezavisan od toga svoga starijega druga, neka pokažu ovi primjeri:

anus (J.) baba, ſztara ſena, (M.) babba, stariça;
avia (J.) baba, mati otcza móga, ali matere, (M.) babba góspa, occina il matterina matti;
cantharis (J.) zeleni kukecz za omamlenye lyubavi, (M.) babak, çrrivak;
centipeda (J.) chérv vnogo-nog, (M.) baburra, babiça, çrriv;
doliarius (J.) lagvàr, laguo-del, pintar, (M.) baÇvar;
dolium (J.) veliki lagev, voſa, ſzùd, hordov, (M.) baÇva, ardov;
lacus (= labrum) (J.) bedeny, vodilnicza, parilnicza, kupelynicza, drevenka, vagan, (M.) badàgn, veliki kád — badàgn za prattise;
lebes (J.) kotel, (M.) bakraÇ, kotao;
obstetrix (J.) pupko-rezna baba, pupo-rezka, (M.) babba primitegliça ù roghjenju;
origanum (J.) dobramiſzel trava, (M.) babbina dusciça, mravinaç trava;
pelvis (J.) meddenicza ali druga zdela za vmivanje rùk, (M.) bacil, bacio, mjedeniça, golar;
pungo (J.) bodem, pikam, baczkam, (M.) badnuti, obosti;
strepitus (= crepitus) (J.) praszk, praszkanye, puk, klopot, (M.) bahat, treska, i t. d.

Treći je najzad rječnik Vrančićev: Dictionarium quinque nobilissimarum Evropae linguarum etc. (Venetiis 1595. Autorovo ime nije zabilježeno na pročeljnoj strani, ali je pomenuto u posvetnoj pjesmi, kojom Hieronymus Arconatus pozdravlja izdanje rječnika: „In Dictionarium Quinque Linguarum Nobilis & praeclari viri Fausti Verantij" i t. d.). Djelce je Vrančićevo, kao prvijenac svoje struke, maleno i mršavo, pa opseže samo 128 strana; sam rječnik nema više od 117 strana. Kolika je razlika između Vrančića i Jambrešića, pokazuje ovaj pregled: u slovu *G*, do riječi „gena",

Digitized by Google

broji Vrančić 20, Jambrešić 120 riječi — dakle ravno za stotinu više. Od ono 20 riječi, što ih imaju obadva rječnika zajedno, postavljam 10 njih uporedo, da se vidi njihova sličnost ili razlika.

galea (J.) hrv. ſiſſak, njem. Helm, madž. ſiſak;
(V.) hrv. siis, njem. Helm, madž. ſiſak[1];
galerita (= alauda) (J.) skêrlecz, skurjanecz, vahulacha — Lerch — patsirta, szántóka madár;
(V.) vahulyacsa — Lerch — pachirta;
galerus (J.) skrilyak — Huet — kalap, kalapos süveg
(V) klobuk — Huth — seüvegh;
gallina (J.) kokoſs — Henne — tik, tyúk;
(V.) kokòs — Henn — tyuuk;
gallus (J.) kokot, pevecz — Hahn — kakas;
(V.) peteh — Han — kakas;
gannire (J.) lajem, ſchavkam kakti liſzicza — belle, beffze wie ein Fuchs — nyikogok mint a' róka;
(V.) ſamoriti — bafftzen — tſeheülni;
garrire (J.) krichim, neprilichno govorim, tepem, fêrfram — schreye, plaudere — tſátſogok, kiáltozok;
(V.) czakoliti — schwatzen — chachogni;
garrulitas (J.) vnogo-rechnoſzt, slabranye, chverchanye — Schwätzhafftigkeit — tsevegés, tsátſogás;
(V.) tlapyenye — Das schwatzĕ — chachogas;
gaudere (J).) veſselimſze, radujemſze, veſzelſzem — mich freuet, ich bin frölich, ich erfreue mich — örülök, örvendek, örvendezek;
(V.) radovatiſſe — sich frouwen — eurvendezni;
gaudium (J.) veſzelje, radoſzt — Freud — öröm, vigság;
(V.) radoßt,. veszelje — Freud — eüreüm.

Izuzmemo li dakle riječi: (galerita), gaudeo, gaudium, koje se slažu u obadva rječnika — i koje se najposlije moraju slagati u svijem hrvatskijem rječnicima — nema između Vrančićeve i Jambrešićeve jezične građe gotovo nikakove sličnosti.

Rezultat našega poređenja Jambrešićeva rječnika sa svijem njegovijem prethodnicima bit će dakle taj, da uzmemo kao utvrđeno,

[1] Vrančić tumači svaku latinsku riječ redovno samo jednom talijanskom, njemačkom, hrvatskom i madžarskom riječi; fraza uopće nema nikakovijeh u njegovu rječniku.

Digitized by Google

da je Jambrešić, dajbudi u hrvatskom dijelu svoga rječnika, sasvijem samostalno radio, te nam se ovaj dio njegove knjige prikazuje kao vlastito, originalno djelo njegovo.

Prije nego završim ovaj prikaz o rječniku, treba u nekoliko riječi da spomenem jednu osobinu njegovu, koja ga je učinila vrlo popularnim, a to su njegove pjesmice dodane pojedinijem člancima. Ima ih svega *trideset i četiri*, a sve su, izuzevši dvije (s. v. impilia i Midas), slobodni prijevodi, ili, da kažem pravije, parafraze i tumačenja latinskijeh citata. Neke su pjesmice samo hrvatske (22, i to: s. v. calix, candidus, candor, carpo, diluo, fidelia, habena, ignis, impilia, inquino, livor, magis, Midas, mors, nubo, parturio, Penelope, ploro, primoris, Promus Condus, quo, rapio), jedna je u dva jezika sastavljena (s. v. deliro), ostale su prikazane u tri jezika (dedisco, demadeo, discus, distento [dvije], do, duco [dvije], endromis, exculco, nix). Za ogled ispisujem trojezičnu pjesmicu, koja dolazi s. v. nix; citat je: Sub nive quod tegitur, cum nix perit, omne videtur (Prov. Metaphoricum) —

Licze gledech jeſzi ſzvetecz,
Arje lépo tvê derſanye;
Z-nútra pakſzi merzek tepecz,
Dojde negda ſzvem na znanye[1].

Kein Faden ist so fein gesponnen,
Er kommt endlich an die Sonnen.

Nem léſzſz ſoha úgy el-rejtve;
Hogy légy mindenkor bé-fedve.

Sadržina je pjesmica vazda moralno-poučna, a ton im je sarkastičan i oštar. U Jambrešića je bilo humora, ali njegov je humor rezak i gnjevan — više juvenalski negoli horacijski. Žalac je njegove satire ponajviše naperen protiv ženâ („njegov stališ i njegovo vrijeme ne prijahu štovanju žene“ Milčetić str. 235.); od one 34 pjesmice 7 (dedisco, exculco, ignis, impilia, magis, nubo, Penelope) bave se ženama prekoravajući njihove mane i slaboće, kojima su, dašto, mnogo puta baš muškarci krivi. Ostale se pjesmice po sadržini ovako dijele: protiv pijanstva i proždrljivosti govore 3 (calix, discus, fidelia), protiv lakomstva 6 (candidus, carpo, do, Midas, ploro, Promus Condus), protiv nevjernosti 1 (candor), protiv

[1] Dijalekt je u pjesmicama kajkavski, no ima tu i tamo štokavskijeh sumjesa (ispor. pjesmicu s. v. Promus Condus).

Digitized by Google

lijenosti 1 (duco), protiv oholosti 1 (inquino), protiv zavisti 1 (livor), protiv licemjerstva 1 (nix), protiv hvastanja 1 (parturio). Dvije govore protiv grijeha uopće (primoris, rapio), jedna o tome, da se smrti ne da izbjeći (mors), a ostale su više manje indiferentne (demadeo, diluo, distento [obadvije], duco, endromis, habena, quo). Političke je sadržine prijevod poznatoga Horacijeva citata: Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi (deliro).

Metar je u pjesmicama osmerac; formom opsežu obično četiri stiha, no ima ih i kraćih, od dva stiha (dedisco, deliro, demadeo, diluo, distento), i dužih (kod nubo šest stihova, kod impilia pet kitica, kod magis tri kitice, kod Penelope pet kitica, kod primoris tri, kod Promus Condus dvije, kod quo dvije kitice). Pjesničke ili literarne vrijednosti nemaju baš nikakove, a i sam pjesnik zacijelo nije pomišljao na to, da njima obogaćava hrvatski pjesnički cvijetnjak. Jambrešić je svoj nauk zaodio u stihove i sapeo ritmom, da se lakše pamti — baš kao što su gramatici njegova vremena gramatička pravila uklapali mladeži s pomoću ritma i sroka. U kulturno-historijskom pogledu ne da im se poricati neka zanimljivost — napose ako uzmemo na um, da je rječnik namijenjen mladeži, a ipak se tu govori o stvarima, o kojima se obično ne raspravlja s neiskusnom mladeži, a upotrebljavaju se riječi, koje se danas ne bi smjele čuti ni u društvu odraslijeh ljudi, nekmoli u školi. Uostalom, stihovani citati nijesu izum Jambrešićev, premda je on taj običaj najviše dotjerao; ima već i u Belostenčevu rječniku podosta stihova, ali nema čitavijeh pjesmica kao u Jambrešića. S. v. „brada“ (Gazophylacium, II. dio) čitamo na pr.:

Vſzaki ſzvoju bradu gladi,
Vſzaki ſzvomu bolye rádi.

Ovaki su mu otprilike redovno svi citati. S. v. „blago“ ima ih šest, ali ni oni nijesu sastavljeni u jednu cjelinu, već svaki od njih stoji obaška. Habdelić nema stihova, Dellabella pak citira dalmatinske pjesnike (Gundulića, Palmotića i dr.). Ispor., na pr., s. v. annegare, ſommergere (submergo):

Nù ſarditti vál záklopi
Gnegòve occi plahhom ſillom,
U ſred pûta kàdga útopì
Prjeekom vláſti, i nemillom.
(Oſm.)

* * *

Digitized by Google

Jambrešićev rječnik ima straga još nekoliko dodataka ili „appendices“. Prvi je „Index Illyrico, sive, Croatico-Latinus“, O njemu je već naprijed kazano da je djelo Sušnikovo (što sam Jambrešić priznaje u predgovoru), a i inače je pomenuto, što o njemu treba znati. Ovdje još dodajem, da riječi nijesu točno alfabetski poređane, već su na dosta čudan način zbrkane. Riječ „baklya“, na pr., stoji iza riječi „balangya“ i „baldakin“; „barbérnicza“ pred „barbericza“, „batrivoſzt“ pred „batrivo“, „belányek“ pred „bél“, „belopoten“ pred „belina“; riječi „békam“ i „békav“ stoje između „béli kamen“ i „béla devenicza“; „bêrv“ dolazi iza „bêrz“, „bêrzina“ i t. d.; „bivolar“ stoji pred „bivol“, „blato“ pred „blaten“ i „blatim“, riječi: „bodem, bodenye, bodecz, bodechi“ pred „bodaliſche“. Taj se nered dade tumačiti tijem, da Sušnik nije imao kad da uredi riječi kako treba, a Jambrešiću ili se nije htjelo da to učini ili je drukčije kako bio spriječen. Moguće je i to, da Sušnik uopće nije imao namjeru, da poreda riječi alfabetski, već je htio pored osnovne riječi da metne sve izvedene, no ni ovako nije posao kraju priveden. Neke riječi i ne pripadaju u hrvatski dio; tako, na pr., „bibliolathas“. Uopće je cijeli taj „Index“ vrlo oskudan i ne može nikako da se isporedi s drugijem dijelom „Gazophylaciuma“; ća i Habdelićev „Dictionar“ poslužit će učeniku bolje.

Drugi je „appendix“ mali vokabular ili „Indiculus Particularis Nominum, Quorum Significationem Quaere in Corpore“. Tu su skupljena „nomina“: Arborum, Avium, Piscium, Ad Equi Apparatum Spectantium, Ad Culinam Pertinentium, Vestimentorum, Insectorum, Infirmitatum et Morborum. Cijeli „Indiculus“ opseže tri i po strane. Ovakovi vokabulari s riječima poređanim po strukama bijahu u našoj starijoj nastavnoj literaturi vrlo omiljeli — valjada zato, jer su ih onda đaci lakše učili naizust. Pojedine grupe ovakijeh imenica često su dakako samovoljno sastavljene, jer se struke ne mogu lako odijeliti. Tko će, na pr., „stramen“ i „foenum“ potražiti u rubrici „Ad Equi Apparatum“, ili „turris“, „vinum“, „emunctorium“ u rubrici „Ad Domum Spectantium“? Koješta nam je i čudno, na pr., kad se u grupu „Insectorum“ (ovu riječ tumači rječnik: „Neſznage male vſzakojachke, kakti chervi, guſzenicze, muhe &“) meću: anguis, lacerta, testudo i sl. Vredniji je potonji dodatak: „Nomina Herbarum Usitatiorum“; opseže tri strane, ali tu se mogla postići neka potpunost. K tomu ima uz latinsku riječ odmah i hrvatsko (njemačko, madžarsko) značenje, pa ne treba istom, kad imaš latinsku riječ, prekapati po rječniku, da

Digitized by Google

nađeš i hrvatsko značenje. Zbornik „običnoga bilja“ dosta je opsežan, no potpun nije ni u kojem pogledu. Voće, pa uopće drveće, nije pomenuto, a od povrća također štošta nije uzeto (na pr. siser). Sva je prilika, da i taj „appendix“ potječe od Sušnika, a ne od Jambrešića, jer riječi u njemu nesamo da se ne slažu s riječima u rječniku, već ima i riječi, kojijeh u rječniku uopće i nema. Za „scirpus“ kazuje naš zbornik: „Szit, Szitje. Schilff. Káka Gyékény Fü“, u rječniku pak čitamo: „ſzitina, ſzit, ſzitje. e. Semsen, glatte Bintz. Gyékény-fü. „Mentastrum“ piše se u rječniku „menthastrum“, pa dok zbornik tu riječ tumači: „Rugana, ali Konyſzka Meticza. Krauzemintz, Roſsmintz. Ló ménta“, veli rječnik: „Divja meticza tráva. Wilde müntz, oder wilde Poley, Roſs-Müntz Kraut. Vad ménta, ló ménta“. Riječi „Polyipodium“ (t. j. polypodium: „Szlatka Sztelicza. Engel Wurtzt [sic]. Szt. Iván gyökér“) uopće nema u rječniku. Zbornik ide među one „Indikule“, koje je Jambrešić, kako veli u predgovoru, „sumptibus parsurus“ pridržao.

Za zbornikom bilja dolazi: De modo numerandi dies mensium, per Nonas, Idus et Calendas. Tu se najprije kazuju tri heksametra, po kojima se dade pamtiti broj dana, a onda se tumači, otkud se prijestupna godina zove „annus bis sextilis“. Istaći valja, da Jambrešić (Sušnik?) ne uzima nazive „Nonae, Idus, Kalendae“ kao imena od pojedinijeh dana, već: „Majus, October, Julius et Martius habent sex dies, quos Nonas vocamus . . . . . Omnes vero menses in numero dierum, quos Idus dicimus, conveniunt; siquidem singuli octo numerant . . . . . .“ Prema tomu on ovako naznačuje dane: 2. siječnja jest = 4. (dies) Nonarum Januarii; 6. = 8. Iduum (Idus) Jan.; 14. = 19. Calendarū (Calendas) Febr. i t. d. Najzad, premda je čitača savjesno poučio, kako treba na rimsku izračunati datum, ipak — uz naivnu primjedbu: Ne vero te Calendas discere cupientem inversus numerandi modus fatiget . . . — dodaje još potpuni pregled rimskoga kalendara. Taj pregled opseže dvije i po strane.

Za kalendarom dolazi „Tabula Numeri“ s dodatkom „Antiquus Litterarum Numerus, Ex Vetustissimo Codice excerptus“. „Tabula“ kazuje brojeve (arapskijem i rimskijem brojkama, pa imenima latinskijem) do 100.000; dodatak kazuje sasvijem neobični način naznačivanja brojeva s pomoću slovâ u alfabetu. Prema tome: A denotat quingenta sive CCCCC; B tercenta seu CCC; F, na pr., quadraginta seu XL i t. d.

Posljednji je „appendix“ rječniku „Orthographia“, o kojoj sam već naprijed govorio.

* * *

Digitized by Google

Konačni sud svoj o Jambrešićevu djelu kazat ću ovako:

Jambrešićev „Lexicon“ ima doduše mnogo nedostataka, ali on zaslužuje našu pažnju nesamo zato, što je, dajbudi u hrvatskom dijelu, izrađen sasvijem samostalno, već i zato, što je, ako ga prosudimo sa stajališta latinske leksikografije, svakojako najbolji od naših starijih rječnika[1]. U praksi ga danas već slabo možemo upotrebljavati, jer je školska leksikografija u XIX. vijeku silno koračila naprijed i davno pretekla djelo ovoga hrvatskoga jezuita, no u povijesti naše domaće školske literature zapremat će Jambrešićev „Lexicon“ uvijek vrlo odlično mjesto. Zato je u redu, da i ime autora njegova, koji se u doba mračno i mlohavo toliko trudio oko hrvatskoga školstva, vazda zadržimo u zahvalnoj uspomeni.

[1] U tome pogledu još uvijek vrijedi riječ Horányijeva (Memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum, Viennae 1776. II., 200): „Jambressich Andreas Croata . . . auctor est praestantissimi dictionarii . . . quod magno studio elaboratum publici iuris fecit“ etc.

Digitized by Google